

Є.С. КУЗЬМІН

**ЕФЕКТИВНІСТЬ ІНВЕСТИЦІЙ
ПІДПРИЄМСТВ МОЛОЧНОЇ
ПРОМИСЛОВОСТІ**

Монографія

Київ
Національний науковий центр
«Інститут аграрної економіки»
2015

УДК 330.322.1 : 637.1
ББК 5.304.25 (4УКР)
К 89

Рецензенти: **А. О. Гуторов**, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник (Харківський національний економічний університет);
В. О. Іванченко, кандидат економічних наук (Кіровоградський національний технічний університет);
О. В. Ковальова, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник (Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

Рекомендовано до друку вченою радою Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» (протокол №5 від 30 квітня від 2015 р.)

Кузьмін Євген Сергійович

К 89 Ефективність інвестицій підприємств молочної промисловості : Моног. – К. : ННЦ «ІАЕ», 2015. – 254 с.

ISBN 978-966-669-473-0

Узагальнено і поглиблено теоретико-методологічні засади ефективності інвестицій, здійснено оцінку сучасних умов та напрямів інвестування, показників і факторів ефективності, а також обґрунтовано шляхи підвищення ефективності інвестицій підприємств молочної промисловості.

Для вчених-фахівців, керівників і спеціалістів сільськогосподарських підприємств, працівників органів державної влади, викладачів, аспірантів, студентів вищих навчальних закладів.

УДК 330.322.1:637.1
ББК 65.304.25 (4УКР)

ISBN 978-966-669-473-0

© Кузьмін Є.С., 2015

ВСТУП

Досягнення високого рівня продовольчої безпеки та нарощування її експортного потенціалу відіграє особливо важливу роль у соціально-економічному розвитку держави. Тому здійснення заходів щодо збільшення обсягів виробництва і збуту продовольства та підвищення ефективності потребують усі сфери агропромислового виробництва, зокрема виробництво молока і молочних продуктів. Оскільки внутрішня потреба України в цих продуктах поки що недостатньо задоволена, ціна на них має тенденцію до підвищення, що сприяє зростанню ефективності, а в кінцевому підсумку забезпечить збільшення інвестицій у виробництво відповідного продукту або його імпорту. Для суспільства кращим варіантом є активізація інвестиційної діяльності в національних галузях агропромислового виробництва за рахунок усіх джерел фінансування, в тому числі й іноземних.

Ключовим чинником недостатнього забезпечення населення молоком і продуктами його переробки нині залишається неспроможність товаровиробників сформувати належну за кількістю та якістю ринкову пропозицію цих продуктів, що потребує здійснення додаткових інвестицій на ці цілі та досягнення прийняттого для товаровиробників рівня дохідності на вкладений капітал. Водночас споживчий попит потребує суттєвого розширення асортименту і підвищення якості молока і молокопродуктів. Тому інвестиції у переробку молока не менш важливий чинник забезпечення відповідних потреб населення і формування експортного потенціалу виробництва і переробки молока. Такі інвестиції слід здійснювати шляхом реалізації проектів підприємств молочної промисловості.

Інвестиції підприємств молочної промисловості є вирішальним фактором створення ними прибуткового, конкурентоспроможного, фінансово стійкого і стабільного виробництва високоякісних продуктів, формування додаткових робочих місць і соціальних ефектів, досягнення власниками вигод через дивіденди і приріст

капіталу. Тому різноманітні аспекти формування ефективності інвестицій підприємств молокопереробної промисловості мають бути предметом постійного вивчення.

Проблеми інвестування досліджувалися у роботах вітчизняних і зарубіжних учених-економістів І.О. Бланка, С.О. Гуткевич, О.І. Гуторова, О.Ю. Єрмакова, Ю.О. Лупенка, А.В. Мєшкова, М.І. Кісіля, М.Ю. Кожем'якіної, М.М. Кропивка, А.А. Пересади, О.Ю. Попова, П.Т. Саблука, В.М. Хобти та багатьох інших. Питання розвитку підприємств молочної промисловості та їх інвестування вивчали С.А. Гошкодер, М.В. Калінчик, М.М. Одинцов, М.К. Пархомець, А. Петрина, Г. Тимчук, Л.М. Уніят, Дж.С. Хибма та інші дослідники.

Однак, незважаючи на значні теоретико-методологічні напрацювання і результати проведених досліджень з питань інвестиційного забезпечення розвитку підприємств молочної промисловості, проблема підвищення рівня ефективності вкладень на ці цілі залишається недостатньо вивченою і потребує як поглибленого дослідження теоретичних, методичних та практичних її аспектів з огляду на постійне зменшення їх сировинної бази, необхідність оновлення матеріально-технічної бази підприємств і удосконалення економічних відносин у ланцюгу «виробництво і заготівля молока – переробка молока – реалізація молока і молокопродукції», так і належного висвітлення в науковій літературі для практичного використання.

Монографія підготовлена за результатами наукових досліджень автора, здійснених у Кіровоградському національному технічному університеті. Перед проведенням досліджень була визначена їх мета – поглибити теоретичні засади формування ефективності інвестицій, удосконалити методичні підходи до її оцінок, виявити сучасні закономірності процесів інвестування і формування ефективності, а також обґрунтувати перспективи інвестиційного розвитку і напрями підвищення ефективності вкладень капіталу в підприємствах молочної промисловості. Виходячи з цієї мети, у процесі досліджень вирішено завдання щодо:

- розвитку теоретичних положень відносно визначення сутнісних ознак інвестицій підприємств молочної промисловості;
- обґрунтування класифікації інвестицій з урахуванням особливостей молокопереробної галузі та потреб інвесторів;
- розробка системи показників для оцінки ефективності інвестицій молокопереробного підприємства;
- обґрунтування матриці оцінки ефективності інвестицій молокопереробних підприємств;
- удосконалення підходів до організації аналізу ефективності інвестицій;
- систематизації факторів впливу на ефективність інвестицій молокопереробних підприємств;
- визначення перспектив інвестиційного розвитку підприємств молочної промисловості;
- обґрунтування пропозицій щодо впровадження ефективних технологій виробництва, зберігання, транспортування й просування молока і молочних продуктів та визначення джерел їх фінансування;
- розробка пропозицій стосовно реалізації інвестиційних проектів з інтеграції і кооперації виробництва і переробки молока.

Інформаційною базою дослідження слугували дані Державної служби статистики України, Міністерства аграрної політики та продовольства України, наукові публікації, законодавчо-нормативні акти, інформація комп'ютерної мережі «Інтернет», матеріали наукових установ. Поглиблене дослідження здійснено на матеріалах роботи молокопереробних підприємств Кіровоградської області та інших регіонів.

У процесі досліджень автор розробив окремі нові наукові положення, зокрема пов'язані з:

- запропонованою вперше матрицею оцінки ефективності інвестицій молокопереробних підприємств на основі агрегованої системи показників економічної, соціальної, екологічної ефективності та інтегрального ефекту за різними рівнями оцінки від окремого інвестиційного проекту або заходу до національного з

урахуванням інтересів власників, менеджерів, працівників органів державної влади та місцевого самоврядування;

- удосконаленою класифікацією інвестицій через включення до неї таких додаткових ознак (критеріїв) як за стратегіями розвитку бізнесу, належністю до ланок виробництва продукції, механізмом просування продукції до кінцевого споживача, ступенем впливу зв'язаних інвестицій, видом очікуваного (отриманого) ефекту, періодами прийняття управлінських рішень щодо здійснення інвестицій, їх реалізації та оцінки ефекту від впровадження;

- покращеною системою показників для оцінки ефективності інвестицій у переробку молока шляхом адаптації та наближення до умов молокопереробних підприємств, їх регіональних і національних об'єднань;

- удосконаленими методичними підходами до оцінок ефективності інвестиційного проекту молокопереробного підприємства через виокремлення в них підготовчого, основного і завершального етапів, визначення трьох критичних точок окупності вкладень, прогнозування показників ефективності проекту на підготовчому (передпроектному) етапі, врахування впливу економічного середовища на реалізацію проекту і планування витрат на мінімізацію та елімінацію ризиків проекту;

- поліпшеним механізмом реалізації інвестиційних проектів з інтеграції та кооперації у виробництві молока і молокопродуктів шляхом оптимізації галузевої структури виробництва, досягнення збалансованості економічних відносин партнерів, оцінки масштабу виробництва молока та збуту молокопродукції з урахуванням спільного інвестиційного ефекту партнерів, узгодженості процесів ресурсного забезпечення партнерів, урегулювання правових та дозвільних аспектів, спільного інвестування та кредитування, а також оцінки спільних бюджетних і економічних ефектів та соціально-економічних результатів;

- поглибленням теоретичних положень щодо сутності інвестицій шляхом уточнення існуючих і доповнення їх такими двома новими ознаками як основи розвитку та критерію розподілу

новоствореної вартості, що дасть змогу поглибити і уточнити розуміння сутності, а також розглядати поняття інвестицій в контексті теорії сталого розвитку та їх ролі в системі суспільних економічних відносин;

- систематизацією факторів впливу на ефективність інвестицій молокопереробних підприємств за ланцюгом виробництва і просування продукції до кінцевого споживача по групах технологічних, організаційно-економічних, соціальних факторів, яка дозволяє повніше врахувати можливі чинники впливу на ефективність інвестицій у процесі прийняття управлінських рішень;

- методичними підходами до оцінки перспектив інвестиційного розвитку молокопереробних підприємств через обґрунтування: обсягів приросту виробництва і переробки молока; потреби і галузевої структури інвестицій у молочну промисловість, молочне скотарство та виробництво кормів для нього; пропозицій щодо створення, систематизації наслідків, ризиків і алгоритму раціонального відбору учасників інтеграційних формувань;

- методичними підходами до вибору ефективних технологій виробництва, зберігання, транспортування й просування молока і молочних продуктів на ринок з дотриманням безпечних принципів їх реалізації, максимізацією кумулятивного ефекту в усіх зазначених ланках та збалансування співвідношення “ціна–якість”, внутрішніх і зовнішніх джерел фінансування.

Результати цього дослідження частково впроваджені у практику діяльності окремих молокопереробних підприємств, а також прийняті для використання менеджментом молокопереробних підприємств при формуванні ефективних механізмів залучення і реалізації інвестицій та органами державної й регіональної влади при реалізації програм підтримки молоковиробництва.

Автор висловлює щиру подяку:

- керівництву Кіровоградського національного технічного університету, факультету обліку та фінансів і співробітникам кафедри бухгалтерського обліку за їх організаційну та наукову допомогу в проведенні цього наукового дослідження;

– науковому керівнику Кісілю Миколі Івановичу, кандидату економічних наук, старшому науковому співробітнику, завідувачу відділу інвестицій Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки»;

– рецензентам цього видання Гуторову Андрію Олександровичу, кандидату економічних наук, старшому науковому співробітнику, старшому викладачу кафедри економіки підприємства та менеджменту Харківського національного економічного університету, Іванченку Віталію Олександровичу, кандидату економічних наук, доценту кафедри бухгалтерського обліку Кіровоградського державного технічного університету, Ковальовій Олені Вікторівні, кандидату економічних наук, старшому науковому співробітнику, провідному науковому співробітнику Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» за їхні поради при підготовці цього видання;

– співробітникам відділу інвестицій Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» Ковальову Сергію Миколайовичу і Матюніній Ірині Олександрівні за допомогу, пов'язану з внесенням у текст роботи редакційних поліпшень і її випуском.

Із зауваженнями та пропозиціями щодо наукових положень, висновків і рекомендацій звертатися на адресу автора: 25006, м. Кіровоград, просп. Університетський, 8, кафедра бухгалтерського обліку.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙ ПІДПРИЄМСТВ МОЛОЧНОЇ ПРОМИСЛОВOSTІ

1.1. Економічна сутність і класифікація інвестицій

Внаслідок глибоких організаційно-економічних трансформацій та заходів щодо формування ринкових засад господарювання в національному агропромисловому виробництві склалися умови, що змушують ставити підвищені вимоги до ефективності використання ресурсів та підвищення конкурентоспроможності продукції галузі за вартісними та якісними показниками. Найважливішою умовою ефективного розвитку агропромислових підприємств стала активна їх інвестиційна діяльність.

Досягнення економічного зростання залежить від вирішення проблеми забезпечення розвитку економіки ресурсами, раціонального та ефективного їх використання. Тому питання інвестицій почали виникати одночасно із зародженням економічних відносин, а різноманітні аспекти стосовно їх сутності та природи, ефективності й пов'язаних із цими поняттями явищами та процесами стали найбільш важливими в наукових економічних дослідженнях протягом останніх чотирьох століть і залишаються такими й понині. Багатогранність та змістовність проблеми інвестицій привнесла різноманіття підходів до її теоретичного вирішення.

Із розвитком економічних відносин змінювалися підходи до визначення сутності інвестицій, джерел їх формування, ролі у відтворювальному процесі, місці у державній політиці, зміщувалися акценти дослідження із сфери обігу до сфери виробничої і невиробничої діяльності, з макrorівня на мікрорівень і навпаки, до сфери дослідження включалося все більше політичних, психологічних, соціальних та інших факторів. Еволюцію наукової думки щодо визначення сутності категорії «інвестиції» в узагальненому вигляді наведено в табл. 1.1.

Еволюція розуміння сутності поняття «інвестиції»

Школа економічної теорії	Представники	Рівень дослідження	Основні позиції трактування поняття «інвестиції»
Меркантилізм XV–XVII ст.	Т. Ман, Д. Юм, Дж. Ло, Ж. Кольбер, Л. фон Зекендорф, Й. Бехер	Макро	Інвестиції формуються завдяки торговельному капіталу, основним джерелом якого є зовнішня торгівля, інвестиції доцільно спрямовувати у розвиток національного виробництва [1, с.10–14]
Класична школа XVII–XVIII ст.	В. Петті, П. Буагільбер	Мікро	Джерело інвестицій – прибуток або дохід від виробничої діяльності [1, с. 15–17]
Школа фізичної економії XVII–XVIII ст.	Ф. Кене, Ж. Тюро	Макро	Інвестиції – сума початкових авансів у засоби виробництва, які здійснюються з метою одержання доходів [2, с.21] та необхідні для виробництва витрати, що поділяються на основний та оборотний капітал і відшкодовуються за рахунок ціни. Визнання інвестицій та капіталу основною умовою розвитку суспільства [1, с. 10–19]
Англійська класична школа політичної економії XVIII–XIX ст.	А. Сміт, Д. Рікардо	Макро	Інвестиційні запаси дорівнюють обсягам заощаджень, держава повинна регулювати економічні процеси з метою обмеження непродуктивного споживання [3, с. 308–315, 374–396]. Умова економічного зростання – максимізація інвестицій у виробничу сферу за мінімізації вкладень у невиробничу сферу (А. Сміт). Започатковано дослідження негативних наслідків надмірного інвестування (Д. Рікардо) [4; 5, с. 28–45]
Класики нової хвилі XVIII–XIX ст.	Ж.Б. Сей, Ф. Бастіа, Т. Мальтус, Дж. Мілль, Н. Сеніор, Дж. Ст. Мілль	Макро	Інвестиції – функція від “утримання” в процесі виробничого споживання, джерелом інвестицій визнано кредит, заощадження. Вивчення закономірностей ринку інвестицій, його саморегулювання, залежність інвестицій від розподілу суспільного продукту. Форми інвестицій, різні фактори їх зростання [1, с.39, 41]

Продовження табл. 1.1

Критичний напрям XVIII–XIX ст.	С. Сісмонді, К. Родбертус-Ягцов	Макро	Інвестування – явище, що негативно впливає на економіку і породжує кризовий стан в ній, призводить до розшарування населення [1, с. 45]. Інвестиції – це необхідне для розвитку суспільства явище, джерелом якого є заощадження капіталістів і робітників [1, с. 47]
Марксистська теорія XIX–XX ст.	Карл Маркс	Макро	Інвестиції пов'язані із кругообігом капіталу, здійснюються передусім у досягнення НТП, що дає змогу зменшити витрати на одиницю продукції, породжує глибокий соціальний конфлікт, призводить до розшарування суспільства та експорту капіталу внаслідок падіння платоспроможного попиту [1, с. 56–59]
Неокласична теорія XIX–XXI ст.	Ст. Джевонс, К. Менгер, Є. Бем-Баверк, Ф. Візер (маржиналізм), Л. Вальрас, А. Маршалл, І. Фішер, А. Пігу, Р. Хоутрі	Мікро Макро, мезо Макро	Проблеми вартості інвестиційних товарів, чинники впливу на них, проблеми ціноутворення і впливу цін (а не вартості) на відтворення капіталів [1, с. 63]. Модель економічного розвитку, заснованою на ідеї граничної продуктивності факторів виробництва, їхньому оптимальному поєднанні та закономірностях їхнього відтворення та інвестиційного поповнення [1, с. 66]. Проблема інвестування розглядається в контексті співвідношення ціни й корисності. На ринку в процесі і під час обміну товарами пропозиція і попит на інвестиційні товари, як і на всі інші, перебувають у часовій рівновазі [1, с. 67].
Кейнсіанська теорія XIX–XXI ст.	Дж. М. Кейнс, Е. Хансен, Р. Харрод, Дж. Хікс, О. Домар, П. Самуельсон (неокейнсіанство)	Макро	Інвестиції – частина доходу за період, яка не була використана для споживання, поточний приріст цінності капітального майна внаслідок виробничої діяльності даного періоду. Запропоновані механізми інвестиційного мультиплікатора – «будь-який новий приріст інвестицій автоматично забезпечує приріст сукупних доходів, в яких частка заощаджень зростає переважаючими темпами стосовно частки, що споживається, а, отже, забезпечується основа

			майбутніх інвестицій» [1, с. 91–95; 6, с. 63–66, 79–88, 114; 7, с. 10], «правило акселератора» («Кожна грошова одиниця додаткового доходу в певних пропорціях збільшує інвестиції») [8, с. 25–37], а причини циклічності розвитку економіки полягають в «коливаннях динаміки інвестицій» [9, с. 74]
Інституціональна теорія XIX–XXI ст.	Й. Шумпетер, Т. Веблен, А. Шпітгоф, Р. Коуз, Дж. Б'юкенен і Г. Тіллок, М. Портер та ін.	Макро	Інвестиції – результат нагромадження маси позичкового капіталу, яка не знаходять собі застосування, межа вкладення інвестицій – інвестиційне насичення [1, с. 111–116]. Економіка – єдність і боротьба суперечностей «машинного процесу та інвестицій заради прибутку» [1, с. 111]. Зв'язок інвестиційних та інноваційних процесів, цикли інвестування, інституціональне середовище розвитку інвестиційних проектів
Неокласичний синтез XX–XXI ст.	Г. Хаберлер, Я. Тінберген, П. Самуельсон, В.В. Леонт'єв та ін.	Макро, мікро	Інвестиції розглядаються як витрати на виробництво і накопичення засобів виробництва і збільшення матеріальних запасів, будівництво або створення нових капітальних активів [10, с. 137], відмова від цінностей сьогодні в обмін на цінність у майбутньому [11, с. 979], спосіб розміщення капіталу, який повинен забезпечити збереження або зростання його вартості і (або) позитивну величину доходу [12, с. 10, 949]. Включають вкладення в матеріальний капітал (інфраструктуру, обладнання і запаси) і нематеріальний капітал («людський капітал», дослідження тощо) [13, с. 783]

Джерело: складено з використанням [1–13].

Сучасна теорія інвестицій увібрала в себе теоретико-методологічні основи та методичні прийоми неокласичної і кейнсіанської шкіл, інституціоналізму, альтернативних теорій і розглядає інвестиції на всіх рівнях та в усіх сферах економіки.

Більшість дослідників вважають, що семантика терміна «*інвестиції*» походить від латинського «*invest*» – «вкладати» або «*investio*» – «одягати» [14, с. 108; 15, с. 30; 16, с. 7; 17, с. 337]. Результати проведених досліджень свідчать, що твердження стосовно походження цього терміна з латинської недостатньо обґрунтовані, оскільки жодне джерело не містить посилення чи згадки на відповідну практику. Тому слід вважати, що термін «інвестиції» має відносно сучасне походження, виник кілька століть тому, а розуміння його сучасного сутнісного змісту сформувалося в процесі розвитку капіталістичних відносин та міжнародного руху капіталу.

Об'єктивна складність сутнісної основи категорії «інвестиції» визначила певну суб'єктивність у підходах до її дослідження, зумовлену завданнями та доступним методичним інструментарієм, рівнем розвитку економіки та науково-технічного прогресу. Це зумовило широкий діапазон тлумачень змісту поняття «інвестиції» [12, с. 10; 18, с. 225; 19, с. 10; 20, с. 178; 21; 22, с. 9, 10; 23, с. 157; 24, с. 630; 25, с. 6; 26, с. 3, 4; 27, с. 252; 28, с. 209; 29, с. 234].

У сучасній українській економічній літературі одним з найбільш поширених визначень поняття «інвестицій підприємства» з різними варіаціями є сформульоване І.О. Бланком як «вкладення капіталу в усіх його формах в різні об'єкти (інструменти) його господарської діяльності з метою отримання прибутку, а також досягнення іншого економічного чи позаекономічного ефекту, реалізація якого базується на ринкових принципах і пов'язане з факторами часу, ризику та ліквідності» [30, с. 18].

Нормативно-правова фіксація даного поняття в чинному законодавстві України відображена таким чином: «Інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої

створюється прибуток (доход) або досягається соціальний ефект» [31] Згідно із ст. 1 Закону України «Про інвестиційну діяльність», до цінностей, що можуть бути інвестиціями, належать: кошти, цільові банківські вклади, паї, цінні папери; рухоме та нерухоме майно; майнові права, в тому числі інтелектуальної власності; "ноу-хау"; інші цінності [31].

Глибоке розуміння категорії «інвестиції» неможливе без дослідження основних сутнісних характеристик, що зумовлюють її економічний зміст (рис. 1.1), адже часто при формулюванні терміна та розкритті його сутності виникають дискусійні моменти і неточності, пов'язані здебільшого з неповним врахуванням можливих ознак інвестицій.

Одне з найчастіших звужень розуміння економічної сутності інвестицій пов'язано із детермінуванням інваріантністю їх форм, найчастіше – грошовій, тобто, під інвестиціями розуміється вкладання грошових засобів [33, 34]. Проте різноманіття сучасних фінансово-господарських реалій підприємницької діяльності значно розширює інструментарій процесу інвестування та форми інвестицій – від нерухомого майна до нематеріальних фінансових та інших активів, а також у людські знання, кваліфікацію.

Деякі автори поняття «інвестиції» ототожнюють із поняттям «капітальні вкладення». Це пов'язано із тим, що у радянський період планової економіки більшого поширення набуло саме останнє поняття як «довгострокове вкладення капіталу у різні галузі капіталістичної економіки (сільське господарство, транспорт та інші галузі) у межах країни або за кордоном для одержання найвищого прибутку» [20, с. 178] або як витрати на відтворення основних фондів (С.Я. Огородник [35], М.А. Пессель, П.Д. Подшиваленко [36, 37], Т.С. Хачатуров [38], В.П. Красовський [39]). Як наслідок, у 90-і роки минулого століття була поширеною наукова позиція щодо ототожнення понять «інвестицій» та «капітальних вкладень» [40, с. 467]. Із розвитком економічної думки категорія «капітальні вкладення» зайняла місце одного із видів інвестицій.

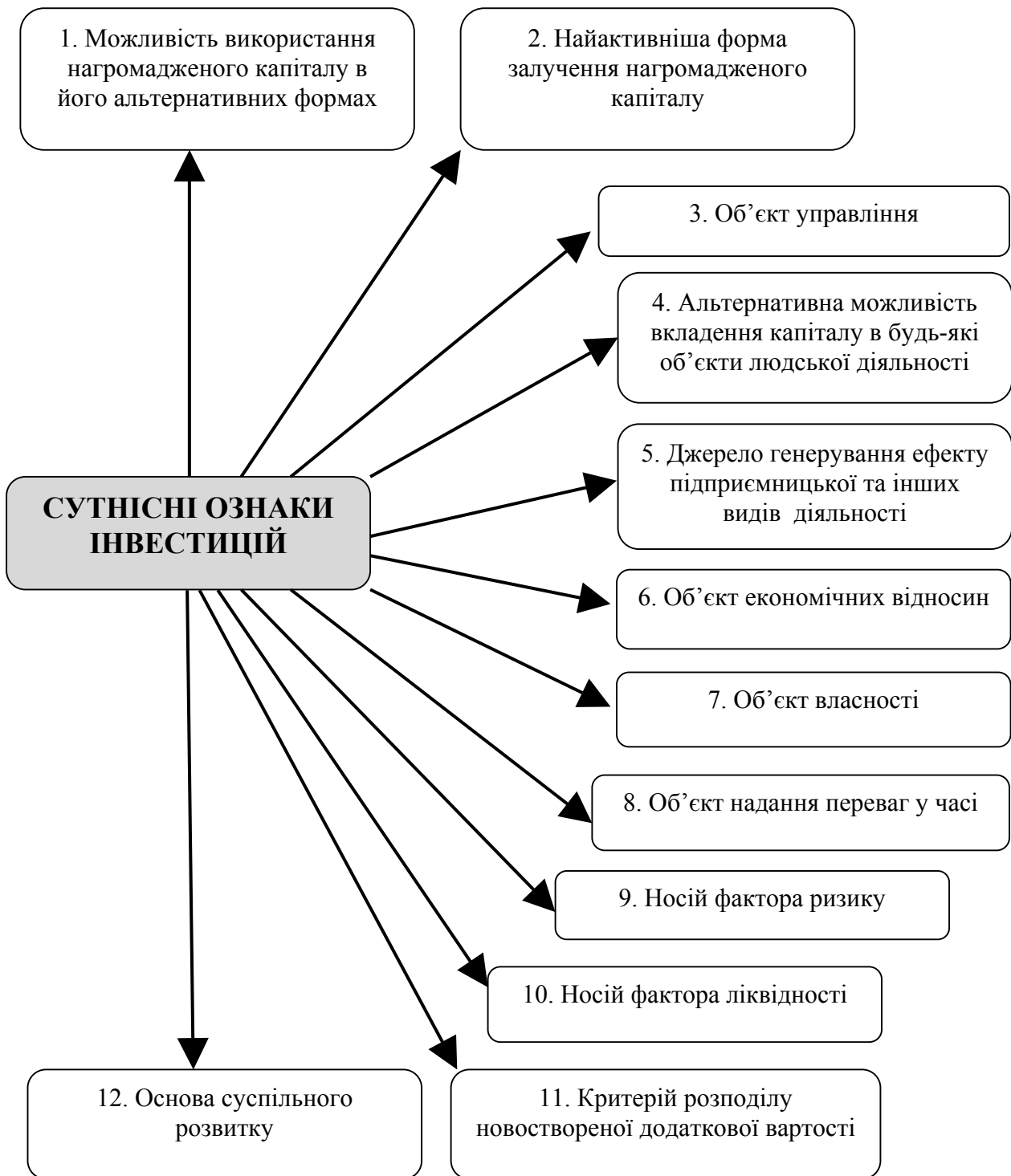

Рис. 1.1. Основні сутнісні ознаки інвестицій підприємств

Джерело: складено на основі власних досліджень та [32, с. 5–15].

Дискусійним моментом у визначенні сутності поняття інвестицій є мета їх здійснення. Значна частина дослідників виходять з позицій, що інвестиції здійснюються з метою отримання виключно економічної вигоди (доходу). Інші – дотримуються точки зору про варіативність результатів провадження інвестиційних проектів, яка

передбачає не тільки економічний, а й соціальний, екологічний або інтегральний ефекти. Така різниця у поглядах, на думку Н.О. Татаренко, викликана тим, що термін інвестиції має визначення фінансове (перше) та економічне [41, с. 127].

Ми ж доповнимо, що саме різниця у підходах до дослідження і визначила існування фінансового, економічного і загального для суспільства трактування даної категорії.

У теорії інвестицій їх зв'язок із нагромадженим капіталом посідає чільне місце [42]. Це визначається природою капіталу як економічного ресурсу, що, через процес інвестування, як накопичена цінність залучається до економічного процесу. При цьому необхідно дотримуватися раціонального співвідношення активного (інвестованого) капіталу та пасивного (резервного фонду або страхового резерву), щоб забезпечити платоспроможність господарської одиниці та ритмічність фінансово-господарської діяльності.

У сфері агропромислового виробництва діапазон обмежень частки інвестування нагромадженого капіталу визначається, з одного боку, мінімальними показниками норми амортизації у виробничому процесі для відшкодування капіталу через просте відтворення та обсягами страхового резерву, з іншого – ефективністю функціонування капіталу, тобто його граничним продуктом вкупі із залученим капіталом.

Третя сутнісна ознака поняття «інвестиції», сформульована І.О. Бланком [32, с. 7, 8], визначає інвестиції об'єктом економічного управління підприємства. Автори О. Кухленко та О. Смирнова у своїх дослідженнях дійшли висновку, що ця ознака поширюється на всі рівні: від окремого проекту до державного і наддержавного рівня [43, с. 23]. Разом з тим, загальноприйняті підходи можна вважати застарілими, і сьогодні слід стверджувати, що інвестиції – це вкладення не лише у господарську діяльність, а й інші види діяльності, що мають на меті не тільки економічний результат, а й екологічні, соціальні та інші ефекти. Прикладом тому можуть

служувати інвестиції у людський капітал – вкладення у навчання та підвищення кваліфікації. Тому сутнісні ознаки поняття інвестицій слід уточнити, поширивши їх не тільки на інші, крім економічних, види людської діяльності. Відповідно інвестиції виступають об'єктом не тільки економічного управління, як визначено І.О. Бланком, а й управління соціальним розвитком, культурою, охороною навколишнього природного середовища тощо.

Альтернативна можливість вкладення капіталу в будь-які об'єкти господарської та інших видів людської діяльності для здійснення різних її форм, виробництва різноманітної продукції є невід'ємною характеристикою інвестицій. Саме вона визначає процес здійснення порівняльної оцінки інвестиційних проектів та ефективності інвестицій як необхідну передумову визначення об'єктів та інструментів інвестування.

Метою впровадження будь-якого інвестиційного проекту є досягнення визначених параметрів ефекту, немаловажну роль серед яких відіграють показники економічні. Проте зараз все сильнішим стає соціальний запит населення, особливо у сфері агропромислового виробництва, кінцевим продуктом якого є продовольство, на високу якість і безпечність виробництва та споживання такої продукції. Вплив зовнішнього соціально-економічного середовища диференціює плановані підприємством ефекти інвестицій – як правило, до інтегрованого, де поряд із економічними інтересами суб'єкта підприємницької діяльності враховуються соціальні та екологічні інтереси споживачів його продукції. Тому не можна стверджувати, що сутнісною ознакою інвестицій є джерело генерування ефекту виключно підприємницької діяльності [32, с. 5–15].

Економічна сутність інвестицій визначається також належністю їх до економічної системи, відносин у сфері виробництва, обміну, розподілу та споживання. Як об'єкт купівлі-продажу інвестиційні ресурси формують особливий вид ринку. Таким чином, інвестиції мають подвійну природу – є елементом загальної економічної системи і товаром на ринку. Інвестиції слід розглядати як об'єкти не

лише ринкових відносин [32, с. 5–15], а й в інших сферах суспільства, наприклад, інвестиції в культові об'єкти, де формуються відносини, не економічні, але духовні, що впливають і на економіку, і на соціум.

Інвестиції є носієм прав володіння, користування і розпорядження власністю. Якщо на початковому етапі права володіння, користування й розпорядження були пов'язані з одним суб'єктом, то по мірі подальшого економічного розвитку відбувався поступовий їх розподіл і нині підприємство може користуватися об'єктами без права володіння і розпорядження, або володіти і користуватися без права розпорядження.

Чинник часу в процесі інвестування тісно пов'язаний із поняттям цінності сьогоdnішніх і майбутніх благ, адже інвестиції визначаються як блага, споживання яких було відкладено на майбутнє, або ті блага, від споживання яких суб'єкт відмовляється сьогодні заради можливості отримати блага у майбутньому. Ризики супроводжують реалізацію будь-якого інвестиційного проекту і означають можливість втрати інвестованих ресурсів або неповного отримання запланованих ефектів. При чому, часто високоризиковані інвестиційні проекти є високоприбутковими і навпаки.

Ліквідність інвестиційних ресурсів – це важливий показник, що характеризує можливу швидкість їх конверсії у високоліквідні активи (гроші) за своєю реальною ринковою вартістю. Висока ліквідність активів, з одного боку, забезпечує можливість вивільнення капіталу за несприятливих умов та мобільність у зміні виду економічної діяльності, процесах реінвестування, а з іншого – виробництво в агропромисловій сфері неможливе без здійснення капітальних інвестицій, у низько- та середньоліквідні активи.

Наведені вище сутнісні ознаки загальноприйняті. Оскільки ми раніше визначили, що інвестиції є частиною економічної системи і проблему інвестицій слід розглядати відносно не тільки економічних, а й інших видів людської діяльності, сутнісні ознаки поняття інвестицій доцільно доповнити двома новими.

Перша з них визначає інвестиції як критерій для розподілу

додаткового новоствореного продукту, оскільки важливим є не стільки факт здійснення інвестицій, скільки побудова економічних та інших суспільних відносин щодо новоствореного (завдяки здійсненим інвестиціям) додаткового продукту між суб'єктами учасниками: інвесторами, користувачами результатів використання інвестицій і отримувачами доходів на власність.

Друга – встановлює інвестиції основою матеріального розвитку продуктивних сил та невиробничих галузей і сфер суспільства. Ця ознака свідчить, що інвестиції підприємства несуть загальні для суспільства ефекти.

Стосовно інвестицій у молокопереробних підприємствах, наведені вище сутнісні ознаки інвестицій слід розглядати під кутом найбільш поширених випадків їх прояву:

1) можливості використання капіталу молокопереробних підприємств та інших інвесторів у альтернативні проекти, реалізацію альтернативних варіантів рішень шляхом застосування різних форм інвестицій (акції, грошові кошти, устаткування, права інтелектуальної власності (технології) тощо);

2) інвестиції – найактивніша форма залучення капіталу у нове будівництво, реконструкцію та технічне переоснащення молокопереробних підприємств;

3) інвестиції – об'єкт управління з боку засновників молокопереробних підприємств та регулювання з боку органів державної влади і місцевого самоврядування;

4) альтернативна можливість вкладення інвестицій як у переробку молока, так і в інші види економічної діяльності; у сфері переробки молока – вибір альтернатив у технологіях, техніці, ринках, фокусування на певному сегменті споживачів тощо;

5) інвестиції є джерелом генерування ефектів молокопереробних підприємств, споживачів молока та молочної продукції, для бюджетів різних рівнів, а також виробників сировини;

6) інвестиції є об'єктом економічних відносин між підприємствами-переробниками молока та: інвесторами;

виробниками сировини; сервісними підприємствами, суб'єктами транспортування, зберігання, торгівлі молокопродукцією; продавцями інвестиційних ресурсів, фінансовими установами; споживачами продукції; органами державної та місцевої самоврядної влади; іншими підприємствами-переробниками молока;

7) як об'єкт власності абсолютна більшість інвестицій у молокопереробній галузі належить приватним формуванням, що функціонують у формі господарських товариств, зокрема акціонерних;

8) у молокопереробній галузі до управління інвестиціями цілковито підходить принцип надання переваги варіантам і рішенням, що забезпечують отримання переваг у часі;

9) будь-які інвестиційні рішення і варіанти у молокопереробних підприємствах пов'язані з різного рівня ризиками, уникнення чи настання яких потребує здійснення превентивних або відновних заходів, а отже й витрат;

10) як носій фактора ліквідності, інвестиції у молокопереробні підприємства за рішенням їх власників, інколи – інших осіб, наприклад, у процедурі банкрутства – суду, можуть змінити форму економічного носія. Найбільш поширеним варіантом є продаж підприємства, частки інвестора чи акцій іншим особам, а потім з грошової – набути іншу форму;

11) обсяги, частки інвестицій чи пропорції між ними є основою для розподілу прибутку між власниками молокопереробних підприємств, а також нагромадження їх капіталу у активах цих підприємств;

12) інвестиції у молокопереробну галузь є важливим фактором розвитку сфер виробництва молока та кормовиробництва, особливо – виробництва молока у сільській місцевості, а отже – не лише економічного, а й соціального розвитку. Виробництво молока нині – це джерело грошових доходів особистих селянських господарств, що має не лише економічне, але і соціальне значення. Виробництво молока як сировини забезпечує в подальшому технологічному

ланцюгу виробництво молокопродукції, сирів, казеїну, продуктів дитячого харчування тощо.

Разом з тим, утримання великої рогатої худоби пов'язано з отриманням органічних добрив, а тому розширює можливості впровадження органічного виробництва – рослинництва і опосередковано – тваринництва. Водночас як утримання великої рогатої худоби, так і переробка молока мають певний негативний вплив на довкілля, що вимагає інвестицій на охорону навколишнього природного середовища.

Узагальнюючи наведені вище результати ретроспективного аналізу еволюції розуміння сутності категорії «інвестиції», сучасні її трактування, невід'ємні ознаки, що характеризують економічну природу інвестицій, у цьому дослідженні до інвестицій підприємства автор відносить всі види майнових і немайнових цінностей, що вкладаються в різні об'єкти (інструменти) економічної чи іншої діяльності з метою отримання економічного, соціального, екологічного чи інтегрованого ефекту і пов'язані з факторами власності, часу, ризику, ліквідності, а також із розподілом результатів від їх здійснення і формуванням умов суспільного розвитку.

Складність поняття, широта сфери застосування інвестицій зумовлюють різноманіття їх видів. У відповідній економічній літературі для визначення видів інвестицій застосовується понад 100 термінів [44, с. 22]. Для детальнішого з'ясування природи інвестицій необхідно систематизувати і узагальнити теоретичні підходи до їх класифікації.

Підходи до встановлення класифікаційних ознак, ступінь деталізації класифікаційних груп інвестицій, що розкриваються у економічних наукових джерелах, а також застосовуються у господарській практиці, значною мірою різняться, що пов'язано із різними цілями користувачів.

Із позицій практики інвестування, вибір певної класифікаційної схеми може бути зумовлений інформаційними потребами інвесторів, і передбачати якомога детальніший опис можливих об'єктів

інвестування для вибору найбільш доцільного з них, форм здійснення інвестицій та власності на інвестиційні ресурси, бути пов'язаним із аналізом ефективності здійснених інвестицій та вивченням перспектив вкладання засобів у певні об'єкти та види діяльності. Побудована адекватно до цілей бізнесу класифікація інвестицій становить собою базу для прийняття управлінських рішень, формування стратегії інвестиційної діяльності та її реалізації, основу побудови системи точок відповідальності за реалізацію інвестицій.

Із розвитком економічної науки та господарської діяльності класифікаційні ознаки інвестицій постійно уточнюються і доповнюються, що викликано необхідністю більш глибокого дослідження питань інвестиційних процесів у теорії та на практиці. Разом з тим, при розкритті певних класифікаційних груп існують протиріччя і розбіжності, що передбачає систематизацію та узагальнення наявних класифікаційних ознак та удосконалення класифікації інвестицій задля повнішого розкриття економічної сутності інвестицій та потреб практики. З цією метою, як свідчать результати цих досліджень, класифікацію інвестицій доцільно підпорядковувати укрупненим етапам «прийняття рішення – реалізація – ефект/ефективність» (табл. 1.2).

До основних класифікаційних груп інвестицій належить розподіл їх за життєвим циклом виробництва продукції, або метою здійснення.

Деякі дослідники визначають ознаку даної групи за характером використання капіталу в інвестиційному процесі як первинні (стартові) інвестиції, реінвестиції та дезінвестиції (Бланк І.О.) [32], за формою відтворення або за відтворювальною направленістю (Шарп У., Александер Г., Бейлі Дж.) [11], на початкові (нетто-інвестиції), інвестиції на розширення (екстенсивні інвестиції), реінвестиції (брутто-інвестиції) (Ідрісов О.Б., Картишев С.В., Постніков О.В.) [45].

Класифікація інвестицій

№ з\п	Класифікаційна ознака	Види інвестицій	№ з\п	Класифікаційна ознака	Види інвестицій
1. Етап прийняття рішення (попередній)					
1.1	Суб'єкт інвестування	Індивідуальні, інституційні (суб'єкт економічної діяльності, органи державної та місцевої влади, інші організації та установи)	1.7	За джерелами надходжень відносно підприємства, на якому здійснюються інвестиції	Зовнішні, внутрішні
1.2	За формою участі інвестора	Часткові, повні; прямі, непрямі	1.8	За джерелами фінансування	Власні, залучені, позикові
1.3	За напрямками (сферою)	Виробничі (основне виробництво, інфраструктура), невиробничі	1.9	За формами власності	Приватні, державні, змішані
1.4	За видами економічної діяльності/за галузями	Згідно з КВЕД України / відповідно до галузевої структури національної економіки	1.10	За видами інвестиційних ресурсів	Грошові кошти, майнові об'єкти, матеріальні та нематеріальні ресурси, кадри, інтелектуальні ресурси, майнові права
1.5	За об'єктом вкладень	Реальні, фінансові, нематеріальні	1.11	За регіональною ознакою	Внутрішні (внутрішньо-державні), зовнішні (іноземні)
1.6	За життєвим циклом виробництва продукції	Стартові, екстенсивні, реновації, реінвестиції, дезінвестиції	1.12	За стратегією розвитку підприємства	Інвестиції з метою зростання, стабілізації, скорочення бізнесу

2. Етап реалізації (основний)					
2.1	За формою надходження	Праця, майновий капітал, фінансові ресурси та інструменти	2.6	Відносно основного господарського процесу	Основні, супутні, сумісні
2.2	За ступенем ліквідності	Високоліквідні, із середнім рівнем ліквідності, низьколіквідні, неліквідні	2.7	За ступенем ризику	Ризикові (припустимий, критичний, надто високий), безризикові
2.3	За тривалістю періоду інвестування	Коротко-, середньо- та довгострокові	2.8	За впливом на підприємство	Активні, пасивні
2.4	За характером участі	Прямі, портфельні	2.9	За необхідністю	Обов'язкові, не абсолютно обов'язкові, необов'язкові
2.5	За ступенем впливу інших інвестицій	Незалежні, взаємовиключні, такі, що потребують супутніх, такі, на які впливають результати прийняття інвестиційних рішень конкурентів	2.10	За стадіями процесу виробництва і просування продукції підприємства на ринок	Вкладання у процес виробництва сировини, обробки, переробки, транспортування і фасування, зберігання, реалізації
3. Етап визначення ефекту/ефективності					
3.1	За очікуваним видом ефекту	З економічним, соціальним, екологічним, інтегральним ефектом	3.4	За масштабом впливу реалізації інвестицій	Суб'єкт господарювання, муніципалітет, регіон, міжрегіональний рівень, держава, міжнародний рівень

3.2	За рівнем очікуваної дохідності / ефективності	Високий, середній, низький, нульовий	3.5	За обсягами інвестування	Достатні, недостатні для досягнення поставленої мети, надмірні
3.3	За терміном окупності	Швидкоокупні, середній термін окупності, повільноокупні	3.6	За формою розрахунку (макроекономічним значенням)	Валові, чисті

Джерело: складено автором з використанням [11, 19, 32, 45–65].

Оскільки для інвесторів, зокрема молокопереробних підприємств, доцільно по даній групі виділяти види інвестицій як стартові (інтенсивні), додаткові (екстенсивні, на розширення капіталу), реновації (на рівні простого відтворення), реінвестиції (підтримуючі, реконструкція і переоснащення), дезінвестиції (вилучення об'єктів, створених у попередні періоди, що може виникати у випадках скорочення потужностей внаслідок звуження попиту чи діяльності конкурентів), доречним є виділення відповідних видів інвестицій за класифікаційною ознакою життєвого циклу виробництва продукції.

При інвестування за різними етапами життєвого циклу можливими цілями є: приведення параметрів виробничо-господарської діяльності до встановлених чинним законодавством обов'язкових вимог, норм, нормативів, обмежень, або, у відповідь на соціальний запит з метою поліпшення репутації підприємства, покращання їх понад встановлені вимоги, як правило, у сфері охорони навколишнього природного середовища та соціальній (благоустрій або підтримка соціально-культурної сфери), добровільна сертифікація відповідно до стандартів ISO або інших; підвищення дохідності та/або зниження витрат на одиницю продукції; удосконалення продукту тощо.

Пов'язаним з класифікацією інвестицій за життєвим циклом виробництва певного виду продукту є класифікація за стратегіями

розвитку бізнесу. Відповідно до неї інвестиції поділяються на такі, реалізація яких має на меті: зростання, стабілізацію або скорочення. Кожна із базових стратегій розвитку підприємства має кілька стратегічних альтернатив – варіантів стратегічної поведінки в межах одного з напрямів розвитку – і при виборі керівництвом підприємства або бізнесу для їх реалізації проводяться інвестиційні проекти.

Іншою класифікаційною ознакою, розкриття якої викликає в науковій економічній літературі дискусії, є об'єкт вкладень інвестицій. Автори О.І. Бланк, Г. Бірман та С. Шмідт, І.В. Ліпсіц і В.В. Коссов, А.А. Пересада, В.Я. Шевчук та П.С. Рогожин виділяють фінансові та реальні інвестиції [19; 46–49]; О.Б. Ідрісов, С.В. Картишев, О.В. Постніков, спеціалісти USAID – реальні фінансові і нематеріальні [45, сс. 5; 50]; А.А. Пересада – фінансові, реальні, інноваційні та інтелектуальні [48]. Зазначені ознаки значно поширені у сфері інвестування у молокопереробні підприємства. Враховуючи їх практику, вважаємо, що поряд із групами фінансових (у цінні папери та інші фінансові інструменти, як-то акції, облігації, векселі, контракти форвардні та ф'ючерсні, спеціальні (цільові) банківські вклади тощо) і реальних інвестицій (у матеріальні ресурси, що безпосередньо беруть участь у виробничо-господарській діяльності), слід окремо виділити групи інвестицій у нематеріальні об'єкти (вкладення в розвиток персоналу, його навчання, в об'єкти інтелектуальної власності, патенти, ліцензії, "ноу-хау", технічна, технологічна, проектно-кошторисна та інша документація тощо), оскільки вони мають специфічні, притаманні лише їм властивості.

В економічній літературі у виділенні окремих видів і груп інвестицій відсутня однастайність і у класифікації інвестицій за характером їх участі в інвестуванні. Виділяють прямі і непрямі інвестиції (Бланк І.О.) [19]; прямі, непрямі, портфельні (Сич Є.М., Ільчука В.П., Хорн В.) [51, 52, с. 138], стратегічні, прямі і непрямі (Рейлі К., Холт Р., Баренс С.) [53, с.10; 54, с. 18]. Поділ інвестицій за такими ознаками має як якісну, так і кількісну характеристику. В деяких країнах світу межа між прямими і портфельними інвестиціями

знаходиться на відмітці 10% вартості капіталу (акцій), проте в більшості – на рівні 25% [55, с. 122]. Згідно з чинним українським законодавством виділяються значний пакет акцій (10% та більше) і контрольний, що передбачає володіння 50% та більше відсотками акцій (Закон України «Про акціонерні товариства», ст. 2) [56].

За ступенем впливу інших інвестицій І.А. Бузова та інші виділяють незалежні інвестиції, такі, що потребують супутніх інвестицій; інвестиції, чутливі до прийняття конкуруючих інвестиційних рішень [57]. З огляду на ознаку альтернативності, вважаємо за доцільне доповнити дану групу інвестиціями взаємовиключними, тобто реалізація одних унеможливорює реалізацію інших, наприклад, у випадку альтернативного вибору інвестиційного проекту, з технологічних причин.

У процесі цих досліджень встановлено доцільність доповнення існуючих критеріїв розбудови класифікації інвестицій за їх належністю до певної ланки виробництва продукції та її просування до кінцевого споживача, що особливо актуально для галузей переробної і харчової промисловості, коли часто виробництво сировини відокремлено від процесу її обробки та переробки, а виготовлення продукту – від системи доведення його до кінцевого споживача. Так, за ланками виробництва і просування продукції підприємства до кінцевого споживача доцільно виділити інвестиції у процеси виробництва сировини, обробки, переробки, транспортування і фасування, зберігання, просування і реалізації продукції. Застосування класифікації за даною ознакою виправдане також при виборі керівництвом підприємства стратегії розвитку бізнесу, що має назву оберненої або такої, що йде вперед, інтеграції, за якої необхідно визначитися, чи потрібно придбати, організувати, або на договірних основах встановити відносини з представниками виробництв попередніх (виробництво сировини та її транспортування і зберігання, можливо, первинна обробка) або подальших (харчова промисловість, транспортування і зберігання, просування в мережі оптово-роздрібної торгівлі) ланок ланцюгу виробництва і просування

продукції на ринок.

Підхід до встановлення класифікаційної ознаки за галузями національної економіки є застарілим, оскільки на практиці застосовується усталена класифікація за видами економічної діяльності відповідно до Класифікатора видів економічної діяльності (ДК 009:2005, з 01.01.2012 р. – ДК 009:2010). Проте у сфері переробки молока непоодинокі випадки інвестування суб'єктами молокопереробної промисловості іншого виду економічної діяльності – виробництва молока, забезпечення підтримки поголів'я великої рогатої худоби. В цьому випадку сільськогосподарська діяльність підпорядковується інвестиційній діяльності молокопереробного підприємства.

Через те, що суспільство нині висуває значну кількість вимог до підприємницької діяльності, пов'язаних із соціальною відповідальністю бізнесу та впливом виробничого процесу на довкілля, доцільно класифікацію інвестицій за видом очікуваного (отриманого) ефекту навести у вигляді: інвестиції з економічним, екологічним, соціальним та інтегральним (таким, що поєднує кілька видів з названих вище) ефектом.

Однією з найбільш дискусійних класифікаційних ознак інвестицій є поділ їх залежно від термінів освоєння. Практично одностайно автори виділяють інвестиції коротко-, середньо- та довгострокові (Бланк І.О., Бузова І.А., Маховікова Г.О., Терехова В.В., Пересада А.А., Гуторов О.І.) [19, 57–59] або коротко- і довгострокові (Шевчук В.Я., Рогожин П.С., Пересада А.А.) [49, 60]. Основні розбіжності виникають у термінах визначення періодів і викликані вони, як правило, цілями дослідження та сферою їх здійснення: в сфері фінансів строки освоєння інвестицій значно нижчі, ніж у сфері економіки, за потребами бухгалтерського обліку з орієнтуванням на нормативні документи (П(С)БО 12 виділяють тільки коротко- та довгострокові, а виходячи із періодів планування розвитку підприємства – коротко-, середньо- та довгострокові. Так, якщо за командно-адміністративної системи до довгострокових

капітальних вкладень відносили проекти з терміном окупності 25 – 50 років, то вже з набуттям Україною незалежності і початком використання стандартів розвинених західних країн ця межа невпинно скорочується. У практиці великих інвестиційних компаній довгострокові інвестиції деталізуються таким чином: до двох років; від двох до трьох років; від трьох до п'яти років; понад п'ять років. П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції» визначає короткострокові (до одного року) і довгострокові (понад один рік) [61]. Отже, розкриття даної класифікаційної ознаки достатньо суб'єктивне і залежить від безпосередніх завдань користувача класифікаційної системи.

Застосовуються й інші класифікаційні ознаки, наведені нами у табл. 1.2 на основі опрацювання літературних джерел та систематизації існуючих підходів до класифікації інвестицій. Серед них поділ інвестицій за ознаками:

- регіональної належності (іноземні та національні) [19, 49, 58];
- відносно підприємства, де здійснюються інвестиції (внутрішні та зовнішні), відносно впливу на підприємство [62, с. 16, 17] (активні, що позитивно впливають на його конкурентоспроможність, репутацію та позицію на ринку, і пасивні, що підтримують існуючий стан);
- за формами власності (приватні, державні та змішані інвестиції) [63];
- за рівнем очікуваної прибутковості (в нашій інтерпретації – дохідності та ефективності), де виділяють високоприбуткові, середньо-, низькоприбуткові та безприбуткові інвестиції, та за рівнем ліквідності (високоліквідні, середньоліквідні, низьколіквідні, неліквідні інвестиції) [63];
- за ступенем обов'язковості здійснення [57];
- за рівнем ризику, де виділяються низькоризикові, середньоризикові, високоризикові [63, 64]; безризикові інвестиції, низькоризикові, середньоризикові, високоризикові, спекулятивні [65], безризикові і ризикові [58]. Враховуючи особливості галузі переробки молока, поділ інвестицій за ступенем ризику на високий,

середній, низький недостатньо чітко відображає вплив ризиків на можливість успішної реалізації певного інвестиційного проекту. Оскільки класифікаційні ознаки необхідні для цілей управління, слід виходити з його потреб і застосовувати поділ інвестиційних ризиків на допустимі, критичні та надто високі рівні.

Наведене у табл. 1.2 класифікаційне дерево інвестицій є достатньо обґрунтованим для використання в процесі прийняття управлінських рішень, де поетапно доцільно застосовувати ознаки з трьох наведених груп інвестицій: при вирішенні основних позицій початкового етапу вкладання коштів – суб'єкти, об'єкти, мета та джерела надходження та види інвестицій; етапу безпосередньо реалізації інвестиції – їх ризикованість та ліквідність, стадія технологічного процесу та місце у ланцюгу просування продукції до споживача, залежність від інвестиційних рішень внутрішніх та конкурентів, тривалість періоду інвестування; етапу визначення ефекту та ефективності, на якому визначається очікуваний ефект за видами, ступінь впливу результату реалізації інвестиції, термін окупності та необхідність здійснення.

1.2. Теоретичні засади та особливості формування ефективності інвестицій підприємств молочної промисловості

Молочна промисловість належить до галузей національної економіки, ефективне функціонування яких є фактором забезпечення продовольчої безпеки та реалізації експортного потенціалу країни, зменшення імпорту молочних продуктів. За умов функціонування економіки як відкритої системи, що не завжди в змозі поглинути чи адаптуватися до негативних зовнішніх впливів і тенденцій та використати повною мірою можливості, національні молокопереробні підприємства зазнають значного тиску ринкового середовища. Забезпечення ефективності функціонування вимагає оптимізації всіх виробничо-господарських та фінансових процесів на підприємстві, і перш за все, за обмеженого доступу до вільних ресурсів – інвестиційних процесів. Вирішального значення набуває

питання ефективності інвестицій.

Теоретичні основи ефективності інвестицій були закладені класиками економічної думки, зокрема Д. Рікардо. В теорії порівняльних переваг він довів, що капітал спрямовується туди, де ефективність вища, а порівняльні переваги забезпечують вигоди навіть за відсутності абсолютних переваг [4, с. 28–35]. У подальшому проблема ефективності інвестицій вивчалася у наукових дослідженнях представників практично всіх шкіл економічної теорії. Вагомий внесок у її вирішення в питаннях альтернативного використання ресурсів, їх взаємозамінності, розвитку теорії економічної рівноваги зробили В. Паретто, Л. Вальрас, А.С. Пігу, Р. Коуз, М. Фарелл та ін..

Не можна недооцінювати внеску радянської економічної науки до розвитку теорії ефективності інвестицій, основу яких складали «капітальні вкладення», що регулювалися державою, зокрема й методи визначення їх ефективності. Теоретичні положення і методичні підходи, що були сформовані ще до введення у господарську практику категорії прибутку, справили вплив на особливості системи господарювання. Це виявилось в тому, що відправною точкою за умов відсутності приватної власності на засоби виробництва стало не нарощування прибутку, а економія витрат. Акцент було зміщено в бік пункту «вхід», в той час як у країнах з ринковою економікою – навпаки, в бік пункту «вихід» системи, що трансформує інвестиційні ресурси у результат. Відносні показники ефективності часто поступалися місцем показникам ефекту, в тому числі, натуральним [66].

Сучасна концепція економічної ефективності, що набула найбільшого поширення у світі, ґрунтується на синтезі двох взаємовиключних позицій – раціональної поведінки суб'єктів, які прагнуть максимальної ефективності за мінімальних витрат [67, с. 24–26] та нераціональної поведінки людини в економічній системі, якої дотримуються представники інституціональної течії економічної науки.

Етимологія категорії «ефективність» пов'язана із лат. «*efficientia*» (результативність певної діяльності). Поняття ефективності переплітається із поняттям ефекту (лат. «*effectus*» – дія, результат дії), тобто різницею між створеними матеріальними чи нематеріальними благами чи вигодами (досягнутим результатом), та ресурсами, затраченими на досягнення отриманого результату. Ефективність же в широкому розумінні являє собою відношення досягнутого за рахунок вкладень результату (ефекту, E) до витрачених ресурсів на його досягнення (інвестиції, B), тобто, узагальнено формула розрахунку ефективності інвестицій (EB) буде мати вигляд:

$$EB = \frac{E}{B} \cdot \quad (1.1)$$

Ефективність інвестицій можна вважати показником успішності функціонування системи «вхід-вихід» (на «вході» – інвестиційні ресурси, на «виході» – результат), її адаптивності та стійкості до впливу зовнішніх факторів, раціональності поєднання внутрішніх факторів виробництва. При цьому ефект прийнято виражати в абсолютних показниках, а ефективність – у відносних. За ринкових умов найбільш зручним та універсальним вимірником ефекту та інвестиційних ресурсів є грошовий, що дає змогу забезпечити зіставність порівнюваних величин. Залежно від очікуваного або отриманого ефекту, ефективність інвестицій поділяється на економічну, соціальну, екологічну та інтегральну.

Критерій економічної ефективності для всіх суб'єктів підприємницької діяльності базується на твердженні, що ефект має прямувати до максимуму, а витрати на його досягнення – до мінімуму. У цих дослідженнях за основу взято пропозиції, підготовлені М.І. Кісілем щодо принципів і показників ефективності інвестицій [68, с. 206–238], і вважаємо це співвідношення абсолютно справедливим не тільки відносно економічної ефективності, а й для всіх її видів, в тому числі тих, де очікується ефект екологічний, соціальний чи інтегральний, виражений у відповідних одиницях. Таким чином, критерій ефективності буде виражатися співвідношенням:

$$K_E = \frac{E \rightarrow \max}{B \rightarrow \min}, \quad (1.2)$$

де: K_E – критерій ефективності; E – ефект, що максимізується; B – витрати на досягнення результату, що мінімізуються [68].

Економічна ефективність – загальна економічна категорія для будь-якого виду підприємницької діяльності. Під ефектом тут слід розуміти всі прямі, сукупні й непрямі вигоди, які одержують суб'єкти підприємницької діяльності та суспільство від малого, середнього та великого бізнесу молочної промисловості. До складу витрат входять усі витрати, зокрема й інвестиції, що здійснюються у процесі діяльності підприємств. Від вкладень у бізнес, крім його вигод, суспільство, зокрема, одержує податки, податкові збори, нарахування тощо, які для бізнесу є витратами; додаткові робочі місця. Водночас з метою стимулювання виробництва і переробки молока держава може надати товаровиробникам певні пільги через податкові, кредитні, амортизаційні, митні та інші механізми. Ці пільги збільшують вигоди, які отримують суб'єкти підприємницької діяльності, але у макроекономічному аспекті є витратами суспільства. Зазначені та інші аналогічні випадки слід враховувати при визначенні відповідно ефекту і витрат [68, с. 206–212].

Конституцією України визначено, що «Держава забезпечує ... соціальну спрямованість економіки» (ст. 13) [69]. Приєднання України до Декларації Конференції ООН з охорони навколишнього природного середовища та розвитку «План дій на XXI століття. Агенда 21», деяких інших міжнародних документів у сфері соціального розвитку, охорони навколишнього природного середовища, сталого розвитку, ставить вимогу до визначення соціальної ефективності як результату соціальної відповідальності бізнесу та екологічної ефективності як результату виконання обов'язкової вимоги оцінки впливу інвестиційного проекту на довкілля та підвищення екологічної свідомості споживачів продукції та інвесторів.

При здійсненні оцінки соціальної ефективності слід орієнтуватися на ступінь відповідності досягнутих умов встановленим нормам, нормативам, обмеженням й умовам

дотримання прав людини відповідно до чинного законодавства. Соціальна ефективність на рівні суб'єкта господарювання визначається ступенем задоволення потреб працівників, умовами праці та відпочинку, дотриманням техніки безпеки, культурно-побутовими умовами, задоволенням власників у засобах і умовах життєзабезпечення [70, с. 26; 71, с. 324; 72, с.26].

Критерії оцінки екологічної ефективності окреслюються прийнятими у суспільстві пріоритетами розвитку – економічним та екологічним. Суспільство може обрати кілька шляхів розвитку: повного превалювання економічних інтересів над екологічними, забезпечення економічних інтересів з урахуванням екологічних, забезпечення екологічних інтересів з урахуванням економічних, або повного превалювання екологічних інтересів над економічними. Екологічний ефект може визначатися як встановленими чинним законодавством нормами, так і параметрами порівняння стану довкілля до впровадження проекту і після.

За сучасних умов господарювання України, безумовно, економічний ефект переважає над соціальним та екологічним, тому основну увагу нашого дослідження ми зосередимо саме на економічній ефективності.

Найбільш поширеною класифікацією економічної ефективності інвестицій на пострадянському просторі є поділ її на комерційну (фінансову, характеризує фінансові результати реалізації інвестицій для інвестованого підприємства), бюджетну (результати для бюджетів різних рівнів) та суспільну (економічну, що розкриває співвідношення результату і витрат на їх досягнення для безпосередніх учасників, регіону, країни), що відображає різні її прояви [62, с. 130; 72, с. 19; 73, с. 120; 74, с. 337]. Разом з тим, існує більш детальний поділ ефективності інвестицій [75, с. 123–126]: за метою інвестування (економічна, соціальна, і, вважаємо за доцільне додати екологічну та диференціальну, що враховує кілька видів); за кількістю оцінюваних проектів; за метою визначення (абсолютна, порівняльна, еластичність заміщення); за комплексністю (скоріше, за характером) результату (адитивна, мультиплікативна, синергічна,

емерджентна, латентна); за типом формування (екстенсивного розвитку, інтенсивного розвитку); за напрямом інвестиційної діяльності; за врахуванням терміну платежів (з урахуванням фактора часу, без урахування фактора часу).

Визначення ефективності інвестицій – це вирішальний етап у процесі прийняття інвестиційних рішень. Від його результатів, об'єктивності та обґрунтованості діагностування та формулювання висновків залежить вибір до реалізації конкретного проекту або його відхилення.

Ефективність інвестицій – основний показник, що відображає доцільність здійснення вкладень до певного об'єкта, галузі, регіону. Аналіз ефективності інвестицій проводиться на всіх етапах інвестиційного процесі – від прийняття рішень до оцінки отриманих результатів після реалізації проекту. Аналіз ефективності інвестицій дає інформаційну основу прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо оцінки здійснюваних інвестицій або вибору планованих альтернативних інвестиційних проектів, і знаходиться у сфері завдань та інтересів інвесторів, пов'язаних осіб, на яких впливає реалізація інвестиційного проекту, а також керівництва тієї структури, де здійснюються інвестиції.

Поряд з методичною базою важливим аспектом забезпечення достовірності та оперативності аналізу ефективності інвестицій є його організація. Більшість авторів до організації аналізу ефективності інвестицій включають вирішення наступних питань:

- встановлення суб'єктів та об'єктів аналізу – як правило, суб'єктами аналізу виступають інвестори, керівництво підприємства, на якому планується реалізовувати інвестиційний проект;
- відповідно до організаційної структури підприємства, кадрового забезпечення визначаються безпосередні виконавці аналізу (в тому числі, за рахунок аутсорсінгу), організаційна форма його проведення, здійснюється розподіл функціональних повноважень, визначається відповідальність за виконувані роботи;
- здійснюється планування процесу аналізу із визначенням термінів його виконання;

- визначається методичне наповнення аналізу, його інформаційно-аналітичне забезпечення;
- збір та обробка даних, безпосередньо здійснення детального аналізу та оцінки отриманих результатів;
- оформлення результатів аналізу та їх узагальнення, формування висновків і пропозицій [76, с. 58].

На основі опрацювання окремих наукових підходів до організації проведення аналізу ефективності інвестицій [19, 45, 72, 76] ми пропонуємо новий підхід до організації проведення аналізу ефективності інвестицій (рис. 1.2), який передбачає три критичні точки оцінки ефективності інвестицій та перспективності інвестиційного проекту.

Перший раз прийняття рішення про доцільність впровадження нового проекту або ефективності діючого/реалізованого здійснюється наприкінці умовного першого, початкового етапу.

Тобто, після здійснення організаційних заходів із встановлення переліку об'єктів, у які плануються або вже здійснені інвестиції: в першому випадку це будуть кілька альтернативних варіантів інвестування в один або в різні об'єкти.

Наступним кроком, залежно від наявного персоналу та його кваліфікації, здійснюється підбір безпосередніх виконавців аналізу. Якщо це велике підприємство, то ці питання функціонально можуть бути закріплені за окремим підрозділом або функціональною групою, створеною за матричним (проектним) методом. Для середнього підприємства ці функції залежно від обсягу роботи можуть покладатися на окремого виконавця, для невеликого – це, як правило, керівник або власник підприємства. В кожному з цих випадків доцільним є залучення фахівців зі сторони (аутсорсінг).

В процесі реалізації затвердженого керівництвом/інвестором плану проведення аналізу визначають методичний інструментарій та інформаційний базис. За ринкових умов володіння необхідною, якісною, достовірною та своєчасною інформацією є необхідною і важливою умовою будь-якої успішної діяльності.

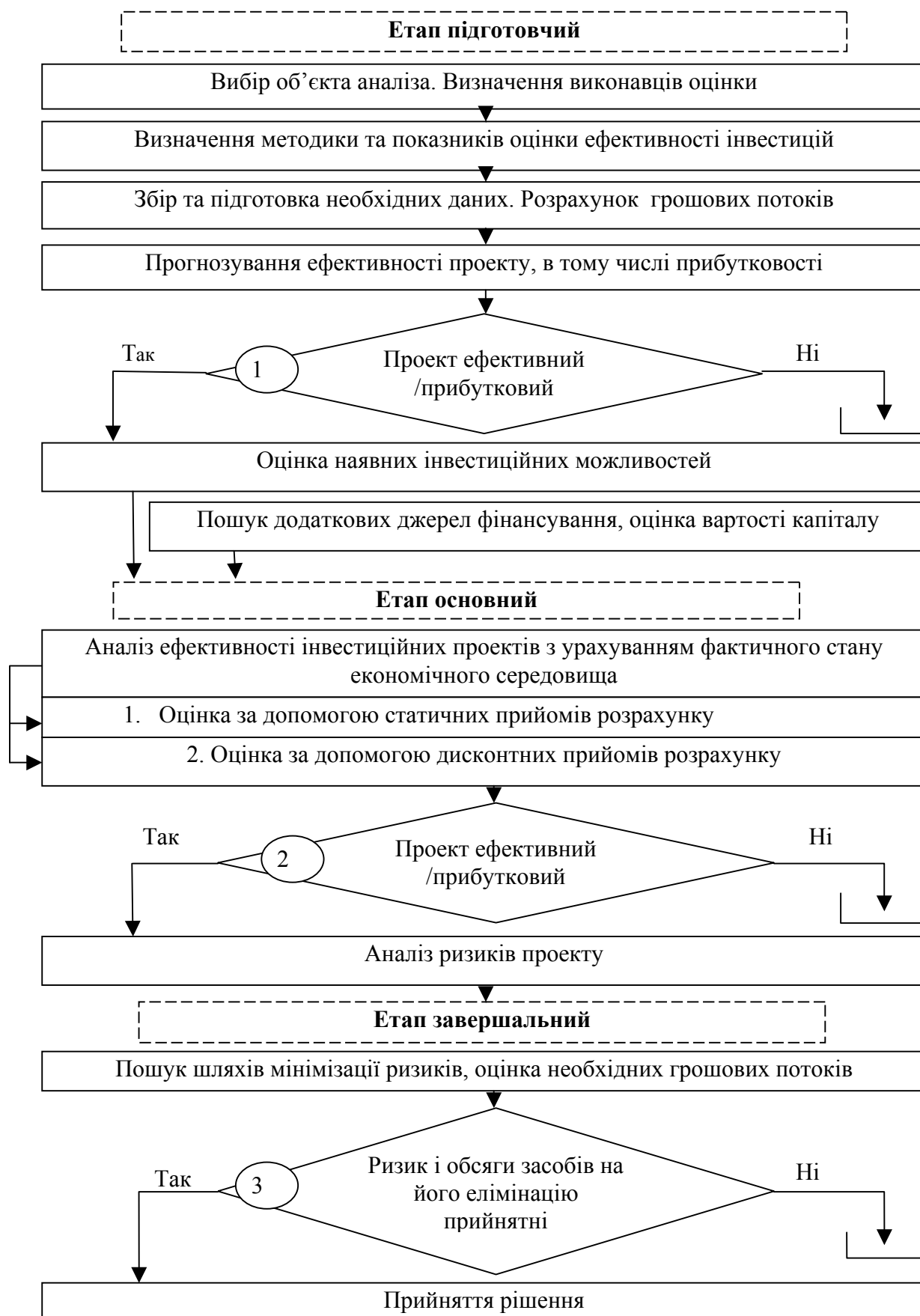

Рис. 1.2. Алгоритм проведення оцінок ефективності інвестицій (інвестиційних проектів)

Джерело: розробка автора на основі [76, с. 65].

У випадках зростання обсягів інвестованих ресурсів відповідно підвищуються вимоги до якості інформації. Після розрахунку прогнозованих показників ефективності та необхідних грошових потоків, тобто саме обсягу інвестицій та їх віддачі у майбутньому, приймається перше рішення про розрахункову можливу ефективність / прибутковість проекту та відсіюються потенційно непривабливі варіанти, що не відповідають встановленим граничним значенням.

Подальшим кроком є визначення наявних інвестиційних можливостей та порівняння їх з необхідними для реалізації витратами, здійснюється пошук додаткових джерел фінансування за потреби та оцінка вартості всього капіталу, що має бути залучений до інвестиційного процесу. Після позитивного вирішення даного питання можна приступати до виконання основного етапу, на якому здійснюється безпосередньо оцінка ефективності інвестицій з використанням різних методів з урахуванням впливу реальних факторів оточуючого та внутрішнього середовища. Після чого повторно приймається рішення про ефективність здійснення інвестицій. Для реалізованих інвестиційних проектів перша критична точка не є актуальною, і тому на основному етапі здійснюється порівняння розрахункових та фактично отриманих результатів інвестиційної діяльності. Ті можливі та здійснені інвестиційні проекти, ефективність реалізації яких досліджується, оцінюються за показниками ризику і на завершальному етапі здійснюється пошук шляхів їх мінімізації та елімінації, визначаються необхідні для цього додаткові ресурси. Після встановлення допустимого рівня ризикованості проекту та граничної суми можливих додаткових витрат, що можуть бути затребуваними в разі настання небажаної ризикової події, приймається третє, остаточне рішення про можливість відбору аналізованого інвестиційного проекту, ефективність інвестицій вже реалізованого проекту.

Особливістю застосування пропонованого алгоритму аналізу ефективності інвестицій на молокопереробних підприємствах є широке впровадження методики забезпечення безпечності продуктів

НАССР або стандартизація процесу виробництва і реалізації продукції за ISO 22000:2005 «Системи менеджменту безпечності харчових продуктів. Вимоги до будь-яких організацій харчового ланцюга», що поєднав вимоги стандартів ISO 9001, стандартів, розроблених провідними торговельними компаніями та принципи НАССР. Методика НАССР базується на аналізі небезпек та визначення критичних точок від виробництва сировини до реалізації продукції кінцевому споживачеві, де ризики можливо усунути до прийняттого рівня. З цих позицій результати застосування і принципи методики НАССР доцільно використовувати при аналізі ефективності інвестицій підприємств молочної галузі.

До основних принципів здійснення оцінки ефективності інвестицій [62, с. 129–137] відносять такі:

- ефективність інвестицій, якщо вони збільшують цінність фірми (підприємства), яка дорівнює ринковій вартості власного капіталу фірми та ринковій вартості її зобов'язань. Даний критерій найбільш загальний та основоположний;
- позитивний і максимальний ефект від інвестицій у разі порівняння альтернативних варіантів здійснення інвестицій;
- використання в процесі оцінки ефективності інвестицій різних методів різної ефективності (комерційної, бюджетної, суспільної);
- включення до системи показників оцінки ефективності інвестицій показника грошового потоку, врахування релевантних грошових потоків;
- врахування фактора часу;
- визначення економічної ефективності інвестицій через оцінку життєвого циклу;
- оцінка результатів інвестицій не тільки на виробництві, де безпосередньо здійснювалися інвестиції, а й в пов'язаних сферах та видах діяльності;
- зіставність – порівнюваних альтернативних варіантів проектів, цін, у яких проводяться розрахунки;

- вибір диференційованої ставки відсотка, норма дисконту має відповідати тривалості розрахункового періоду;
- врахування динамічності параметрів інвестиційного проекту;
- врахування результатів аналізу ринків;
- врахування фінансового стану підприємства, що претендує на реалізацію інвестиційного проекту;
- врахування впливу реалізації проекту на довкілля;
- врахування ризиків та невизначеностей, залежність між ризиком і необхідною ставкою дисконту;
- врахування впливу інфляції;
- врахування тільки витрат і надходжень, що пов'язані із проектом;
- віднесення притоку/відтоку грошових потоків до кінця розрахункового або чергового періоду (року);
- багатостадійність оцінки ефективності інвестицій (на всіх стадіях розробки та реалізації проекту);
- уникання подвійного обліку вигод та витрат, не включення у витрати амортизаційних відрахувань;
- врахування впливу на ефективність інвестиційного проекту потреби в оборотному капіталі;
- здійснення економічної оцінки інвестиційних проектів як за цінами, що фактично складаються і прогнозованими по державі чи регіону, так і оцінки витрат та результатів проектів за цінами світових ринків.

Варіативність прояву ефективності інвестицій передбачає відповідну альтернативність вибору методів оцінки ефективності інвестицій, а якість аналізу ефективності інвестицій значною мірою залежатиме від обґрунтованості методики аналізу та його інформаційно-аналітичного забезпечення, що буде розглянуто в розділі 1.3 дані монографії.

Організація і безпосередній процес здійснення, методичний набір аналізу ефективності інвестицій залежить від численних факторів, серед яких ми можемо виділити внутрішні

(мікросередовище) та зовнішні (макросередовище). Серед перших: розміри підприємства, організаційно-правова форма, спеціалізація, організаційна та функціональна структура, практика впровадження інвестиційних проектів та аналізу ефективності інвестицій, кадрове забезпечення.

До другої групи належать: стан конкурентного середовища на ринку, сегмент, що займає продукція підприємства, інноваційно-інвестиційна активність конкурентів, динаміка зміни кон'юнктури ринку, потенційний сегмент ринку, територіальні особливості, загальноекономічна ситуація та політична стабільність, наявний інвестиційний клімат у державі та галузі, державна політика щодо розвитку галузі.

Як при плануванні здійснення інвестицій, так і при аналізі їх ефективності, необхідно врахувати особливості функціонування молокопереробних підприємств, що впливатимуть на види та обсяги здійснюваних інвестицій, а також ефективність їх реалізації.

Проблема формування ефективності інвестицій починається з розгляду його джерел, якими є фактори виробництва – система, що перетворює інвестиційні ресурси на «вході» на ефект на «виході».

Підприємства молочної промисловості перебувають у більш вигідних інвестиційних умовах, ніж виробники молочної сировини, оскільки позбавлені безпосереднього впливу ризиків, яких зазнає сільське господарство: сезонність, проблеми з кредитуванням в аграрній сфері за адекватними відсотковими ставками та періодами, неефективне вирішення питання про оплату оренди земель тощо. В деяких регіонах, як єдиний споживач молочної сировини, молокопереробні підприємства на фоні недостатньо розвиненої сільськогосподарської обслуговуючої заготівельної кооперації мають можливості формувати умови поставки. Мають місце і негативні тенденції у функціонуванні молочної промисловості: недостатня для повного завантаження сировинна база виробництва, зношеність та моральна застарілість обладнання, недобросовісна конкуренція (щодо дотримання якості продукції) та ін.

Розподіл факторів впливу на формування ефективності інвестицій на внутрішні та зовнішні відносно підприємства / регіону / держави є найбільш поширеною класифікацією. Оскільки молочна промисловість є залежною сировинно від галузі молочного скотарства, за функціональною ознакою можливо, поділяючи точку зору колективу авторів Українського НДІ економіки та сільського господарства ім. О.Г. Шліхтера (нині ННЦ „Інститут аграрної економіки”) [77, с. 26], розподілити фактори впливу на формування ефективності інвестицій на природно-кліматичні, біологічні, економічні, організаційно-економічні, виробничо-технологічні, соціально-економічні.

Логічним способом висвітлення специфічних характеристик функціонування підприємств молочної промисловості вважаємо їх аналіз за етапами виробництва продукції та просування її до кінцевого споживача. Основні чинники впливу на формування ефективності молокопереробних підприємств представлені на рис.1.3.

Молочна промисловість включає в себе такі основні підгалузі: молочноконсервну, масло- та сироробну, цільномолочну. Асортимент продукції нараховує близько 250 найменувань і постійно розширюється [76, с. 45].

Належність підприємства до однієї з підгалузей визначає першу технологічну особливість: витрати сировини на одиницю продукції готового продукту. Так, співвідношення «сировина-готовий продукт» при виробництві продуктів з цільного молока становить орієнтовно 1:1, масла – близько 22–23:1, сухого незбираного молока 7,5–8,5:1, згущеного молока – 2,5–3:1, сметани – 8,5–9,5:1, сухого знежиреного молока – 13–14:1 [76, с. 225]. Це ставить логістичні вимоги до підприємства: необхідність вчасно, в належній кількості та якості забезпечити доставку сировини на підприємство, а також вимоги до організації складського господарства.

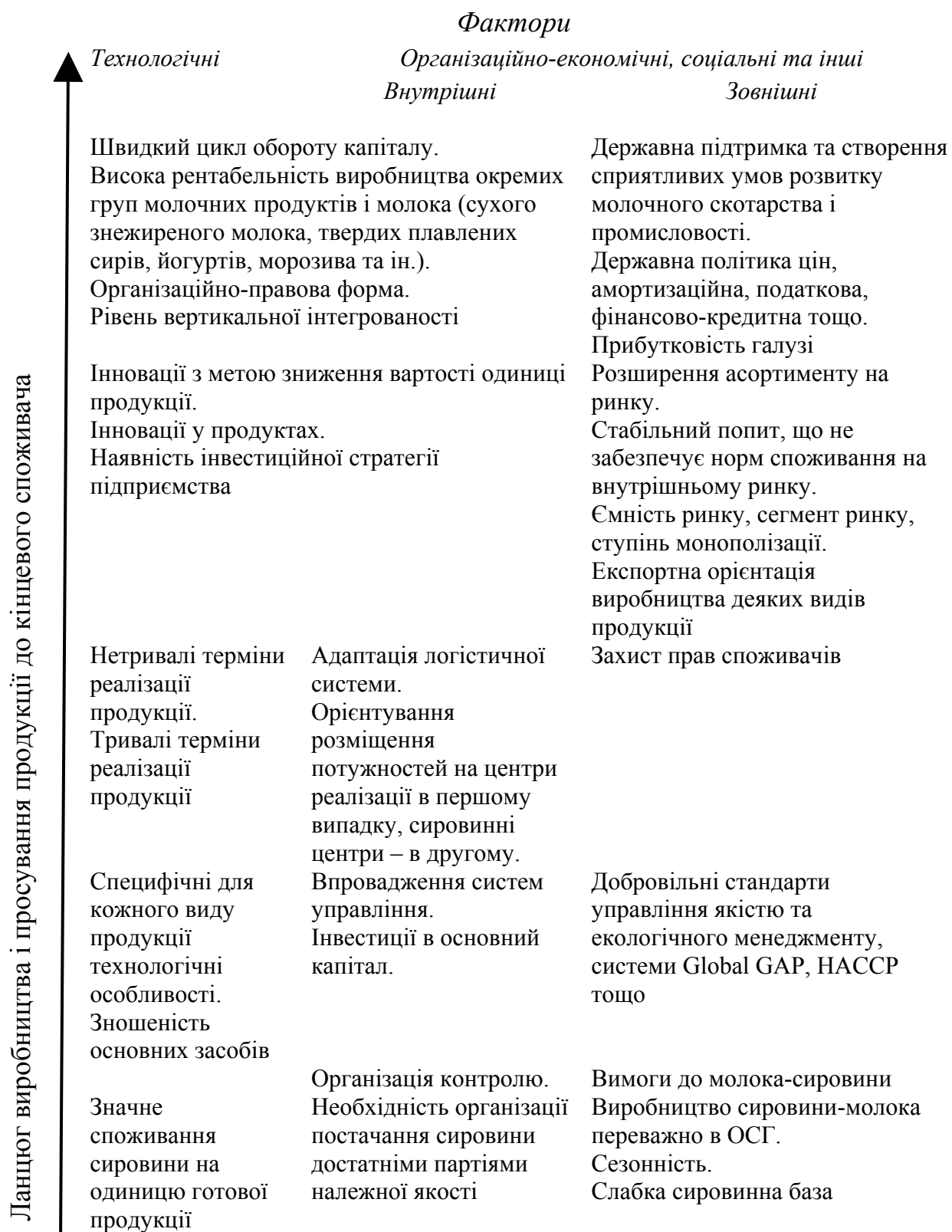

Рис. 1.3. Основні фактори впливу на ефективність інвестицій молокопереробних підприємства

Джерело: складено на основі досліджень автора та [62].

Поряд із цим, виникає організаційно-економічна особливість, зумовлена господарською структурою виробників сировини: близько

80% молока виробляється в господарствах населення, що, в разі постачання сировини дрібними товаровиробниками, перед підприємством постають проблеми формування достатньої за обсягами та належної якості партії сировини, її транспортування і зберігання до моменту поставки на молокопереробне підприємство. При цьому, у разі відсутності у підприємства стабільних зв'язків з достатньо великим безпосереднім товаровиробником молока, здатним надати сировину належної якості в необхідних обсягах, постає завдання організації процесу постачання за схемами, що передбачає поставку сировини або безпосередньо на молокопереробне підприємство, або через посередника (заготівельна організація, сільськогосподарський обслуговуючий кооператив), або організацію збирання і транспортування сировини безпосередньо молокозаводами, як це, наприклад, широко практикується в Республіці Польща. Одним з найбільш дієвих інструментів забезпечення необхідних обсягів і якості продукції є контрактація.

Іншою особливістю, що впливає на формування ефективності інвестицій, є сезонність у виробництві сировини – спільна для всієї галузі сільськогосподарського виробництва. Це впливає на рівномірність і повноту завантаження промислових потужностей, холодильне і складське господарство, собівартість продукції, а відповідно – на ціни реалізації та рентабельність діяльності. Тому в економічних інтересах розвитку молокопереробної галузі – зміцнення кормової бази та підвищення рівня розвитку і організації молочного скотарства, що є ще однією організаційно-економічною особливістю, що впливає як на ефективність інвестицій, так і на інвестиційну привабливість підгалузі.

Після надходження сировини на підприємство необхідно здійснити контроль її якості відповідно до встановлених вимог, очистити та підготувати до подальшої переробки. Виробництво кожного з видів продукції молочної промисловості має свої технологічні особливості, що впливають на формування ефективності інвестицій і включає специфічні хімічні, фізичні, біологічні процеси,

які потребують також правильної організації та контролю виконання. Крім того, при розміщенні потужностей підприємств залежно від рецептури, асортименту продукції та структури собівартості доцільно орієнтуватися на наявну або потенційну сировинну базу (з виробництва молока, цукру, води тощо), джерела енергії та палива.

Готова продукція проходить перевірку на відповідність встановленим стандартам або технічним умовам, і саме необхідність відповідності продукції встановленим вимогам є ще однією особливістю, що впливає на обсяги та об'єкти інвестицій, а отже – і на їх ефективність.

Оскільки молокопереробна галузь має достатньо короткий виробничий цикл, а відповідно, і період обороту оборотних засобів, реалізації продукції, термін окупності капіталовкладень є меншим, ніж у галузях з повільним оборотом капіталу, як-то у сільському господарстві. Продукція молочної промисловості різниться за термінами реалізації та умовами зберігання і транспортування. В разі короткого терміну зберігання до кількох днів (молоко, молочна, молочнокисла продукція), розміщення потужностей доцільно орієнтувати на центри споживання. Продукти глибокої переробки молока, як правило, мають більш тривалий термін реалізації (масло, сири, сухе молоко тощо), що дозволяє транспортувати їх на значні відстані і орієнтувати розміщення потужностей на центри виробництва сировини.

Сектор переробки молока і виробництва молокопродуктів – експортно-орієнтований. До експортної групи товарів належать сири, молоко та вершки згущені, масло вершкове. Саме тому економічний стан сектору залежить від політичних та економічних коливань на світовому ринку. Разом з тим, при плануванні інвестицій слід враховувати динаміку кон'юнктури ринку молока і молокопродуктів, і в тому числі постійне розширення асортименту продукції молочної промисловості, що змушує вкладати засоби у інновації – нові технології та технології виробництва нової для підприємства продукції. Нині популярні молочні продукти дієтичні, лікувально-

профілактичні, спеціальне харчування (дитяче, вегетаріанське, діабетичне), з поліпшеними смаковими якостями, позиціоновані як «натуральні» продукти, а також органічні.

В даний час в Україні склалася тенденція недоспоживання населенням молока та молокопродуктів, особливо якісних, а також відсутність платоспроможного попиту на таку продукцію. Так, споживання молока та молокопродуктів населенням у рік за фізіологічними нормами має становити 341,0 кг [78], за раціональними – 380 кг [79], проте фактичне споживання ледь перевищує 210 кг молока та молокопродуктів на рік, тобто, в межах відповідно 62 та 55% від рекомендованих норм. Водночас попит на молоко і молочну продукцію в Україні достатньо стабільний і споживання таких продуктів в традиціях харчування населення. Тому актуальними стають інвестиції у проекти, що дають змогу в межах заданих чинними нормативно-правовими документами параметрів якості знизити витрати на одиницю продукції, а також у маркетингову структуру. Отже, ефективність виробництва, зокрема й молока та молокопродуктів, не має об'єктивного і наперед визначеного та заданого рівня, а складається у процесі виробництва і обміну продукції, ресурсів і капіталу та залежить від багатьох факторів як внутрішніх, так і зовнішніх, у яких дія зовнішніх переважає.

1.3. Методичні підходи до визначення ефективності інвестицій підприємств молочної промисловості

Найбільш важливою концептуальною вимогою та вихідною умовою забезпечення підвищення ефективності інвестицій є застосування адекватних методологій її оцінки як першого кроку у визначенні шляхів і способів зростання віддачі інвестицій на всіх рівнях (окремого об'єкту і напрямку інвестування, підприємства, галузі), вибору вірної альтернативи інвестиційного проекту, що є передумовою зниження ризиків фінансово-господарської діяльності та підвищення її результативності.

Нині в наукових дослідженнях і на практиці розроблено і використовується значна кількість методів та методик визначення ефективності інвестицій. Значний результуючий вплив їх застосування на перспективи розвитку бізнесу зумовлюють активну науково-дослідну та практичну роботу в напрямі їх удосконалення. Разом з тим, для оцінки інвестицій, здійснюваних у галузі молочної промисловості та на молокопереробних підприємствах, відповідні методики розроблені не достатньо чітко.

Основоположним принципом формування методичної бази оцінки ефективності інвестицій у молокопереробці має бути всеохоплення можливих аспектів інвестування та акцентування на найбільш важливих з них. Іншою вимогою має стати наскрізність аналізу, що дозволила б дослідити проблеми ефективності інвестицій за вертикаллю «інвестиційний проект – суб'єкт господарської діяльності або їх група – галузь на регіональному та національному рівнях». Імплементация даних принципів дасть змогу організувати аналіз на основі перехресної матриці рівнів оцінки та результатів інвестування, що показана на рис. 1.4.

Напрям оцінки ефективності Рівень оцінки	Економічна		Соціальна	Екологічна	Інтегральний ефект
	реальних інвестицій	фінансових інвестицій			
	Суб'єкт, зацікавлений в результатах оцінки				
	власники / менеджмент / працівники підприємства / населення / органи місцевого самоврядування / органи державної влади				
Інвестиційний проект або захід економічної діяльності по переробці молока	показники	показники	показники	показники	показники
Суб'єкт господарської діяльності або їх група	показники	показники	показники	показники	показники
Регіональний рівень	показники	показники	показники	показники	показники
Національний рівень	показники	показники	показники	показники	показники

Рис. 1.4. Матриця оцінки ефективності інвестицій
молокопереробних підприємств

Джерело: розробка автора на основі [68, с. 206–238].

Наповнення кількісними характеристиками строчок матриці, напрями оцінки та її рівні можуть змінюватися залежно від завдань аналізу. Разом з тим, практика свідчить, що необхідно враховувати альтернативи суб'єктів, що можуть бути зацікавлені в результатах оцінки ефективності інвестицій.

Залежно від цього змінюються показники, що застосовуються в процесі аналізу. Таким чином, встановлення необхідних показників оцінки ефективності інвестицій знаходиться у точці перетину трьох площин: суб'єкта оцінки, її рівня та безпосередньо напрямку (залежно від виду результату інвестицій). Методичне наповнення змісту матриці залежить також від завдань аналізу та кваліфікації виконавця. Оскільки характерною особливістю функціонування молокопереробних підприємств є диверсифікованість продуктів, що випускаються, а також можливість інвестування у створення та підтримку сировинної бази (виробництва молока), необхідним є розрахунок інтегрального ефекту як за сукупністю видів ефекту (економічного, екологічного, соціального), за сукупністю результатів інвестування у різні види економічної діяльності в межах молокопереробного підприємства, так і сукупного ефекту за ланками виробництва сировини і просування продукції до кінцевого споживача.

Через суспільний запит більший розвиток отримали методи оцінки економічної ефективності інвестицій. При дослідженні ефективності інвестицій слід насамперед аналізувати їх структуру: розподіл їх на реальні (за напрямками та об'єктами інвестування) та фінансові (інвестиції у фондові та грошові інструменти). Існування певного лагу у формуванні ефекту від провадження інвестицій не дозволяє порівнювати зміни в обсягах інвестування та ефекту (доходу, прибутку) за період у тому випадку, коли на підприємстві впроваджуються кілька пов'язаних інвестиційних проектів. Проте аналіз динамічних змін обсягів інвестицій за ланцюговим або базисним методом порівняння у відносних показниках дає загальне уявлення про інвестиційну активність підприємства.

Світова та вітчизняна економічна наука і практика напрацювали

прийнятний для сфери переробки молока широкий спектр методів визначення ефективності реальних інвестицій, які загальноприйнято поділяти на групи статичних та динамічних методів. Перші з них застосовуються як експрес-методи для визначення параметрів того чи іншого інвестиційного проекту на початкових стадіях розгляду. До цієї групи належать показники норми прибутку (*ARR*, average rate of return, норма прибутку, або *ROI*, return on investment, бухгалтерська рентабельність інвестицій) та бездисконтного терміну окупності інвестицій. Із статичних методів ці два показники на практиці застосовуються найбільш широко, здебільшого в оцінках короткострокових проектів.

Показник норми прибутку дає змогу визначити в простий спосіб за даними бухгалтерського обліку прибутковість на вкладений капітал:

$$ROI = \frac{PR}{\frac{A_1 + A_2}{2}} \text{ або } ROI = \frac{PR(1 - N_t)}{I}, \quad (1.3)$$

де: *ROI* – бухгалтерська (чиста) рентабельність інвестицій (норма прибутку), *PR* – щорічний прибуток до оподаткування, *N_t* – ставка оподаткування, *I* – сукупні інвестиції у проект, *A* – вартість вкладених активів на початок та кінець періоду.

Строк окупності є оберненим показником норми прибутку. Критерії ефективності інвестицій характеризують граничні значення норми прибутку та безпосередньо терміну окупності.

Застосування статистичних методів визначення ефективності інвестицій має суттєві недоліки, серед яких неврахування фактора часу, різниця з неспівпаданням в часі витрат і грошових надходжень від реалізації продукції, неврахування у грошових потоках, за якими здійснюється розрахунок фінансових коефіцієнтів, амортизаційних відрахувань, що занижує ефективність та відповідно завищує терміни окупності тощо [62, с. 137–141].

Другу групу формують методи визначення ефективності інвестицій на рівні проекту, засновані на показниках грошових потоків (чистий приведений дохід, індекси дохідності (інвестицій,

дисконтованих інвестицій), період окупності, внутрішня норма дохідності). Спільною характерною рисою даних методів є врахування фактора часу при здійсненні розрахунків, а також урахування при цьому надходжень, платежів та їх різниці.

Метод оцінки ефективності реальних інвестицій – розрахунок чистого приведеного доходу (чистої теперішньої вартості, *net present value* – *NPV*), дає змогу визначити доцільність здійснення інвестування за допомогою порівняння теперішньої вартості отримуваних у майбутньому доходів та загальної суми необхідних початкових інвестицій:

$$NPV = \sum_{t=1}^n CF_t \times a - \sum_{t=1}^n I_t \times a, \quad (1.4)$$

$$a = \frac{1}{(1+r)^t}, \quad (1.5)$$

де: *NPV* – чистий приведений дохід; *CF_t* – чистий грошовий потік *t*-го року; *I_t* – сума інвестицій в році *t*; *n* – кількість років реалізації проекту; *a* – коефіцієнт дисконтування; *r* – ставка дисконтування.

Цей показник є одним з найбільш поширених і використовуваних у практиці оцінки інвестиційних проектів. Логіка його застосування проста: якщо значення *NPV* перевищує нуль, то проект вважається ефективним, якщо менше нуля – збитковий, дорівнює нулеві – беззбитковий.

Разом з тим, застосування цього методу має і свої недоліки, серед яких необхідність здійснення довгострокових прогнозів, виконує роль лакмусового папірця, не даючи уявлення про ефективність (прибутковість) інвестиції, залежить від норми дисконту, яка задається фіксовано, що вимагає розрахунку показника за різних значень ставки дисконту. Ці недоліки знижують його значущість та достовірність за умов нестабільного економічного середовища [62, с. 142–145]. Оскільки показник чистого приведеного доходу є абсолютним і не дає змоги оцінити дохідність проекту відносно різної бази розрахунку, тут доцільно використати метод розрахунку індексу дохідності інвестицій (*profitability index* – *PI*).

Загальна формула індексу дохідності визначається співвідношенням вартості доходу до певних витрат і може бути розрахована як до недисконтованих, так і для приведених величин.

Індекс дохідності дисконтованих інвестицій:

$$PI = \frac{\sum_{t=1}^n CF_t \times a}{\sum_{t=1}^n I_t \times a}, \quad (1.6)$$

де: PI – індекс дохідності дисконтованих інвестицій.

Критерій ефективності за даним показником такий: якщо значення PI більше одиниці, то проект вважається ефективним, менше одиниці – неефективним, дорівнює одиниці – беззбитковим.

Показник дисконтованого періоду окупності дає змогу усунути недолік описаного вище показника періоду окупності інвестицій, тобто, враховує зміни вартості грошей у часі та дає змогу визначити точку в часі, коли сума дисконтованих надходжень перевищить суму початкових інвестицій, тобто, точка беззбитковості проекту в часі [62, с. 154, 155].

Внутрішня ставка дохідності (IRR , *internal rate of return*) являє собою ставку дисконту, за якою чистий приведений дохід дорівнює нулю. Суть розрахунку цього показника полягає у визначенні нижньої межі дохідності / верхньої межі затратності проекту, і чим вище значення цього показника, тим ефективніше проект. Проте він передбачає реінвестування сум, отриманих у подальшому за ставкою, що дорівнює IRR , що на практиці в молокопереробці зустрічається не часто. Для визначення показника внутрішньої ставки дохідності необхідно розв'язати рівняння:

$$\sum_{t=1}^n \frac{CF_t}{(1 + IRR)^t} - \sum_{t=1}^n \frac{I_t}{(1 + IRR)^t} = 0, \quad (1.7)$$

де: IRR – внутрішня ставка дохідності [62, с.148–151].

Модифікована внутрішня ставка дохідності – це таке значення ставки дисконту, що передбачає реінвестування отриманих у

майбутньому доходів за ціною капіталу, що дає більші можливості реально оцінити межі дохідності проекту. Показник розраховується за наступною формулою:

$$MIRR = \sqrt[n]{\frac{S_{CF}}{P_I}} - 1 \quad (1.8)$$

де: $MIRR$ – модифікована внутрішня ставка дохідності; S_{CF} – майбутня вартість чистого грошового потоку; P_I – теперішня вартість інвестицій [62, с. 152].

Наведені методи аналізу ефективності реальних інвестицій є загальноприйнятими і основними, що не виключає можливості розрахунку додаткових показників, не тільки кількісних, а й якісних.

Підприємства молочної промисловості, як і агропромислове виробництво України в цілому, нині все більш активні на ринку фінансових інструментів і тому застосування методів оцінки ефективності фінансових інвестицій набувають все більшої актуальності.

Узагальненою формулою оцінки інвестицій у фінансові інструменти є співвідношення доходів від володіння ними або ж різниця між реальною вартістю та оплаченою за їх придбання, до вартості придбання фінансових інструментів:

$$E_F = \frac{\sum_{t=1}^n \frac{RCF}{(1+R)^t} - I_F}{I_F} - 1 \quad (1.9)$$

де: E_F – ефективність фінансових інвестицій; RCF – очікуваний зворотний грошовий потік за період використання фінансового інструменту; r – очікувана норма прибутку; I_F – сума фінансових інвестицій.

У тому випадку, коли підприємство здійснює фінансові інвестиції у банківські депозитні вклади, то показником ефективності буде ставка відсотка за вкладом [30, с. 321].

Більшість з наведених вище методів оцінки ефективності інвестицій передбачає їх застосування на рівні окремого проекту. Разом з тим, на підприємствах молочної промисловості, що являють собою функціонально, організаційно та технологічно складну

структуру, нерідко реалізується одночасно декілька інвестиційних проектів. Аналіз загальної ефективності інвестицій у підприємствах агропромислового виробництва дає змогу, з одного боку, оцінити професійний рівень керівництва підприємства, з іншого – успішність інвестиційної діяльності як чинника розвитку підприємства або соціально-економічної системи. Для повноти оцінки порівняння ефективності інвестицій підприємства з аналогічними показниками, доцільним є визначення ефективності інвестицій як на рівні самого підприємства (мезорівень, що об'єднує всі інвестиційні проекти, проваджувані або плановані до впровадження на підприємстві) та на макрорівні – за групою підприємств галузі.

Дослідження даної проблематики у сфері сільськогосподарського виробництва вперше було започатковано М.І. Кісілем [80]. Запропонований автором підхід адаптований і для підприємств молочної промисловості, оскільки основні показники методики наступні:

$$E_I = \frac{\Delta E}{I_1} \quad (1.10)$$

де: E_I – ефективність інвестиційної діяльності на підприємстві;
 ΔE – зміна величини ефекту у звітному періоді порівняно з базовим;
 I_1 – розмір інвестицій (валових або чистих) у базовому періоді. Універсальність цього показника дає можливість застосовувати його в розрізі видів інвестицій, в першу чергу – реальних та фінансових.

Розроблена фахівцями нині ННЦ «Інститут аграрної економіки» методика передбачає застосування основних показників ефективності реальних інвестицій та групи додаткових для сфери сільськогосподарського виробництва з врахуванням широкого кола аспектів, проте може бути легко адаптованою для потреб аналізу ефективності інвестицій підприємств молочної промисловості [68, с. 205–238; 77].

Вихідні дані для аналізу загальної економічної ефективності інвестицій підприємств молочної промисловості наведено в табл. 1.3.

Таблиця 1.3

**Вихідні дані для аналізу показників загальної ефективності
інвестицій підприємств молочної промисловості**

№ з/п	Показник	Джерело інформації із звітності: № форми, код рядка, № графи (формула розрахунку)	Умовне позначення		
			показник		зміна значення показника порівняно з базовим періодом
			за базовий період	за звітний період	
1	Необоротні активи, тис. грн: на початок року (НАп) на кінець року (НАк)	ф№1 080, гр.3 080, гр.4	НА ₁ НА ₁	НА ₂ НА ₂	ΔНАп ΔНАк
2	Оборотні активи, тис. грн: на початок року (ОАп) на кінець року (ОАк)	ф№1 260, гр.3 260, гр.4	ОА ₁ ОА ₁	ОА ₂ ОА ₂	ΔОАп ΔОАк
3	Амортизація (А), тис. грн	ф№2, 260, гр.3	А ₁	А ₂	ΔА
4	Валовий дохід (ВД), тис. грн	ф№2, 050 або 055, гр.3	ВД ₁	ВД ₂	ΔВД
5	Виручка від реалізації продукції (без ПДВ, ВР), тис. грн	ф№2, р. 035, гр. 3	ВР ₁	ВР ₂	ΔВР
6	Прибуток (до оподаткування Пп), тис. грн	ф№2, р. 170 або р. 175, гр. 3	Пп ₁	Пп ₂	ΔПп
7	Чистий прибуток (ЧП), тис. грн	ф№2, 220 або 225, гр.3	ЧП ₁	ЧП ₂	ΔЧП
8	Витрати на оплату праці (ЗП), тис. грн	ф№2, 240, гр.3	ЗП ₁	ЗП ₂	ΔЗП
9	Середньорічна вартість сукупного капіталу (Ф), тис. грн	$\Phi = (\text{НАп} + \text{НАк} + \text{ОАп} + \text{ОАк}) / 2$	Φ ₁	Φ ₂	ΔΦ
10	Чисті інвестиції, тис. грн: в оборотний капітал в необоротний капітал Всього чистих інвестицій	$\text{ЧІоб} = (\text{ОАк} - \text{ОАп})$ $\text{ЧІн} = (\text{НАк} - \text{НАп})$ $\text{ЧІ} = (\text{ЧІоб} + \text{ЧІн})$	ЧІоб ₁ ЧІн ₁ ЧІ ₁	ЧІоб ₂ ЧІн ₂ ЧІ ₂	ΔЧІоб ΔЧІн ΔЧІ
11	Валові інвестиції (ВІ), тис. грн	$\text{ВІ} = \text{ЧІ} + \text{А}$	ВІ ₁	ВІ ₂	ΔВІ

Продовження табл. 1.3

12	Грошовий потік (ГП), тис. грн	$ГП = ЧП + А$	$ГП_1$	$ГП_2$	$\Delta ГП$
13	Чиста продукція (ПЧ), тис. грн	$ПЧ = ГП + ЗП$	$ПЧ_1$	$ПЧ_2$	$\Delta ПЧ$

Джерело: розробка автора на основі [68, с. 205–238; 77].

За показники ефекту у разі розрахунку загальної ефективності інвестицій доцільно використовувати зміни таких величин приросту: виручки від реалізації продукції підприємства; валового доходу; прибутку до оподаткування; чистого прибутку; грошового потоку; чистої продукції. Як витрати слід включати до оцінки обсяги валових та чистих інвестицій (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Схема аналізу основних показників загальної економічної ефективності інвестицій підприємств молочної промисловості

№ з/п	Показник	Формула розрахунку	
		чисельник	знаменник
	Припадає на 1 грн інвестицій, грн приросту (зміни):		
1	валового доходу	$\Delta ВД$	$ВІ_1$ або $ЧІ_1$
2	виручки від реалізації	$\Delta ВР$	$ВІ_1$ або $ЧІ_1$
3	валового прибутку (до оподаткування)	$\Delta Пп$	$ВІ_1$ або $ЧІ_1$
4	чистого прибутку	$\Delta ЧП$	$ВІ_1$ або $ЧІ_1$
5	грошового потоку	$\Delta ГП$	$ВІ_1$ або $ЧІ_1$
6	чистої продукції	$\Delta ПЧ$	$ВІ_1$ або $ЧІ_1$

Джерело: розробка автора на основі [68, с. 205–238; 77].

Основні показники загальної економічної ефективності на рівні підприємства включають:

- співвідношення приросту валового доходу та суми інвестицій у базовому періоді дає уявлення про зміни в усіх видах діяльності в результаті здійснення інвестицій;
- співвідношення виручки від реалізації та суми інвестицій у базовому періоді – приріст відбиває зміни у виробничо-господарській діяльності підприємства в результаті здійснення інвестицій. Цей показник доцільно розраховувати також і для окремих видів інвестицій: реальних та фінансових;

- співвідношення зміни валового прибутку та суми інвестицій у базовому періоді показує зміни ефекту, отриманого підприємством;
- співвідношення зміни чистого прибутку та суми інвестицій у базовому періоді задовольняє інтереси найбільше власників або інвесторів підприємства;
- співвідношення зміни грошового потоку та суми інвестицій у базовому періоді показує зміну можливостей підприємства спрямовувати кошти на відтворення капіталу;
- співвідношення приросту чистої продукції та суми інвестицій у базовому періоді дає уявлення про зміни в результаті здійснення інвестицій можливостей підприємства забезпечувати процеси відтворення факторів виробництва, в тому числі основного капіталу, враховує зміну рівня матеріальної забезпеченості працівників як соціальний фактор.

Цей показник враховує інтереси інвесторів, власників, керівників та працівників.

Необхідним є дослідження впливу факторів на ефективність інвестицій підприємств молочної промисловості. Додатково необхідно залучити вихідні дані (табл. 1.5).

Таблиця 1.5

Вихідні дані для аналізу факторіальних показників ефективності інвестицій молокопереробних підприємств

№ з/п	Показник	Умовне позначення	Джерело інформації із звітності: № форми, код рядка, № графи (формула розрахунку)
1	Обсяг введення в дію активної частини основних засобів, тис. грн	OZ_{A2}	ф№5, р.130, гр.5+ р.140, гр.5+ р.150, гр.5
2	Незавершене будівництво на кінець року, тис. грн	$НБ_2$	ф№1, р.020, гр.4
3	Капітальні інвестиції: капітальне будівництво, тис. грн придбання (виготовлення) основних засобів, тис. грн придбання (створення) нематеріальних активів, тис. грн	KI KI_{B2} KI_{O32} KI_{HMA2}	ф№5, р.280, гр.3 ф№5, р.290, гр.3 ф№5, р.310, гр.3

4	Основні засоби: на початок року, тис. грн на кінець року, тис. грн надійшло основних засобів за рік, тис. грн вибуло основних засобів за рік, тис. грн	$OZ_{П2}$ $OZ_{К2}$ $OZ_{Н2}$ $OZ_{В2}$	ф№1, р.031, гр.3 ф№1, р.031, гр.4 ф№5, р.260, гр.5 ф№5, р.260, гр.8
5	Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн	OZ_{C2}	$OZ_C = (OZ_{П2} + OZ_{К2}) / 2$
6	Середньорічна вартість виробничих потужностей, тис. грн	П	ф№5, Р II за даними синтетичного обліку як частина основних засобів

Джерело: розробка автора на основі [68, с. 205–238; 77].

Схема аналізу факторіальних показників ефективності інвестицій сільськогосподарських підприємств наведена в табл. 1.6.

Таблиця 1.6.

Схема розрахунку факторіальних показників економічної ефективності інвестицій молокопереробних підприємств

№ з/п	Показник	Формула розрахунку
1	Капітальні інвестиції, грн на 1 грн середньорічної вартості капіталу	КІ:Ф
2	Вартість інвестицій на одиницю виробничих потужностей	КІ:П
3	Всього чистих інвестицій, грн на 1 грн середньорічної вартості капіталу	ЧІ:Ф
4	Питома вага в капітальних інвестиціях витрат, %:	
	на капітальне будівництво	$(KI_B:KI) \times 100$
	основні засоби	$(KI_{OZ}:KI) \times 100$
	нематеріальні активи	$(KI_{HMA}:KI) \times 100$
5	Незавершене будівництво на 1 грн капітальних інвестицій, грн	НБ:КІ
6	Коефіцієнт оновлення основних засобів, %	$OZ_H:OZ_K$
7	Коефіцієнт вибуття основних засобів, %	$OZ_B:OZ_{П}$
8	Коефіцієнт повернення інвестицій, %	КІ:А

Джерело: розробка автора на основі [68, с. 205–238; 77].

Поняття інвестицій нерозривно пов'язане із поняттям капіталу та ефективності його функціонування. Тому за додаткові показники оцінки загальної економічної ефективності інвестицій доцільно обрати величини, розраховані за зміною показників капіталовіддачі. Схема аналізу наведена у табл. 1.7.

Таблиця 1.7

Схема аналізу додаткових показників загальної економічної ефективності інвестицій підприємств молочної промисловості

№ з/п	Показник	Формула розрахунку		Зміна показника
		базовий період (Т ₁)	звітний період (Т ₂)	
	Припадає на 1 грн капіталу (Φ), грн приросту (зміни):			
1	валового доходу	ВД ₁ /Φ ₁	ВД ₂ /Φ ₂	Δ=Т ₂ -Т ₁
2	виручки від реалізації	ВР ₁ /Φ ₁	ВР ₂ /Φ ₂	
3	валового прибутку (до оподаткування)	Пп ₁ /Φ ₁	Пп ₂ /Φ ₂	
4	чистого прибутку	ЧП ₁ /Φ ₁	ЧП ₂ /Φ ₂	
5	грошового потоку	ГП ₁ /Φ ₁	ГП ₂ /Φ ₂	
6	чистої продукції	ПЧ ₁ /Φ ₁	ПЧ ₂ /Φ ₂	

Джерело: розробка автора на основі [68, с. 205–238; 77].

Адаптована до умов молокопереробних підприємств методика оцінки економічної ефективності інвестицій є універсальною і дає змогу системно оцінити успішність провадження інвестиційних проектів, а також відображає інтереси різних груп зацікавлених осіб.

Становлення принципів соціально-орієнтованої економіки вимагає враховувати вплив виробничо-господарської діяльності на людину, розвиток соціального середовища та стан навколишнього природного середовища. Показники соціального ефекту та ефективності, екологічного ефекту та ефективності стають обов'язковим елементом оцінки будь-яких інвестиційних дій. Однак досить часто соціальні або екологічні результати неможливо достовірно представити в грошовому виразі. В такому випадку застосовуються якісні показники ефекту інвестицій.

Показники соціального ефекту доцільно розглядати відносно самого підприємства: внутрішні, що характеризують зміни соціального середовища всередині підприємства, та зовнішні, що дають уявлення про реалізацію політики соціальної відповідальності бізнесу та вплив на соціальне становище регіону розташування підприємства (групи підприємств).

До першої групи можна віднести показники співвідношення приросту фонду оплати праці до інвестицій базового періоду (за аналогією до формули 1.10) та зміну (зменшення або збільшення) обсягів виплат за листками непрацездатності до інвестицій базового періоду. Якісні визначаються специфікою кожного впроваджуваного інвестиційного проекту, якщо він спрямований на отримання соціального ефекту і, як правило, відображають умови праці на підприємстві.

Зовнішні показники, що відображають соціальні результати інвестиційної діяльності підприємств, частіше всього відображаються в абсолютних величинах ефекту інвестицій. Вони можуть включати: зміни кількості робочих місць на території зміни у соціально-культурному та побутовому забезпеченні, соціальній та дорожній інфраструктурі, рівні захворюваності населення.

Інтернальні показники екологічної ефективності можуть виражатися у зміні виплат за екологічними стягненнями (штрафами та іншими санкціями) на одну гривню інвестицій, а також вартістю економії споживання у виробничо-господарському процесі природних та енергетичних ресурсів на одну гривню інвестицій у базовому періоді. Внутрішній екологічний ефект, як правило, має опосередкований характер і виражається у фіксації факту впровадження систем екологічного управління, стандартів екологічної поведінки суб'єктів господарювання, проведенні екологічного аудиту та виконанні рекомендацій за його висновками тощо.

Екологічні ефекти можуть відображатися на здоров'ї працівників. В такому випадку цей вплив характеризується в групі показників соціального ефекту та ефективності, а сам ефект стає інтегральним.

На даний час все частіше застосовуються стандарти виробництва органічної сільськогосподарської сировини і продуктів харчування, що особливо важливо для підприємств молочної промисловості, оскільки молочні продукти у структурі органічної продукції, як свідчить практика, користуються значним попитом, що пов'язано із дитячим харчуванням. При впровадженні таких стандартів поряд із екологічними ефектами виникає економічна ефективність інвестицій, що оцінюється за показниками, розглянутими вище в даному розділі монографії.

Проте екологічні ефекти здебільшого мають екстернальний характер і визначаються параметрами впливу виробничо-господарської діяльності підприємства на довкілля: зменшенням обсягів шкідливих викидів у повітря, скороченням споживання природних, в тому числі свіжої води, та енергетичних ресурсів, зменшенням теплових викидів у довкілля тощо. Інший характер мають екологічні ефекти позитивного спрямування, як-то розширення зелених насаджень. Зовнішні екологічні ефекти визначаються специфікою та завданнями впроваджуваних інвестиційних проектів.

У багатьох випадках інвестиційні витрати молокопереробних підприємств екологічного та соціального характеру мають на меті не досягнення прямого економічного ефекту, поліпшення репутації підприємства, що відзначається як на збільшенні гудвілу підприємства, так і на брендї фірми, що опосередковано впливає на ринкові позиції підприємства.

Адаптовані до умов окремого молокопереробного підприємства методи визначення ефективності інвестицій можна застосовувати в укрупнених і поглиблених дослідженнях на рівні їх об'єднань, регіону або держави в цілому. Результати таких оцінок можуть бути наскрізними. В процесі та за результатами укрупнених оцінок ефективності інвестицій виникає можливість визначити: резерви підвищення ефективності; потреби у заходах держави щодо економічного регулювання функціонування галузі та необхідний рівень підтримки; кількісні залежності між показниками і факторами

ефективності інвестицій на основі кореляційних залежностей; пропозиції до державних, галузевих, регіональних програм розвитку агропромислового виробництва тощо.

Оскільки існуюча система збору і аналізу економічних показників визначає валову додану вартість по галузях, на цих рівнях за узагальнений показник макроекономічної ефективності інвестицій доцільно використовувати відношення приросту валової доданої вартості по галузях у звітному періоді порівняно з базовим до суми чистих або валових інвестицій. Цей показник, збільшений на суму оплачених підприємством податків, буде характеризувати макроекономічну ефективність інвестицій.

Результати оцінки макроекономічної ефективності інвестицій у переробку молока доцільно порівнювати з відповідними показниками у сфері виробництва молока, в сільському господарстві, що дозволить обґрунтувати пропозиції щодо збалансованого їх розвитку на основі досягнення рівної окупності.

Використання у наукових дослідженнях і на практиці запропонованої матриці і системи методів визначення інвестицій, адаптованих до умов молочної галузі, дасть змогу забезпечити збалансований і взаємовигідний розвиток виробництва молока та його переробки.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙ ПІДПРИЄМСТВ МОЛОЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

2.1. Сучасні умови та напрями інвестиційної діяльності підприємств молочної промисловості

До видів економічної діяльності, що формують галузь виробництва молочних продуктів та морозива відповідно до Національного класифікатора видів економічної діяльності ДК 009:2010 (код С 10.5) належать переробка молока, виробництво масла та сиру, а також виробництво морозива [81]. Готовими продуктами молочної галузі згідно з Державним класифікатором товарів та послуг ДК 016-97 (код 15.5) є продукти молочні та морозиво, а саме групи продуктів: молоко рідке та вершки, молоко сухе, масло з коров'ячого молока, сир сичужний та кисломолочний, консерви молочні, продукти кисломолочні, морозиво та інший харчовий лід [82]. Формування умов ефективного функціонування молочної галузі, а отже і умов інвестиційної діяльності, залежить від сукупності факторів (див. рис. 1.3), серед яких можна виділити чинники макроекономічного (зовнішні) та мікроекономічного (внутрішні відносно підприємства) характеру. Найважливішим серед них є забезпечення за кількісними та якісними показниками молокопереробної галузі молочною сировиною, тобто формування основного вхідного потоку підприємства. Тому дослідження умов та напрямів інвестиційної діяльності підприємств молочної промисловості неможливе без дослідження умов розвитку молочного скотарства в розрізі регіону та країни в цілому (рис. 2.1) за показниками обсягів виробництва та реалізації продукції, поголів'я корів, структури виробництва та кількості виробників молока і молочної продукції, показників ціни й ефективності, обсягів та структури інвестицій в молочному скотарстві та підприємствах молокопереробної галузі.

Рис. 2.1. Схема дослідження основних умов та напрямів інвестиційної діяльності підприємств молокопереробної галузі та молочного скотарства

Джерело: складено на основі власних досліджень.

Дослідження означених показників доцільно доповнити аналізом стану світового ринку молока та молокопродуктів, оскільки аграрна економіка України є відкритою, на обсяги, форми та напрями інвестицій молокопереробних підприємств впливають світові тенденції в частині вимог до якості продукції, потенційних обсягів експорту національних продуктів та імпорту конкуруючих продуктів закордонного виробництва.

Загальний обсяг виробництва коров'ячого молока 2010 року в світі становив 599615,1, а в Україні – 10977,2 тис. тонн, тобто 1,83% від обсягу світового виробництва (додаток А) за середнього розміру молочної ферми 1,4 голови (з урахуванням особистих селянських господарств) та середньою продуктивністю однієї корови 4011 кг на

рік, що становить 177,03% середньосвітового рівня. Серед лідерів світового виробництва молока середній розмір молочної ферми значно варіюється, наприклад: 146 голів в США (країна забезпечує 14,59% світового виробництва молока), 5,5 голови в Китайській Народній Республіці (6,01% світового виробництва молока), 20 голів в Бразилії (5,28% світового виробництва молока), 1,6 голови в Індії (8,39% світового виробництва молока), 27 голів у Франції (3,89% світового виробництва молока), 376 голів в Новій Зеландії (2,84% світового виробництва молока), 2,8 голови в Російській Федерації (2,8% світового виробництва молока) (див. додаток А). При чому в світі серед лідерів у виробництві коров'ячого молока простежується слабка залежність між середнім розміром ферми та продуктивністю однієї корови, про що свідчить значення коефіцієнта кореляції (дорівнює 0,0284), розрахованого за показниками наведених країн, що за шкалою Чеддока [86] характеризує взаємозв'язок як слабкий. Такі дані обґрунтовують можливі варіації напрямів інвестування молокопереробних підприємств України як у розвиток дрібнотоварного молочного скотарства з організацією логістичної системи, так і у зв'язки з великими за обсягами виробництва молочними фермами.

Аналіз динаміки виробництва молока в Україні (рис. 2.2) свідчить про стійкі тенденції до зменшення обсягів виробництва та збереження значної частки господарств населення (близько 80%) у структурі виробництва. Так, 2013 року обсяг виробництва молока в усіх категоріях господарств склав 11488,2 тис. тонн, що становить 90,76% від рівня 2000 року та 99,03% від рівня попереднього року. При цьому частка фермерських господарств, які включені на графіку до групи сільськогосподарських підприємств, у структурі виробництва молока становила 2013 року близько 1% (112,1 тис. тонн) проти 0,91% (106 тис. тонн) попереднього року та 0,54% (67,8 тис. тонн) 2000 року (табл. 2.1) [88, 89, 90, 91]. Значна частка господарств населення у структурі виробництва молока зумовлює нестабільність сировинної бази молокопереробних підприємств за кількісними, і, в першу чергу, за якісними показниками.

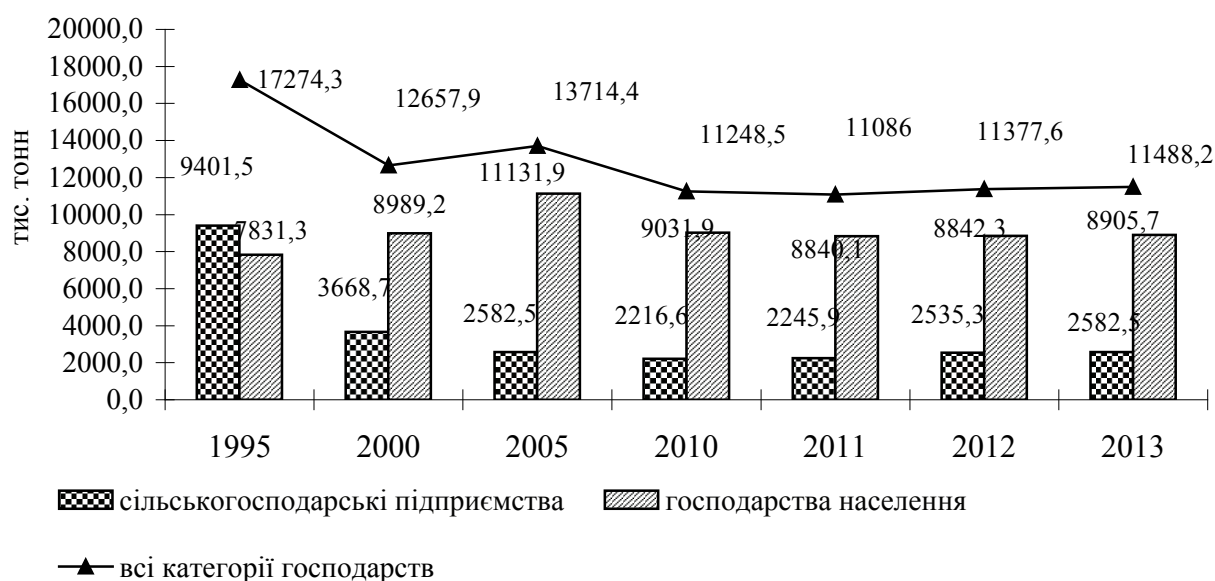

Рис. 2.2. Динаміка виробництва молока в Україні за категоріями господарств

Джерело: розрахунки автора за даними Держкомстату України [87, с.124].

Таблиця 2.1

Темпи зміни виробництва молока в Україні

Рік	Частка виробництва молока в господарствах населення, %	Темп приросту за ланцюговим методом, %	Темп приросту за базисним методом (базисний рік – 2000), %
1995	45,33	х	х
2000	71,02	–	–
2005	81,17	–	8,35
2010	80,29	–	–11,13
2011	79,74	–1,44	–12,42
2012	77,72	2,63	–10,11
2013	77,52	0,97	–9,24

Джерело: розрахунки автора за даними Держкомстату України [87, с. 124].

Це вимагає від молокопереробних підприємств для забезпечення прогнозованих потоків „сировина–готова продукція” інвестицій у розвиток сировинної бази та логістичного забезпечення.

Аналогічні тенденції розвитку молочного скотарства спостерігаються в Кіровоградській області (рис. 2.3), яка за обсягами виробництва молока посіла 2010 року 19-те місце серед регіонів України [87, с. 282]. За 2010 рік обсяг виробництва молока в усіх

категоріях господарств склав 343,1 тис. тонн, що становить 88,14% від рівня 2000 року. За 2013 рік це становило 322 тис. тонн та 85,68% відповідно (табл. 2.2). Попри загальне скорочення обсягів виробництва молока в області, в дев'яти районах у сільськогосподарських підприємствах обсяги виробництва молока зросли (найбільш істотно – Голованівського (в 5,3 раза), Волинського (на 20,8%), Олександрійського (на 17,9%), Гайворонського (на 15,7%) районів.

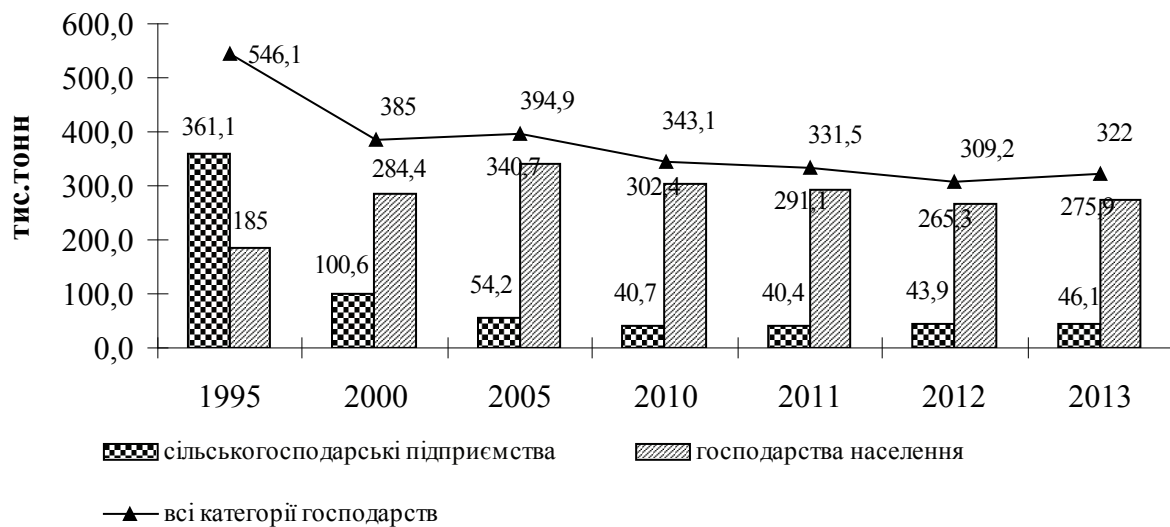

Рис. 2.3. Динаміка виробництва молока в Кіровоградській області за категоріями господарств

Джерело: розрахунки автора за даними Держкомстату України [89, с. 94].

Таблиця 2.2

Темпи зміни виробництва молока в Кіровоградській області

Рік	Частка виробництва молока в господарствах населення, %	Темп приросту за ланцюговим методом, %	Темп приросту за базисним методом (базисний рік – 2000), %
1995	33,88	х	х
2000	73,87	–	–
2005	86,28	–	2,57
2010	88,14	–	–10,88
2011	87,81	1,12	–13,90
2012	85,80	1,20	–19,69
2013	85,68	1,34	–16,36

Джерело: розрахунки автора за даними Держкомстату України [89, с.94].

Найбільш суттєво показники виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах зменшилися у Новоархангельському (на 19,3%), Компаніївському (на 17,7%) та Знам'янському (на 17,3%) районах [93, с. 4,5].

Частка молока у структурі валової продукції сільського господарства області зменшується: від 11,1% 2006 року до 9,9% 2010 року та 9,3% за 2013 рік. Відповідним чином зменшуються вартісні показники валової продукції молока: 2006 року – 418,9 млн грн, 2010 – 371,3 млн грн у порівнянних цінах 2005 року [92, с. 41].

У структурі виробництва молока в області частка господарств населення перевищувала середній по Україні показник і становила 2010 року 88,14%, а 2013 – 85,68%. Частка фермерських господарств перевищує аналогічні показники в середньому по Україні: 1,22% (4,2 тис. тонн) 2010 року, 1,7% (3,7 тис. тонн) 2009 року, 0,98% (3,4 тис. тонн) 2008 року, 1,39% (5,5 тис. тонн) 2005 року, 1,14% (4,4 тис. тонн) 2000 року і 0,27% (1,5 тис. тонн) 1995 року [88, с. 173].

Зазначене свідчить про переважання дрібнотоварного виробництва молока в регіоні, при тому, що частка фермерських господарств в регіоні становить 77,9%, тоді як господарських товариств – 10,9%, приватних підприємств – 7,9%, виробничих кооперативів – 1,0%, державних підприємств – 0,3% від 3208 господарюючих суб'єктів у сільському господарстві області [92, с. 47]. Водночас, в Кіровоградській області налічується 330 підприємств, що займаються тваринництвом, з них 82 – фермерських господарств. З них підприємств, що на 1 січня 2013 року мали велику рогату худобу, відповідно 136, з них 31 – фермерські господарства, корів утримували у 116 сільськогосподарських підприємствах та 25 фермерських господарствах області [92, с. 36] (рис. 2.4).

Передумовою виробництва обсягів молока, адекватним попиту на ринку, є достатній рівень поголів'я корів.

Поголів'я великої рогатої худоби в Україні 2010 року (рис. 2.5) становило 4494,4 тис. голів, тобто 18,25% від рівня 1990 року (24623,4 тис. голів) та 93,11% відносно кількості поголів'я 2009 року (4826,7 тис. голів).

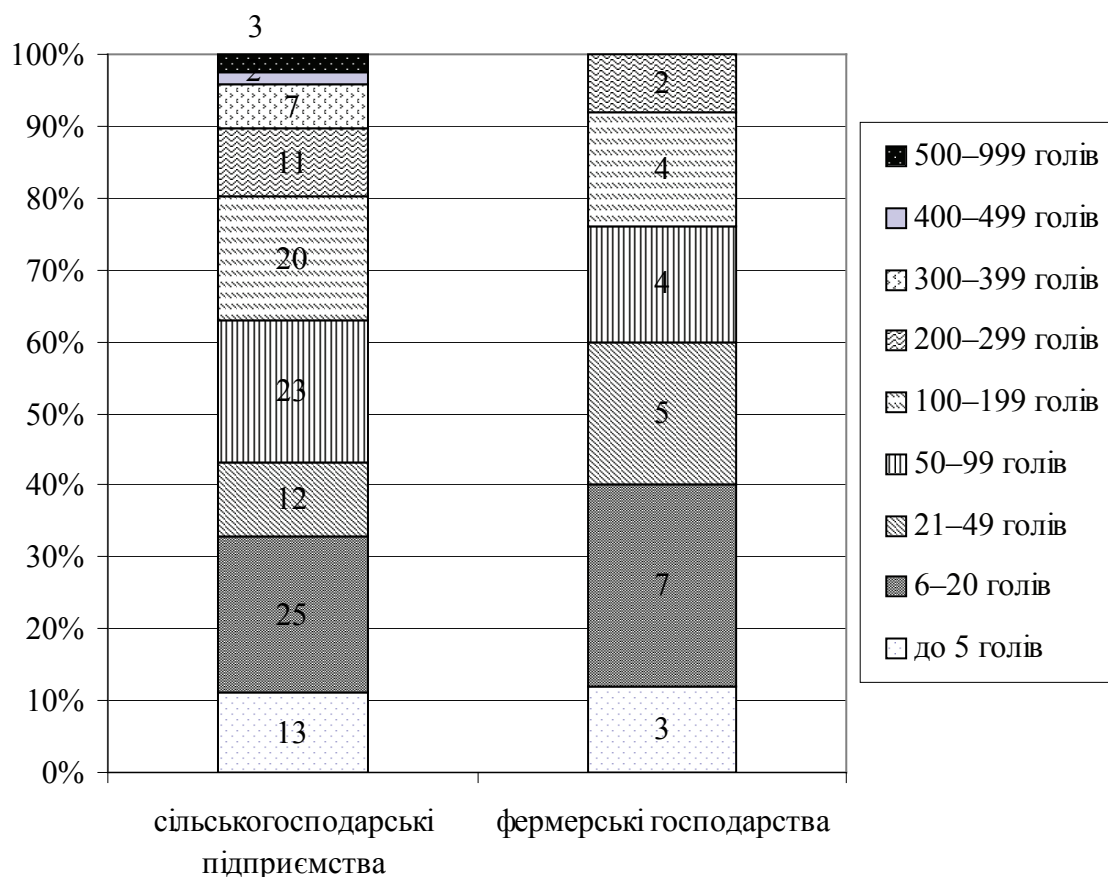

Рис. 2.4. Групування сільськогосподарських підприємств Кіровоградської області за чисельністю поголів'я корів (2013 р.)
Джерело: складено на основі [92, с. 36].

За 2013 рік поголів'я великої рогатої худоби в Україні становило 4534, що навіть більше від 2010 року.

В абсолютному вираженні поголів'я корів зменшилося 2010 року порівняно з показником 1990 року на 5347 тис. голів, тобто на 68,6 %, відносно попереднього року – на 105,3 тис. голів, або на 3,84% і становило 2631,2 тис. голів [87, с. 114]. При цьому частка корів у структурі поголів'я 2010 року дорівнювала 58,5% проти 34,0% 1990 року та 56,7% 2009 року. Такі тенденції пов'язані значною мірою із зміною структури поголів'я великої рогатої худоби за категоріями господарств: 1990 року 85,6% поголів'я великої рогатої худоби утримувалося в сільськогосподарських підприємствах, тоді як 2010 року – лише 33,9%, відповідні показники для поголів'я корів становлять 73,9 та 22,4%.

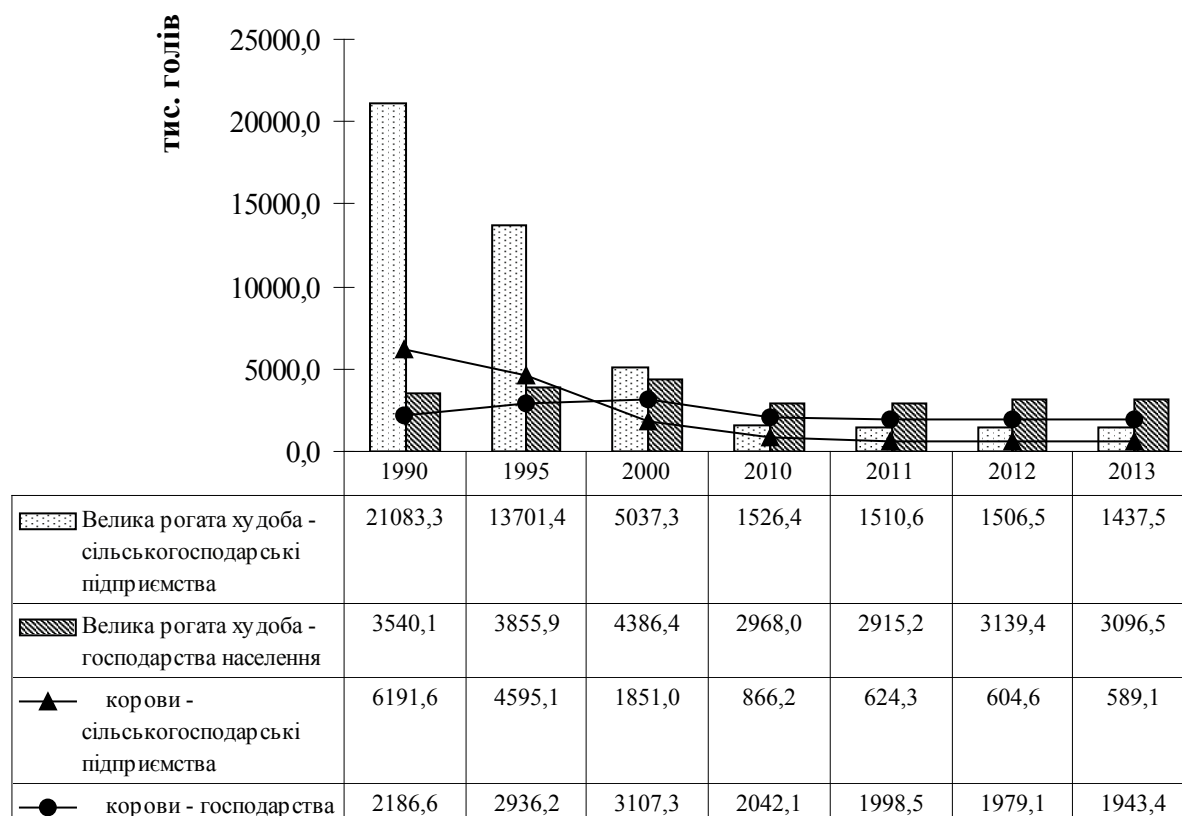

Рис. 2.5. Динаміка зміни поголів'я великої рогатої худоби та корів за категоріями господарств в Україні

Джерело: розрахунки автора за даними Держкомстату України [87, с. 114].

Це позначилося як на структурі виробництва молока за категоріями господарств (див. рис. 2.1), так і на обсягах та якості виробництва молочної сировини для молокопереробних підприємств. Відповідні тенденції до зменшення поголів'я великої рогатої худоби та корів спостерігаються і в Кіровоградській області (рис. 2.6). Поголів'я великої рогатої худоби в області 2010 року становило 122,6 тис. голів, тобто 13,8% від рівня 1990 року (887,8 тис. голів) та 93,09% відносно кількості поголів'я 2009 року (131,7 тис. голів), при цьому поголів'я корів відповідно зменшилось від 314,2 тис. голів 1990 року до 68,3 тис. голів 2010 року, тобто на 78,2%, відносно 2009 року – на 3,5 тис. голів, або на 4,9%. Найвища щільність поголів'я корів 2009 року була в сільськогосподарських підприємствах Гайворонського, Ульяновського, Петрівського районів (2–3 голови на 100 га сільськогосподарських угідь) [94, с. 3,4].

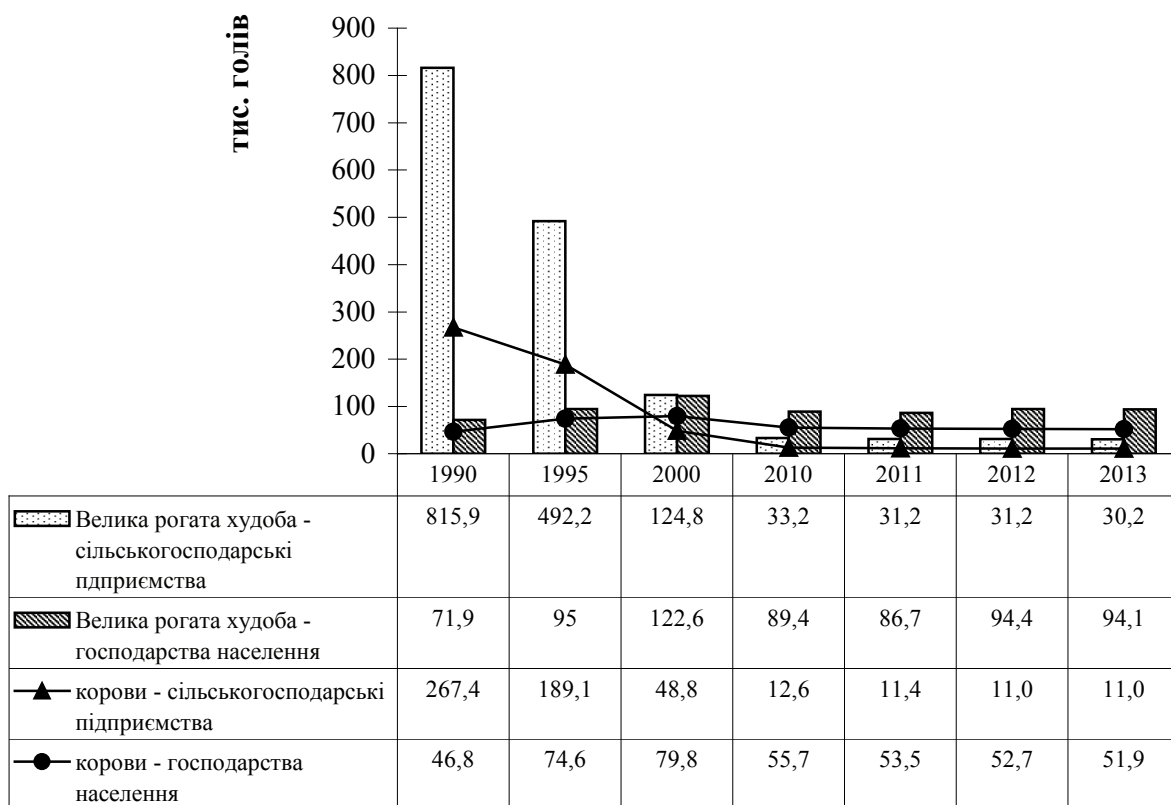

Рис. 2.6. Динаміка зміни поголів'я великої рогатої худоби та корів за категоріями господарств в Кіровоградській області

Джерело: розрахунки автора за даними Головного управління статистики в Кіровоградській області [92, с. 47].

Частка корів у структурі поголів'я 2010 року становила 55,7% проти 35,4% 1990 року за умов зміни структури поголів'я великої рогатої худоби за категоріями господарств: у господарствах населення 1990 року утримувалося 8,10% поголів'я великої рогатої худоби проти 72,92% 2010 року, 2013 року – 75,71% (табл. 2.3), при цьому спостерігаються тенденції до постійного зменшення поголів'я великої рогатої худоби та корів у цілому.

Таблиця 2.3

Динаміка зміни структури поголів'я великої рогатої худоби та корів за категоріями господарств Кіровоградської області

Показник	Рік						
	1990	1995	2000	2010	2011	2012	2013
ВРХ – усього, тис. голів	887,8	587,2	247,4	122,6	117,9	125,6	124,3
Темп приросту поголів'я ВРХ за базисним методом, %	x	-33,9	-72,1	-86,2	-86,7	-85,8	-86,0

Продовження табл. 2.3

Темп приросту поголів'я ВРХ за ланцюговим методом, %	х	х	х	х	-3,8	6,5	-1,0
в т.ч.: сільськогосподарські підприємства, тис. голів	815,9	492,2	124,8	33,2	31,2	31,2	30,2
Частка в поголів'ї ВРХ, %	91,9	83,8	50,4	27,1	26,5	24,8	24,3
Господарства населення, тис. голів	71,9	95,0	122,6	89,4	86,7	94,4	94,1
Частка в поголів'ї ВРХ, %	8,1	16,2	49,6	72,9	73,5	75,2	75,7
Корови – всього, тис. голів	314,2	263,7	128,6	68,3	64,9	63,7	62,9
Частка в поголів'ї ВРХ, %	35,4	44,9	52,0	55,7	55,0	50,7	50,6
Темп приросту поголів'я корів за базисним методом, %	х	-16,1	-59,1	-78,3	-79,3	-79,7	-80,0
Темп приросту поголів'я корів за ланцюговим методом, %	х	х	х	х	-5,0	-1,8	-3,2
в т.ч.: сільськогосподарські підприємства, тис. голів	267,4	189,1	48,8	12,6	11,4	11,0	11,0
частка в поголів'ї ВРХ сільськогосподарських підприємств, %	32,8	38,4	39,1	38,0	36,5	35,3	36,4
частка в загальному поголів'ї корів	85,1	71,7	37,9	18,4	17,6	17,3	17,5
Господарства населення, тис. голів	46,8	74,6	79,8	55,7	53,5	52,7	51,9
Частка в поголів'ї ВРХ господарств населення, %	65,1	78,5	65,1	62,3	61,7	55,8	55,1
Частка в загальному поголів'ї корів, %	14,9	28,3	62,1	81,6	82,4	82,7	82,5

Джерело: розрахунки автора за даними [92, с. 82].

Скорочення чисельності поголів'я корів прямо вплинуло на зменшення обсягів виробництва молока. Проте намітилася тенденція до зростання частки поголів'я корів у сільськогосподарських підприємствах, що є позитивним у забезпеченні прогнозованої за обсягами, якістю та стабільністю сировинної бази молокопереробних підприємств.

Продуктивність корів визначає напрям інвестування молокопереробних підприємств у породний склад поголів'я корів у вертикально пов'язані договірними відносинами підприємства з виробництва молока. Динаміка середньої продуктивності корів (табл. 2.4) свідчить про тенденцію до збільшення показника середньорічного надою молока.

Таблиця 2.4

Середній річний надій молока від однієї корови за категоріями господарств в середньому по Україні та в Кіровоградській області

Група господарств	1990	1995	2000	2010	2011	2012	2013
Усі категорії господарств, кг:							
Україна	2863	2204	2359	4082	4174	4361	4446
Кіровоградська обл.	2690	1961	2553	4630	4712	4582	4873
Сільськогосподарські підприємства, кг:							
Україна	2941	1908	1588	3975	4109	4676	4827
Кіровоградська обл.	2714	1768	1398	3535	3545	4178	4561
Господарства населення, кг:							
Україна	2637	2722	2960	4110	4192	4276	4343
Кіровоградська обл.	2552	2525	3666	4843	4950	4662	4933

Джерело: складено на основі даних [87, с. 124; 92, с. 94].

У господарствах населення Кіровоградської області зафіксовані вищі показники середньорічного надою порівняно з показниками середньорічного надою молока в господарствах населення та в усіх категоріях господарств в середньому по Україні. Проте рівень середньорічного надою молока у сільськогосподарських підприємствах Кіровоградської області є нижчим серед всіх досліджуваних показників. Середньорічний надій молока в усіх категоріях господарств Кіровоградської області є вищим за аналогічні показники, розрахованими в середньому по Україні. Таким чином, перспективним напрямом інвестування молокопереробних підприємств є співпраця з дрібнотоварними виробниками та

організацією маркетингових ланцюгів просування молока до переробних структур.

Достатній рівень товарності продукції як співвідношення обсягу реалізованого молока за всіма напрямками до обсягу його виробництва залишається однією з передумов забезпечення сировинної бази молокопереробних підприємств. У сільськогосподарських підприємствах України 2013 року він становив 89,1%, в той час як у Кіровоградській області 85,9% (розраховано за даними [91]). Напрями реалізації продукції сільськогосподарськими підприємствами Кіровоградської області в розрізі районів 2013 року (додаток Б) свідчать про високу частку у структурі реалізації молокопереробними підприємствами: 86% (1991 року – 99%), на ринку – 1%, населенню – 0%, за іншими каналами – 13% [92, с. 102].

Спостерігається довгострокова загальна тенденція до скорочення обсягів реалізації молока: 2013 року в Кіровоградській області сільськогосподарськими підприємствами реалізовано по всіх каналах молока та молочних продуктів в перерахунку на молоко 35313 тонн, що становить 5,7% від обсягів 1991 року та 49,8% від рівня 2000 року. Разом з тим, з 2007 року відбулася зміна тенденції в бік зростання обсягів реалізації: 2013 року було реалізовано молока та молочних продуктів в перерахунку на молоко на 7,5% більше, ніж 2010 року, на 13,4% більше, ніж 2011 року, на 0,9% більше, ніж 2012 року. Обсяги надходження молока – сировини для виробництва продукції – на молокопереробні підприємства Кіровоградської області забезпечуються господарствами населення (табл. 2.5) – 2013 року їх частка становила 84,10% проти 0,37% 1995 року.

Таблиця 2.5

Надходження молока на переробні підприємства Кіровоградської області

Рік	Надійшло – всього		У тому числі від					
			с.-г. підприємств		господарств населення		інших господарських структур	
	тис. т	структура	тис. т	частка	тис. т	частка	тис. т	частка
1995	214,0	100,0	213,2	99,6	0,8	0,4	0	0
2000	103,8	100,0	52,2	50,3	51,2	49,3	0,4	0,4

Продовження табл. 2.5

2005	158,7	100,0	29,1	18,3	128,9	81,2	0,7	0,4
2011	50,7	100,0	6,8	13,4	42,5	83,8	1,4	2,8
2012	25,1	100,0	3,1	12,4	20,5	81,7	1,5	6,0
2013	34,6	100,0	3,1	9,0	29,1	84,1	2,4	6,9

Джерело: розрахунки автора за даними [92, с. 108].

Частка сільськогосподарських підприємств у забезпеченні сировиною молокопереробних підприємств незначна – 2013 року дорівнювала 8,96%, тоді як 1995 року – 99,63%. При цьому значно скоротилися обсяги використання молокопереробними підприємствами цільного молока – від 214 тис. тонн 1995 року до 34,6 тис. тонн 2013 року, тобто на 83,83%. Таким чином, споживча частина балансу молока та молокопродуктів в області забезпечується в основному за рахунок виробництва господарствами населення молока в межах області (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

**Баланс молока та молочних продуктів
Кіровоградської області, тис. т**

Показник	Рік				
	2000	2005	2011	2012	2013
Виробництво	385,0	394,9	346,3	346,5	343,1
Куплено в торговельній мережі та на ринку	73,1	108,9	93,7	92,3	89,8
Одержано в рахунок оплати праці та оренди паїв	6,2	1,6	0,2	0,1	0,1
Всього надійшло (включаючи запаси на початок року)	476,3	506,5	443,4	440,6	434,6
Витрачено на корми	72,4	36,1	27,9	33,2	35,2
Продано закупівельним організаціям та на ринку	129,0	193,1	185,6	179,1	162,8
Видано в рахунок оплати праці та за оренду паїв	6,2	1,6	0,2	0,1	0,1
Фонд споживання	242,0	245,5	217,8	217,7	205,7

Джерело: [92, с. 116].

Для формування достатньої за якісними та кількісними показниками сировинної бази важливим є забезпечення економічної основи для простого або розширеного відтворення, тобто, ціни,

адекватної вимогам відшкодування понесених витрат та необхідним витратам на розвиток виробничо-господарської діяльності сільськогосподаровиробників. Таким чином, господарсько-економічні відносини між виробниками сільськогосподарської сировини та її подальшими споживачами в маркетинговому ланцюгу мають забезпечувати рентабельність виробництва молока. Адже основною причиною зменшення поголів'я худоби є невідповідність закупівельних цін на молочну сировину у дрібнотоварних господарствах, що не відшкодовують витрат на виробництво.

Динаміка індексу цін молока та молокопродуктів свідчить про значні цінові коливання від року до року, що пов'язано як із факторами державної аграрної політики, так із ситуацією на зовнішніх ринках (рис. 2.7). Впродовж останніх років спостерігається зростання закупівельних цін на молоко. Також для ринку молока притаманні сезонні коливання цін.

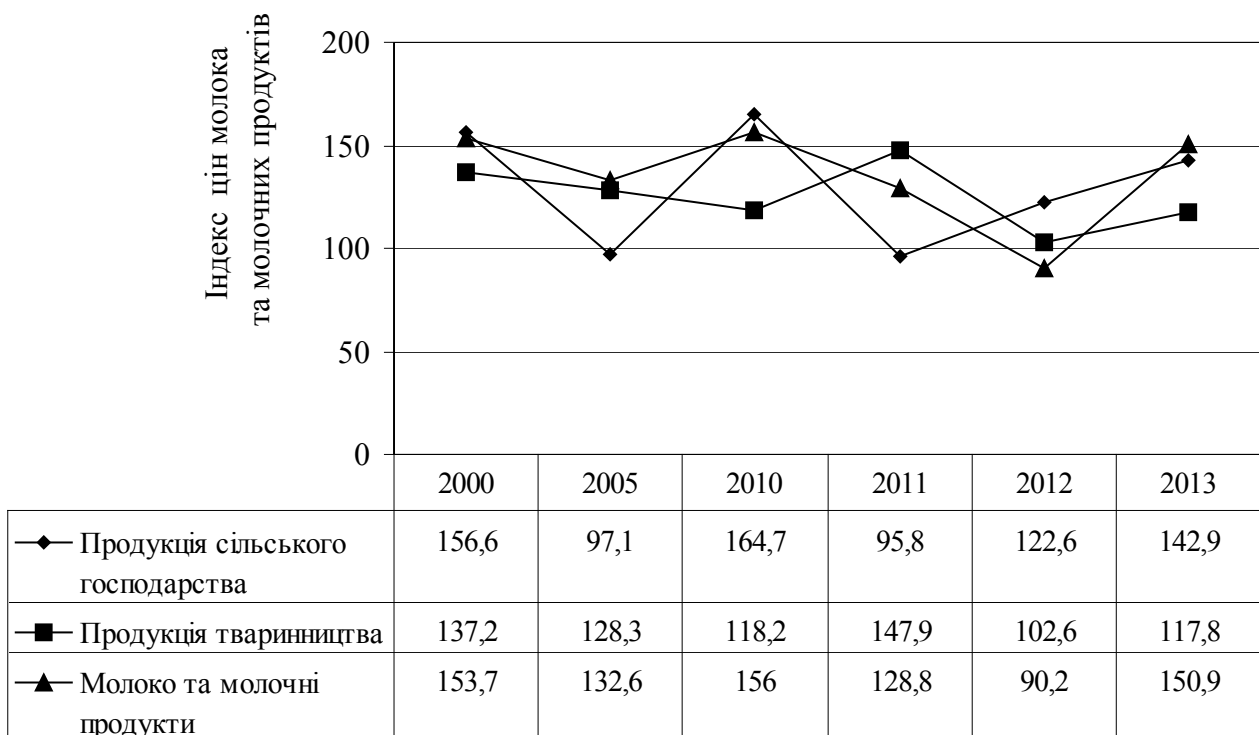

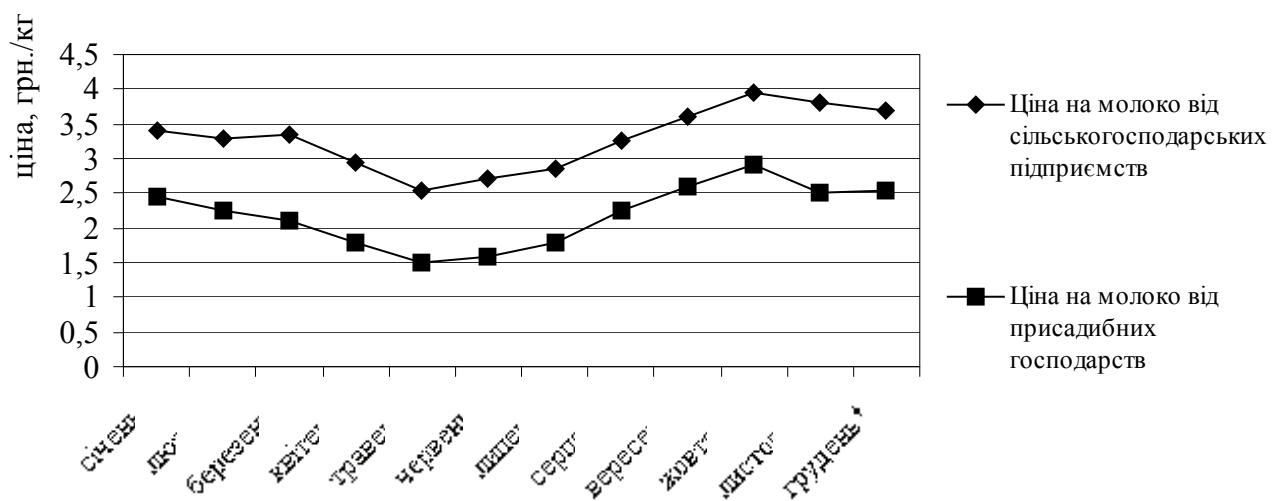
Рис. 2.7. Індекси цін молока та молочних продуктів у Кіровоградській області (до попереднього року)

Джерело: складено на основі [92, с. 108].

У Кіровоградській області склалася ситуація, що відповідає стану ринку молока країни: за даними молокопереробних

підприємств та господарств Асоціації виробників молока, господарства населення отримують нижчу ціну (приблизно на 30%), ніж сільськогосподарські підприємства (рис. 2.8).

Рентабельність виробництва молока у сільськогосподарських підприємствах Кіровоградської області (табл. 2.7) 2013 року була значно нижчою (на 55,3%) за середній по країні показник і становила 8%, а ціна реалізації молока – майже на 9% нижча середньої по Україні. За 2012 рік навпроти, виробництво молока в області було збитковим: сільськогосподарські підприємства одержали 9,3 млн. грн. збитку, рівень збитковості становив 20,3%.

*з 1 по 14 грудня включно

Рис. 2.8. Динаміка цін на молоко, січень–грудень 2013 року в середньому по Україні за даними молокопереробних підприємств
Джерело: [93].

Таблиця 2.7

Економічні показники виробництва та реалізації молока у сільськогосподарських підприємствах (2013 рік)

Показник	Україна	Кіровоградська область	Показники Кіровоградської області порівняно із показниками по Україні, %
Показники виробництва молока:			
надано – всього, ц	21250757	365469	1,72
виробнича собівартість, тис. грн	4242432,4	72244,7	1,70
собівартість 1 ц молока, грн	199,6	197,7	99,0

Результати реалізації молока:			
кількість продукції, ц	18934967	313962	1,7
виробнича собівартість, тис. грн	3813510,9	63482,9	1,7
повна собівартість, тис. грн	4335041,3	71654,7	1,6
чистий дохід, тис. грн	5108762,2	77382,3	1,5
прибуток (збиток), тис. грн	773720,9	5727,6	0,7
повна собівартість 1 ц, грн	228,9	228,2	99,7
ціна реалізації 1 ц, грн	269,8	246,5	91,3
Рентабельність (збитковість), %	17,9	8,0	44,7

Джерело: розрахунки автора на основі [92, с. 16, 65, 118].

Найвищі рівні збитковості спостерігалися на підприємствах Голованівського, Бобринецького, Новоархангельського, Олександрівського, Вільшанського та Маловисківського районів (33,3–44%) [91]. Позитивною тенденцією 2013 року можна вважати зростання середньої ціни реалізації молока сільськогосподарськими підприємствами 2013 року в 1,6 раза порівняно із 2012 роком: 2691,3 грн проти 1783,8 грн за тонну [90, с. 5,6]. Водночас, ціна реалізації молока фермерськими господарствами нижча за середню по області – 2013 року становила 238,9 грн за 1 ц молока при обсязі реалізації 29,3 тис. ц [92, с. 126]. Відповідно частка фермерських господарств в отриманих доході та прибутку від реалізації молока менша за їх частку в повній собівартості реалізованого молока в області.

З одного боку, для молокопереробних підприємств сприятливим фактором є невисока порівняно із середнім по країні значенням ціна закупівлі молока, але в стратегічному плані така ситуація загрозлива, оскільки поголів'я корів постійно зменшується, частка його в господарствах населення висока, що загрожує стабільності забезпечення сировинної бази молокопереробної галузі області в необхідних обсягах та якості. 2013 року у виробництві молочних продуктів та морозива було зайнято 13 підприємств Кіровоградської області. Найбільш потужними серед них: Новоархангельський сирзавод (переробка молока та виробництво сиру, експортний продукт – сири жирні); «Мрія» (продукція з незбираного молока, підприємство громадського об'єднання «Асоціація підтримки

вітчизняного товаровиробника»; ПГО АПВТ «Фірма Ласка» (морозиво, глазуровані сирки). Також слід відмітити спільне українсько-болгарське багатопрофільне ТОВ «НАК» (розсільні сири, що швидко дозрівають, бринза, моцарела, чеддер, сулугуні, вершкове масло), Ульяновський молочний завод (молочні продукти), Маловисківський молочний комбінат (молочні продукти), ТОВ «Молкомцентр» (молочні продукти, морозиво), Добровеличківський молокозавод (молочні продукти), Дочірнє підприємство Кіровоградмолоко Бобринецький маслозавод (масло вершкове, продукція цільномолочна), структурний підрозділ Кіровоградмолоко Долинський маслозавод (продукція цільномолочна; масло вершкове), Маловисківський завод сухого знежиреного молока (масло вершкове, продукція цільномолочна, замінник цільного молока), структурний підрозділ Кіровоградмолоко Голованівський маслозавод (масло вершкове; продукція цільномолочна), Світловодський маслосиркомбінат. У додатку В наведено територіальне розташування молокопереробних підприємств Кіровоградської області по районах області та питомою вагою районів у виробництві молока – сировини для молокопереробної промисловості. Дослідження територіального розташування молокопереробних підприємств та сировинної бази дає змогу зробити висновок про незначний зв'язок між ними.

Сектор переробки молока і виробництва молокопродуктів – експортно-орієнтований. До експортної групи товарів належать сири, молоко та вершки згущені, масло вершкове, до імпортованих груп товарів – сири з пліснявою, йогурти. Саме тому економічні умови інвестування молокопереробних підприємств залежать від зовнішньоекономічної ситуації та ринкової кон'юнктури світового ринку молокопродуктів. Значна частка експорту молокопродуктів направляється на ринок Російської Федерації і тому економіко-політичні відносини між Україною та Російською Федерацією позначаються на умовах доступу української продукції на російський ринок, зокрема сирів твердих. Це стратегічно орієнтує

молокопереробні підприємства диверсифікувати напрями експорту, а отже – виникає необхідність відповідності продукції вимогам нових ринків та як наслідок – інвестування в технології виробництва, обладнання, маркетингові ланцюги, адже у більшості молокопереробних підприємств Кіровоградської області виробництво продукції здійснюється на застарілих технологіях, що значно збільшує собівартість і трудомісткість продукції, обмежує асортимент, і тим самим зменшує конкурентоспроможність молокопродуктів. На світовому ринку національні виробники молокопродуктів стикаються з потужними конкурентами (додаток Г), серед яких Сполучені Штати Америки, Франція, Німеччина, Бразилія, Австралія, Нова Зеландія та інші країни. Україні в обсязі світового виробництва молокопродуктів 2013 року належало 0,71% – молока сухого, 1,39% – масла вершкового і топленого, 1,13% – сиру всіх видів, 1,62% – молока згущеного, 3,34% – знежиреного молока та маслянки. У структурі національного виробництва по регіонах країни Кіровоградська область за доступними даними 2005 та 2006 років займає незначну частку (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Динаміка виробництва продукції підприємств молокопереробної промисловості по Україні та Кіровоградській області, тис. тонн

Показник	Рік						2013 рік у % до року	
	2005	2006	2010	2011	2012	2013	2005	2012
Молоко оброблене рідке:								
Україна	863,6	819,6	863,3	808,1	769,6	801,4	92,8	104,1
Кіровоградська обл.	0,1	0,1	<0,1	<0,1	<0,1	<0,1	...	...*
Частка Кіровоградської області в загальному обсязі виробництва, %	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	x	x
Вершки жирністю понад 8%								
Україна	21,2	14,0	14,6	18,4	16,0	19,8	93,4	123,7
Молоко і вершки сухі								
Україна	113	106	125	94,8	66,7	68,8	60,9	103,1
Масло вершкове								
Україна	120	104	100	84,8	74,7	79,5	66,2	106,4
Кіровоградська обл., т	0,9	0,1	<0,1	<0,1	<0,1	<0,1	...*	...*

Частка Кіровоградської області в загальному обсязі виробництва, %	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	х	х
Спреди та суміші жирів								
Україна	80,3	71,1	83,8	81,8	73,1	65,2	81,2	89,2
Сир свіжий неферментований та сир кисломолочний								
Україна	83,5	93,2	92,6	91,9	84,8	78,5	94,0	92,6
Сири жирні								
Україна	274	217	246	236	224	207	75,5	92,4
Кіровоградська обл., т	13,5	4,8	7,85	3,13	1,50	1,43	10,6	95,3
Частка Кіровоградської обл. у загальному обсязі виробництва, %	4,9	2,2	3,2	1,3	0,7	0,7	х	х
Продукти кисломолочні								
Україна	498,8	523,5	532,0	532,3	491,6	478,8	96,0	97,4

Джерело: розрахунки автора на основі даних [92, с. 51; 98, с. 69, 70, 77–79].

* Числові значення показників несуттєві.

Згідно із Законом України "Про державну статистику" та вимогою щодо забезпечення конфіденційності інформації, починаючи з 2010 р. дані щодо обсягів виробництва молока обробленого рідкого, масла вершкового, продуктів кисломолочних в Кіровоградській області в статистичній інформації не відображаються.

За інформацією Головного управління статистики в Кіровоградській області, 2013 року порівняно з даними 2012 року, відбулося збільшення обсягів виробництва молока обробленого рідкого, вершків жирністю понад 8%, молока і вершків сухих, масла вершкового жирністю до 85%, сиру свіжого неферментованого, сиру кисломолочного, продуктів кисломолочних. За 2012 рік порівняно з попереднім роком виробництво молока обробленого рідкого скоротилося від 101 тонни до 95 тонн, вершків – від 72 до 70 тонн, масла вершкового жирністю до 85% – від 990,4 до 883,3 тонни, сирів жирних – від 4507 до 3995 тонн [93, с. 7]. Найбільша питома вага у виробництві молока обробленого рідкого та вершків жирністю понад 8% серед районів області 2013 року припадала на підприємства Знам'янського району (відповідно 100% проти 94,2% 2012 року, та 74,2%), сирів жирних – Новоархангельського району (76%), морозива

– м. Кіровограда (100% проти 100% попереднього року) [90, с. 7].

Зміна індексів обсягів виробництва молочних продуктів та морозива свідчить про спади 2006, 2011 та 2012 років внаслідок припинення діяльності Світловодського маслосиркомбінату, значного спаду виробництва на Новоархангельському сирзаводі, припиненням діяльності «Агродар» – Знам'янський сирзавод «Дарина», та зростання обсягів виробництва 2005 року на 40,1%, 2010 року на 35,8% та 2013 року на 9,8% [90, с. 7] (рис. 2.9).

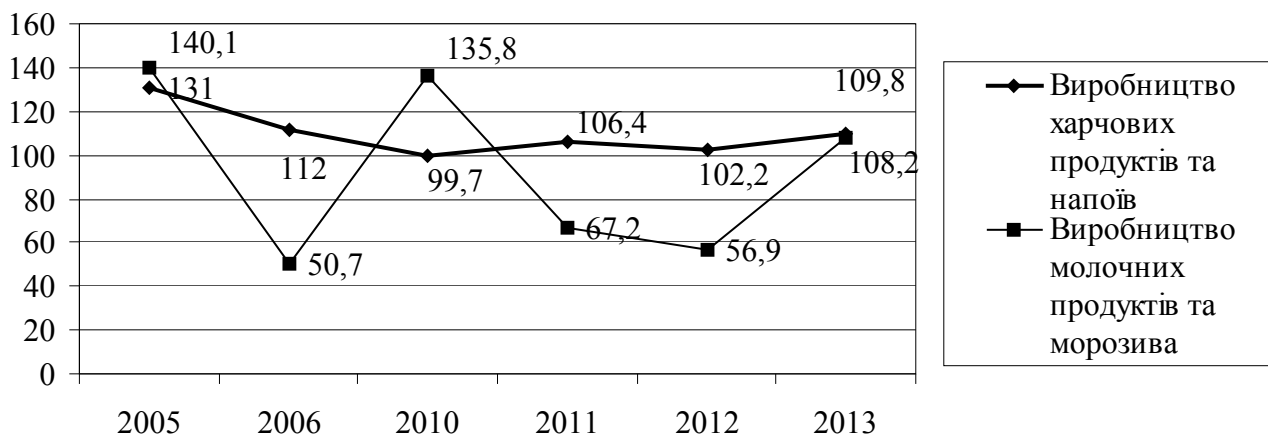

Рис. 2.9. Індекси обсягу виробництва харчових продуктів Кіровоградської області (до попереднього року)

Джерело: складено на основі [90, с. 7].

Реалізація продуктів молокопереробної галузі через торговельну мережу області 2013 року характеризується тенденцією до зростання фізичних обсягів відносно попереднього року (табл. 2.9). При цьому частка продажу молока та молочної продукції 2013 року становила 1,7% товарообігу торговельної мережі області (72,4 млн грн), сиру сичужного, плавленого та кисломолочного – 0,9% (40 млн грн), масла вершкового – 0,5% (21,8 млн грн) [90, с. 10].

Незначною залишається частка імпорту роздрібного ринку молокопродуктів: молоко та молокопродукти – 5,2%, сир сичужний, плавлений та кисломолочний – 4,4%, масло вершкове – 1%. При цьому частка імпортованої продукції 2013 року знизилася порівняно з попереднім періодом: 2012 року частки імпортованих молокопродуктів становили 8,7% – сирів та бринзи, 4,7% – молока і молокопродуктів, 1,8% – масла вершкового [93, с. 10; 91].

Таблиця 2.9

Індекси фізичного обсягу роздрібного товарообігу торгівельної мережі по групах молокопродуктів в Кіровоградській області

Показник	2013 рік до попереднього року, %		
	2010	2011	2012
Масло вершкове	181,5	112,0	107,7
Молоко та молочна продукція	143,2	86,9	100,6
Сир сичужний, плавлений та кисломолочний	266,7	105,9	111,0

Джерело: складено на основі [90, с. 10].

Зростання обсягів реалізації молочної продукції та молока в контексті загальнооекономічного підвищення цін та інфляційних процесів супроводжується зростанням цін на підприємствах з виробництва молочної продукції та морозива Кіровоградської області: 2013 року ціни зросли в середньому на 35,4%, в той час як аналогічний показник 2012 року становив 12,7% [93, с. 8, 9]. Середньомісячна динаміка цін на підприємствах з виробництва молочної продукції та морозива визначається коливаннями цін на молочну сировину (рис. 2.10) і в цілому її напрям співпадає із зміною індексу споживчих цін на молоко.

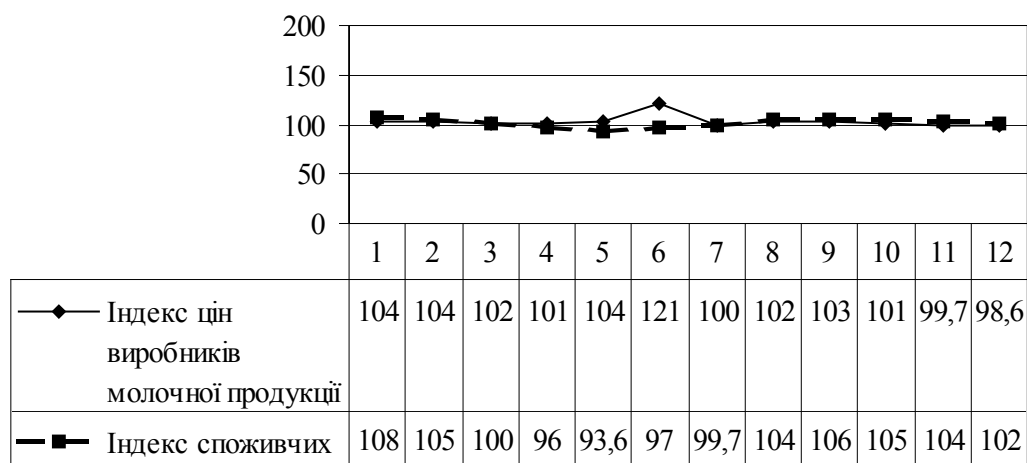

Рис. 2.10. Індекси цін виробників молочної продукції Кіровоградської області 2013 року (до попереднього місяця)

Джерело: складено на основі [93, с.8, 9; 96].

Інвестування у виробничо-господарську діяльність молокопереробних підприємств неможливе без врахування не тільки

умов формування пропозиції, а й умов формування попиту. Важливим показником тут є купівельна спроможність населення та обсяг споживання молока і молокопродуктів відносно норми. Купівельна спроможність населення визначається значною мірою тим, що 2013 року за межею бідності проживало 24,1% домогосподарств, а частка продуктів харчування у бюджеті домогосподарств становила в середньому 51,6% (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Структура сукупних витрат домогосподарств України

Показник	2000	2005	2011	2012	2013
Сукупні витрати в середньому за місяць з розрахунку на одне домогосподарство, грн	541,3	1229,4	2590,4	2754,1	3072,7
Структура сукупних витрат домогосподарств, %					
1. Споживчі сукупні витрати	93,3	91,1	86,2	87,8	90
продукти харчування та безалкогольні напої	64,9	56,6	48,9	50	51,6
алкогольні напої, тютюнові вироби	3	2,9	2,2	3,2	3,3
непродовольчі товари та послуги	25,4	31,6	35,1	34,6	35,1
в тому числі					
одяг і взуття	...	5,7	5,9	5,6	6,1
житло, вода, електроенергія, газ та інші види палива	...	8,5	9,1	9,4	9,3
предмети домашнього вжитку, утримання житла, побутова техніка та поточне обслуговування	...	2,6	2,8	2,3	2,4
охорона здоров'я	...	2,5	2,7	3,1	3,1
транспорт	...	3,0	4,0	3,8	3,7
зв'язок	...	2,1	2,3	2,5	2,7
відпочинок і культура	...	2,6	2,5	1,8	1,8
освіта	...	1,1	1,3	1,3	1,3
ресторани та готелі	...	1,7	2,4	2,5	2,4
різні товари і послуги	...	1,8	2,1	2,3	2,3

Продовження табл. 2.10

2.Неспоживчі сукупні витрати	6,7	8,9	13,8	12,2	10
Довідково: оплата житла, комунальних послуг та продуктів	6,9	6,4	6,6	7,7	7,6

Джерело: складено на основі джерела 97.

Річна фізіологічна норма споживання продуктів харчування становить 390 кг на одну особу за рік. Ситуація із споживанням молока та молокопродуктів в області відповідає тенденціям, властивим всій країні, тобто, спостерігається значне недоспоживання – приблизно на 48% менше норми (табл. 2.11).

Таблиця 2.11

Споживання молока та молочних продуктів на одну особу за рік в перерахунку на молоко, кг

Показник	1990	1995	2000	2005	2010	2011	2012	2013
Україна	373,2	243,6	199,1	225,6	224,6	213,8	212,4	206,4
Фактичне споживання до фізіологічної норми, %	95,7	62,5	51,1	57,9	57,6	54,8	54,5	52,9
Кіровоградська область	334,4	201,5	209,4	228,3	219,5	210,8	212,9	202,9
Фактичне споживання до фізіологічної норми, %	85,7	51,7	53,7	58,5	56,3	54,1	54,6	52,0

Джерело: розрахунки автора на основі [87, с. 158, 327; 89, с. 115].

Таким чином, в Україні посилюється актуальність інвестицій у технології, що дають можливість знизити собівартість виробництва продукції в разі орієнтування на внутрішній ринок та підвищення якості сировини і готової продукції – у випадку вибору вектора зовнішньоекономічного розвитку підприємства.

Інвестиції у молокопереробну діяльність пов'язані в технологічному ланцюгу із інвестиціями у розвиток молочного скотарства. Важлива роль тут відіграють інвестиції в основний капітал: за методологією Державної служби статистики України – в капітальне будівництво, машини, обладнання, інструменти, інвентар, транспортні засоби та інші основні засоби [101].

Інвестиції в основний капітал сільського господарства Кіровоградської області 2013 року становили 7,3% від обсягів капітальних вкладень у сільське господарство України та 31,4% від загального обсягу інвестицій в область. В розвиток молокопереробних підприємств (з виробництва морозива та молочних продуктів) Кіровоградської області 2013 року інвестовано 42,5 млн грн, що становить 4% загального обсягу інвестицій у промисловість, 1,5% обсягу інвестицій в економіку, 12,25% інвестицій у виробництво харчових продуктів та напоїв та лише 50,7% від рівня попереднього року (додаток Д).

Динаміка зміни обсягів інвестицій в основний капітал підприємств з виробництва молочних продуктів та морозива (рис. 2.11) відповідає загальному характеру зміни індексів інвестицій в основний капітал промисловості, виробництва харчових продуктів та напоїв. 2013 року відбулося помітне зниження темпу приросту обсягів інвестицій проти різкого зростання 2012 року. В абсолютному вираженні обсяги інвестицій 2012 року становили 34,8 млн грн проти 12,9 млн грн 2011 року та 12,3 млн грн 2010 року.

Рис. 2.11. Індекси інвестицій в основний капітал промисловості Кіровоградської області (у відсотках до попереднього року)
Джерело: складено на основі [93, с.7, 8]

Технологічна структура інвестицій в основний капітал підприємств з виробництва молочних продуктів та морозива Кіровоградської області характеризується переважанням частки вкладення ресурсів в оновлення основних засобів, а саме: в активну частину (машини, інструменти, обладнання, інвентар) – 97,5%, на виконання будівельних та монтажних робіт без здійснення нового будівництва – 4,3% [93, с. 8]. Протягом 2013 року на підприємствах з виробництва молочних продуктів та морозива введено в дію потужності з виробництва 2,1 т сиру в рік та 0,1 тис. т кисломолочних продуктів [93, с. 8], в молочне скотарство області капітальних інвестицій 2013 року не здійснювалося, перевага в структурі інвестицій області була віддана галузі свинарства та зберіганню зерна (додаток Е).

В розрізі районів області (додаток Ж) найбільші обсяги інвестицій в основний капітал сільського господарства 2013 року вкладено в підприємства Компаніївського (19,24%), Новоукраїнського (11,37%), Олександрійського (10,11%) [89, с. 255].

2.2. Показники ефективності інвестицій підприємств молочної промисловості

Ефективність інвестицій є неодмінною передумовою забезпечення успішної діяльності будь-якого підприємства та розширеного відтворення виробництва. Оцінка ефективності інвестицій – це відповідальний етап у системі управління фінансово-господарською діяльністю підприємства, результати якої використовуються з метою коригування строків повернення вкладених активів, зміни маси прибутку в майбутньому та диверсифікації й зміни напрямів та обсягів використання інвестованого капіталу.

Спираючись на викладений в підрозділі 1.3 даної монографії методичний підхід до визначення ефективності інвестицій підприємств молокопереробної галузі, проаналізуємо показники

ефективності інвестицій молокопереробних підприємств Кіровоградської області. Поряд із дослідженням ефективності інвестиційного процесу молокопереробних підприємств Кіровоградської області доцільно здійснити порівняльний аналіз з іншими підприємствами даної галузі України. Підприємства, обрані за експертними оцінками для порівняння, відбиралися як за критерієм географічного розташування – у суміжних з Кіровоградською областю регіонами, так і за ринковою успішністю торговельної марки та продукції підприємства: ПАТ «Яготинський маслозавод» (Київська область), ПАТ «Вімм-Білл-Данн Україна» (Київська область), ПАТ «Янтар» (Одеська область), ПрАТ «Галичина» (Львівська область), ПрАТ «Пирятинський сирзавод» (Сумська область), ПАТ «Галактон» (Київська область), ПАТ «Глобинський маслозавод» (Полтавська область), ПАТ «Вінницямолоко» (Вінницька область), ПАТ «Баштанський сирзавод» (Миколаївська область), ПАТ «Чугуївський молочний завод» (Харківська область), ПАТ «Жашківський маслозавод» (Черкаська область), ПАТ «Кременчуцький міськмолокозавод» (Полтавська область), ПАТ «Комбінат „Придніпровський» (Дніпропетровська область).

Істотним чинником формування ефективності інвестицій є структура джерел інвестування (додаток И), де переважають поточні зобов'язання (в середньому їх частка становить 62,78%) та довгострокові зобов'язання (27,01%). Амортизація та чистий прибуток займають незначну частку в джерелах інвестицій молокопереробних підприємств – відповідно 5,38% та 4,33%; забезпечення наступних виплат і платежів – 0,51%. У структурі джерел інвестицій 2013 року ПАТ «Новоархангельський сирзавод» та ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат» відповідно до загальної тенденції переважають поточні зобов'язання.

Структура інвестицій досліджуваних підприємств Кіровоградської області, зареєстрованих по КВЕД за видом економічної діяльності 15.5, свідчить про значне переважання реальних інвестицій над фінансовими та інвестиціями у нематеріальні активи (додаток К): 576 тис. грн (100%) у реальні інвестиції за 2013

рік та відповідно 87 тис. грн реальних інвестицій на кінець року у ПАТ «Новоархангельський сирзавод»; 196 тис. грн (99,49%) у реальні інвестиції, 1 тис. грн (0,51%) у нематеріальні активи за 2013 рік та відповідно 240 тис. грн (4,9%) у реальні інвестиції, 4657 тис. грн (95,1%) довгострокових фінансових інвестицій на кінець року у ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат». В цілому в Кіровоградській області 2013 року лише 8 підприємств здійснювали капітальні інвестиції, з них два – у будівельно-монтажні роботи, сім – у машини та обладнання.

Подібна структура інвестицій, де переважають реальні інвестиції, частка інвестицій у нематеріальні активи несуттєва, а фінансові інвестиції (переважно – довгострокові), є типовою для інших підприємств даної галузі в Україні (додаток К). У середньому структура інвестиції по досліджуваних молокопереробних підприємствах за 2013 рік характеризується переважанням реальних інвестицій – 88,74%, частка фінансових за рік становить 7,88%, а інвестицій у нематеріальні активи – 3,38%. На кінець року ситуація змінюється за рахунок довгострокових фінансових інвестицій та реалізації нематеріальних активів: 56,83% – реальні інвестиції, 42,93% – фінансові та 0,24% – у нематеріальні активи. Серед досліджуваних підприємств найбільший обсяг інвестицій за рік, більший ніж вдвічі за найближчий показник (ПАТ «Жашківський маслозавод» – 20162 тис. грн, з них 99,77% – реальні інвестиції; ПАТ «Яготинський маслозавод» – 15575 тис. грн, з яких 74,31% – реальні інвестиції, все інше – фінансові; ПрАТ «Галичина» – 14438 тис. грн, з яких 84,19% – реальні інвестиції, залишок суми формує фінансові інвестиції) був здійснений ПАТ «Вімм-Білл-Данн Україна» – 45632 тис. грн, що на 96,72% складаються з реальних інвестицій. Досліджувані підприємства Кіровоградської області мають порівняно з лідерами галузі незначні обсяги інвестування.

Отже, реальні інвестиції становлять основу інвестиційної діяльності підприємств молокопереробної галузі, що пов'язано із специфікою даного виду економічної діяльності як матеріального виробництва. Це визначає особливості впливу інвестицій на

фінансово-господарську діяльність молокопереробних підприємств, що визначені нами на основі [32, с. 259–268]:

- реальні інвестиції тісно пов'язані із операційною, звичайною діяльністю підприємства через необхідність забезпечення відповідного асортименту продукції, її якості та зниження витрат за рахунок масштабу виробництва та підвищення продуктивності виробництва;

- реальні інвестиції становлять основу реалізації стратегії розвитку молокопереробних підприємств як сукупності інвестиційних проектів;

- реальні інвестиції молокопереробних підприємств, як правило, забезпечують вищий рівень рентабельності, ніж інші види інвестицій, а також забезпечують формування грошового потоку навіть за умови припинення виробництва за рахунок амортизаційних відрахувань.

Однак переважання у інвестиційному портфелі підприємства реальних інвестицій передбачає ризики низької ліквідності та швидкого морального зносу.

У структурі капітальних інвестицій, що включають у себе реальні інвестиції у нематеріальні активи досліджуваних підприємств (додаток Л), як правило, переважають (в порядку зменшення частки) інвестиції у придбання (виготовлення) основних засобів, капітальне будівництво, придбання (виготовлення) інших необоротних матеріальних засобів та інвестиції у нематеріальні активи.

Абсолютна та відносна перевага належить інвестиціям у придбання (виготовлення) основних засобів, що у структурі капітальних інвестицій становлять до 100% інвестицій, здійснюваних за досліджуваний період. Інвестиції у придбання (виготовлення) основних засобів були здійснені на чотирнадцяти з п'ятнадцяти досліджуваних підприємств. Найбільшими за обсягами вкладень 2010 року характеризувалися підприємства ПАТ «Вімм-Білл-Данн Україна» (43694 тис. грн), ПАТ «Галичина» (7912 тис. грн) та ПАТ «Яготинський маслозавод» (5136 тис. грн). Найбільш вагомою часткою у структурі капітальних інвестицій даний напрям був у ПАТ

«Комбінат „Придніпровський» (100%), ПАТ «Баштанський сирзавод» (99,85%), ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат» (99,49%), ПАТ «Янтар» (98,98), ПАТ «Вімм-Білль-Данн Україна» (95,75%). У ПАТ «Новоархангельський сирзавод» інвестиції у придбання (виготовлення) основних засобів 2013 року становили 67,71% у структурі капітальних інвестицій.

Капітальне будівництво – другий за значенням у структурі інвестицій напрям інвестування. За ним 2013 року здійснювали інвестиції дев'ять з досліджуваних підприємств, при чому найбільшим обсяг інвестування був у ПАТ «Жашківський маслозавод» (16149 тис. грн, або 80,28% у структурі інвестицій даного підприємства), а найбільша питома вага (85,15%) – на ПАТ «Чугуївський молочний завод». У ПАТ «Новоархангельський сирзавод» інвестиції у капітальне будівництво 2010 року склали 171 тис. грн, або 29,69% у структурі інвестицій даного підприємства. У ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат» інвестиції у капітальне будівництво не здійснювалися.

Найменшу частку серед здійснюваного обсягу інвестицій поряд із інвестиціями у придбання (виготовлення) інших необоротних матеріальних засобів мають інвестиції у нематеріальні активи. Такі інвестиції здійснювались за рік на семи підприємствах: найменшою частка інвестицій у нематеріальні активи у структурі капітальних інвестицій була у ПАТ «Баштанський сирзавод» (0,15%, що становить 7 тис. грн), найбільшою – 15,81%, або 2282 тис. грн – на ПрАТ «Галичина», обсяг інвестицій варіювався від 1 тис. грн, тобто 0,51% на ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат» до найбільшого на ПрАТ «Галичина». У ПАТ «Новоархангельський сирзавод» інвестиції у нематеріальні активи не здійснювалися.

Таким чином, серед досліджуваних підприємств ПАТ «Новоархангельський сирзавод» та ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат» посідають відповідно 12 та 14 місце за критерієм загального обсягу капітальних інвестицій, 12 та 13 – за критерієм обсягів інвестування у придбання (виготовлення) основних засобів, 9 та 15 (нульовий обсяг інвестування) – за критерієм обсягів

інвестування у капітальне будівництво, 15 та 7 – за критерієм обсягів інвестування у нематеріальні активи.

За допомогою методу суми місць [102, с. 45] встановили, що серед п'ятнадцяти досліджуваних підприємств ПАТ «Новоархангельський сирзавод» та ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат» за критеріями обсягів капітального інвестування за 2013 рік займають відповідно 10 та 12 місце, станом на кінець року – відповідно 11 та 12 (додаток М, табл. 1, 2)

Фінансові інвестиції молокопереробних підприємств складаються з інвестицій за методом участі в капіталі в асоційовані підприємства, дочірні підприємства, спільну діяльність, а також інвестиції у частки, паї у статут, капіталі інших підприємств, акції, облігації та інші (додаток Н) у розрізі поточних та довгострокових.

За 2013 рік фінансові інвестиції серед п'ятнадцяти досліджуваних підприємств здійснювали ПАТ «Яготинський маслозавод» (4001 тис. грн за рахунок інших фінансових інвестицій), ПрАТ «Пирятинський сирзавод» (4000 тис. грн за рахунок інших фінансових інвестицій), ПАТ «Комбінат «Придніпровський» (3699 тис. грн за рахунок інвестицій у акції), ПАТ «Жашківський маслозавод» (47 тис. грн інвестицій у статутний капітал інших підприємств), ПАТ «Галактон», що отримало збитки через інвестиції в асоційовані підприємства (60 тис. грн) та інвестиції у акції (1434 тис. грн). Відповідно поточні інвестиції на кінець року в досліджуваних підприємствах наявні лише на ПАТ «Комбінат «Придніпровський» (3699 тис. грн за рахунок інвестицій в акції).

Найбільші за обсягом довгострокові фінансові інвестиції на кінець року були наявні у ПАТ «Галактон» (52475 тис. грн), ПрАТ «Пирятинський сирзавод» (38929 тис. грн), ПАТ «Баштанський сирзавод» (12229 тис. грн). ПАТ «Новоархангельський сирзавод» довгострокових фінансових інвестицій 2010 року не здійснював, ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат» – 4657 тис. грн, в основному за рахунок інвестицій у акції. Серед досліджуваних підприємств інвестиції за методом участі в капіталі на кінець 2013 року, як правило, відсутні: ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат»

здійснював довгострокові інвестиції у дочірні підприємства – 37 тис. грн (0,79% загального обсягу фінансових інвестицій), ПАТ «Яготинський маслозавод» – 350 тис. грн довгострокових інвестицій у асоційовані підприємства (8,04% від загального обсягу фінансових інвестицій). ПАТ ««Новоархангельський сирзавод» фінансових інвестицій за методом участі в капіталі не здійснював.

Переважна більшість довгострокових фінансових інвестицій молокопереробних підприємств (станом на кінець 2013 року) здійснювалася за напрямами інвестування у частки, паї у капіталі інших підприємств, акції та ін. Інвестицій в облігації за досліджуваний період аналізовані підприємства молокопереробної галузі не здійснювали. Фінансові інвестиції у частки, паї у капіталі інших підприємств наявні у ПАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» (1197 тис. грн), ПрАТ «Галичина» (489 тис. грн), ПАТ «Жашківський маслозавод» (47 тис. грн). Фінансові інвестиції у акції на кінець року наявні у трьох серед п'ятнадцяти досліджуваних молокопереробних підприємств: ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат» (4620 тис. грн), ПрАТ «Галичина» (489 тис. грн), ПАТ «Баштанський сирзавод» (401 тис. грн). Інші фінансові інвестиції на кінець року наявні також на трьох підприємствах: ПрАТ «Пирятинський сирзавод» (38929 тис. грн), ПАТ «Баштанський сирзавод» (11828 тис. грн), ПАТ «Яготинський маслозавод» (4001 тис. грн). Аналіз показав, що на молокопереробних підприємствах, як правило, здійснюються довгострокові фінансові інвестиції у частки, паї у капіталі інших підприємств, акції та ін.

Молокопереробні підприємства Кіровоградської області серед досліджуваних підприємств за критеріями обсягів вкладення коштів у фінансові інвестиції за 2010 рік посідають (визначені за методом суми місць): ПАТ «Новоархангельський сирзавод» та ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат» – 14 місця; за критерієм обсягів поточних фінансових інвестицій на кінець 2013 року – поділяють 15 місце; за критерієм обсягів довгострокових фінансових інвестицій на кінець 2013 року – відповідно 15 та 2 місця (додаток П). Таким чином, досліджувані підприємства Кіровоградської області порівняно

з іншими досліджуваними суб'єктами господарювання відповідної організаційно-правової форми та виду економічної діяльності посідають відповідно 11 та 9 місця (ранг визначено на основі розрахованих за методом середніх значень [100] позицій) (додаток Р).

Дослідження показників інвестиційної діяльності молокопереробних підприємств за 2013 рік (додаток С) показало, що переважна більшість здійснювала операції з придбання необоротних активів – на тринадцяти підприємствах з п'ятнадцяти досліджуваних (крім ПрАТ «Пирятинський сирзавод» та ПАТ «Вінницямолоко»), на двох придбано фінансові інвестиції (ПАТ «Яготинський маслозавод» та ПАТ «Вімм-Білл-Данн Україна»). Значно в менших обсягах та масштабах здійснювалася реалізація необоротних активів (на десяти з досліджуваних підприємств, при чому вартість найдорожчої з них у 21,8 раза менша за вартість найдорожчих придбаних необоротних активів) та фінансових інвестицій (на двох підприємствах, а вартість найдорожчої з них у 3,3 раза менша за вартість найдорожчих придбаних фінансових інвестицій). В цілому це забезпечило від'ємні показники руху грошових коштів внаслідок здійснення інвестиційної діяльності на дванадцяти молокопереробних підприємствах, що свідчить про тенденції до нарощування основного капіталу. ПАТ „Новоархангельський сирзавод” – одне з підприємств, яке 2013 року мало додатне значення показника чистого руху коштів від інвестиційної діяльності (580 тис. грн), що за умови придбання необоротних активів на суму 576 тис. грн було забезпечено надходженнями з інших джерел (1152 тис. грн), проте не реалізацією активів. Додатне значення показника чистого руху коштів від інвестиційної діяльності, зумовлене виключно реалізацією необоротних активів, 2010 року було характерним для ПрАТ ««Пирятинський сирзавод» (536 тис. грн) та ПАТ «Вінницямолоко» (2644 тис. грн). ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат» за результатами 2013 року отримав від'ємне значення чистого руху коштів від інвестиційної діяльності (214 тис. грн), що було сформовано придбанням на аналогічну суму необоротних активів. Дані показники є порівняно незначними серед досліджуваних

підприємств, де найбільше від'ємне значення показника чистого руху коштів від інвестиційної діяльності спостерігається у ПрАТ ««Галичина» (69837 тис. грн), ПАТ «Вімм-Білль-Данн Україна» (44451 тис. грн), ПАТ «Комбінат «Придніпровський» (17272 тис. грн) та ПАТ «Баштанський сирзавод» (16498 тис. грн). Найбільший діапазон операцій інвестиційної діяльності належить ПАТ «Вімм-Білль-Данн Україна», яке протягом року здійснювало операції як з реалізації, так і з придбання фінансових інвестицій та необоротних активів.

Детальний аналіз ефективності інвестицій досліджуваних підприємств молокопереробної галузі Кіровоградської області доцільно доповнити розглядом інших молокопереробних підприємств даного регіону. Інформація по деяких з них згідно з політикою підприємств становить комерційну таємницю, тому в аналітичних таблицях вони будуть представлені за номерами від першого до четвертого.

ПАТ «Новоархангельський сирзавод» є правонаступником з 1994 року заснованого 1964 року за проектом «Укрм'ясмолпром» підприємства шляхом реорганізації державного підприємства. Відповідно засновником підприємства є держава в особі регіонального відділення ФДМУ по Кіровоградській області. При цьому засновник не володіє акціями ПАТ ««Новоархангельський сирзавод», 99,4786% акцій належить ПрАТ «Молочний Альянс», ТОВ «КУА «Еталон Ессет Менеджмент» (ЗНВПФ «Престиж») володіє однією акцією (0,00001666667%), та фізичній особі – члену правління належить 12 акцій. Всі акції прості, на пред'явника. Дивіденди за акціями 2009 року не нараховувалися, прибуток був розподілений між резервним фондом (5%), та використаний на розвиток товариства (95%)%. Питання про дивіденди 2013 року вирішено 2014 року аналогічним чином. ПАТ «Новоархангельський сирзавод» – середнє підприємство за критеріями, визначеними Господарським кодексом України [104, ст. 63, п.7]: середньооблікова чисельність працівників становить 98 осіб, середня чисельність осіб, які працюють за сумісництвом або поза штатом – 19, на умовах неповного робочого

часу – 7 осіб. Підприємство дотримується вимог щодо розмірів мінімальної заробітної плати та необхідних розмірів підвищень оплати праці. ПАТ «Новоархангельський сирзавод» виробляє та поставляє продукцію під торговими марками «Златокрай», «Здорово». До номенклатури продукції підприємства входять тверді сири сичужні «Російський класичний», «Голландський класичний», «Едам», «Гауда», «Буковинський». Ринок збуту ПАТ «Новоархангельський сирзавод» визначається межами України, в основному Кіровоградська область та Київський регіон, де основними споживачами є ПАТ «М'ясокомбінат «Ятрань» (м Кіровоград), ТОВ «Торговий дім «Еталон» (м.Київ), ТОВ «Еталонмолпродукт» (м.Київ). Конкурентами ПАТ «Новоархангельський сирзавод» є молокопереробні підприємства Кіровоградської та суміжних областей, а також Київського регіону. Організація економічних відносин з контрагентами ПАТ «Новоархангельський сирзавод» здійснюється на основі постійно діючих договорів. При цьому невиконаних договорів на підприємстві немає.

Виробнича потужність підприємства з переробки молока на час заснування становила 100 тонн на добу, на теперішній час – 60 тонн молока на добу, при цьому завантаженість потужностей 2013 року становила 80% (48 тонн на добу) (табл. 2.12).

Таблиця 2.12

**Характеристика виробничих потужностей та сировинної бази
молокопереробних підприємств Кіровоградської області**

Показник	ПГО АПВТ «Фірма – Ласка»	ТОВ МП «Мрія»	СУББ ТОВ «НАК»	ПАТ «Ново- архангель- ський сир- завод»*	ПАТ «Світло- водський маслосир- комбінат»
Обсяг переробки молока, т/добу					
Проектний	5,8	2	4	60	380
За звітом, 2013 р.	3,813	2	4	48	51,05
За прогнозом, 2014 р.	6	2	4	33	106
Кількість молока, що надійшло на переробку, тис. т – всього					
За звітом, 2013 р.	5,8133	0,839	1,12	17,4573	9,1907
За прогнозом, 2014 р.	6	0,839	1,12	3,0188	38,16

Продовження табл. 2.12

в т.ч. від с.-г. підприємств					
За звітом, 2013 р.	2,0475	0,162	0,21	0,2147	0
За прогнозом, 2014 р.	2	0,162	1,12	0,0069	0
від господарств населення					
За звітом, 2013 р.	1,2681	0,677	0,91	17,2426	8,9155
За прогнозом, 2014 р.	1,5	0,677	0	3,0119	0
прийнято на давальницьких засадах					
За звітом, 2013 р.	2,4977	0	0	0	0,275188
За прогнозом, 2014 р.	2,5	0	0	0	0
Завантаженість, %					
За звітом, 2013 р.	60	100	100	80	13,3
За прогнозом, 2014 р.	100	100	100	55	27,89
Радіус надходження молока, км (min/max)					
За звітом, 2013 р.	60/200	1/3	10/200	15/180	230/620
За прогнозом, 2014 р.	60/200	1/3	10/200	15/180	230/620
Кількість постачальників молока (підприємств)					
За звітом, 2013 р.	9	1	2	0	31
За прогнозом, 2014 р.	9	1	2	0	10
Охоплено, сіл					
За звітом, 2013 р.	37	1	12	68	44
За прогнозом, 2014 р.	45	1	12	67	9
районів					
За звітом, 2010 р.	8	0	4	6	24
За прогнозом, 2011 р.	9	0	4	6	8
областей					
За звітом, 2013 р.	1	0	2	3	7
За прогнозом, 2014 р.	2	0	2	3	6
Ціна молока, що надійшло на переробку, грн/т, від с.-г. підприємств					
За звітом, 2013 р.	3000	3500	2500	2330	0
За прогнозом, 2014 р.	3300	3500	2500	2424	0
від господарств населення					
За звітом, 2013 р.	1800	2270	2700	2325	0
За прогнозом, 2014 р.	1900	2270	0	2415	0

Примітка: *2014 рік – дані за I квартал.

Джерело: за даними НДЦ „Кіровоградагропромпродуктивність”.

Така виробнича потужність порівняно з іншими підприємствами області є достатньо великою, але значно меншою, ніж на ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат», проектна потужність якого становить 380 тонн на добу, проте завантаженість лише 13,3%, або 51,05 тонн на добу.

ПАТ «Новоархангельський сирзавод» є лідером серед досліджуваних підприємств Кіровоградської області за обсягом молока, що надійшло на переробку, переважна більшість якого, як і на ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат», надходить із господарств населення. При цьому підприємств-постачальників у ПАТ «Новоархангельський сирзавод» немає, найбільше їх у ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат» – 31 (2013 року), проте у зв'язку із проблемами з експортом на ринки Російської Федерації підприємство прогнозувало зменшення їх кількості. Диференціація каналів надходження молока на переробку є значною на ПГО АПВТ «Фірма – Ласка» – на давальницьких засадах, від сільськогосподарських підприємств, господарств населення. В зв'язку з тим, що ПАТ «Новоархангельський сирзавод» закуповує молочну сировину у господарств населення, ним охоплено найбільшу кількість сіл – 68. Найбільшу кількість районів (24) та областей (7) охоплює ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат».

Радіус закупівлі молока ПАТ «Новоархангельський сирзавод» становить від 15 до 180 км, що менше, ніж на ПГО АПВТ «Фірма – Ласка» (від 60 до 200 км), ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат» (від 230 до 620 км). Існують і локальні підприємства, що мають одного постачальника в радіусі до 3 км (ТОВ МП «Мрія»). Для всіх підприємств області характерним є сплачування господарствам населення нижчої ціни за молоко, ніж сільськогосподарським підприємствам.

Невизначеність ситуації з експортом сирів на ринки Російської Федерації, підвищення цін на енергоносії, нестабільність законодавчої бази негативно впливають на господарську діяльність молокопереробних підприємств України, в тому числі досліджуваних, не дозволяючи прогнозувати на довгострокову перспективу показники виробництва та реалізації, викликаючи проблеми з реалізацією продукції та зниження закупівельних цін на сировину, ускладнюючи процес стратегічного управління підприємством. Переважна більшість досліджуваних підприємств Кіровоградської області не здійснює довгострокових прогнозів показників фінансово-господарської діяльності.

Орієнтація ПАТ «Новоархангельський сирзавод» на закупівлю молока в господарствах населення та значний радіус охоплення постачальників спонукає інвестувати в системи транспортування і зберігання молока: з 2005 року підприємством закуплено дев'ять молоковозів на загальну суму 364,6 тис. грн (табл. 2.13).

Таблиця 2.13

**Динаміка та об'єкти інвестицій у виробничі фонди
ПАТ «Новоархангельський сирзавод»**

Об'єкт інвестування	Рік											
	2005		2009		2010		2011		2012		2013	
	Н*	В*	Н	В	Н	В	Н	В	Н	В	Н	В
Виробниче обладнання	120,5	13,5	430,1	13,7		63,2	51,4		601,9		198,0	
Молоковоз	73,7		17,0				35,8		238,1			
Автомобіль легковий			24,4		30	13,1		42,1	150,1			
Капітальний ремонт цехів, інших виробничих приміщень			357,5				18,3					
Поточний ремонт цехів, інших виробничих приміщень									279,0		297	
Меблі та стелажі			46,9								13,5	
Всього	194,2	13,5	875,9	13,7	30	76,3	105,5	42,1	1269,1	0	508,5	0
Рух коштів у результаті здійснення інвестицій у виробничі фонди	-180,7		-862,2		46,3		-63,4		-1269,1		-508,5	

Примітка: * Н – надійшло, В – вибуло протягом року, тис. грн.

Джерело: за даними бухгалтерської звітності ПАТ «Новоархангельський сирзавод».

Інвестування в об'єкти виробничого призначення підприємства здійснювалось щороку, при чому рух грошових коштів, що визначається як різниця між вартістю об'єктів, що вибули, та

виробничих об'єктів, у які здійснено вкладення коштів, за всі досліджувані роки, крім 2010 року, був від'ємним. Серед об'єктів реального інвестування підприємства абсолютну перевагу за обсягами вкладення коштів має виробниче обладнання – надходження за цією статтею здійснювалися кожного року, крім 2010 року, і послідовно знижувалася від 62% 2005 року до 38,9% 2013 року в загальній структурі реальних інвестицій у виробничі фонди.

Динаміка та напрями інвестицій ПАТ «Новоархангельський сирзавод» за всіма їх видами (табл. 2.14) свідчить про активізацію інвестиційної діяльності підприємства з 2009 року, при чому найвищим обсяг інвестицій був 2012 року (1294 тис. грн), 2013 року він становив 576 тис. грн).

Таблиця 2.14

**Динаміка та напрями інвестицій
ПАТ «Новоархангельський сирзавод» за рік, тис. грн**

Напрямок інвестування	2005	2009	2010	2011	2012	2013
Капітальне будівництво	0,0	249,3	8,1	8,0	241,0	171,0
Придбання (виготовлення) основних засобів	0,0	605,2	107,1	107,0	995,0	390,0
Придбання (виготовлення) інших необоротних матеріальних активів	0,0	128,7	0,0	0,0	58,0	15,0
Придбання (створення) нематеріальних активів	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Інші капітальні інвестиції	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Разом капітальних інвестицій	0,0	983,2	115,2	115,0	1294,0	576,0
Разом фінансових інвестицій	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Разом інвестицій	0,0	983,2	115,2	115,0	1294,0	576,0

Джерело: за даними річної фінансової звітності ПАТ «Новоархангельський сирзавод».

У структурі інвестиційного портфеля підприємства відсутні непоширені для даного виду економічної діяльності вкладення у нематеріальні активи та фінансові інвестиції. Традиційно переважають вкладення у капітальні інвестиції, а саме: у придбання та виготовлення основних засобів (2013 року обсяг вкладень становив 390 тис. грн проти 995 тис. грн 2012 року, тобто 39% від рівня 2012

року), капітальне будівництво (171 тис. грн 2013 року проти 241 тис. грн 2009 року, або 71% від рівня 2012 року), придбання (створення) інших необоротних активів (15 тис. грн 2013 року проти 58 тис. грн 2012 року, або 26%). Згідно з методикою, викладеною в підрозділі 1.3, проаналізуємо показники ефективності інвестицій ПАТ «Новоархангельський сирзавод». Вихідні дані для даного дослідження (табл. 2.15) свідчать про нарощування основного та оборотного капіталу підприємства (майже вдвічі), а отже – і суми нарахованої амортизації за 2013 рік.

Таблиця 2.15

Вихідні дані для аналізу показників загальної ефективності інвестицій ПАТ «Новоархангельський сирзавод»

№ з/п	Показник	Рік		Зміна значення показника порівняно з базовим періодом
		2012	2013	
1	Необоротні активи, тис. грн: на початок року кінець року	1541 2486	2486 2606	945 120
2	Оборотні активи, тис. грн: на початок року кінець року	2930 7540	7540 12700	4610 5160
3	Амортизація, тис. грн	336	449	113
4	Валовий дохід, тис. грн	3678	5751	2073
5	Виручка від реалізації продукції (без ПДВ), тис. грн	40932	57852	16920
6	Прибуток до оподаткування, тис. грн	531	1389	858
7	Чистий прибуток, тис. грн	147	1202	1055
8	Витрати на оплату праці, тис. грн	2558	3250	692
9	Середньорічна вартість сукупного капіталу, тис. грн	7248	15114,5	7866
10	Чисті інвестиції, тис. грн: в оборотний капітал необоротний капітал	4610 945	5160 120	550 -825 -275
	Всього чистих інвестицій	5555	5280	
11	Валові інвестиції, тис. грн	5891	5729	-162
12	Грошовий потік, тис. грн	483	1651	1168
13	Чиста продукція, тис. грн	3041	4901	1860

Джерело: за даними річної фінансової звітності ПАТ «Новоархангельський сирзавод».

Підприємство 2013 року отримало приріст валового доходу та виручки від реалізації, що забезпечило приріст показників прибутку, який був спрямований на зростання витрат на оплату праці. Відповідно позитивних змін зазнали показники чистої продукції та грошового потоку. Однак динаміка валових та чистих інвестицій підприємства є від'ємною за рахунок зниження темпів нарощування капіталу 2013 року порівняно з попереднім. В цілому можна зробити висновок, що підприємство достатньо успішно функціонує навіть за умов нестабільного зовнішнього ринку та звуження сировинної бази.

Аналіз основних показників загальної економічної ефективності інвестицій ПАТ «Новоархангельський сирзавод» (табл. 2.16) дає змогу зробити висновки про їх доволі високий рівень.

Таблиця 2.16

Основні показники загальної економічної ефективності інвестицій ПАТ «Новоархангельський сирзавод» за 2012–2013 рр.

№ з/п	Припадає на 1 грн інвестицій (валових або чистих), грн приросту (зміни)	Валові інвестиції	Чисті інвестиції
1	Валового доходу	0,35	0,37
2	Виручки від реалізації	2,87	3,05
3	Валового прибутку (до оподаткування)	0,15	0,15
4	Чистого прибутку	0,18	0,19
5	Грошового потоку	0,20	0,21
6	Чистої продукції	0,32	0,33

Джерело: за даними річної фінансової звітності.

Так, на 1 грн реалізованих підприємством валових інвестицій припадає 2,87 грн приросту виручки від реалізації, 0,35 грн приросту валового доходу, 0,15 та 0,18 грн приросту відповідно валового та чистого прибутку. Незначно вищими є показники ефективності чистих інвестицій.

Дослідження показників загальної ефективності інвестицій згідно з застосовуваним методичним підходом має доповнюватися аналізом факторіальних показників ефективності інвестицій за видами капітальних інвестицій та рухом основних засобів (табл. 2.17).

Таблиця 2.17

Вихідні дані для аналізу факторіальних показників ефективності інвестицій ПАТ «Новоархангельський сирзавод» за 2012–2013 рр.

№ з/п	Показник	Значення показника
1	Обсяг введення в дію активної частини основних засобів, тис. грн	286
2	Незавершене будівництво на кінець року, тис. грн	87
3	Капітальні інвестиції: капітальне будівництво, тис. грн придбання (виготовлення) основних засобів, тис. грн придбання (створення) нематеріальних активів, тис. грн	561 171 390 0
4	Основні засоби: на початок року, тис. грн кінець року, тис. грн надійшло основних засобів за рік, тис. грн вибуло основних засобів за рік, тис. грн	4367 4906 598 61
5	Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн	4636,5
6	Середньорічна вартість виробничих потужностей, тис. грн	2953

Джерело: на основі річної фінансової звітності.

Так, капітальні інвестиції становлять понад 71% середньорічної вартості капіталу (табл. 2.18), відповідно чисті інвестиції – 67,1%. При цьому у структурі капітальних інвестицій, що складається з двох статей, найбільшу питому вагу мають інвестиції в основні засоби. Перспективи введення в дію основних засобів окреслює вартість незавершеного будівництва, співвідношення якої до вартості капітальних інвестицій перевищує 15 разів.

Здійснені капітальні інвестиції забезпечили достатньо високий коефіцієнт оновлення основних засобів (0,12), на противагу коефіцієнту вибуття основних засобів (0,01). При цьому коефіцієнт повернення інвестицій становить 1,25, що свідчить про достатньо високу ефективність інвестицій ПАТ «Новоархангельський сирзавод», і в першу чергу, капітальних.

**Факторні показники економічної ефективності інвестицій ПАТ
«Новоархангельський сирзавод» за 2012–2013 роки**

№ з/п	Показник	Значення показника
1	Капітальні інвестиції, грн на 1 грн середньорічної вартості капіталу	0,714
2	Вартість інвестицій на одиницю виробничих потужностей	0,19
3	Чисті інвестиції, грн на 1 грн середньорічної вартості капіталу	0,671
4.	Питома вага в капітальних інвестиціях витрат, %: на капітальне будівництво основні засоби нематеріальні активи	30,48 69,52 0
5	Незавершене будівництво на 1 грн капітальних інвестицій, грн	15,5
6	Коефіцієнт оновлення основних засобів, %	12
7	Коефіцієнт вибуття основних засобів, %	1
8	Коефіцієнт повернення інвестицій, %	125

Джерело: розрахунки автора за даними річної фінансової звітності.

Аналіз додаткових показників загальної економічної ефективності інвестицій ПАТ «Новоархангельський сирзавод» (табл. 2.19) свідчить про деяке їх зниження 2013 року порівняно з попереднім періодом: зменшився приріст валового доходу, виручки від реалізації та чистої продукції на гривню середньорічної вартості капіталу. Тобто, зростання вартості капіталу відбувалося вищими темпами, ніж збільшення зазначених показників. Проте за показниками приросту валового прибутку, чистого прибутку та грошового потоку, що припадає на гривню капіталу, відбулося зростання, що свідчить про підвищення загальної ефективності інвестицій.

Таким чином, аналіз показників ефективності інвестицій ПАТ «Новоархангельський сирзавод» дає змогу зробити висновок про достатню успішність інвестиційної діяльності підприємства за 2013 рік, що забезпечила приріст показників дохідності та прибутковості.

Таблиця 2.19

**Додаткові показники загальної економічної ефективності
інвестицій ПАТ «Новоархангельський сирзавод»**

№ з/п	Показник	Рік		Зміна показника
		2012	2013	
Припадає на 1 грн капіталу, грн приросту (зміни):				
1	валового доходу	0,507	0,380	−0,127
2	виручки від реалізації	5,647	3,828	−1,819
3	валового прибутку (до оподаткування)	0,073	0,092	0,019
4	чистого прибутку	0,020	0,080	0,06
5	грошового потоку	0,067	0,109	0,042
6	чистої продукції	0,420	0,324	−0,096

Джерело: розрахунки автора за даними річної фінансової звітності.

ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат» як і ПАТ «Новоархангельський сирзавод» є також правонаступником державного підприємства, реорганізованого 1996 року. Із 2008 р. це підприємство стало учасником Всеукраїнської Асоціації Експертів М'ясної та молочної продукції «УкрМ'ясоМолЕкспорт». Засновником ПАТ є держава в особі РВ ФДМУ по Кіровоградській області, якому належить 0% акцій. 99,41% акцій належить Ukrcheese Holding Company Limited (Держава Кіпр), інші – розподілені між фізичними особами. В зв'язку із тим, що підприємство 2012 та 2013 років отримало збитки, дивіденди на акції не нараховувалися.

ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат» виготовляє сир твердий, сухе знежирене молоко, масло вершкове та постачає її на ринки України.

ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат» належить до підприємств середнього розміру: середньооблікова чисельність працівників становить 152 особи (за попередній період – 56 осіб), середня чисельність позаштатних працівників та таких, які працюють за сумісництвом, на умовах неповного робочого часу – відповідно 4, 9 та 3 особи.

Підприємство здійснювало інвестиції (табл. 2.20) за весь період дослідження.

Таблиця 2.20

Динаміка та напрями інвестицій
ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат» за рік, тис. грн

Показник	Рік								
	2002	2003	2004	2005	2009	2010	2011	2012	2013
Капітальне будівництво	407,8	611,9	...	0	782,3	1359,1	0	0	0
Придбання (виготовлення) основних засобів	25	2618,9	...	3839,8	3390	18174,2	412	17	196
Придбання (виготовлення) інших необоротних матеріальних активів	0	0	...	1146,3	371,2	2191,3	184	0	0
Придбання (створення) нематеріальних активів	0	0	...	95,9	42,1	139,9	93	4681	1
Разом капіт. інвестицій	432,8	3230,8	...	5082	4585,6	21864,5	689	4698	197
ФІ за методом участі в капіталі в дочірні підприємства	0	0	...	0	0	0	0	0	37
ФІ в частки і паї у статутному капіталі інших підприємств	0	0	...	0	21,90	0	0	0	0
ФІ в акції	0	0	...	554	0	2323,5	4620	0	4620
Інші ФІ	4284,5	7,50	...	0	0	37,5	37	0	0
Разом ФІ	4284,5	7,50	...	554	21,90	2361	4657	0	4657
Разом інвестицій	4717,3	3238,3	...	5636	4607,5	24225,5	5346	4698	4854

Джерело: за даними річної фінансової звітності.

Структура вкладень свідчить про наявність значних за часткою фінансових інвестицій 2011 та 2013 року, 2012 року – інвестицій у

нематеріальні активи. До цього періоду інвестиції переважно здійснювалися у виготовлення або придбання основних засобів.

Позитивна динаміка здійснення інвестицій реалізується на фоні фінансових складнощів ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат». Підприємство є збитковим, і 2012 року проти ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат» Господарським судом Кіровоградської області порушено провадження у справі про банкрутство. Крім того, проти підприємства порушено справу за позовом ПАТ «Банк «Фінанси та кредит» про повернення боргу та звернення стягнення на заставлене майно, а також справу за позовом IDELBERG RESOURCES INC про стягнення боргу. Станом на 01.01.2014 р. ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат» мав 128471 тис. грн поточних зобов'язань за довгостроковими кредитами банків, 97326 тис. грн інших довгострокових зобов'язань, 16341 тис. грн дебіторської заборгованості за товари, роботи та послуги, 18492 тис. грн іншої поточної дебіторської заборгованості, а також 323161 тис. грн непокритого збитку. Разом з тим, підприємство 2013 року виробило 19590,1 тис. тонн продукції, проте її реалізації не відбулось, 2014 року прогнозується виробництво 176646,2 тис. тонн продукції, але реалізації її також в планах діяльності підприємства не передбачається. Дані, навпаки, свідчать про зростання прогнозованого завантаження 2014 року виробничих потужностей до 27,89%, але й звуження сировинної зони та зростання більше, ніж у 4 рази обсягів закупівель сировини.

Аналіз показників загальної економічної ефективності інвестицій ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат» повною мірою виконати неможливо, оскільки значення валових та чистих інвестицій за рахунок отримуваного збитку має від'ємне значення (табл. 2.21). Поряд з цим, 2013 року відбулося зменшення вартості основного капіталу, що спричинило зменшення суми нарахованої амортизації за рік. Зменшення середньорічної вартості капіталу становило понад 50%.

Попри значну суму збитків (40592 тис. грн), отриманих 2013 року, вона була на 13233 тис. грн меншою за збитки 2012 року. Разом

з тим, підприємство 2013 року наростило валовий дохід (на 755 тис. грн, або у 95,4 раза) та виручку від реалізації продукції (на 31754 тис. грн, або у 675,6 раза), а також збільшило витрати на оплату праці у 2,83 раза. На відміну від 2012 року, де були наявні значні обсяги інвестицій, 2013 року суму чистих інвестицій становила 1553 тис. грн, валових – 4732 тис. грн.

Таблиця 2.21

Вихідні дані для аналізу показників загальної ефективності інвестицій ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат»

№ з/п	Показник	Рік		Зміна значення показника порівняно з базовим періодом
		2012	2013	
1	Необоротні активи, тис. грн: на початок року кінець року	49401 47394	47307 43837	-2094 -3557
2	Оборотні активи, тис. грн: на початок року кінець року	221837 31989	31989 37012	-189848 5023
3	Амортизація, тис. грн	3804	3179	-625
4	Валовий дохід, тис. грн	8	763	755
5	Виручка від реалізації продукції (без ПДВ), тис. грн	47	31801	31754
6	Прибуток до оподаткування, тис. грн	-53825	-40592	13233
7	Чистий прибуток, тис. грн	-53825	-40592	13233
8	Витрати на оплату праці, тис. грн	1380	3909	2529
9	Середньорічна вартість сукупного капіталу, тис. грн	175310,5	80072,5	-95238
10	Чисті інвестиції, тис. грн: в оборотний капітал необоротний капітал Всього чистих інвестицій	-189848 -2007 -191855	5023 -3470 1553	194871 -1463 193408
11	Валові інвестиції, тис. грн	-188051	4732	192783
12	Грошовий потік, тис. грн	-50021	-37413	12608
13	Чиста продукція, тис. грн	-48641	-33504	15137

Джерело: за даними річної фінансової звітності ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат».

Вихідні дані для аналізу факторіальних показників ефективності інвестицій ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат» (табл. 2.22) дають змогу оцінити капітальні вкладення підприємства, які 2013 року спрямовано на придбання (виготовлення) основних засобів (196 тис. грн), а також придбання (створення) нематеріальних активів (1 тис. грн). Незавершене будівництво на кінець року становило 240 тис. грн, при цьому було введено в дію активної частини основних засобів на суму 199 тис. грн. Рух основних засобів характеризується переважанням вартості вибуття основних засобів над вартістю основних засобів, що надійшли протягом року (1021 тис. грн проти 229 тис. грн). У загальній середньорічній вартості основних засобів виробничі потужності займають 49,6%.

Таблиця 2.22

Вихідні дані для аналізу факторіальних показників ефективності інвестицій ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат»

№ з/п	Показник	Значення показника
1	Обсяг введення в дію активної частини основних засобів, тис. грн	199
2	Незавершене будівництво на кінець року, тис. грн	240
3	Капітальні інвестиції:	197
	капітальне будівництво, тис. грн	0
	придбання (виготовлення) основних засобів, тис. грн	196
	придбання (створення) нематеріальних активів, тис. грн	1
4	Основні засоби:	
	на початок року, тис. грн	55403
	кінець року, тис. грн	54608
	надійшло основних засобів за рік, тис. грн	229
	вибуло основних засобів за рік, тис. грн	1021
5	Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн	55005,5
6	Середньорічна вартість виробничих потужностей, тис. грн	27293,5

Джерело: за даними річної фінансової звітності ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат».

Факторіальні показники економічної ефективності інвестицій підприємства порівняно з аналогічними ПАТ «Новоархангельський сирзавод» значно нижчі (табл. 2.23).

Таблиця 2.23

**Факторіальні показники економічної ефективності інвестицій
ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат»**

№ з/п	Показник	Значення показника
1	Капітальні інвестиції, грн на 1 грн середньорічної вартості капіталу	0,002
2	Вартість інвестицій на одиницю виробничих потужностей	0,007
3	Всього чистих інвестицій, грн на 1 грн середньорічної вартості капіталу	0,019
4	Питома вага в капітальних інвестиціях витрат, %: на капітальне будівництво основні засоби нематеріальні активи	0 99,5 0,5
5	Незавершене будівництво на 1 грн капітальних інвестицій, грн	1,22
6	Коефіцієнт оновлення основних засобів, %	0,4
7	Коефіцієнт вибуття основних засобів, %	0,18
8	Коефіцієнт повернення інвестицій, %	0,62

Джерело: розрахунки автора за даними річної фінансової звітності.

Капітальні інвестиції становлять лише 0,2% середньорічної вартості капіталу, чисті інвестиції – відповідно 0,7%. Коефіцієнт вибуття основних засобів у 4,5 рази перевищує коефіцієнт їх оновлення, при цьому коефіцієнт повернення інвестицій – лише 0,062.

На фоні запровадження процедури банкрутства низька економічна ефективність капітальних інвестицій та порівняно невеликі їх обсяги є логічним наслідком фінансово-господарського стану підприємства.

Додатковий аналіз загальної економічної ефективності за методичним підходом, викладеним у розділі 1.3 даної монографії, дає підстави стверджувати про наявність позитивних зрушень – незначне зростання сум приростів валового доходу (на 1 коп.) та валового доходу (майже на 4 коп.) на середньорічну вартість капіталу.

За всіма іншими показниками спостерігається від’ємна динаміка (табл. 2.24). Таким чином, ефективність капіталовкладень ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат» є незначною.

Таблиця 2.24

**Додаткові показники загальної економічної ефективності
інвестицій ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат»**

№ з/п	Показник	Рік		Зміна показника
		2012	2013	
Припадає на 1 грн капіталу приросту (зміни) ефекту, грн (+, –):				
1	валового доходу	0,00	0,01	0,01
2	виручки від реалізації	0,000	0,397	0,397
3	валового прибутку (до оподаткування)	–0,307	–0,507	–0,2
4	чистого прибутку	–0,307	–0,506	–0,199
5	грошового потоку	–0,285	–0,467	–0,182
6	чистої продукції	–0,277	–0,418	–0,141

Джерело: розрахунки автора за даними річної фінансової звітності.

Дослідження загальної ефективності п'яти молокопереробних підприємств Кіровоградської області, які нами аналізуються за номерами з першого по п'ятий (додаток Т, табл. 1, 2), дає змогу зробити висновки про наявність збитків за 2013 рік в двох з п'яти підприємств (40604 тис. грн – перше підприємство, та 41,4 тис. грн – п'яте підприємство). Проте динаміка зміни показників, як правило, є позитивною: наявне зростання показників вартості необоротних активів в двох з п'яти підприємств, оборотних активів – у п'яти, амортизації – у трьох з п'яти, сум валового доходу та витрат на оплату праці, середньорічної вартості капіталу – у чотирьох з п'яти, виручки від реалізації продукції, прибутку до оподаткування, чистого прибутку, грошового потоку та чистої продукції – у п'яти з п'яти підприємств.

Додаткові показники загальної ефективності є достатньо високими і перевищують аналогічні показники ПАТ «Новоархангельський сирзавод» та ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат», що зумовлено частково тим, що збиткові за 2012 рік підприємства 2013 року отримали прибуток. Три з п'яти підприємств продемонстрували позитивну динаміку зміни показників.

Дослідження показників економічної ефективності молокопереробних підприємств Кіровоградської області з

аналогічними показниками підприємств даного виду економічної діяльності, що функціонують на території інших регіонів (додаток У, Ф, Х) дає змогу порівняти ступінь успішності інвестиційної діяльності ПАТ «Новоархангельський сирзавод» та ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат».

Із переліку досліджуваних згідно з викладеним у розділі 1.3 даної монографії методичним підходом до оцінки ефективності інвестицій молокопереробних підприємств суб'єктів економічної діяльності виключено ПрАТ «Пирятинський сирзавод» та ПАТ «Баштанський сирзавод», викликано обмеженістю доступу до річної фінансової звітності за 2012 рік вказаних підприємств, що унеможливило визначення бази порівняння показників ефективності валових та чистих інвестицій.

Найбільші обсяги валових та чистих інвестицій за 2013 рік були реалізовані на ПАТ «Вімм-Білл-Данн Україна» (відповідно 168302 тис. грн та 141845 тис. грн) та ПрАТ «Галичина» (відповідно 141925 тис. грн та 110222 тис. грн). Обсяги інвестицій ПАТ «Новоархангельський сирзавод» порівняно з найбільшими серед досліджуваних підприємств аналогічними показниками становлять лише 3,4% валових інвестицій та 3,7% чистих інвестицій ПАТ «Вімм-Білл-Данн Україна». Відповідні порівняння обсягів інвестицій ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат» дають 2,8% валових інвестицій та 1,1% чистих інвестицій ПАТ «Вімм-Білл-Данн Україна».

Найбільший приріст обсягів інвестицій зафіксовано на ПАТ «Вімм-Білл-Данн Україна» (235818 тис. грн чистих та 236439 тис. грн валових інвестицій), ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат» (193408 тис. грн чистих та 192783 тис. грн валових інвестицій), ПрАТ «Галичина» (97413 тис. грн чистих та 100331 тис. грн валових інвестицій), ПАТ „«Кременчуцький міськмолкозавод»” (84339 тис. грн чистих та 83424 тис. грн валових інвестицій). Такі суми зумовлені наявністю за результатами діяльності 2012 року на цих підприємствах значних збитків.

Серед досліджуваних підприємств зменшення обсягів валових та чистих інвестицій за період 2012–2013 років спостерігалось на

ПАТ «Новоархангельський сирзавод», ПАТ «Янтар», ПАТ «Вінницямолоко», ПАТ «Жашківський маслозавод».

Досягнення прийняттого для молокопереробних підприємств рівня ефективності інвестицій не завжди вимагає значних обсягів інвестицій. Так, за показником співвідношення приросту валового доходу та валових (чистих) інвестицій лідером є ПАТ «Чугуївський молочний завод» (відповідно 4,419 та 5,871), ПАТ «Комбінат «Придніпровський» (відповідно 3,666 та 14,031), ПрАТ «Галичина» (відповідно 1,817 та 5,901), ПАТ «Галактон» (відповідно 1,660 та 4,755). Аналогічні показники ПАТ «Новоархангельський сирзавод» становлять 0,35 та 0,37, що становить 7,9 та 2,6% від найвищих рівнів серед досліджуваних підприємств.

Із даними ПАТ «Вімм-Білл-Данн Україна», ПАТ «Глобинський маслозавод», ПАТ «Кременчуцький міськмолокозавод», ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат» розрахунки не проводилися в зв'язку з тим, що база розрахунку становила від'ємні числа, і результати обчислень не мають економічного сенсу.

Найвищі показники співвідношення приросту виручки від реалізації та валових (чистих) інвестицій – на ПрАТ «Галичина» (5,632 та 18,287), ПАТ «Яготинський маслозавод» (5,824 та 7,448), ПАТ «Галактон» (10,824 та 30,996), ПАТ «Чугуївський молочний завод» (28,634 та 38,043), ПАТ «Комбінат «Придніпровський» (14,546 та 55,667). Відповідні показники ПАТ «Новоархангельський сирзавод» є вищими порівняно з більшістю досліджуваних підприємств.

За сумами приросту чистого прибутку, що припадають на 1 гривню (валових або чистих) інвестицій, ПАТ «Новоархангельський сирзавод» знаходиться на шостому місці серед досліджуваних підприємств з показниками 0,18 та 0,19, пропускаючи вперед ПАТ «Комбінат «Придніпровський» (1,646 та 6,299), ПАТ «Вінницямолоко» (1,405 та 3,404), ПАТ «Галактон» (0,904 та 2,589), ПрАТ «Галичина» (0,564 та 1,831), ПАТ «Яготинський маслозавод» (0,283 та 0,362). За показниками приросту чистої продукції, що припадають на 1 гривню (валових або чистих) інвестицій лідерами

галузі є ПАТ «Комбінат «Придніпровський» (2,714 та 10,385), ПАТ «Вінницямолоко» (2,109 та 5,108), ПАТ «Галактон» (1,398 та 4,004). Аналогічні показники ПАТ «Новоархангельський сирзавод» відносно показників лідера ПАТ «Комбінат «Придніпровський» відповідно становлять 11,8 та 3,18%.

Більшість підприємств молокопереробної галузі, що включені до сфери аналізу, характеризуються структурою капітальних інвестицій, де переважають вкладення у основні засоби, за виключенням ПАТ «Яготинський маслозавод» та ПАТ «Чугуївський молочний завод», де у структурі капітальних інвестицій переважають вкладення у капітальне будівництво. Вартість капітальних інвестицій на 1 гривню середньорічної вартості капіталу варіюється в межах від 0,714 (ПАТ «Новоархангельський сирзавод») до нуля (ПАТ «Вінницямолоко»). Незначним є цей показник і на ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат» – 0,002. Вартість інвестицій на одиницю виробничих потужностей становить від нуля (ПАТ «Вінницямолоко») до 0,605 (ПАТ «Чугуївський молочний завод»), відповідний показник ПАТ «Новоархангельський сирзавод» – 0,19, ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат» – 0,007.

Чисті інвестиції з розрахунку на 1 гривню середньорічної вартості капіталу є найбільшими у ПАТ «Новоархангельський сирзавод» (0,671), вартість незавершеного будівництва на 1 гривню капітальних інвестицій – найвища на ПАТ «Кременчуцький міськмолокозавод» (38,569, що в середньому в двадцять разів і більше перевищує показники інших підприємств). ПАТ «Новоархангельський сирзавод» є другим за значенням показника вартості незавершеного будівництва на 1 гривню капітальних інвестицій серед аналізованих підприємств – 15,5.

Досліджувані підприємства характеризуються різними коефіцієнтами оновлення основних засобів, де найвищий показник належить ПАТ «Чугуївський молочний завод» (21,1%). ПАТ «Новоархангельський сирзавод» із значенням коефіцієнта оновлення 12% належить до групи підприємств із середнім рівнем даного показника – від 12 до 16%, де крім даного підприємства ще

знаходяться ПАТ «Яготинський маслозавод» (13,5%), ПАТ «Вімм-Білль-Данн Україна» (12,5%), ПАТ «Жашківський маслозавод» (12,9%), ПАТ «Комбінат «Придніпровський» (15,4%). Найнижчим цей показник є на ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат» (0,4%). Коефіцієнт вибуття основних засобів, як правило, не перевищує 2,9%, проте на ПАТ «Вінницямолоко» 2013 року він дорівнював 59,6%. Разом з тим, коефіцієнт повернення інвестицій на ПАТ «Чугуївський молочний завод» є найвищим серед досліджуваних підприємств (7,6%), проте винятково високим він є на ПАТ «Новоархангельський сирзавод» – 125%.

Динаміка зміни додаткових показників ефективності інвестицій, де базою аналізу є середньорічна вартість капіталу, молокопереробних підприємств свідчить про тенденції як зниження (на семи підприємствах, в тому числі ПАТ ««Новоархангельський сирзавод» та ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат»), так і зростання (на восьми підприємствах, зокрема ПАТ «Яготинський маслозавод», ПАТ «Вімм-Білль-Данн Україна», ПАТ «Галичина», ПАТ «Галактон», ПАТ «Глобинський маслозавод», ПАТ «Вінницямолоко», ПАТ «Жашківський маслозавод», ПАТ «Комбінат «Придніпровський»).

Незважаючи на те, що ПАТ «Новоархангельський сирзавод» за обсягами інвестування значно уступає всім іншим підприємствам, включеним до аналітичної бази, показники ефективності інвестицій даного підприємства знаходяться на середньому рівні серед досліджуваних підприємств. ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат», хоч і за деякими показниками ефективності капітальних інвестицій є не найгіршим з досліджуваних підприємств, проте знаходиться в процедурі визнання банкрутства. Таким чином, молокопереробні підприємства Кіровоградської області, які знаходяться в не найсприятливіших для формування потужної сировинної бази природно-кліматичних умовах, характеризуються нестабільністю фінансово-економічної діяльності і відповідно – ефективності інвестицій. Більшість з досліджуваних підприємств мають проблеми звуження сировинної бази та неналежної якості

молочної сировини, що визначає актуальність інвестицій у розвиток виробництва молока.

Соціальна ефективність здійснення інвестицій на молокопереробних підприємствах у вартісному виразі може бути виміряна шляхом дослідження співвідношення приросту фонду оплати праці до маси інвестицій, спрямованих підприємством на власний розвиток (табл. 2.25).

Так, найбільшою соціальною ефективністю інвестицій серед досліджуваних підприємств 2013 року була на підприємствах ПАТ «Чугуївський молочний завод» (1 гривня валових інвестицій принесла 1,62 грн приросту фонду оплати праці) та ПАТ «Комбінат «Придніпровський» (82 коп. приросту фонду оплати праці на кожен гривню валових інвестицій).

В зв'язку із тим, що 2012 рік був збитковим для підприємств молокопереробної галузі, на більшості з підприємств, в тому числі на ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат», відбулися деінвестиції.

Таблиця 2.25

**Показники соціальної ефективності інвестицій
молокопереробних підприємств за 2013 рік**

Підприємство	Кількість працівників	Валові інвестиції на початок року, тис. грн	Валові інвестиції на одного працівника, тис. грн	Приріст фонду оплати праці, тис. грн	Співвідношення приросту фонду оплати праці та валових інвестицій
ПАТ «Новоархангельський сирзавод»	98	5891	60,11	521,4	0,09
ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат»	152	-188051	-1237,18	2414,4	-0,01
ПАТ «Яготинський маслозавод»	817	39350	48,16	7509,2	0,19
ПАТ «Вімм-Білл-Данн Україна»	1184	-68137	-57,55	9281,6	-0,14
ПАТ «Янтар»	159	7420	46,67	73,5	0,01
ПрАТ «Галичина»	1139	41594	36,52	-2721,6	-0,07

Продовження табл. 2.25

ПАТ «Галактон»	561	13754	24,52	4607,6	0,34
ПАТ «Глобинський маслозавод»	282	-12165	-43,14	1273	-0,10
ПАТ «Вінницямолоко»	30	2151	71,70	-1369,9	-0,64
ПАТ «Чугуївський молочний завод»	58	186	3,21	302	1,62
ПАТ «Жашківський маслозавод»	207	37525	181,28	494,4	0,01
ПАТ «Кременчуцький міськмолкозавод»	341	-84013	-246,37	709,3	-0,01
ПАТ «Комбінат „Придніпровський»	1180	9801	8,31	8010,4	0,82

Джерело: розраховано за даними річної фінансової звітності.

При цьому деінвестиції на ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат», ПАТ «Вімм-Білль-Данн Україна», ПАТ «Глобинський маслозавод», ПАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» викликали приріст фонду оплати праці відповідно на 0,01, 0,14, 0,10 та 0,01 грн на кожну гривню деінвестицій. На ПАТ «Новоархангельський сирзавод» інвестиції мали позитивну соціальну ефективність – 9 коп. приросту фонду оплати праці на 1 грн валових інвестицій. Проте на ПАТ «Галичина» (лідер за обсягом валових інвестицій) та ПАТ «Вінницямолоко» реалізація інвестицій спричинила зменшення фонду оплати праці через зменшення кількості працівників.

Разом з тим, підприємства – лідери за показниками обсягу інвестицій, що припадає на одного працівника підприємства (ПАТ «Жашківський маслозавод» та ПАТ «Вінницямолоко») є підприємствами з низькими показниками соціальної ефективності інвестицій, а на ПАТ «Вінницямолоко» – відбулося максимальне зменшення фонду оплати праці серед досліджуваних підприємств.

У Кіровоградській області достатньо активно реалізуються інвестиційні проекти в молочній та молокопереробній галузях. Так, 2014 року виконано проект з будівництва міні-заводу з переробки молока (ФГ «Високобайрацьке») вартістю 2 млн грн. Реалізуються

проекти з будівництва модульного молокозаводу (в обумовлений термін 2014 року не закінчено) загальною вартістю 5 млн грн, з яких фактично освоєно 3356 тис. грн, тобто, проект виконаний на 51,84%; створення пункту переробки молока від населення на базі СОК «Чорноліський» (термін виконання 2001–2013 роки) загальною вартістю 1 млн грн, який виконано на 5,32%.

Значна увага приділяється розвитку сировинної бази. Так, в 2014 р. реалізовано проект будівництва молочного залу ТОВ «Прогрес» загальною вартістю 1,5 млн грн, а також проект з реконструкції приміщення для утримання великої рогатої худоби року загальною вартістю 200 тис. грн.

У процесі реалізації знаходяться проекти з будівництва корівників на 600 голів у ФГ «Яремівське» (термін реалізації 2011–2014 роки) загальною вартістю 8 млн грн, з яких освоєно 37,5%; проект з розширення виробництва і збуту молока у ФГ «Хоменко» (термін реалізації проекту – 2011–2012 роки) загальною вартістю 250 тис. грн, з яких освоєно 64% (за даними джерела 105).

2.3. Оцінка факторів впливу на ефективність інвестицій підприємств молочної промисловості

Аналіз факторів, що впливають на ефективність інвестицій молокопереробних підприємств, має включати в себе дослідження показників продуктивності праці, впливу інвестицій на показники прибутковості, зв'язку маси інвестицій та їх ефективності. Можна припустити, що ефективність здійснення інвестицій певною мірою залежить від виду господарської діяльності (що є подібною в усіх досліджуваних підприємств), організаційно-правової форми, розмірів підприємств, що пов'язано із організацією управління на підприємстві та необхідним для забезпечення нормального відтворення обсягом інвестицій.

Досліджувані підприємства молокопереробної галузі діють у організаційно-правовій формі публічного, приватного, відкритого або

закритого акціонерного товариства, що уніфікує їх для аналізу за критерієм організаційно-правової форми та дозволяє нівелювати вплив даного фактора.

Згідно з класифікацією, наведеною в Господарському кодексі [104, ст. 63, п.7], суб'єкти господарської діяльності поділяються на малі (до 50 середньооблікової чисельності працівників та валовий дохід від реалізації продукції, робіт та послуг яких не перевищує 70 млн грн), середні (від 51 до 249 середньооблікової чисельності працівників), великі (понад 250 середньооблікової чисельності працівників, валовий дохід від реалізації продукції, робіт та послуг яких перевищує 100 млн грн за рік).

Серед досліджуваних підприємств молокопереробної галузі (табл. 2.26) лише одне відноситься до малих (ПАТ „Вінницямолоко”) за обома критеріями.

Таблиця 2.26

Групування молокопереробних підприємств за середньообліковою чисельністю працівників та валовим доходом від реалізації продукції, робіт та послуг за 2013 рік

Підприємство	Середньо-облікова чисельність працівників	Валовий дохід від реалізації продукції, робіт та послуг, млн грн	Класифікаційна група
ПАТ «Новоархангельський сирзавод»	98	57,852	Середнє*
ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат»	152	31,801	Середнє*
ПАТ «Яготинський маслозавод»	817	504,471	Велике
ПАТ «Вімм-Білл-Данн Україна»	1184	961,579	Велике
ПАТ «Янтар»	159	25,095	Середнє*
ПрАТ «Галичина»	2964	684,429	Велике
ПрАТ «Пирятинський сирзавод»	773	814,745	Велике
ПАТ «Галактон»	561	491,380	Велике
ПАТ «Глобинський маслозавод»	282	129,697	Велике
ПАТ «Вінницямолоко»	30	14,422	Мале
ПАТ «Баштанський сирзавод»	522	474,798	Велике

ПАТ «Чугуївський молочний завод»	58	16,928	Середнє*
ПАТ «Жашківський маслозавод»	207	136,014	Велике**
ПАТ «Кременчуцький міськмолкозавод»	341	282,554	Велике
ПАТ «Комбінат „Придніпровський»	1180	483,162	Велике

Джерело: складено за даними річної фінансової звітності.

*Підприємство віднесено до середніх за критерієм середньооблікової чисельності працівників.

**Підприємство віднесено до великих за критерієм валового доходу від реалізації продукції, робіт та послуг.

Чотири підприємства відносяться до середніх за критерієм середньооблікової чисельності працівників, але за критерієм валового доходу від реалізації продукції, робіт та послуг вони належать до класифікаційної групи малих підприємств.

Дев'ять підприємств за обома критеріями класифікуються як великі, одне – умовно віднесено до великих за показником виручки від реалізації, проте за чисельністю працівників – належить до середніх за розмірами (ПАТ «Жашківський маслозавод»).

Аналіз факторів впливу на ефективність інвестицій недоцільно проводити по тих підприємствах, де наявні деінвестиції, оскільки в такому випадку показники ефективності, які є результирующим фактором, втрачають свій економічний сенс. Таким чином, із дослідження, крім ПАТ «Пирятинський сирзавод» та ПАТ «Баштанський сирзавод», по яких недоступна річна фінансова звітність за 2012 рік, також виключено ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат», ПАТ «Кременчуцький міськмолкозавод», ПАТ «Глобинський маслозавод», ПАТ «Вімм-Білл-Данн Україна», де валові та чисті інвестиції як база розрахунку показників ефективності мають від'ємне значення.

Через нестабільність ринкового середовища, пов'язаного із коливаннями режиму доступу продукції молокопереробної галузі на ринки Російської Федерації, значної волатильності зазнали показники прибутковості підприємств, а відповідно – вкрай нестабільними є

показники ефективності інвестицій, підприємства були часто збитковими, а отже – мали місце деінвестиції. Розрахунок впливу факторів на показники ефективності інвестицій по середніх значеннях за період часу в розрізі окремих підприємств у такому випадку втрачає свій економічний сенс. Разом з тим, розрахунок тенденцій та показників кореляції за середніми значеннями по підприємствах в розрізі окремих років також не завжди може бути інформативним через надто високий вплив зовнішнього середовища та важкопрогнозованої економіко-політичної ситуації на ринках готової продукції. Вплив фактора розміру підприємства, який фактично визначався за критерієм середньооблікової чисельності працівників, явно позначається як на розмірі валових інвестицій, що припадає на одне підприємство (різниця становить 7,26 раза на користь великих підприємств), так і на показниках ефективності інвестицій (табл. 2.27).

Таблиця 2.27

Вплив фактора розміру підприємства на показники ефективності інвестицій молокопереробних підприємств (2013 р.)

Показник ефективності інвестицій	Усі підприємства	Великі підприємства (5)	Середні та малі підприємства (4)
Валові інвестиції з розрахунку на одне підприємство, тис. грн	17519,1	28404,8	3912,0
Припадає на 1 грн валових інвестицій приросту ефекту:			
валового доходу	1,56	1,62	1,47
виручки від реалізації	7,80	7,62	8,02
валового прибутку (до оподаткування)	0,63	0,86	0,34
чистого прибутку	0,50	0,68	0,29
грошового потоку	0,69	0,72	0,64
чистої продукції	1,07	1,16	0,96
фонду оплати праці	0,26	0,26	0,27

Джерело: розрахунки за даними річної фінансової звітності.

Валові інвестиції великих молокопереробних підприємств є

більш ефективними за показниками валового прибутку, чистого прибутку, грошового потоку та чистої продукції, валового доходу на масу валових інвестицій порівняно з аналогічними показниками середніх та малих підприємств. Проте за показниками виручки від реалізації середні підприємства ефективніші.

Соціальна ефективність на середніх та великих підприємствах є практично однаковою, що може свідчити про недостатні порівняно з інвестиційними можливостями вкладення у людський капітал на великих підприємствах.

Виявлення тісноти зв'язку між показниками обсягу валових капітальних інвестицій та їх ефективності по молокопереробних підприємствах у 2013 р. свідчить про ефективність концентрації владень капіталу (табл. 2.28)

Таблиця 2.28

Парні коефіцієнти кореляції між обсягом валових інвестицій та показниками ефективності інвестицій молокопереробних підприємств у 2013 році

Показник ефективності інвестицій	Коефіцієнти кореляції між обсягом валових інвестицій та показниками ефективності інвестицій		
	Усі підприємства	Великі підприємства	Середні та малі підприємства
Припадає на 1 гривню валових інвестицій приросту ефекту:			
валового доходу	-0,70938	-0,77521	-0,31163
виручки від реалізації	-0,69649	-0,88836	-0,31771
валового прибутку (до оподаткування)	-0,3842	-0,86167	-0,16503
чистого прибутку	-0,25276	-0,85601	-0,14986
грошового потоку	-0,31517	-0,83968	-0,25517
чистої продукції	-0,8061	-0,8770	-0,36692
фонду оплати праці	-0,49135	-0,88025	-0,28138

Джерело: розраховано за даними річної фінансової звітності.

Тіснота зв'язку між обсягами валових інвестицій та показниками ефективності інвестицій великих підприємств є високою

за всіма позиціями. Кореляція маси валових інвестицій та показників ефективності інвестицій середніх та малих підприємств, що знаходиться здебільшого в межах від 0,25 до 0,49 (крім показника ефективності за валовим доходом, чистою продукцією (високий рівень кореляції) та виручки від реалізації – середній рівень кореляції), дає змогу зробити висновки про незначний вплив обсягу інвестицій на їх ефективність, тобто, слабкий зв'язок між ними.

Це може доводити недостатність обсягів інвестицій на останніх підприємствах для досягнення значної їх ефективності. При цьому, незважаючи на рівні показники соціальної ефективності, на великих підприємствах тіснота зв'язку обсягу валових інвестицій та приросту оплати праці характеризується високою кореляцією, в той час як на середніх – слабкою кореляцією. Від'ємне значення парних коефіцієнтів кореляції зумовлюється тим, що ефективність інвестицій була меншою одиниці.

На ефективність інвестицій також впливає концентрація валових інвестицій на одне підприємство, тобто розподіл молокопереробних підприємств за критерієм маси інвестицій (табл. 2.29).

Таблиця 2.29

Вплив фактора концентрації валових інвестицій (на одне підприємство) на показники ефективності інвестицій молокопереробних підприємств (2013 р.)

Показник ефективності інвестицій	Підприємства з обсягом інвестицій до 2,5 тис. грн (2)	Підприємства з обсягом інвестицій від 5 до 15 тис. грн (4)	Підприємства з обсягом інвестицій понад 35 тис. грн (3)
Середньооблікова чисельність працівників в середньому на одне підприємство	30	666	721
Припадає на 1 гривню валових інвестицій приросту ефекту:			
валового доходу	1,69	2,05	0,93
виручки від реалізації	9,36	9,79	4,25

валового прибутку (до оподаткування)	0,48	1,06	0,35
чистого прибутку	0,39	0,84	0,28
грошового потоку	0,84	0,89	0,33
чистої продукції	1,20	1,45	0,57
фонду оплати праці	0,33	0,42	0,04

Джерело: розраховано за даними річної фінансової звітності.

Спостерігається значний розрив у показниках концентрації валових інвестицій на одне підприємство: в першій групі середня сума інвестицій на одне підприємство становить 779 тис. грн, в другій – 12289 тис. грн, в третій – 39490 тис. грн.

Фактично за критерієм обсягу валових інвестицій підприємства розподілились за правилом нормального розподілу. Відповідним чином підприємства із середнім обсягом інвестицій (від 5 до 15 тис. грн) по всіх позиціях продемонстрували найвищі показники ефективності інвестицій. Підприємства з найвищим рівнем вкладених коштів отримали найнижчі показники ефективності – навіть порівняно із підприємствами, що здійснюють найнижчі за обсягом інвестиції. Різниця між показниками ефективності інвестицій за валовим доходом між підприємствами третьої та другої групи становить 55%, третьої та першої – 45%; за показником ефективності інвестицій за виручкою від реалізації – відповідно 57 та 55%; приросту валового прибутку на 1 гривню інвестицій – 77 та 29%; приросту грошового потоку на 1 гривню здійснених вкладень – 63 та 61% відповідно; за показником ефективності інвестицій по чистій продукції – 61 та 53%, соціальної ефективності – 90 та 88%. При цьому між групами підприємств наявна значна різниця у середньообліковій чисельності працівників.

Аналіз ефективності інвестицій залежно від їх концентрації на одного середньооблікового працівника свідчить про тенденцію зниження ефективності інвестицій із зростанням їх обсягу на одного середньорічного працівника (табл. 2.30).

Таблиця 2.30

Вплив фактора концентрації валових інвестицій для підвищення капіталоозброєності одного середньооблікового працівника на показники ефективності інвестицій молокопереробних підприємств, 2013 р.

Показник ефективності інвестицій	Обсяг інвестицій на одного середньооблікового працівника				
	до 10 тис. грн (2)	20–40 тис. грн (2)	40–50 тис. грн (2)	60–75 тис. грн (2)	понад 180 тис. грн (1)
Припадає на 1 гривню валових інвестицій приросту ефекту:					
валового доходу	4,0425	1,7385	0,6865	0,494	0,073
виручки від реалізації	21,59	8,228	3,483	1,1555	1,288
валового прибутку (до оподаткування)	1,038	0,8855	0,106	0,8	–0,001
чистого прибутку	0,7045	0,734	0,041	0,7925	0
грошового потоку	0,7725	0,782	0,095	1,428	0,017
чистої продукції	2,096	1,246	0,251	1,2145	0,031
фонду оплати праці	1,22	0,135	0,1	–0,275	0,01

Джерело: розраховано за даними річної фінансової звітності.

Показники ефективності інвестицій за приростом чистого прибутку, грошового потоку та чистої продукції є вищими на підприємствах першої, другої та четвертої груп. Пояснення оберненої залежності ефективності інвестицій та їх обсягу, що припадають на одного середньооблікового працівника, може бути спричинено значними валовими витратами підприємств. Показники соціальної ефективності інвестицій – найнижчі на підприємствах з найбільшим обсягом валових інвестицій, що припадають на одного середньооблікового працівника. Найвищими показники соціальної ефективності є на підприємствах з найнижчим рівнем інвестицій з розрахунку на одного середньооблікового працівника за рік.

Доповнити аналіз впливу чинника праці на ефективність інвестицій молокопереробних підприємств доцільно дослідженням взаємозв'язку зміни капіталозабезпеченості праці (як співвідношення вартості основних засобів та середньооблікової чисельності працівників) та зміни середньорічної продуктивності праці (виручки

від реалізації продукції, що припадає на одного середньооблікового працівника). Для досліджуваних молокопереробних підприємств характерна єдина тенденція взаємозв'язку капіталозабезпеченості праці та її продуктивності відсутня (табл. 2.31).

Таблиця 2.31

**Вихідні дані для аналізу взаємозв'язку зміни капітало-
забезпеченості праці та зміни продуктивності праці (2013 р.)**

Підприємство	Капіталозабезпеченість праці, тис. грн/ особу			Продуктивність праці, тис. грн/ особу		
	на початок року	на кінець року	зміна	на початок року	на кінець року	зміна
ПАТ «Новоархангельський сирзавод»	45,02	50,06	5,04	421,98	590,33	168,35
ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат»	989,34	359,26	-630,08	0,84	209,22	208,38
ПАТ «Яготинський маслозавод»	103,27	106,40	3,13	377,66	617,47	239,81
ПАТ «Вімм-Білль-Данн Україна»	279,50	312,74	33,24	550,62	812,14	261,52
ПАТ «Янтар»	183,31	169,25	-14,06	118,71	157,83	39,12
ПрАТ «Галичина»	137,67	199,61	61,94	281,90	600,90	319,01
ПрАТ «Пирятинський сирзавод»	168,36	174,92	6,57	772,98	1054,0	281,02
ПАТ «Галактон»	221,81	234,03	12,22	616,02	875,90	259,88
ПАТ «Глобинський маслозавод»	252,76	240,68	-12,08	401,86	459,92	58,06
ПАТ «Вінницямолоко»	583,38	861,60	278,22	143,35	480,73	337,38
ПАТ «Баштанський сирзавод»	173,53	180,93	7,40	615,83	909,57	293,74
ПАТ «Чугуївський молочний завод»	31,89	39,03	7,14	207,18	291,86	84,68
ПАТ «Жашківський маслозавод»	393,90	438,52	44,62	487,16	657,07	169,92
ПАТ «Кременчуцький міськмолокозавод»	123,51	128,93	5,41	633,12	828,60	195,49
ПАТ «Комбінат «Придніпровський»	71,80	86,07	14,28	276,68	409,46	132,77

Джерело: розраховано за даними річної фінансової звітності.

Порівняно низькі показники капіталозабезпеченості ПАТ «Новоархангельський сирзавод», ПАТ «Чугуївський молочний завод», ПАТ «Комбінат «Придніпровський» забезпечують достатньо високі показники продуктивності праці. Попри те, що три підприємства (ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат», ПАТ «Янтар», ПАТ «Глобинський маслозавод») за 2013 рік мали зниження капіталозабезпеченості праці, зростання продуктивності праці відбулося на всіх досліджуваних підприємствах, що пов'язано із розширенням обсягів та ринків збуту продукції молокопереробної галузі. Найвищі прирости капіталозабезпеченості праці (ПАТ «Вінницямолоко») не забезпечують виключне зростання продуктивності праці, лідерами з якого є ПАТ «Вінницямолоко» та ПАТ «Баштанський сирзавод» і ПрАТ «Галичина» із значно нижчими приростами капіталозабезпеченості праці.

Слабкий взаємозв'язок капіталозабезпеченості праці та її продуктивності (коефіцієнт кореляції становить 0,188) пояснюється тим, що за умов ринкової економіки необхідним є не лише нарощування показників продуктивності праці та обсягів виробництва, проте й успішна маркетингова позиції на ринку.

Із поняттям інвестиції нерозривно пов'язане поняття капіталу. Визначення впливу співвідношення обсягу капітальних інвестицій та середньорічної вартості капіталу на показники ефективності інвестицій за допомогою групування підприємств (табл. 2.32) дає змогу встановити залежність між даними факторами та перейти до аналізу впливу зміни структури капіталу (співвідношення основних та оборотних фондів підприємства) на ефективність реалізованих інвестицій.

За результатами розрахунків, наведених у табл. 2.32, найвищими показники ефективності були на підприємствах, де обсяг капітальних інвестицій, що припадає на 1 гривню вартості середньорічного капіталу, був найнижчим. Отже, можна зробити висновок, що вищу ефективність забезпечують інвестиції в оборотний капітал.

Таблиця 2.32

Вплив фактора концентрації капітальних інвестицій (відносно вартості капіталу) на показники ефективності інвестицій молокопереробних підприємств (2013 р.)

Показник ефективності інвестицій	Група підприємств за обсягом капітальних інвестицій з розрахунку на 1 гривню вартості середньорічного капіталу		
	до 0,5 (3)	від 0,5 до 0,1 (3)	понад 0,1 (3)
Припадає на 1 гривню валових інвестицій приросту ефекту:			
валового доходу	2,04	1,01	1,61
виручки від реалізації	6,54	5,93	10,93
валового прибутку (до оподаткування)	1,4	0,45	0,04
чистого прибутку	1,21	0,33	-0,02
грошового потоку	1,66	0,37	0,02
чистої продукції	1,97	0,63	0,61
фонду оплати праці	0,04	0,18	0,57

Джерело: розраховано за даними річної фінансової звітності.

Аналіз впливу структури капіталу на ефективність інвестицій (табл. 2.33) дає змогу визначити орієнтовну раціональну структуру капіталу молокопереробних підприємств.

Таблиця 2.33

Вплив фактора структури капіталу на показники ефективності інвестицій молокопереробних підприємств (2013 р.)

Показник ефективності інвестицій	Співвідношення основного та оборотного капіталу	
	до 1 (5)	понад 1 (4)
Припадає на 1 гривню валових інвестицій приросту ефекту:		
валового доходу	1,474	1,656
виручки від реалізації	5,66	10,472
валового прибутку (до оподаткування)	0,952	0,225
чистого прибутку	0,816	0,117
грошового потоку	1,103	0,164
чистої продукції	1,364	0,707
фонду оплати праці	0,078	0,495

Джерело: розраховано за даними річної фінансової звітності.

Структуру капіталу молокопереробних підприємств для цілей аналізу доцільно розглядати станом на кінець досліджуваного періоду як результат інвестиційної діяльності. Вплив співвідношення основного та оборотного капіталу на ефективність інвестицій є неоднозначним. З одного боку, переважання основних фондів у структурі капіталу забезпечує валовий дохід та виручку від реалізації продукції вищу за рахунок, як правило, більших обсягів виробництва, а з іншого – наявність значної частини основного капіталу у структурі капіталу зумовлює пропорційні амортизаційні відрахування та відповідні витрати в складі собівартості продукції, що зменшує показники прибутковості, а отже – відповідних показників ефективності інвестицій. Таким чином, у кожному окремому випадку необхідно балансувати структуру капіталу в такий спосіб, щоб забезпечити достатню продуктивність виробничих фондів та необхідний для простого або розширеного відтворення обсягу товарної продукції, а також необхідний розмір оборотних фондів для забезпечення процесу виробництва та обслуговування основного капіталу.

Невід’ємною ознакою сучасного успішного функціонування підприємств стають інвестиції в кадри та системи управління, які впливають на загальну економічну ефективність інвестицій. Тому набуває значення дослідження систем управління, від організації якого залежить прозорість фінансових потоків, а відповідно і ефективність реалізації інвестицій.

Для потреб аналізу впливу фактора організації управління та кадрової політики підприємства на ефективність реалізації інвестицій необхідно здійснити оцінку даного фактора за інтегральним показником – методом бальної оцінки. Всі досліджувані підприємства зареєстровані в формі акціонерних товариств. Склад та структура, компетенція органів управління таких підприємств визначаються згідно із Законом України «Про акціонерні товариства» від 17.09.2008 № 514-VI. Тому до сфери порівняльного аналізу систем управління слід включати тільки ті фактори, що істотно різняться на підприємстві і знаходяться у сфері компетенцій керівного складу.

Критерії оцінки організації управління та кадрової політики підприємства, за якими присвоюються бали, мають охоплювати питання (визначені з урахуванням критеріїв оцінки корпоративного управління Державної установи «Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України» [105]):

1. Кадрова політика:

1) 100% працівників з вищою освітою в складі керівництва підприємства;

2) володіння топ-менеджерами акціями підприємства як стимулювання зацікавленості в результатах праці;

3) наявність програми підвищення кваліфікації кадрів за 2013 р.;

2. Організація управління:

4) відсутність штрафних санкцій за порушення чинного законодавства;

5) відсутність невиконаних договорів (контрактів);

6) відсутність судових справ, в яких підприємство або його дочірні підприємства або їх посадові особи виступають відповідачем;

7) здійснення досліджень та розробок за напрямом діяльності підприємства;

8) наявність вимог до членів наглядової ради підприємства;

9) наявність ревізійної комісії на підприємстві;

10) наявність у статуті обмежень повноважень виконавчого органу щодо прийняття рішень про укладання договорів залежно від їх суми від імені підприємства, положень про конфлікт інтересів;

11) наявність на підприємстві Положення про загальні збори акціонерів, Положення про наглядову раду, Положення про виконавчий орган (правління), Положення про посадових осіб акціонерного товариства, Положення про ревізійну комісію, Положення про акції акціонерного товариства, Положення про порядок розподілу прибутку та ін.;

12) проведення аудиторської перевірки зовнішнім аудитором не менше одного разу на рік;

13) підготовка фінансової звітності за міжнародними стандартами бухгалтерського обліку;

14) наявність кодексу корпоративного управління;

15) включення до виключної компетенції загальних зборів

визначення стратегічних напрямів діяльності підприємства, затвердження договорів з положеннями, які містять конфлікт інтересів.

Максимальна кількість балів за результатами оцінки кадрової політики та організації корпоративного управління, яку може отримати підприємство, становить 23 (по 2 бали за 10 та 15-е питання, та 7 балів – за 11-е питання). В табл. 2.34 наведено результати такої оцінки за п'ятнадцятьма досліджуваними підприємствами.

Таблиця 2.34

Бальна оцінка кадрової політики та організації корпоративного управління молокопереробних підприємств (2013 р.)

Підприємство	Критерій															Сума оцінок
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	
ПАТ «Новоархангельський сирзавод»	0	1	0	1	1	1	1	1	1	2	7	1	1	0	2	20
ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат»	0	1	0	1	1	0	0	1	1	1	0	1	1	0	0	8
ПАТ «Яготинський маслозавод»	1	1	0	1	1	1	0	0	1	1	2	1	0	0	0	10
ПАТ «Вімм-Білль-Данн Україна»	0	1	0	1	0	1	0	1	1	1	6	1	0	0	0	13
ПАТ «Янтар»	1	1	0	0	1	0	0	1	1	1	6	1	0	0	0	13
ПрАТ «Галичина»	1	0	1	0	0	0	1	0	0	1	5	1	0	0	1	11
ПрАТ «Пирятинський сирзавод»	1	0	0	1	0	1	0	0	1	0	0	1	0	0	1	6
ПАТ «Галактон»	1	1	1	0	1	1	0	0	1	2	4	1	0	0	2	15
ПАТ «Глобинський маслозавод»	1	1	0	1	1	1	0	0	1	1	7	1	1	0	1	17
ПАТ «Вінницямолоко»	1	0	1	0	1	0	0	1	1	2	6	1	1	0	2	17
ПАТ «Баштанський сирзавод»	0	1	0	0	0	1	0	0	1	0	0	1	0	0	1	5
ПАТ «Чугуївський молочний завод»	0	1	0	0	1	0	0	1	1	0	0	1	1	0	1	7
ПАТ «Жашківський маслозавод»	0	1	1	0	1	0	0	1	1	0	4	1	0	0	0	10
ПАТ «Кременчуцький міськмолокозавод»	1	0	1	0	1	0	0	0	1	1	4	1	1	0	1	12
ПАТ «Комбінат «Придніпровський»	1	1	0	1	1	0	0	0	1	0	4	1	1	1	2	14

Джерело: складено за даними досліджуваних підприємств.

Критерії бальної оцінки в табл. 2.34 наведено за порядковим номером, визначеним вище в тексті роботи. Слід зазначити, що 2013 року всі переважна більшість досліджуваних підприємств молокопереробної галузі була прибутковою. Лише ПАТ «Вінницямолоко» було збитковим, а ПАТ «Вімм-Білл-Данн Україна» мало нульовий результат діяльності. При цьому сумарна бальна оцінка кадрової політики та організації управління ПАТ «Вінницямолоко» була однією з найвищих – 17 балів, ПАТ «Вімм-Білл-Данн Україна» – 13 балів.

Низький ступінь впливу фактора кадрової політики та організації управління аналізованих молокопереробних підприємств підтверджують дані, наведені в табл. 2.35.

Таблиця 2.35

Вплив фактора кадрової політики та організації управління на показники ефективності інвестицій молокопереробних підприємств (2013 р.)

Показник ефективності інвестицій	Група підприємств за сумарною оцінкою кадрової політики та організації управління		
	до 10 (3)	від 11 до 15 (4)	понад 15 (2)
Припадає на 1 гривню валових інвестицій приросту ефекту:			
валового доходу	1,798	1,904	0,494
виручки від реалізації	11,915	8,036	1,156
валового прибутку (до оподаткування)	0,13	0,917	0,8
чистого прибутку	0,015	0,728	0,793
грошового потоку	0,07	0,777	1,428
чистої продукції	0,697	1,281	1,215
фонду оплати праці	0,607	0,275	-0,275

Джерело: розраховано за даними річної фінансової звітності.

Так, найвищими показники приросту валового доходу та виручки від реалізації, соціальної ефективності були на підприємствах з найнижчою сумарною бальною оцінкою кадрової політики та організації управління.

Проте показники прибутковості, навпаки, 2013 р. були значно вищими на підприємствах з середньою та високою сумарною бальною оцінкою даного фактора.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙ ПІДПРИЄМСТВ МОЛОЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

3.1. Перспективи інвестиційного розвитку підприємств молочної промисловості

Нині відродження та запровадження політики сприяння активному розвитку потребують багато галузей національного господарства та сфер економічної діяльності. Проте виробництво та переробка молока посідає серед них чи не найважливіше місце. Це викликано багатьма причинами – значенням молока і молочних продуктів у споживчому кошику населення країни; ролі молочного скотарства у життєдіяльності сільської родини; місцем виробництва і переробки молока в економіці та агропромисловому виробництві; потенційною ємністю ринку, що виникла внаслідок недоспоживання; експортним потенціалом галузі й багатьма іншими.

Незважаючи на значимість вищевикладеного, основною причиною необхідності докорінного зламу ситуації у сфері виробництва і переробки молока є те, що упродовж понад двох десятиліть в Україні склалася така тенденція скорочення виробництва молока і молочних продуктів, яка, у разі її продовження, призведе до цілковитої втрати галузі й продуктової залежності від країн-імпортерів. Ці ризики підтверджуються здійсненим у процесі дослідження аналізом та прогнозуванням тенденцій виробництва молока, що показані на рис. 3.1.

Як видно з рис. 3.1, за 2012 р. обсяг виробництва молока скоротився до 11377,6 тис. т, що на 15,4% менше порівняно із 2001 р., коли відповідний обсяг становив 13444,2 тис. т. Вирівнювання тенденцій за різними типами трендів показує, що у 2015 р. обсяги виробництва молока будуть меншими, порівняно з теперішнім періодом.

Так, найменшу ступінь скорочення виробництва можна очікувати при прогнозуванні за ступеневим трендом. Адже у разі

такого сценарію розвитку подій за результатами 2013 р. буде вироблено 11498,4 тис. т молока, 2014 р. – 11415,0 тис. т, а за 2015 р. – відповідно 11338,0 тис. т.

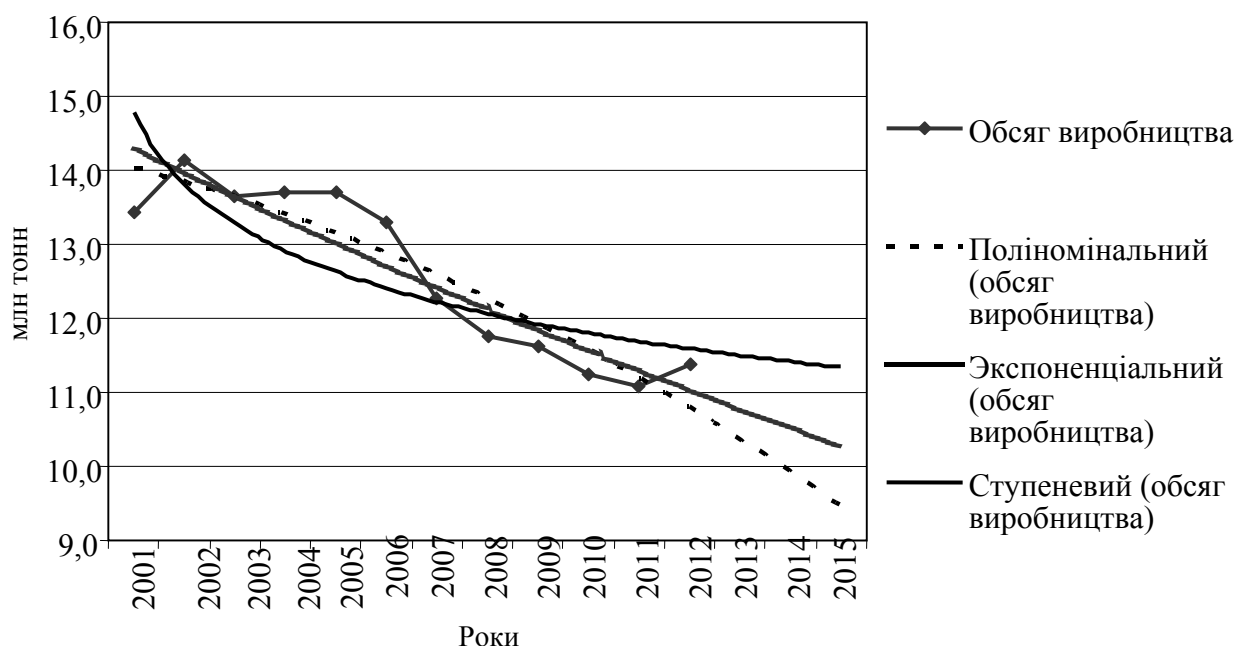

Рис. 3.1. Прогнозування обсягів виробництва молока різними методами

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України.

При цьому рівняння ступеневого згладжування має наступний вигляд:

$$Y_1 = 14,792 \times X^{-0,0982} \quad (3.1)$$

Проте величина достовірності апроксимації (R^2) сягає 0,6519. Беззаперечно, такий рівень достовірності є досить високим. Водночас дослідженнями встановлено, що він значно нижчий порівняно із достовірністю апроксимації за експоненціальним та поліноміальним трендами.

Так, величина достовірності апроксимації (R^2) за експоненціальним трендом сягає 0,8596, а рівняння згладжування набуло такого вигляду:

$$Y_2 = 14,646 \times E^{-0,0236 \cdot X} \quad (3.2)$$

По результатах прогнозування обсягів виробництва молока за експоненціальним трендом встановлено, що 2013 р. його обсяги

ймовірно становитимуть 10776,5 тис. т, 2014 р. – 10525,2 тис. т, а 2015 р. скоротяться до 10280,0 тис. т. Отже, за такого сценарію розвитку молоковиробництва його обсяги скорочуватимуться випереджаючими темпами.

Проте найбільш вірогідним залишається сценарій, що відповідає поліномінальному тренду, адже його величина достовірності апроксимації (R^2) сягає 0,8672, а рівняння згладжування має наступний вигляд:

$$Y_2 = -0,0106 \times X^2 - 0,1571 \times X + 14,207 \quad (3.3)$$

У разі реалізації такого сценарію 2013 р. обсяг виробництва молока становитиме 10373,3 тис. т, 2014 р. – 99300,0 тис. т, а 2015 р. – відповідно 9465,5 тис. т.

Зважаючи на прогнозне посилення занепаду виробництва молока вважаємо неприпустимим уможливлення збереження тенденцій, що склалися упродовж останніх двох десятиліть. Нині існує значна потреба у збільшенні виробництва для покриття потенційного попиту.

Так, обсяг споживання молока з розрахунку на одну особу за нормативами МОЗ має складати 308,0 кг у рік. Проте за 2009 р. він фактично становив 237,6 кг, 2010 р. – 229,2 кг, а 2013 р. – відповідно 220,9 кг. Виходячи із фактичних та рекомендованих МОЗ України обсягів споживання, у процесі дослідження змодельовано необхідний розмір збільшення виробництва молока і молочних продуктів, що наведено у табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Моделювання необхідного збільшення виробництва молока і молочних продуктів в Україні (за 2013 р.)

Показник	Фактично	Показник моделювання	Дефіцит (+) або надлишок (–)
Рівень споживання молока і молочних продуктів з розрахунку на одну особу на рік, кг	220,9	380,0	159,1
Обсяг внутрішнього споживання молока, тис. т	10050,0	17395,8	7345,8

Продовження табл. 3.1

Обсяг додаткового виробництва молока і молочних продуктів для забезпечення експорту, кг*	545,6	564,1	18,5
Сукупний обсяг виробництва молока, тис. т	11488,2	17959,9	6471,7
Середній надій молока від однієї корови за рік, кг	4446,0	5662,0	1216,0
Поголів'я корів, тис.	2508,8	3172,0	663,2

*Обчислено з урахуванням притоку і відтоку молокопродуктів у зовнішній торгівлі.

Як видно з даних табл. 3.1, доцільно збільшити обсяг внутрішнього споживання молока на 7345,8 тис. т до розміру 17395,8 тис. т. Проте слід враховувати, що виробництво молока і молочних продуктів (особливо сирів) в Україні вирізняється значним експортним потенціалом, що зумовлює потребу додаткового нарощування виробництва. Оскільки молоко і молочні продукти в країну як імпортуються, так і експортуються з неї, обсяги додаткового приросту виробництва молока обчислено з урахуванням обох тенденцій зовнішньої торгівлі, вони мають становити не менше 18,5 тис. т. У такому разі сукупний приріст виробництва молока має скласти 6471,7 тис. т і сягнути 17959,9 тис. т.

Тенденції зміни експорту та імпорту молока і молочних продуктів за 2008 – 2013 рр. наведені в табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Тенденції зміни експорту та імпорту молока і молочних продуктів

Показник	Рік					
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Обсяг експорту, тис. дол. США	690274,7	476446,3	648786,6	703757,6	611629,8	691739,5
Обсяг імпорту, тис. дол. США	141521,3	140511,8	135438,8	150361,9	196435,9	262809,7
Індекс фізичного обсягу (Ласпейреса):						
експорт	112,9	89,3	101,6	103,6	83,5	83,6
імпорт	114,0	108,8	84,3	99,6	141,0	135,4
Індекс цін (Пааше):						
експорт	98,1	77,3	137,9	104,8	104,7	104,8
імпорт	124,4	91,3	118,1	111,3	93,1	89,4

Індекс умов торгівлі: кількісний	99,0	82,1	120,5	103,9	59,2	61,7
ціновий	78,9	84,7	116,8	94,1	112,4	117,2

Джерело: розрахунки автора за даними Державної служби статистики України [108].

Як видно з даних табл. 3.2, експорт молока на відміну від імпорту вирізняється більш значним коливанням цінової кон'юнктури, про що свідчить динаміка індексу Пааше, та варіативністю умов торгівлі, що проявляється тенденціями руху відповідного індексу. Це пояснює порівняно вище коливання обсягів експорту молока. Так, якщо зростання імпорту є досить стабільним упродовж більш ніж десяти останніх років, то варіативність обсягів вивезення молока подеколи перевищує 41 відсоток.

Водночас, експорт молока і молочних продуктів у середньому в три–чотири рази перевищує обсяги імпорту та має загальну тенденцію до зростання, що підтверджується даними рис. 3.2. Також на рис. 3.2 показано прогноз тенденцій розвитку експорту молока до 2015 р. Прогноз здійснено на підставі використання логарифмічного тренду, який за результатами дослідження виявився найбільш адекватним та найліпше відповілає динаміці фактичних змін.

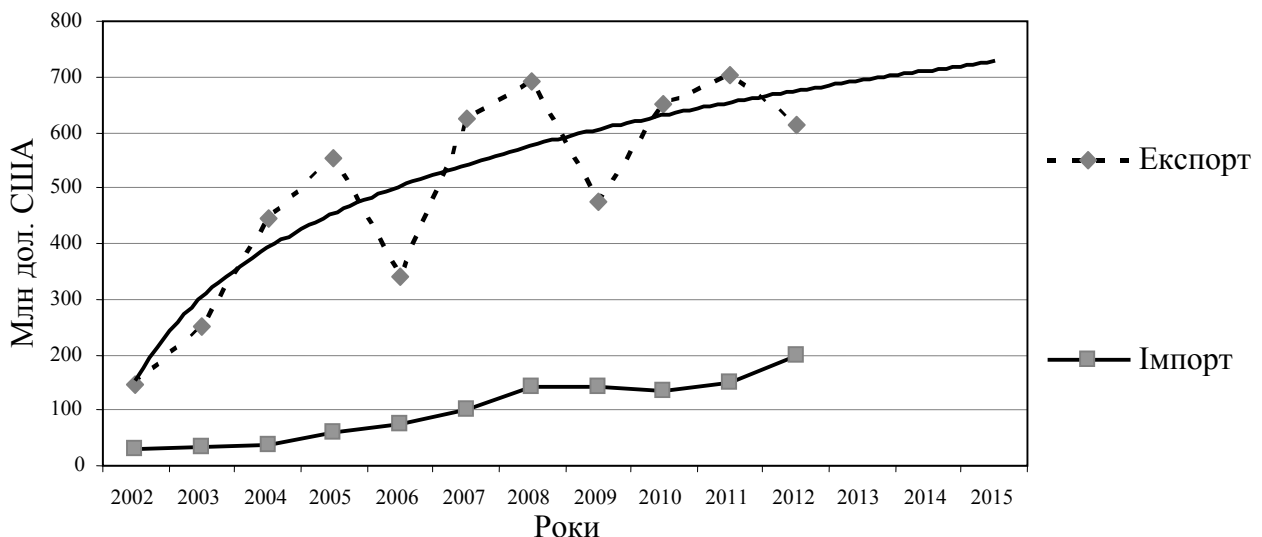

Рис. 3.2. Динаміка та прогнозування тенденцій зовнішньої торгівлі молоком та молочними продуктами

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України.

Рівняння згладжування логарифмічного тренду має вигляд:

$$Y_e = 217,64 \ln(X) + 152,78 \quad (3.4)$$

Зроблені апроксимація ($R^2 = 0,7562$) і згладжування по лінії логарифмічного тренду дозволили спрогнозувати обсяги експорту молока на перспективу й виявити, що за 2013 р. можна очікувати зростання обсягів експорту до 693,6 млн дол. США, за 2014 р. – до 711,0, а за 2015 р. – відповідно до 727,1 млн дол. США (див. рис. 3.2).

Повертаючись до результатів моделювання (див. табл. 3.1), слід зазначити, що збільшення виробництва молока і молочних продуктів можливе двома шляхами – екстенсивним, через нарощування поголів'я корів, та інтенсивним, через підвищення продуктивності худоби. Для українського молоковиробництва нині актуальними залишаються обидва шляхи.

Нині існує багато поглядів фахівців і науковців щодо можливого підвищення продуктивності корів. Цифри, які оприлюднюються у зв'язку з цим, зазвичай варіюються від 5 до 10 тис. кг і більше на рік від однієї корови. На нашу думку, у віддаленій перспективі цілком можливим є досягнення продуктивності корів і понад 10 тис. кг. Проте на найближчу перспективу більш реальним є орієнтир збільшення продуктивності, визначений розробниками Національного проекту «Відроджене скотарство» [107], який, як показано в табл. 3.1, сягає 5662 кг у рік, що на 1580,0 кг більше ніж нині.

У такому разі, виходячи із орієнтовної потреби виробництва молока та визначеної продуктивності корів, доцільно наростити поголів'я корів до 3172 тис., або збільшити його на 589,8 тис. голів.

Збільшення поголів'я та підвищення продуктивності корів доцільне по усіх регіонах країни. Зокрема, на Кіровоградщині, згідно з даними Програми «Молоко Кіровоградщини» доцільно збільшити виробництво молока в цілому до 393019 т протягом 2015 р. (див. додаток Ц) та наростити поголів'я до чисельності 88074 голів у цей же період (див. додаток Ш).

Реалізація результатів зробленого, моделювання обсягів приросту виробництва молока на практиці потребує багатьох умов. Проте основною з них є забезпечення притоку інвестицій у галузь молоковиробництва. При цьому інвестиції потрібно вкласти не лише

у сферу виробництва і переробки молока, а й у виробництво кормів, селекцію, транспорт, розвиток інфраструктури і торгівлі, налагодження фітосанітарного та інших видів контролю, ветеринарне обслуговування тощо. Серед цих сфер економічної діяльності, пов'язаних із виробництвом і переробкою молока, найбільшу роль відіграють три. Перша – вирощування та утримання молочного поголів'я і виробництво молока; друга – виробництво кормів для молочного скотарства; третя – молочна промисловість.

За оцінками фахівців ННЦ «Інститут аграрної економіки» потреба сільськогосподарських підприємств в основних засобах молочного скотарства 2015 р. становитиме 44 млрд грн. Щоб забезпечити таку потребу необхідно щорічно виділяти інвестиції в основний капітал на оновлення та розширення основних засобів, спрямовуючи їх передусім на здійснення реконструкції тваринницьких приміщень, будівництво великих комплексів, придбання машин і обладнання для механізації виробничих процесів, впровадження прогресивних технологій, племінну справу та розв'язання інших проблем розвитку тваринництва [109].

Як зазначалося вище, розвиток молочного скотарства потребує додаткових вкладень у кормовиробництво. Так, за розрахунками М.В. Калінчика із співавторами на одну корову вони становлять 1072,2 грн. Крім того, необхідно задіяти додаткову земельну площу у розмірі 0,99 га з розрахунку на одну корову [110, с. 127].

У процесі дослідження визначено потребу в сукупних додаткових інвестиціях у кормовиробництво на підставі результатів моделювання приросту поголів'я корів (див. табл. 3.1) та даних про вартість забезпечення кормами однієї голови за розрахунками М.В. Калінчика із співавторами [110, с. 127]. Результати наведено у табл. 3.3. Як видно з даних табл. 3.3, у додаткове виробництво кормів для забезпечення приросту поголів'я корів необхідно вкласти щонайменше 632,4 млн грн, при цьому потрібно виділити угіддя для вирощування кормів площею понад 583,9 тис. га.

Проте з огляду на тему монографії, основною проблемою, яку слід розглянути, є приріст інвестицій у молочну промисловість.

Таблиця 3.3

Визначення вартості коштів на кормовиробництво у разі зростання поголів'я відповідно до результатів моделювання

Показник	Значення показника
Приріст поголів'я корів, тис. гол.	589,8
Витрати на кормовиробництво для однієї голови, грн	1072,2
Сукупні вкладення коштів у додаткове виробництво кормів, млн грн	632,4
Площа, що гарантує виробництво кормів на одну голову, га	0,99
Загальна потребу у площі на виробництво додаткових кормів, тис. га	583,9

Джерело: розрахунки автора.

Адже додаткове виробництво молока потребує відповідного розвитку переробних потужностей. Зроблене моделювання необхідного приросту виробництва молока та результати аналізу обсягу інвестицій у підприємства молокопереробної промисловості, що наведені у розділі 2 роботи, уможливили обчислення розміру необхідних вкладень. Із розрахунку на переробку 1000 т молока у рік вони мають становити 1571,4 тис. грн, а на загальний приріст – відповідно 10958,3 млн грн (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Визначення розміру інвестицій, які необхідно вкласти у підприємства молокопереробної промисловості

Показник	Значення показника
Валові інвестиції з розрахунку на одне підприємство, тис. грн	28404,8
Усереднені обсяги переробки молока, т за добу	49,5
Середньорічні обсяги переробки молока на одному підприємстві, тис. т	18,1
Потреба в інвестиціях для забезпечення переробки 1000 т молока, тис. грн	1571,4

Додаткове виробництво молока за результатами моделювання, тис. т	6973,8
Сукупна потреба в інвестиціях на розвиток молочної промисловості, млн грн	10958,3

Джерело: розрахунки автора.

Отже, можна стверджувати, що приріст виробництва молока потребує одночасного першочергового внесення інвестицій у кормовиробництво, молочне скотарство та молокопереробну промисловість. Співвідношення таких вкладень показано на рис. 3.3.

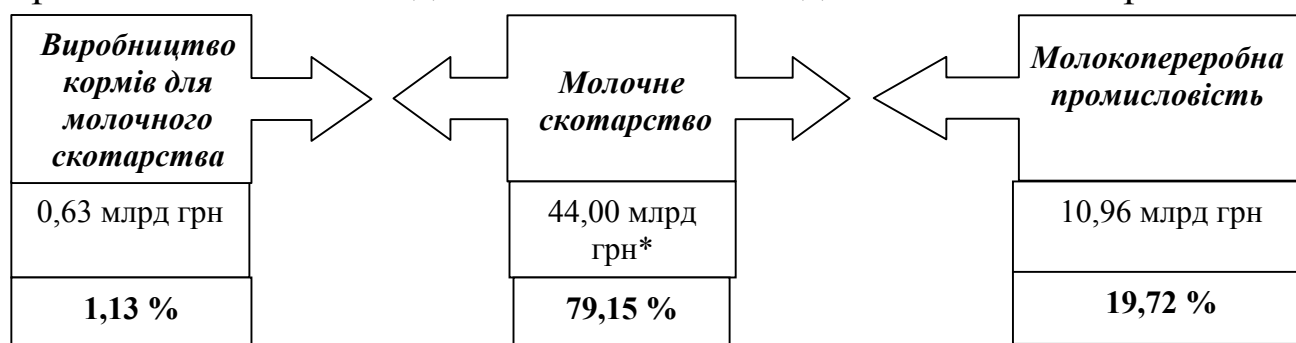

Рис. 3.3. Співвідношення інвестицій у розвиток кормовиробництва, молочного скотарства та молокопереробної промисловості

Джерело: розрахунки за даними ННЦ "Інститут аграрної економіки" [112].

Як видно з рис. 3.3, найбільш істотних вкладень потребує розвиток молочного скотарства (понад 79% від сукупного обсягу вкладень), та молокопереробна промисловість (понад 19% вкладень).

Отже, вкладення кожної 1000 грн у молочне скотарство потребує додаткового вкладення 14,3 грн у виробництво кормів та 240,1 грн – у переробку молока. Здійснення відповідних інвестицій необхідно забезпечити у період до 2020 р.

Збільшення виробництва молока і молочних продуктів необхідно забезпечувати в усіх регіонах країни, проте особливої актуальності ця проблема набула на Кіровоградщині, про що свідчать результати досліджень, викладені у другому розділі монографії.

Програмою «Молоко Кіровоградщини» [111] за період з 2011 по 2015 рр. передбачалося збільшити виробництво молока до 393,0 тис. т. Встановлено, що такий обсяг до 2020 р. слід збільшити з

метою збереження існуючої частки області у сукупному виробництві по країні. Результати розрахунку оптимальних обсягів приросту виробництва молока в Кіровоградській області, а також необхідного на ці цілі обсягу інвестицій наведені у табл. 3.5.

Таблиця 3.5

Моделювання обсягів приросту виробництва молока та необхідних на ці цілі інвестицій у Кіровоградській області в 2020 р. порівняно з 2013 р.

Показник	Доцільний обсяг	Приріст, +,–
Обсяги виробництва молока, тис. т: згідно з програмою «Молоко Кіровоградщини» та його приріст порівняно з 2010 р.	393,0	49,8
для забезпечення внутрішнього споживання	379,5	70,3
для збереження частки області у сукупному виробництві	524,3	215,1
Розмір інвестицій на 1 т приросту молока, тис. грн:	90,7	X
кормовиробництво	6309,3	X
молочне скотарство	1571,4	X
молокопереробна промисловість		
Розмір інвестицій на сукупний обсяг приросту молока (у 215,1 тис. т), млн грн:	19,5	X
кормовиробництво		
молочне скотарство	1357,1	X
молокопереробна промисловість	338,0	X

Джерело: розрахунки автора.

У Кіровоградській області протягом 2013 р. вироблено 322,0 тис. т молока, що з розрахунку на душу населення становить 324,8 кг. Отже, для забезпечення внутрішнього споживання сукупне виробництво молока слід збільшити на 70,3 тис. т (+70,4 кг у рік з розрахунку на одного мешканця) до рівня 379,5 тис. т.

Проте у такому разі Кіровоградщина втратить і без того не міцні позиції у молочовиробництві країни. Адже її частка набула тенденції до зниження і становила за 2010 р. 3,05 %, 2011 р. – 2,99 %, а за 2012 р. – 2,72 %. Для збереження середньої частки у 2,92 % при збільшенні сукупного виробництва по країні до 17959,9 тис. т на область має

припадати 524,3 тис. т, або на 215,1 тис. т більше порівняно з 2012 р. Саме цей орієнтир, як найбільш виправданий, обрано при обрахунку необхідних інвестицій.

За результатами моделювання інвестиційних потреб на приріст виробництва молока по країні (див. табл. 3.3 і 3.4 та рис. 3.3) встановлено, що для збільшення виробництва на 1 т інвестиції у кормовиробництво мають сягнути 90,7 тис. грн, у молочне скотарство – 6309,3 тис. грн, а у молокопереробну промисловість – 1581,4 тис. грн.

Тому розміри інвестицій з розрахунку на увесь очікуваний приріст виробництва молока по Кіровоградській області мають відповідно скласти 19,5; 1357,1 та 338,0 млн грн.

Проблема інвестиційного забезпечення – одна з найгостріших в економіці. Практично для усіх галузей АПК упродовж понад двох останніх десятиліть вона набула першочергового значення. Ми цілком поділяємо думку фахівців ННЦ «Інститут аграрної економіки» [112, с. 9, 10] щодо того, що розв'язати вказану інвестиційну проблему можна шляхом:

- удосконалення інвестиційної політики держави в АПК у напрямі переорієнтації її на повне забезпечення інвестиційних потреб підприємств і організацій державної сфери, стимулювання інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання, посилення ролі інвестиційної підтримки сільськогосподарських товаровиробників та удосконалення її механізмів, поліпшення умов залучення зовнішніх інвестицій в агропромислове виробництво, а також на розвиток сільських територій;

- реалізації інвестиційно-інноваційної моделі розвитку сільського господарства, яка передбачає державну підтримку заходів щодо розвитку інноваційної інфраструктури та реалізації програм і проектів, а також активізації інноваційної діяльності суб'єктів господарювання в АПК;

- впровадження програмно-цільових принципів використання коштів державного бюджету на пряме фінансування інвестицій та інвестиційну підтримку сільського господарства на основі спеціальних

цільових програм;

- забезпечення формування інвестиційних ресурсів у сільському господарстві за пропорцією, що характеризується співвідношенням між власними і залученими джерелами як 2:1;

- удосконалення механізмів державної інвестиційної підтримки сільськогосподарських товаровиробників через надання її на поворотній основі, недопущення випадків необґрунтованого виділення і нецільового використання коштів, переорієнтація її на потреби малого і середнього агробізнесу і збільшення фінансування інвестицій у розвиток установ бюджетної сфери в сільському господарстві до рівня їх потреб;

- першочергового використання коштів державного бюджету зокрема: на розвиток племінних господарств, кредитну підтримку сільськогосподарських товаровиробників тощо;

- формування механізму підтримки інвестицій особистих селянських господарств;

- створення умов для пріоритетного розвитку тваринництва, насамперед молочного скотарства, за рахунок коштів державного бюджету, кредитів та капіталу інвесторів;

- забезпечення стабілізації та посилення ролі кредитного механізму при формуванні джерел фінансування інвестицій у сільське господарство збільшенням обсягів кредитної підтримки довгострокових інвестиційних проектів до рівня їх потреб, переорієнтації цієї підтримки на потреби невеликих і середніх агроформувань, фермерських і особистих селянських господарств, посилення організаційної та фінансової підтримки становлення системи кредитної кооперації на селі, залучення іноземних інвестиційних кредитних ресурсів;

- усунення перешкод у діяльності іноземних інвесторів у сільському господарстві з дотриманням національних інтересів, зокрема в напрямі зменшення їх інвестиційних ризиків;

- надання пріоритету сільськогосподарським товаровиробникам у процесі конкурсного відбору інноваційних проектів для їх підтримки за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів;

– посилення заходів стосовно підтримки будівництва молочних ферм у регіонах через зміну існуючого механізму часткового відшкодування витрат на будівництво тваринницьких об'єктів на новий механізм надання такої підтримки на поверненій основі, що дасть змогу збільшити масштаби такої підтримки, повторно використовувати повернені кошти і упереджувати випадки застосування корупційних схем;

– сприяння активізації інвестиційної діяльності суб'єктів малих форм господарювання та модернізації їх матеріально-технічної бази за рахунок власних коштів через застосування механізмів непрямой державної підтримки, а також збільшення обсягів державної підтримки інвестиційних проектів фермерських господарств з відповідного державного фонду;

– стимулювання та підтримка заходів відносно розвитку людського капіталу у сільській місцевості, запобігання безробіттю, скороченню міграції сільського населення;

– посилення державної підтримки розвитку сільського машинобудування для потреб особистих селянських господарств, а також малих і середніх сільськогосподарських підприємств;

– сприяння процесу створення на обезлюднених сільських територіях відокремлених фермерських садиб та їх автономного ресурсного забезпечення;

– надання депресивним сільським регіонам статусу територій пріоритетного розвитку, що згідно із законодавством передбачає пільги інвесторам;

– посилення рівня захисту прав інвесторів, а також власників земельних ділянок і майнових об'єктів;

– спрямування на будівництво, ремонт та облаштування доріг у сільській місцевості не менше третини надходжень до відповідних фондів;

– здійснення заходів стосовно забезпечення фінансування розвитку матеріально-технічної бази наукових установ агропромислового комплексу на рівні не менше 6% вартості їх основних засобів.

– здійснення заходів щодо поліпшення інвестиційного клімату шляхом підвищення інвестиційної привабливості сільського господарства та інших галузей АПК.

Поділяючи думку розробників Національного проекту «Відроджене скотарство», вважаємо, що для молоковиробництва основними напрямками інвестиційного забезпечення та відродження мають стати:

1. Забезпечення беззбиткового виробництва високоякісного молока товаровиробниками різних форм господарювання;
2. Розвиток великотоварного спеціалізованого виробництва молока;
3. Розвиток фермерських та особистих селянських домогосподарств;
4. Розвиток державних господарств як бази ресурсного та інноваційного забезпечення галузі скотарства;
5. Створення ефективної системи селекції;
6. Розвиток кормовиробництва та комбікормової промисловості;
7. Технічне та технологічне переоснащення галузі;
8. Вдосконалення системи контролю якості та безпечності молочної продукції [107].

На ці цілі передбачено виділення спеціальної державної підтримки для забезпечення інвестиційних та фінансових ресурсів.

Разом із визначенням напрямів інвестиційного забезпечення та розвитку молоковиробництва важливо забезпечити цілісність інвестиційної діяльності. Встановлено, що це доцільно зробити у наступний спосіб.

Виробництво молока і молочних продуктів здійснюється упродовж певного виробничого циклу, де ефективність роботи кожної ланки вирізняється значною взаємозалежністю з іншими. Збій у роботі однієї ланки, зниження якості її продукту чи порушення строків виробництва і постачання іншій ланці може призвести до погіршення функціонування усього виробничого ланцюжка, зниження якості кінцевої продукції або до її повної втрати.

Щоб досягнути ці ризики доцільно розглянути ланцюжок просування молока і молочних продуктів у зворотному напрямі – від кінцевого споживача до виробників.

Покупцям високоякісні молочні продукти надійдуть лише за умови, коли належним чином організована робота торговельної мережі, підтримуються температурний і санітарний режими, дотримуються строки реалізації. У свою чергу, для того щоб до підприємств торгівлі надходили якісні молочні товари, необхідно певним чином організувати перевезення, забезпечивши спеціальне обладнання транспортних засобів, дотримання строків і умов транспортування, висококваліфіковану логістику тощо.

Проте основною умовою у забезпеченні даного ланцюжка є ефективна робота підприємств молочної промисловості. Виробництво молока і молочних продуктів, які за своєю якістю, корисністю, дизайном тощо відповідають сучасним уподобанням споживачів, потребує застосування сучасних технологій промислової переробки молока, забезпечення необхідними основними засобами (холодильними установками, контролерами якості, котлами, мішалками, фасувальними установками тощо) та загалом ефективної організації роботи підприємств.

Разом з тим, не втрачає своєї актуальності забезпечення безперебійного і ритмічного постачання якісної сировини. На цьому етапі знову непересічну роль відіграє транспортне забезпечення, яке для молоковиробництва, на відміну від багатьох інших підгалузей і сфер діяльності, має вкрай важливе значення.

Крім того, потрібна налагоджена робота лабораторій над інших суб'єктів з перевірки якості молочної сировини та санітарного контролю, виробництва додаткових інгредієнтів (молочнокислих бактерій та інших мікроорганізмів, що беруть участь у процесі виробництва, смакових наповнювачів, солей-плавників, консервантів, барвників тощо).

А все ж таки, провідна роль належить сільськогосподарським товаровиробникам – постачальникам молока. Вони повинні забезпечувати промисловість достатнім обсягом молока, відповідної

якості за вмістом жиру і протеїнів, рівнем бактеріальної забрудненості тощо. Це, в свою чергу, потребує не лише сучасного рівня обладнання тваринницьких ферм і комплексів, автоматизації і комп'ютеризації виробничого процесу, а й злагодженої роботи селекційної служби, кормовиробництва, утилізації гною тощо.

Отже, логістичний ланцюжок взаємозв'язків господарюючих суб'єктів у процесі виробництва молока і молочних продуктів формується від сільськогосподарських підприємств, молочних ферм чи комплексів до споживача має наступний вигляд, показаний на рис. 3.4.

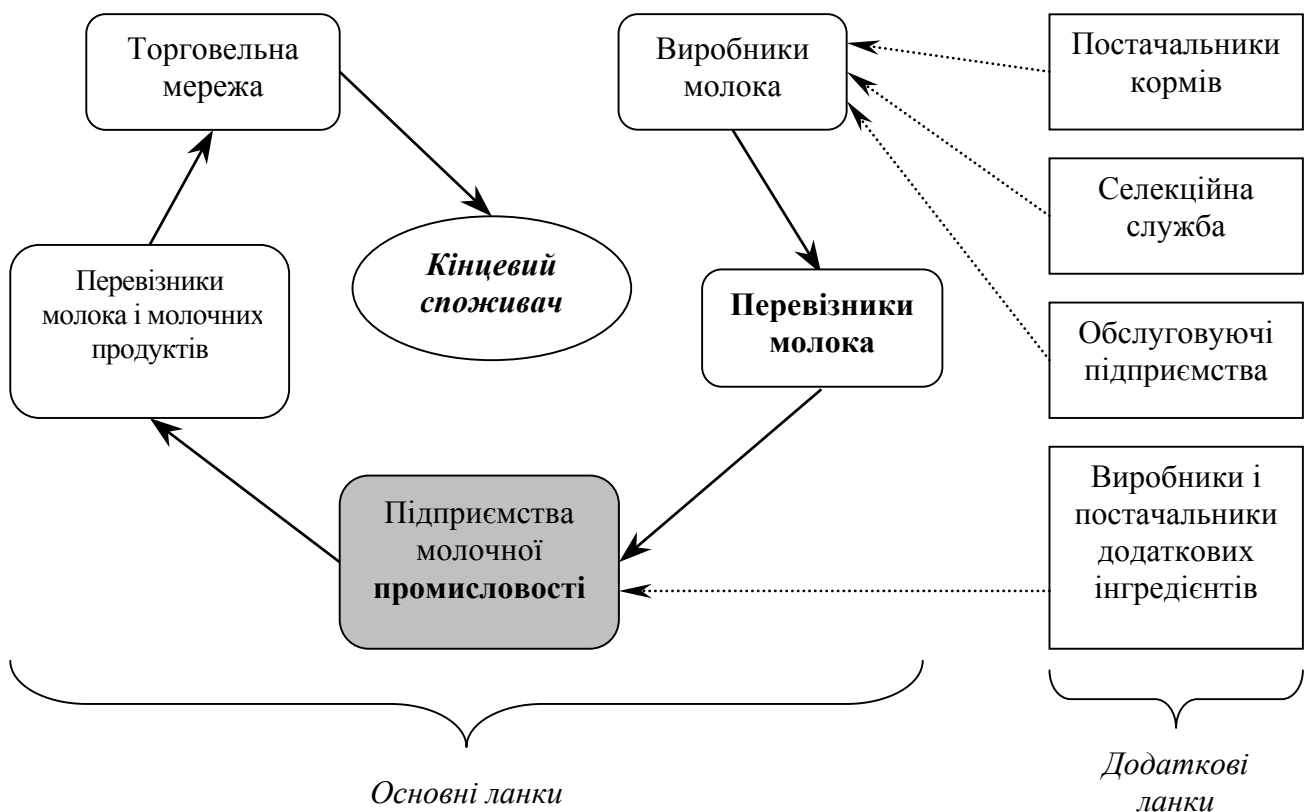

Рис. 3.4. Логістичний ланцюжок взаємозв'язків господарюючих суб'єктів у процесі виробництва та реалізації молока і молочних продуктів

Джерело: розробка автора.

Найбільш ефективним і раціональним є органічний розвиток усіх ланок як основних, так і додаткових, що задіяні у процесі виробництва і реалізації молока і молочних продуктів. Тільки так можна забезпечити розвиток молоковиробництва в країні та

досягнути високої ефективності інвестицій. Тому необхідним є розвиток кооперацій й інтеграції виробництва шляхом реалізації комплексних інвестиційних проектів, в яких саме молокопереробне підприємство має бути центральною ланкою.

Ідея інтеграції та кооперації отримала нині широку підтримку фахівців і науковців.

Так, зокрема, П. Т. Саблук вважає за необхідне законодавчо визначити особливості побудови економічних відносин на ринку молока і молочних продуктів (моніторинг цін, товарні та фінансові інтервенції, схеми підтримки цін тощо), а також передбачити основні параметри створення і забезпечення функціонування галузевих об'єднань з виробництва, переробки і реалізації молока та молокопродуктів [109].

Дослідженнями встановлено, що інтеграція і кооперація дозволять забезпечити наступні переваги для розвитку молоковиробництва:

1) сприятимуть підвищенню якості виробництва молока і молочних продуктів, забезпеченню ритмічності їх постачання споживачам, збільшенню асортименту молочної продукції та зростанню обсягів реалізації на внутрішньому ринку й на експорт шляхом посилення контролю над процесом виробництва та обігу, поліпшення узгодженості роботи різних господарюючих суб'єктів, що задіяні у цих процесах;

2) забезпечать раціоналізацію витрачання ресурсів на розвиток різних ланок молоковиробництва завдяки підвищенню мобільності ресурсів, створення можливостей для органічного переливання капіталу, а між ланками узгодженості вкладень тощо;

3) сприятимуть підвищенню кінцевої ефективності інвестицій, оскільки невілюватимуть перерозподіл прибутку між учасниками процесу виробництва і реалізації молока і молочних продуктів, посилять ритмічність вкладень і розвитку окремих ланок, забезпечать дотримання принципів комплексності і системності інвестування;

4) поліпшать ефективність витрачання державних коштів,

спрямованих на підтримку вітчизняних товаровиробників і молоко-виробництва шляхом запобігання викривленням у рівнях ефективності діяльності та посилення умотивованості усіх учасників процесу;

5) спростять доступ до інвестиційних і кредитних ресурсів завдяки підвищенню інвестиційної привабливості і кредитоспроможності інтегрованих формувань;

6) скоротять амплітуду сезонних коливань виробництва, зайнятості та обігу капіталу за рахунок удосконалення перебігу виробничих процесів;

7) посилять фінансову міцність та стійкість виробників молока і молочних продуктів за умов глобалізації, а також захистять від впливу кон'юнктурних та інших ринкових коливань завдяки концентрації капіталу та поліпшення організаційно-управлінських засад функціонування;

8) у кінцевому підсумку сприятимуть зниженню цін за рахунок зростання ефективності інвестицій та усунення диспропорцій у перерозподілі вартості.

Разом з тим, створення інтеграційних формувань з виробництва молока і молочних продуктів забезпечить результати для кожного з їх учасників відокремлено, адже сприятимуть реалізації закону синергії, забезпечать стабілізацію діяльності та її ритмічність, створять умови захисту від негативного впливу зовнішнього економічного середовища, спонукатимуть до постійного оновлення і модернізації виробництва, запровадження сучасних інноваційних технологій тощо.

Отже, утворення інтеграційних формування з виробництва та реалізації молока і молочних продуктів позитивно вплинуть та утворять певні переваги й для споживачів, держави, фінансових установ, інвесторів та інших суб'єктів господарювання. Систематизація таких переваг наведена у табл. 3.6.

**Систематизація переваг від інтеграції та кооперації
при виробництві молока і молочних продуктів для учасників та інших суб'єктів**

<i>Учасник інтеграційного формування</i>	<i>Переваги</i>	<i>Напрямок інтеграції і кооперації</i>
Учасники інтеграційного формування		
Молокопереробні підприємства, що виготовляють молоко і молочні продукти для кінцевого споживання	Стабільне (ритмічне і вчасне) постачання високоякісної сировини	Виробники молока
	Гарантований ринок збуту	Торговельна мережа
	Збереження якості сировини і кінцевих продуктів	Транспортні підприємства
	Гарантований ринок збуту	Молокопереробні підприємства
Сільськогосподарські підприємства, молочні ферми, тваринницькі комплекси, які виробляють молоко	Використання високопродуктивних порід тварин	Селекційні станції
	Стабільне (ритмічне і вчасне) постачання високоякісних кормів	Комбикормові заводи і с.-г. підприємства, що вирощують кормові культури
	Зниження ризиків псування виробленої продукції або погіршення її якості при транспортуванні на переробку	Транспортні підприємства
	Гарантований ринок збуту та можливість чітко відслідковувати результати селекції	Виробники молока
Селекційні станції	Гарантований ринок збуту	Виробники молока
Комбикормові заводи	Стабілізація постачання сировини	С.-г. підприємства, що вирощують кормові культури
Сільськогосподарські підприємства, що вирощують кормові культури	Гарантований ринок збуту	Комбикормові заводи і виробники молока

Продовження табл. 3.6

Транспортні підприємства	Стабілізація діяльності	Клієнти – виробники молока і молокопереробні підприємства – учасники інтеграційного формування
Торговельні підприємства	Забезпечення ритмічності поставок	Молокопереробні підприємства
Обслуговуючі підприємства	Зниження ризиків псування товарів у процесі транспортування	Транспортні підприємства
	Стабілізація діяльності	Клієнти – учасники інтеграційного формування
Усі учасники інтеграційного формування	Стабілізація усього виробничого процесу та поліпшення якості й умов діяльності	Обслуговуючі підприємства та інші учасники інтеграційного формування
	Активізація інноваційної діяльності за рахунок розширення фінансових можливостей; Збільшення фінансових можливостей за рахунок можливостей перерозподілу внутрішніх резервів та ефекту синергії; Спрощення доступу до зовнішніх фінансових ресурсів	Утворення інтеграційного формування
Інші суб'єкти господарських відносин		
<i>Учасники</i>	<i>Переваги</i>	
Споживачі молока і молочних продуктів	- поліпшення якості молочних продуктів; - забезпечення ритмічності поставок	
Держава	- створення міцних господарників; - створення нових робочих місць; - підвищення ефективності використання державних коштів на програми підтримки; - активізація бізнесу та, як результат, збільшення доходів бюджету	

Фінансові установи, банки	- зниження кредитних ризиків за рахунок розширення гарантій; - стабілізація кредитних операцій внаслідок зростання стабілізації діяльності позикоотримувачів; - розширення кредитних операцій
Інвестори	- збільшення інвестиційних можливостей; - стабілізація доходів від вкладеного капіталу
Інші господарюючі суб'єкти	- формування розгалужених господарських зв'язків; - стабілізація фінансово-економічних відносин з учасниками інтеграційного формування

Джерело: розробка автора.

Найважливішими позитивними результатами інтеграції та кооперації при виробництві молока і молочних продуктів для учасників та інших суб'єктів є стабілізація їх роботи, забезпечення ритмічності, підвищення якості молока і молочних продуктів, поліпшення ефективності виробництва, спрощення доступу господарюючих суб'єктів до фінансових й інвестиційних ресурсів тощо.

Водночас інтеграційні процеси та кооперація на тлі посилення комерційно-виробничих та інших позицій учасників можуть спричинювати й виникнення окремих фінансових, комерційних, технічних та інших ризиків у вигляді диспропорцій на ринку, викривлення конкуренції, ланцюгового поширення кризових явищ, втрати контролю над капіталом окремими власниками тощо. Ризики виникають як для учасників інтеграційного формування, так і для інших суб'єктів ринку, держави, споживачів, про що свідчать дані табл. 3.7.

Таблиця 3.7

Систематизація ризиків від інтеграції та кооперації при виробництві молока і молочних продуктів для окремих суб'єктів

Суб'єкт інтеграції і кооперації	Вид ризику
Учасники інтеграційного формування	Небезпека ланцюгового поширення фінансових, технічних, комерційних та інших проблем
Споживачі молока і молочних продуктів	Підвищення цін на молоко і молочні продукти внаслідок монополізації ринку
Держава	Виникнення диспропорцій на ринку молока і молочних продуктів
Фінансові установи, банки	Збільшення фінансових ризиків
Інвестори	Втрата контролю над капіталом, що становить незначну частку у сукупному капіталі інтеграційного формування
Інші господарюючі суб'єкти	Монополізація ринку, викривлення конкурентних позицій

Джерело: розробка автора.

У процесі прийняття управлінських рішень щодо створення інтеграційних формувань та входження до їх складу окремих

учасників необхідно враховувати як усі переваги, так і ризики, що супроводжують дані процеси.

Урахування усіх позитивних сторін і ризиків інтеграції дає підстави для включення того чи іншого господарюючого суб'єкта до складу інтеграційного формування з виробництва і реалізації молока і молочних продуктів або визначення взаємовигідних засад співпраці. Цей процес має відбуватися на основі алгоритму, наведеного на рис. 3.5. Як видно з рис. 3.5, після вивчення виробничого циклу та визначення усіх потенційних учасників інтеграційного формування необхідно дослідити наявні альтернативи неформалізованими методами та визначити ключові формалізовані критерії оцінювання ефективності. Такий підхід спрощує процес створення інтеграційного формування та запобігає реалізації зайвих аналітичних процедур.

Основними неформалізованими показниками і критеріями, які слід вивчити у процесі реалізації алгоритму утворення інтеграційного формування, є значимість господарюючого суб'єкта у виробничому процесі, рівень його спеціалізації, територіальне розташування відносно інших основних учасників інтеграційного формування, структура власності та ставлення власників до інтеграційних процесів і ймовірної втрати незалежності, наявність судових проваджень з питань неплатоспроможності, корпоративна культура і визначена стратегія розвитку, ринковий імідж тощо.

Основними формалізованими критеріями оцінок мають стати:

- 1) достатність інвестиційних джерел фінансування проекту та наявність власних джерел фінансування потенційного учасника;
- 2) фінансово-майновий стан потенційного учасника;
- 3) теперішній і очікуваний рівні прибутковості;
- 4) наявність внутрішніх резервів фінансування та розвитку;
- 5) рівень боргового тягаря;
- 6) наявність і значимість нематеріальних активів у вигляді технологій, патентів, ліцензій, торгових марок тощо.

Рис. 3.5. Алгоритм визначення складу учасників інтеграційного формування з виробництва молока і молочних продуктів
Джерело: розробка автора.

За цими та іншими критеріями слід оцінювати потенційних учасників інтеграційного формування та відповідно до розробленого алгоритму приймати рішення про їх залучення до складу формування або вишукувати шляхи співпраці на паритетних засадах.

Утворення інтеграційних формувань з виробництва і переробки молока сприятиме розвитку різних сторін роботи молокопродуктового підкомплексу. Проте, насамперед, воно забезпечить впровадження новітніх технологій та поліпшення фінансування інвестиційних проектів.

3.2. Впровадження ефективних технологій виробництва, зберігання, транспортування і просування продукції на ринок та формування джерела їх фінансування

Розвиток бізнесу за сучасних умов неможливий без впровадження інновацій. Для виробництва, зберігання, транспортування і просування молока і молокопродуктів на ринок, як високотехнологічної сфери економічної діяльності, інноваційна модель розвитку набула особливо важливого значення.

Як зазначають фахівці ННЦ «Інститут аграрної економіки», для забезпечення запровадження інноваційної моделі розвитку агропромислового виробництва в цілому необхідне комплексне вирішення питань щодо:

- поетапного підвищення рівня фінансування регіональної аграрної науки як за рахунок бюджету, так і через залучення позабюджетних асигнувань з метою перетворення галузей агропромислового виробництва, зокрема сільського господарства, у високотехнологічні;
- впровадження на основі новітніх технологій високоефективних сортів і гібридів сільськогосподарських культур та нових високопродуктивних порід тварин; застосування ґрунтозахисних систем землеробства, енерго- та ресурсозберігаючих технологій,

використання альтернативних джерел енергії у сільській місцевості, технологій виробництва органічної продукції, моделей економічних відносин та інформаційних систем;

- впровадження системи пільгового рефінансування комерційних банків у разі надання ними пільгових кредитів для реалізації інноваційних проектів з розроблення і впровадження високотехнологічного устаткування, інформаційних баз даних щодо інвестиційних партнерів агробізнесу на зовнішньому і внутрішньому ринках сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки;

- підвищення рівня капіталізації інтелектуальної власності через введення її об'єктів у господарський обіг та подальше використання результатів, отриманих від їх використання, на фінансування науково-дослідних розробок;

- створення гнучкої сучасної регіональної інноваційної інфраструктури, здатної разом з відповідною загальнодержавною інфраструктурою забезпечувати швидкий перехід від фундаментальних і прикладних досліджень до практичного застосування їх результатів [113].

Запровадження інновацій потрібно практично на усіх етапах виробництва і переробки молока – на етапі вирощування, утримання й експлуатації молочного стада; на етапі виробництва кормів; на етапі переробки молока й навіть на етапах транспортування та реалізації молока і молочних продуктів.

Вивчаючи ефективність впровадження нових технологій виробництва молока, О. І. Гуторов приділив особливу увагу досвіду розвинених країн світу, які є провідними експортерами молока. Науковець визначив, що в Ізраїлі, де продуктивність корів найвища у світі і сягає 11291 кг, «основою технології є використання унікального за своїми характеристиками датчика руху й прискорення, який дозволяє здійснювати ефективне розв'язання проблем правильної повноцінної годівлі, виявлення захворювань на ранніх стадіях, моніторинг та контроль за процесом доїння корів, їх фізіологічним станом та якістю молока в автоматичному режимі. Високої продуктивності корів в Ізраїлі досягнуто завдяки чіткій

організації селекційно-племінної роботи в стадах та використанню виключно голштинської породи. Важливе значення має технологія утримання корів – безприв’язна в приміщеннях без стін. При цьому, через певний проміжок часу для корів застосовують душ, після чого вмикають вентиляцію для обсихання. Основною технологією годівлі худоби на фермах Ізраїлю є повнораціонні збалансовані кормові суміші, до складу яких входить понад десять різних компонентів, що дає можливість змінювати й коригувати годівлю відповідно до рекомендацій комп’ютерної програми, що оптимізує раціон. Доїння корів здійснюють у залах, переважно на установках типу «Паралель», «Карусель» та «Ялинка» [114]. Як уже зазначалося, одним з найважливіших напрямів впровадження ефективних технологій виробництва молока є удосконалення підходів та раціонів годівлі тварин.

Так, Дж. С. Хібта, посилаючись на результати досліджень М. Хатженса з Університету Іллінойса, стверджує, що нині існують розгалужені можливості скорочення витрат на виробництво молока шляхом використання багатьох добавок, призначених для годівлі молочних корів, зокрема:

- аніоних солей для сухостійних корів, які забезпечують скорочення витрат у пропорції 10 до 1;
- біотину для поліпшення здоров’я копит із скороченням витрат 4 до 1;
- румену, що захищає холін і використовується для лікування порушень функцій печінки (економія 2 до 1);
- монензіну для підвищення ефективності кормів й метаболізму глюкози в молоці корів (економія 5 до 1);
- силос-модифікаторів, що забезпечують скорочення витрат у пропорції 3 до 1 для відновлення подачі й 7 до 1 – для поліпшення виробництва молока;
- бікарбонату натрію для буферизації рубця з економією витрат 4 до 1;
- дріжджів (4 до 1);
- цинку метіоніну для імунної відповіді (14 до 1) [115].

Проте чи не найширше впровадження інноваційних технологій припадає нині на молочну промисловість. Це викликано, з одного боку, науково-технічним прогресом, а з іншого – чіткою орієнтацією виробників галузі на потреби споживачів.

Так, як вказує І.О. Євдокимов, очікується, що найближчим часом будуть популярні специфічні продукти: молозиво, фармацевтична лактоза і лактоферрін, молочні інгредієнти у різних видах сухого молока і лактози (саме на їх основі розроблятимуться нові види продуктів і напоїв з додаванням білка та інших корисних для здоров'я компонентів). Ці молочні інгредієнти отримують з сироватки. Експерти вважають, що у найближчі десять років щороку впроваджуватиметься новий продукт. Ще одна інновація – створення продуктів функціонального харчування. Цей ринок стимулюється розвитком інноваційних виробництв і біологічноактивними харчовими інгредієнтами: пробіотиками і пребіотиками. Найпопулярнішим пребіотиком є лактулоза, яку отримують трансформацією молекули лактози, яку, в свою чергу, отримують із сироватки [116, с. 22].

Популярності набуває впровадження технології первинної обробки молочної сировини за технологією «Дивемілк».

Технологія «Дивемілк» реалізується в одно- та двоступінчастих апаратах багаторазовим вакуумуванням у визначеному температурному режимі. Спочатку молоко вакуумується за низьких температур, потім нагрівається до температури пастеризації і знову вакуумується. Технологія дозволяє екологічно чистим способом, без використання будь-яких добавок, підвищити якість молочних продуктів, подовжити строки їх зберігання, зменшити втрати, підвищити вихід твердих і м'яких сирів, за рахунок зниження температури обробки молока, до існуючих раніше норм, зменшити енергозатрати. В теперішній час технологія «Дивемілк» використовується у наступному виробництві:

- пастеризованого молока з подовженим строком зберігання, де м'яка гомогенізація і глибока дезодорація дозволяють отримувати продукт з високими смаковими властивостями;

- кисломолочних напоїв, коли знижуються в 2,5 рази енергозатрати на гомогенізацію, а пригнічення сторонньої мікрофлори сприяє розвитку заквасочної культури;

- згущених молочних консервів з поліпшенням якості продукції і збільшенням строку зберігання;

- сирів, особливо м'яких, підвищується вихід готового продукту на 6–8%, скорочуються втрати жиру в сироватці [117].

Також одним з напрямів запровадження сучасних технологій є виробництво спредів. Як вказують А. Петрина із співавторами, сучасні технології переробки молока дають можливість широко застосовувати комбінування молочного жиру з рослинним, а також внесення різноманітних рослинних компонентів до молочно-жирових сумішів. Такі тенденції зумовлені не лише прагненням оптимізувати склад продуктів, а й підвищеним попитом на продукти оздоровчого призначення [118].

Проте виробництво спредів, як і багатьох інших продуктів сучасної молочної промисловості, вирізняється застосуванням широкого спектру харчових домішок, які далеко не завжди корисні для організму людини. Передусім до таких домішок, які не притаманні за своїми властивостями і походженням молочним продуктам відноситься пальмова олія. Хоча сам по собі цей компонент не є однозначно шкідливим, проте його наявність спотворює тваринницький продукт, додаючи до нього жири рослинного походження. Назва «рослинні жири» на етикетках молочних продуктів якраз і означає застосування пальмової олії, яку в усьому світі використовують металурги для змащування обладнання. В Україні ж її легально додають до молокопродуктів, цукерок, морозива та снєків [119].

Ще один шкідливий компонент молочних технологій – діоксид титану. Завдяки йому молоко «відбілюють». Його під кодом Е-171 додають до молоковмісних продуктів, щоб надати їм природнього кольору. Відповідно, ціна таких продуктів нижча, але вони здатні негативно впливати на організм людини [119].

Існує багато інших шкідливих елементів запровадження

сучасних технологій у молочній промисловості.

Узагальнюючи результати вивчення практики впровадження сучасних інноваційних технологій у молочній промисловості, можна виділити такі переваги, які вони забезпечують виробникам:

- дозволяють значно здешевити молоко і молочні продукти;
- забезпечують відповідність продукції сучасним уподобанням споживачів;
- подовжують термін зберігання сировини та готової продукції, а також дозволяють спростити умови зберігання;
- спрощують процес транспортування готової продукції, у т. ч. й захищають від порушення температурного режиму;
- поліпшують смакові якості продуктів, їх колір, запах тощо;
- знижують трудозатрати та інше.

Водночас, застосування невідповідних за якістю технологій, особливо у поєднанні з недбалістю виробників та гонитвою за прибутками, може призводити до того, що молоко і молочні продукти втрачають свою корисність, стають шкідливими і навіть небезпечними для організму людини, замість здешевлення продуктів для споживачів дозволяють виключно підвищити рентабельність виробників тощо.

Тому, на нашу думку, впровадження інноваційних ефективних технологій виробництва, зберігання, транспортування і просування продукції на ринок має відбуватися за такими принципами:

- 1) запобігання шкідливому впливу прогресивних технологій виробництва на здоров'я споживачів;
- 2) урахування кумулятивного ефекту допоміжних речовин, що використовуються на різних етапах виробничо-реалізаційного процесу;
- 3) здійснення інвестицій у придбання та запровадження інноваційних технологій з урахуванням оптимального співвідношення «ціна–якість»;
- 4) запровадження нових технологій передусім з метою забезпечення споживачів більш дешевими і якісними продуктами;
- 5) застосування лише тих технологій, які за рівнем безпеки

вважаються прийнятними у розвинених країнах світу й погоджені МОЗ України;

6) забезпечення виваженого використання антибіотиків сільськогосподарськими підприємствами – виробниками молока задля запобігання їх потрапляння у молочні продукти;

7) нарізне урахування фактів використання ГМО на усіх етапах виробництва і переробки молока;

8) вираховування особливостей і взаємного впливу технологій суміжних етапів на кожному етапі виробництва, транспортування, зберігання, переробки і просування молока і молочних продуктів;

9) вилучення з практичного застосування технологій, що містять шкідливі елементи.

Реалізація вказаних принципів допоможе убезпечити використання сучасних технологій в молочній промисловості.

Слід зазначити, що застосування більш якісних і безпечних технологій, як правило, вимагає від виробників збільшення інвестицій у їх запровадження. Тому важливо забезпечити інвестиційні процеси щодо впровадження сучасних ефективних технологій достатніми за обсягами і якістю джерелами фінансування. Це знову ж таки простіше зробити у разі утворення інтеграційного формування та реалізації відповідного інвестиційного проекту з виробництва, переробки й просування молока і молочних продуктів.

Перш за все необхідно визначити основні джерела надходження коштів. Такими основними джерелами фінансування реалізації інвестиційних проектів шляхом кооперації та інтеграції виробництва молока і молочних продуктів є традиційні:

1) власні внутрішні джерела товаровиробників;

2) кошти залучених зовнішніх стратегічних інвесторів, у тому числі й іноземних;

3) кредити банків;

4) фінансова допомога держави.

Збільшення власних джерел фінансування інвестицій підприємств, як вказують фахівці ННЦ «Інститут аграрної економіки», зокрема забезпечується шляхом:

- вибору ефективних напрямів господарської діяльності, що за ринкових умов забезпечують прибутковість підприємств та розвиток їх матеріально-технічної бази;
- раціонального використання амортизації, нарахованої на майнові паї селян, насамперед, на відновлення зношеного майна;
- застосування сучасних методів стратегічного і поточного планування, а також проектного аналізу [120].

При цьому за умов використання внутрішніх джерел інвестицій в проектах, пов'язаних із кооперацією та інтеграцією виробників молока і молочних продуктів, утворюється значна перевага, адже внутрішні ресурси одних учасників інтеграційного формування можуть повністю або частково покривати потребу в інвестиціях на будівництво, оновлення, модернізацію виробничих потужностей інших учасників, що розширює можливості самостійного фінансування інвестиційного проекту та зменшує потребу в залученні зовнішніх джерел.

В табл. 3.8 узагальнено переваги і недоліки внутрішнього перерозподілу фінансових резервів інтеграційного формування на реалізацію інвестиційних проектів з виробництва молока і молочних продуктів.

Як видно з даних табл. 3.8, незважаючи на значні комерційні і фінансові вигоди, перерозподіл внутрішніх резервів має й свої недоліки й ризики. Крім того, внутрішніх ресурсів може виявитися не достатньо для забезпечення усіх інвестиційних потреб інтеграційного формування у процесі реалізації проекту.

Тим більше, що нині поряд з внутрішніми резервами фінансування інвестиційних проектів розширилися можливості товаровиробників щодо залучення коштів із зовнішніх джерел. Адже харчова промисловість, у тому числі й переробка молока, традиційно вирізняється відносно високою інвестиційною привабливістю, а сільське господарство останніми роками в результаті підвищеного рівня прибутковості стабільно посідає одне з перших місць у рейтингу привабливих галузей для вкладання капіталу.

Вплив перерозподілу резервів учасників інтеграційного формування на фінансування інвестиційних проектів та результати господарювання

Переваги	Недоліки
1. Скорочення потреби у зовнішньому фінансуванні загального інвестиційного проекту інтеграційного формування. 2. Зниження середньозваженої вартості капіталу та підвищення прибутковості проекту, скорочення строків його окупності. 3. Збереження наявної структури власності, запобігання банкрутству учасників та загрозам примусової реорганізації. 4. Скорочення можливостей витоку інформації, яка становить комерційну таємницю формування або окремих його учасників. 5. Підвищення рівня фінансової стійкості внаслідок скорочення зовнішніх запозичень. 6. Спрощення процесів обігу продукції, сировини і матеріалів всередині формування.	1. Уповільнення оборотності капіталу учасників, які виступають у ролі донорів, внаслідок іммобілізації їх ресурсів. 2. Зниження рівня ліквідності активів, а подеколи й ліквідності й платоспроможності підприємств інтеграційного формування. 3. Зниження умотивованості в ефективному використанні ресурсів, вчасному поверненні залучених коштів. 4. Зниження маневреності учасників інтеграційного формування, які виступають у ролі донорів.

Джерело: розробка автора.

Тому, на нашу думку, фінансування інвестиційних проектів з виробництва молока і молочних продуктів шляхом кооперації та інтеграції за рахунок залучення стратегічних інвесторів, у тому числі й іноземних, та через отримання банківських кредитів має перспективи.

Проте, незважаючи на привабливість молоковиробництва для кредиторів, сучасні умови кредитування не відповідають світовим підходам. Так, як було вказано у Національному проекті «Відроджене скотарство» [107], строк кредитування значно коротший, а ставки порівняно вищі (табл. 3.9).

Поряд з цим, як показує досвід України і багатьох країн світу, розвиток молоковиробництва потребує значної державної підтримки. Адже вона спроможна не лише надати поштовх розвитку галузі, а й у перспективі забезпечити виважене регулювання її роботи з огляду на зміну ємності ринку, доцільність та можливості експорту продукції.

Таблиця 3.9

**Умови кредитування проектів з молочного скотарства
в різних країнах світу [107]**

Країна	Строк надання кредиту, років	Кредитна ставка, %	Державні виплати (премії)	
			умови	розмір, %
США	7–8	4–5	Погашення витрат на будівництво сінажних башт, організацію пасовищ	До 50 %
Німеччина	17–18	3–4	Відшкодування вартості будівництва	До 50 %
Україна	1–3	18–20	Відшкодування відсоткової ставки за кредитами	У розмірі двох облікових ставок

Найбільш яскравим прикладом у цьому плані є молоковиробництво в Ізраїлі – країні з найвищою продуктивністю молочного поголів'я, де все таки діють жорсткі квоти, що не дозволяють товаровиробникам ані зменшити, ані збільшити обсяги виробництва. Проте й рівень державної фінансової підтримки тут досить високий.

Як зазначає В. Чопенко, успіхам молоковиробництва в Ізраїлі сприяє зокрема запроваджена державою програма реформування, на яку витратили 100 млн дол. і яка заохотила молочарів будувати нові ферми. За умовами програми держава компенсувала третину вартості нової ферми, при чому робила це не після її здачі в експлуатацію, а ще на стадії проектування. Решту коштів фермери

мушили викладати з власної кишені. Щоправда задля цього вони могли послуговуватися банківськими кредитами під 3–5% річних.

У результаті реформаторський процес підштовхнув власників сімейних ферм до кооперації. Хоч їх стало на 150 менше, зате в укрупнених формуваннях зросла рентабельність. Якщо у поселенні функціонують 20 малих ферм, по 50 корів на кожній, то завдяки комплексній сфері обслуговування на тисячне стадо складають єдиний раціон, легше проводити селекційну роботу, здійснювати ветеринарний нагляд. Якщо в комунах раніше великими вважалися господарства, що утримували 300 дійних корів, то нині там дають раду 500–700 [121].

У той час як в країнах – провідних виробниках молока і молокопродуктів держава піклується про своїх господарюючих суб'єктів, то в Україні ситуація протилежна. Так, 2011 р. виробники молока вперше за 13 років залишилися без державної підтримки і не отримали дотацій. Наслідком такої зміни державної політики стало різке зменшення поголів'я, що у деяких районах скоротилося вдвічі і більше. При цьому постраждали на лише сільськогосподарські підприємства, а перш за все молочна промисловість, яка була змушена купувати сировину за підвищеними цінами в умовах понижуючого цінового тренду на власну готову продукцію. Різницю цих двох протилежних цінових тенденцій молочного ринку (зростання цін на сировину та зниження цін на кінцеву продукцію) підприємства молочної промисловості змушені були погашати за рахунок власної рентабельності. У результаті збитковість зросла і практично половина молокозаводів, сирних заводів та інших суб'єктів молокопереробної промисловості працювала у збиток.

Наведені факти ще раз наочно підтверджують потребу у державній підтримці розвитку молочовиробництва. Загалом у державному бюджеті на 2013 рік на розвиток тваринництва передбачено 650 млн грн. Ці засоби спрямовуватимуться на утримання і збереження молодняка великої рогатої худоби і на стимулювання будівництва сучасних тваринницьких комплексів. Проте реальні потреби галузі значно вищі. Крім того, спрямовувати їх

доцільно як на прямі дотації та розбудову основних засобів, так і на здешевлення кредитів, отриманих на ці цілі, а також на поширення лізингу тварин для селекційних потреб.

Поштовхом до поліпшення державної підтримки розвитку молоковиробництва має стати її реалізація на основі принципів державного регулювання і підтримки на перспективу [110], що ґрунтуються на механізмах, які відносяться до регламентованої сфери спільної аграрної політики та опрацьовані в країнах європейської спільноти. До них належать наступні:

1. Спрямування державної підтримки на розвиток. Згідно з цим принципом кошти спрямовуються у нерухомі основні засоби, що дає змогу мінімізувати кількість зловживань;

2. Середньо- та довгострокове гарантування державної підтримки. Тобто, види державної підтримки гарантують щонайменше на 5 років, що відповідає мінімальним строкам окупності скотарських проектів;

3. Рівний доступ усіх реципієнтів та усіх груп та видів сільгоспвиробників до інструментів державної підтримки за дотримання встановлених вимог, що забезпечує уникнення ризиків суб'єктивної оцінки та виявлення найбільш ефективних реципієнтів підтримки;

4. Полегшення доступу та здешевлення фінансових ресурсів для галузі скотарства – пріоритетний механізм державної підтримки. Згідно з цим принципом передбачається виокремлення більш ефективних виробників та впровадження більш ефективних та конкурентних рішень на рівні окремих проектів, господарських одиниць та підприємств;

5. Врахування потреби розвитку сільських територій, врегулювання соціальних проблем, зокрема, безробіття, на селі при запровадженні заходів державної підтримки. Це передбачає запровадження додаткових стимулюючих та підтримуючих заходів для розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, сімейних та фермерських господарств, сприятиме створенню

середнього класу на селі та зростанню зайнятості сільського населення;

6. Пріоритизація, зменшення до виокремлення найбільш ефективних заходів підтримки та відповідний розподіл фінансування, що включає спрощення процедури адміністрування та моніторинг ефективності запровадження програм, знижується ризик зловживань [110].

Поряд з цим, необхідно не стільки збільшувати обсяги державної фінансової підтримки, скільки забезпечувати ефективне використання виділених коштів. Упродовж останніх двох десятиліть було багато випадків, коли виділені державою кошти на розвиток тих чи інших галузей економіки чи видів діяльності через ціновий механізм перерозподілялися й осідали у високоприбуткових сегментах національного господарства, а дотаційні товаровиробники залишалися зубожіти. Такий варіант реалізації державної підтримки не лише не ефективний, а й шкідливий, адже може деформувати структуру ринку та спотворювати конкуренцію внаслідок посилення міцності одних виробників на тлі погіршення фінансово-економічного стану інших.

Підвищенню ефективності витрачання державних коштів сприятиме реалізація інвестиційних проектів шляхом кооперації та інтеграції різних учасників процесу виробництва і реалізації молока і молокопродуктів. Адже за умов такого типу інвестування і розвитку галузі державні дотації та інші види підтримки, у який сегмент вони б не надавалися, осядуть там, де потреба в них найвища, оскільки усі учасники інтеграційних формувань та кооперації зацікавлені в гармонійному розвитку, що забезпечує прибутковість на всіх стадіях виробництва і реалізації молока і молочних продуктів.

Важливою умовою розвитку інвестиційних процесів у молочній промисловості та суміжних сферах є не лише визначення потенційних джерел фінансування, а й розробка засад оптимізації інвестицій у розвиток кооперації та інтеграційних формувань. Тому розроблено відповідний алгоритм, який дає змогу визначити найбільш раціональний та ефективний варіант фінансування інвестиційного проекту (рис. 3.6).

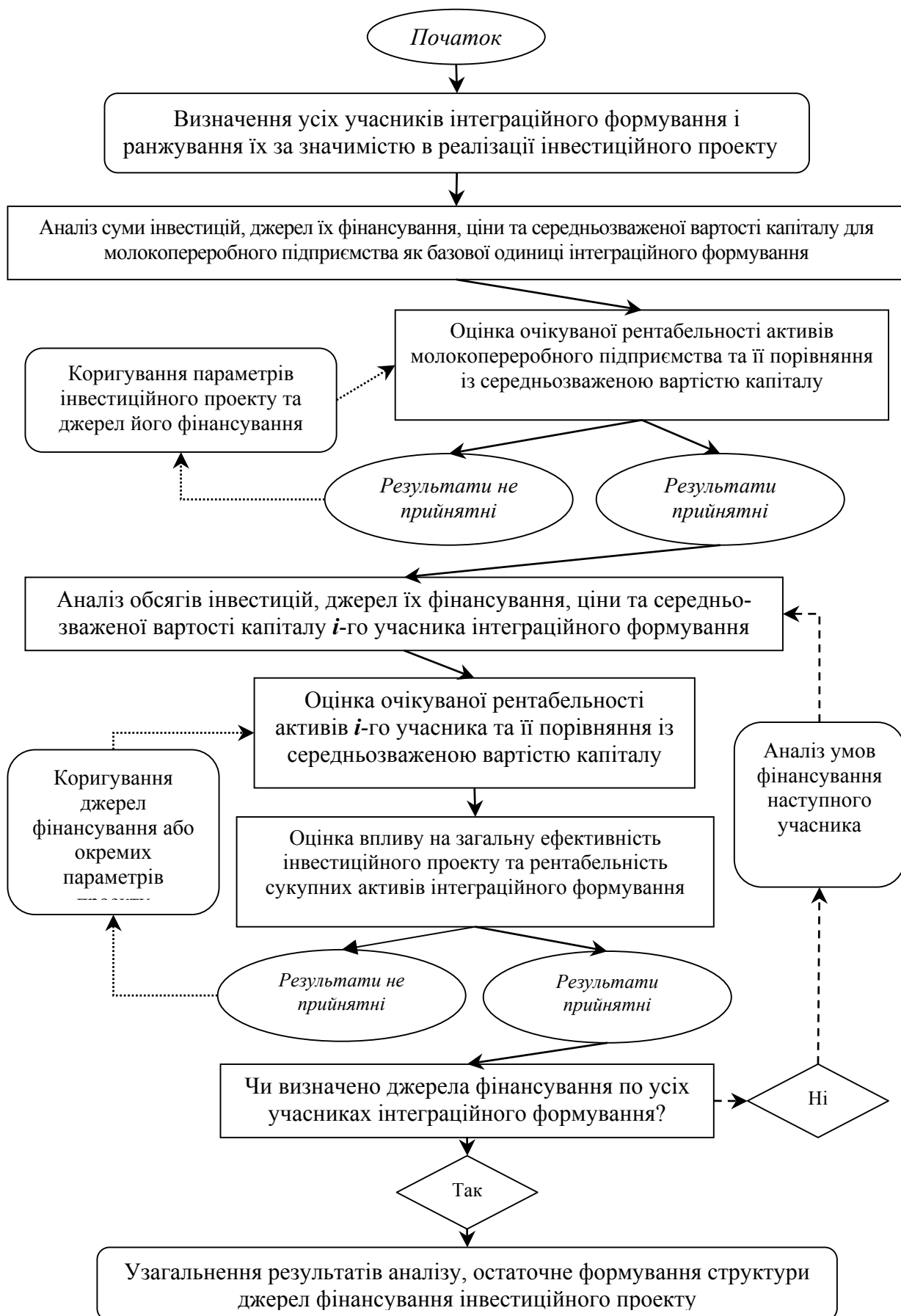

Рис. 3.6. Алгоритм вибору та оптимізації джерел фінансування інвестиційного проекту інтеграційного формування

Джерело: розробка автора.

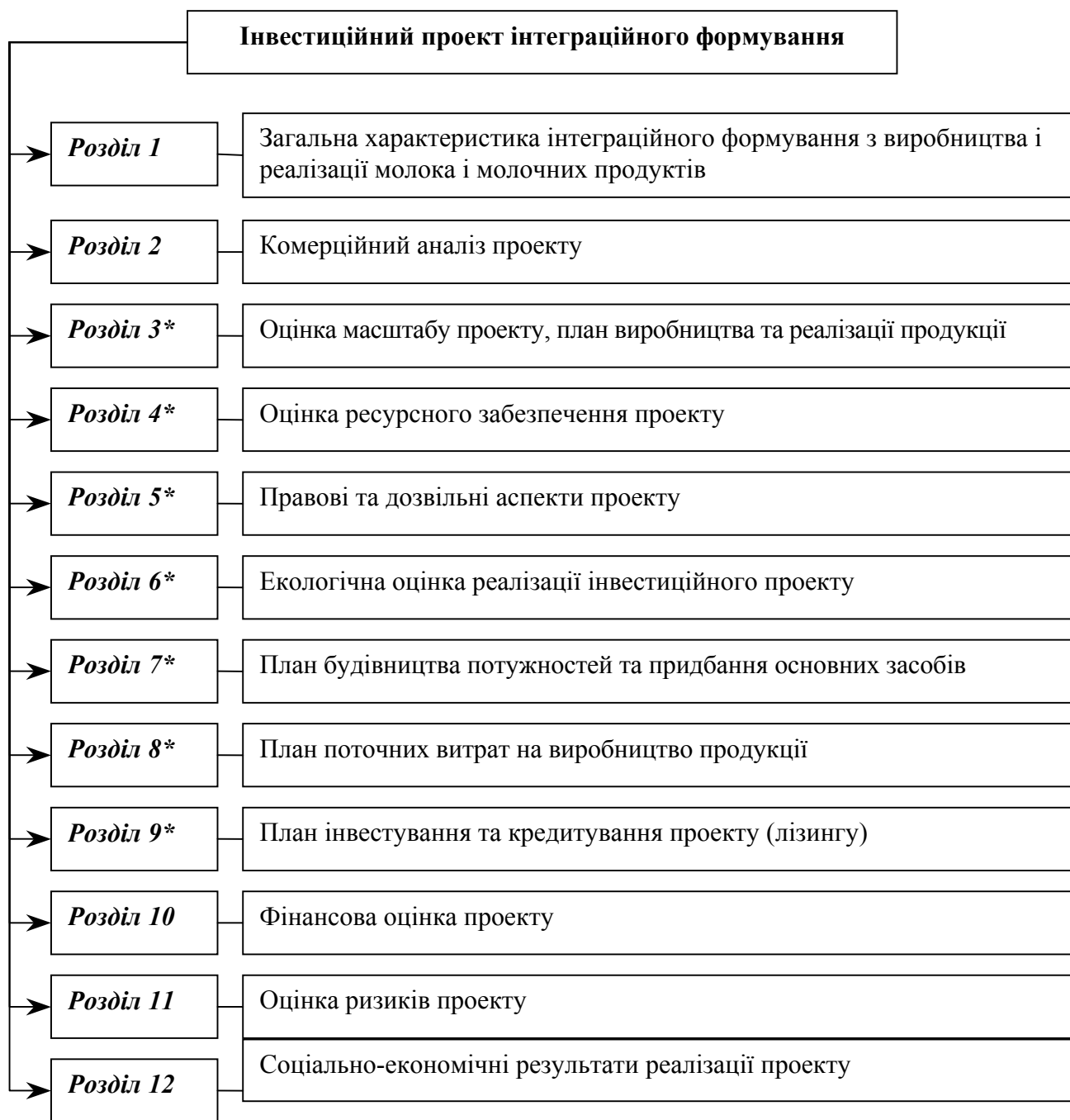
Як видно з рис. 3.6 за основу оптимізації джерел слід брати результати оцінювання рентабельності активів та середньозваженої вартості капіталу як окремих учасників, так й інтегрованого формування загалом. Це відповідає сучасним засадам фінансово-інвестиційного аналізу і дозволить повніше врахувати умови функціонування товаровиробників.

3.3. Реалізація інвестиційних проектів шляхом кооперації та інтеграції виробництва

За умов глобалізації ринкового простору найважливішим перспективним напрямом розвитку молочної промисловості є реалізація інвестиційних проектів шляхом кооперації та інтеграції виробництва. Адже у такий спосіб для молокопереробних підприємств забезпечуватиметься вчасне і ритмічне постачання високоякісної сировини та полегшуватиметься процес реалізації їхньої продукції. Водночас, сільськогосподарські підприємства, тваринницькі ферми і комплекси, що займаються виробництвом молока, матимуть гарантований ринок збуту та підтримку фінансово потужних партнерів. Споживачі зможуть розраховувати на отримання якісного молока і молочних продуктів за прийнятними цінами, високої якості та безпеки. Нарешті держава крім суспільних вигод споживання отримає додаткові робочі місця, зростання доходів бюджету та раціоналізацію витрачання державних коштів, виділених на підтримку розвитку молочного скотарства й молоковиробництва.

Для реалізації інвестиційних проектів важливе значення має науково-методичне обґрунтування їх створення. Тому з метою активізації інвестування виробництва молока і молочних продуктів та розвитку молочної промисловості був розроблений типовий інвестиційний проект. При цьому за його основу було взято запропонований фахівцями ННЦ «Інститут аграрної економіки» М. І. Кісілем та М. М. Кропивком інвестиційний проект розвитку молочних ферм [122].

Встановлено, що орієнтовна структура інвестиційного проекту має включати резюме та дванадцять основних розділів (рис. 3.7).

* Зазначені розділи потребують виділення підрозділів по окремих учасниках інтеграційного формування

Рис. 3.7. Структура інвестиційного проекту інтеграційного формування з виробництва молока і молочних продуктів

Джерело: розробка автора на основі даних М. І. Кісіля і М. М. Кропивка [122].

Такі розділи зазначеного інвестиційного проекту інтеграційного формування з виробництва молока і молочних продуктів, як загальна

характеристика інтеграційного формування з виробництва і реалізації молока і молочних продуктів, комерційний аналіз, фінансова оцінка, оцінка ризиків, соціально-економічні результати реалізації проекту доцільно розкривати з точки зору інтеграційного формування в цілому за необхідності підкреслюючи ту роль, яку відіграє інтеграція і кооперація у забезпеченні успіху проекту.

Розділи інвестиційного проекту, у яких оцінюється його масштаб, план виробництва та збуту продукції, ресурсне забезпечення, правові та дозвільні аспекти, екологічна оцінка, план будівництва потужностей та придбання основних засобів, план поточних витрат на виробництво продукції і план інвестування та кредитування проекту (лізингу), необхідно розробляти як по інтеграційному формуванню в цілому, так і по окремих господарюючих суб'єктах, які входять до його складу, наочно демонструючи взаємозв'язки, що при цьому формуються.

Щодо насиченості окремих складових інвестиційного проекту інтеграційного формування з виробництва молока і молочних продуктів, що вона має відповідати наведеним нижче підходам.

У резюме інвестиційного проекту потрібно навести його основні, найбільш важливі результати та показники. Поряд з цим, у резюме доцільно вказати основну мету проекту, навести загальний склад інтеграційного формування, загальні показники витрат і доходів від реалізації проекту, необхідних інвестиційних ресурсів, а також окупності витрат чистим доходом від здійснення інвестицій. У такий спосіб уможливлується отримання користувачем інформації інвестиційного проекту основних відомостей про його сутність.

Адже якщо для реалізації проекту передбачено залучення стратегічних інвесторів, отримання банківських кредитів або державної допомоги за рахунок бюджетних коштів, резюме необхідне інвестору або його представникам, відповідним працівникам банків та органів державної влади й управління для швидкого ознайомлення із змістом інвестиційного задуму та можливими результатами від реалізації інвестиційного проекту. Якісне резюме спрощує процес

просування інвестиційного проекту. Зазвичай його доцільно складати наприкінці проектної фази.

У першому розділі «Загальна характеристика інтеграційного формування з виробництва і реалізації молока і молочних продуктів» слід навести інформацію про усіх учасників формування, їх місце і роль у виробництві продуктів та в реалізації інвестиційного проекту.

Тому в цьому розділі передусім потрібно надати загальні відомості про цикл виробництва та вказати усіх задіяних у ньому учасників, навіть тих, які не увійшли до інтеграційного формування. У зв'язку з цим доцільно навести результати визначення складу учасників інтеграційного формування, обґрунтувавши доцільність чи недоцільність входження кожного з них, на основі застосування відповідного алгоритму. Слід викласти засади подальшої співпраці з тими учасниками виробничого процесу, які не увійшли до складу інтеграційного формування, вказавши наявність договорів, угод про співпрацю чи наміри, перебіг переговорних процесів тощо. Інформацію про учасників формування слід подати більш розширено, зокрема викласти дані про місце розташування господарюючих суб'єктів, дату заснування, положення в галузі і на ринку, форму і структуру власності, навести основні відомості про фінансово-економічний стан і результати господарювання. Потрібно показати роль і місце кожного учасника у виробництві молочних продуктів та у проекті. Виходячи з мети проекту, слід сформулювати основні завдання та показати сутність інвестиційного проекту.

У другому розділі «Комерційний аналіз проекту» аналізується стан та оцінюються сучасні тенденції розвитку загальнодержавного, регіонального та місцевого ринків молока. Таке урахування регіональних чи загальнонаціональних тенденцій необхідне для детальнішої оцінки можливого попиту на виготовлену продукцію і, у разі потреби, збуту її за межами місцевого ринку. Поряд з такою оцінкою оточення доцільно проаналізувати ще три аспекти: попит на продукцію, конкуренцію в галузі та цінові тенденції.

Основна мета цього розділу полягає у визначенні загальних обсягів очікуваної реалізації в натуральному та вартісному

вираженні, їх конкретизації за видами та регіонами продажу, а також у визначенні цінових позицій молока і молочних продуктів, що вироблятимуться інтеграційним формуванням.

Для вивчення попиту на продукцію доцільно зробити стратегічну сегментацію ринку та показати приналежність вироблюваної продукції до тих чи інших ринкових сегментів, проаналізувати тенденції та перспективи їх зміни. Слід не лише оцінити сучасний рівень споживання, а й виявити незабезпечений платоспроможний попит та потенціал його збільшення у перспективі. У разі, коли продукцію інтеграційного формування передбачається експортувати, поряд із аналізом внутрішнього ринку доцільно навести результати вивчення попиту на ринку тих країн і регіонів, де здійснюватиметься реалізація, показати доступність зовнішнього ринку, умови виходу на нього тощо.

Особливу увагу у даному розділі слід приділити питанням якості продукції, її відповідності сучасним вимогам ринку і споживачів щодо відсутності шкідливих домішок, корисності та можливостей зберігання. Адже нині молочна промисловість України вирізняється тим, що в багатьох молочних продуктах містяться харчові домішки, наявність яких суперечить традиційним уявленням про склад таких продуктів. Крім того, домішки негативно впливають на здоров'я людини. Отже, деякі новації у молочній промисловості є незадовільними. Водночас, існують і позитивні моменти нових підходів у виробництві молока і молочних продуктів. Так, споживачі нині уже звикли, що із застосуванням прогресивних технологій подовжується строк використання продуктів, поліпшуються їх смакові якості. Тому, характеризуючи продукцію та попит на неї, слід вказати на скільки технології виробництва інтегрованого формування забезпечуватимуть як інноваційність, так і безпеку молока і молочних продуктів. Тим більше, що це впливатиме на конкурентні позиції формування, а подеколи й визначатиме їх.

Оцінка конкуренції в галузі потребує вивчення складу наявних і потенційних конкурентів, їх основних характеристик і тенденцій розвитку. Необхідним є визначення власних конкурентних переваг

інтеграційного формування та переваг конкурентів. У загальному розумінні конкурентна перевага – це ті характеристики або властивості товару чи використовуваної торгової марки, які створюють для інтеграційного формування певні переваги над його прямими конкурентами на ринку молока і молочних продуктів. Якщо ринок вирізняється відносно високим рівнем конкуренції, аналіз доцільно здійснювати відносно лише одного або кількох конкурентів. Як зазначають фахівці [126], слід визначати як зовнішні, так і внутрішні конкурентні переваги. При цьому під зовнішньою конкурентною перевагою слід розуміти перевагу у властивостях товару, яка створює «цінність для покупців» завдяки повнішому задоволенню їхніх потреб. Така перевага збільшує «ринкову силу» інтеграційного формування й може змусити ринок підняти ціну продажу вище, ніж пріоритетний конкурент, який не володіє такою перевагою (іноді її називають перевагою в ціні товару). Оцінкою такої сили можна вважати еластичність попиту за ціною. В свою чергу внутрішня конкурентна перевага – це перевага інтеграційного формування у витратах виробництва, яка створює «цінність для виробника» внаслідок вищої його продуктивності. Внутрішня перевага забезпечує формуванню стійкість проти зниження ціни продажу, яка нав'язана ринком або конкурентами, та вищу рентабельність.

Оцінка цінових тенденцій передбачає вивчення цінової кон'юнктури та чинників, що на неї впливають. До таких чинників у виробництві молока належить насамперед сезонність виробництва і споживання, платоспроможний попит населення, формування громадської думки про корисність молока і молочних продуктів, державна політика у сфері регулювання цін на основні споживчі товари тощо.

У третьому розділі «Оцінка масштабу проекту, план виробництва та реалізації продукції» слід визначити масштаб проекту; скласти план будівництва потужностей, придбання, оновлення та модернізації основних засобів і поповнення оборотних

активів; розробити план виробництва продукції; обґрунтувати план реалізації продукції.

Масштаб проекту доцільно оцінювати за обсягами і вартістю тих ресурсів, які мають витрачатися на реалізацію інвестиційного проекту (матеріальних, фінансових, людських, інноваційних тощо), а також за результатами реалізації проекту – обсягами і вартістю вироблюваної продукції, очікуваним прибутком та рівнем рентабельності, конкурентним статусом та іміджем продукції, кількістю створених робочих місць, очікуваними розмірами податкових надходжень для бюджету тощо.

Разом з цим, визначаючи масштаби інвестиційного проекту, доцільно охарактеризувати загальний обсяг робіт та конкретизувати роботи по кожному суб'єкту господарювання, що включений до складу інтеграційного формування з виробництва молока і молочних продуктів, а також забезпечити взаємоузгодження робіт між різними суб'єктами. Така узгодженість може мати вирішальне значення для забезпечення ефективності інвестиційного проекту та злагодженості функціонування усього інтеграційного формування. Адже, наприклад, введення в дію окремих потужностей на промисловому підприємстві потребує впровадження інноваційних технологій виробництва та забезпеченості сировиною високої якості. У тому разі, якщо із запізненням будівельно-монтажних та інших робіт сільськогосподарський сегмент інтеграційного формування не спроможний буде вчасно забезпечити промислове підприємство відповідними ресурсами, загальна ефективність інвестицій по проекту знизиться, а в окремих випадках може виникати загроза псування промислових потужностей, погіршення іміджу інноваційної торгової марки формування тощо. Так само у разі введення в експлуатацію тваринницьких ферм та комплексів не вчасне забезпечення кормами та молодняком великої рогатої худоби може унеможливити як повноцінне завантаження виробничих потужностей сільськогосподарського товаровиробника, так і не забезпечення промислового сегменту сировиною й в кінцевому підсумку призвести до збитків. Тому необхідно розробити і суворо дотримуватися плану

графіку виконання робіт не лише по окремих господарюючих суб'єктах – учасниках інтеграційного формування, а й по інвестиційному проекту в цілому з урахуванням міжгосподарських зв'язків інвестування. Проте такий план-графік слід наводити у 7 розділі, тоді як у даній частині інвестиційного проекту слід лише окреслити підходи до нього, детальніше охарактеризувавши масштаби проекту за кількістю необхідних ресурсів, їх якістю, доступністю, строками реалізації проекту тощо.

План виробництва продукції, як і план робіт, також має бути комплексним. У ньому слід виокремити плани виробництва окремих видів кінцевої продукції (молока і молочних продуктів) та відокремлено навести проміжне виробництво (молочної сировини і додаткових інгредієнтів, а також кормів, вирощування молодняку тощо). Формувати такі плани потрібно виходячи із плану реалізації, поступово змінюючи обсяги діяльності залежно від зміни тенденцій споживання. В свою чергу, загальну вартість реалізованої продукції слід розраховувати за обсягами реалізації продукції і цінами на неї, визначених у розділі «Комерційний аналіз».

Узагальнити інформацію цього розділу інвестиційного проекту слід розрахунками про його життєвий цикл, перспективи подальшого розвитку і модернізації, інформацією про мобільність виробництва і реалізації та можливості зміни обсягів і якості вироблюваної продукції залежно від кон'юнктури ринку, зміни платоспроможного попиту споживачів, трансформації їхніх смакових уподобань, зміни державної економічної політики у молоковиробництві, внутрішньогалузевих і регіональних тенденцій ринку тощо.

У четвертому розділі «Оцінка ресурсного забезпечення проекту» слід деталізувати інформацію про усі види ресурсів, які необхідні для реалізації інвестиційного проекту, їх вартість, наявність чи потребу залучення, доступність для залучення інтеграційним формуванням. Також у цій частині інвестиційного проекту слід показати як у результаті кооперації й інтеграції реалізовуватиметься закон синергії, посилюватимуться позиції формування в цілому та окремих його

учасників за рахунок розширення доступу до ресурсів інших учасників та ринку.

Необхідно навести інформацію не лише про потребу у ресурсах та їх наявність, а й про їхній стан, можливості поліпшення або залучення додаткових ресурсів. Основні види ресурсів для реалізації інвестиційного проекту: земельні, основні виробничі засоби, оборотні активи, нематеріальні ресурси, трудові, а також фінансові ресурси.

Роль земельних ресурсів підвищується зазвичай лише тоді, коли до складу інтеграційного формування очікується залучення кормовиробництва та вирощування кормів. Адже цей вид діяльності потребує забезпеченості достатніми розмірами земельних угідь належної якості. Для всіх інших учасників земельні ділянки не відіграють вирішальної ролі. Проте слід певну увагу приділити їх територіальному розміщенню, оскільки молоко – продукт, що швидко псується, а перевезення його на великі відстані із залученням спеціально обладнаних автомобілів може спричинювати істотне зростання витрат та призводити до загальної збитковості проекту.

Щодо основних виробничих засобів, то слід розкрити інформацію не лише про їх наявність і стан, а й відповідність технологіям виробництва, які застосовуватимуться у процесі виробничої діяльності учасників інтеграційного формування, забезпеченість оборотними активами тощо.

Нині виробництво молока і молочних продуктів – це високотехнологічна галузь, продукція якої матиме конкурентні переваги лише тоді, коли вона є екологічно чистою, не містить генно-модифікованих організмів та шкідливих домішок, має добрі смакові якості, достатньо тривалий термін зберігання та інші позитивні характеристики. Покупці саме у відношенні молока і молочної продукції частіше надають перевагу знаним торговим маркам і виробникам, які мають позитивний імідж. Тому важливе значення для розвитку молочної промисловості та реалізації інвестиційних проектів шляхом кооперацій та інтеграції виробництва має наявність нематеріальних ресурсів у вигляді: технологій виробництва широкого асортименту молочної продукції, у тому числі запатентованих,

патентів, ліцензій, ноу-хау виробничого характеру, торгових марок, запатентованих торгових знаків, знаних на ринку з позитивного боку та інше.

У зв'язку з вищевикладеним важливим ресурсом у виробництві молока та молочних продуктів залишаються люди з їх професійними знаннями, вміннями, навичками. Особливо це стосується висококваліфікованих технологів сировиробництва та інших молокопереробних напрямів діяльності, а також кваліфікованих операторів молочних ферм і комплексів, селекціонерів, співробітників науково-виробничих підприємств з випуску заквасок, продуктів бродіння та інших спеціальних інгредієнтів, працівників лабораторій із аналізу якості сировини і готової продукції, фахівців з логістики та ін. Інформація про їхню участь у проекті також подається у даному розділі.

У цьому розділі доцільно розкрити інформацію щодо наявності власних фінансових ресурсів на реалізацію проекту, виокремивши ту частину вартості проекту, яку необхідно покрити за рахунок залучення інвестицій, кредитів, державної фінансової підтримки або через операції лізингу.

У п'ятому розділі «Правові та дозвільні аспекти проекту» слід відобразити юридичний статус інтеграційного формування та кожного з його учасників, розкрити інформацію про умови правової реструктуризації, засади злиття, поглинання, поділу та виділення окремих підприємств у разі наявності таких. Також необхідно підтвердити інформацію про юридичне оформлення прав власності або користування на зазначені у попередньому розділі нематеріальні активи у вигляді патентів, ліцензій, торгових марок, торгових знаків тощо.

Детальніше слід розкрити інформацію про наявність усіх дозвільних документів чи потребу в їх отриманні. Зокрема, це стосується виділення земельних ділянок під будівництво, затвердження проектів землевідведення і землеустрою, за необхідності отримання дозволів на будівництво від місцевих органів влади, архітектури, інших дозвільних інстанцій (крайової СЕС,

пожежників, інспекції з праці тощо). Потрібно вказати участь спеціалізованих фірм у підготовці та отриманні дозвільних документів.

У шостому розділі «Екологічна оцінка реалізації інвестиційного проекту» описується які з виробництв інтеграційного формування можуть негативно впливати на навколишнє природне середовище і у який спосіб проблеми, пов'язані із даним впливом будуть вирішені. Перш за усе йдеться про вирішення проблеми екологічної безпеки та запобігання негативному впливу на якість життя людей, що мешкають на території, де розташоване сільськогосподарське підприємство, ферма або тваринницький комплекс у разі їх включення до складу інтеграційного формування. Такі проблеми пов'язані із накопиченням гною, який не можна використовувати 3–5 років як органічне добриво, для якого потрібно площі для зберігання й створення умов для поступового «дозрівання». Гній, стоки та забрудненість повітря – це основні екологічні загрози, помірного характеру.

Доцільно при реалізації інвестиційного проекту з виробництва й реалізації молока і молочних продуктів передбачити запровадження інноваційних технологій з переробки гною у біопаливо, що водночас мінімізує термін переробки і «дозрівання» гною, робить його придатним для використання як органічне добриво відразу. До того ж такий підхід дає змогу забезпечувати власною енергією як виробництво, так і переробку молока через опалення тваринницьких і виробничих приміщень, освітлення, кондиціювання тощо. Це слід показати у вигляді додаткових вигод інвестиційного проекту, підкріпивши дані відповідними розрахунками.

Коли ж використання новітніх технологій переробки гною на біопаливо та швидке дозрівання не передбачається, слід показати перспективи створення гідроізольованого чи іншого гноєсховища, місткість якого відповідає половині річного обсягу накопиченого гною у сільськогосподарському підприємстві, фермі чи тваринницькому комплексі. Навести орієнтовний план використання гною, у тому числі і в процесі вирощування кормів тощо.

Окремою проблемою є переробка й утилізація відходів молочної промисловості. Тому у цьому розділі необхідно розкрити шляхи, якими вона буде вирішуватися, конкретизувавши наявність відповідних угод з обслуговуючими підприємствами, підкріпивши розрахунками вигод і витрат тощо.

У сьомому розділі «План будівництва потужностей та придбання основних засобів» детально визначаються обсяги та вартість цих заходів.

Адже, як зазначають фахівці ННЦ «Інститут аграрної економіки» [122] з метою забезпечення безперервності виробничого процесу в сільськогосподарському підприємстві, на фермі чи у тваринницькому комплексі в інвестиційному проекті необхідно чітко визначити строки будівництва виробничих приміщень, а також придбання основних засобів, включаючи тварин. У розрахунках необхідно враховувати не лише строки й витрати по будівництву сімейної ферми, а й додаткові капітальні витрати, пов'язані із забезпеченням експлуатації ферми та дотриманням вимог законодавства щодо функціонування тваринницьких приміщень. Введення в експлуатацію ферми потребує зберігання кормів для годівлі худоби, введення в експлуатацію виробничих приміщень й налаштування більшості механізмів та обладнання. При цьому, у разі потреби, необхідно придбати додатково техніку, причіпне обладнання та інвентар для обробітку ґрунту, догляду за посівами, їх збирання та переробки тощо, що також потребує врахування при плануванні. У розрахунках також необхідно брати до уваги час і строки доставки нетелей у господарство. Адже отримання молока від корів розпочинається у четвертому місяці після придбання нетелей, а отже й доставку їх у господарство необхідно здійснити після введення в експлуатацію виробничих приміщень і до настання холодної пори року.

Слід також враховувати роботу підприємства молочної промисловості, допоміжних і обслуговуючих підприємств, які залежать від постачання молочної сировини і також вирізняються значною сезонністю. Це необхідно врахувати повною мірою й

відобразити в інвестиційному проекті. Отже, за умов утворення інтеграційного формування особливу увагу при підготовці даного розділу необхідно приділити узгодженості планів щодо обсягів, якості і строків будівництва потужностей і придбання основних засобів між різними учасниками формування.

Більше того, цей розділ, поряд із восьмим та дев'ятим, потребує глибокої деталізації по окремих господарюючих суб'єктах – учасниках інтеграційного формування.

Розділ восьмий «План поточних витрат на виробництво продукції» формується відокремлено по учасниках інтеграційного формування та, за необхідності, в цілому по формуванню у перший рік щомісячно, а в наступні роки поквартально. Проте за кожен рік визначаються поточні витрати на виробництво й збут продукції інтеграційного формування та його окремих учасників.

При цьому до поточних відносять витрати: на сировину і матеріали, оплату праці та витрати на соціальне страхування, корми, електроенергію, воду, опалення, придбання пально-мастильних матеріалів, насіння, засоби захисту рослин, проведення ветеринарних заходів і засоби захисту тварин, ремонт обладнання та інвентаря, лабораторні дослідження з якості сировини і кінцевої продукції тощо. Поряд з цим, окремими статтями слід показати виплату відсотків за користування кредитами, виплату лізингових платежів, а також амортизаційні відрахування.

У дев'ятому розділі «План інвестування та кредитування проекту (лізингу)» наводять дані щодо очікуваного інвестування, кредитування чи лізинг окремих основних засобів по інвестиційному проекту в цілому та у розрізі окремих суб'єктів господарювання. При цьому у разі, коли передбачається залучення стратегічного інвестора, у даному розділі розкривається інформація щодо майнових прав, майбутньої структури власності та розподілу прибутків. Також слід показати очікуваний план вкладення коштів та їх окупності у процесі реалізації проекту й експлуатації виробничих потужностей.

Якщо реалізація інвестиційного проекту або окремих його частин передбачає залучення банківських кредитів, то потрібно у

даному розділі розкрити інформацію стосовно предмета й механізму застави, графіка отримання і погашення основної суми боргу та відсотків за ним, розміру відсоткової ставки, а також можливість отримання державної підтримки для погашення частини відсоткових платежів.

Для сільськогосподарських підприємств, господарюючих суб'єктів молочної промисловості, транспортних та інших обслуговуючих підприємств за ринкових умов виникають значні переваги для використання лізингу як одного з варіантів фінансування інвестиційного проекту, що вирізняється високою ефективністю та, водночас, зумовлює виникнення деяких ризиків. У разі, коли проектом передбачено отримання будь-яких основних засобів, у тому числі й сільськогосподарських тварин у лізинг, відповідна інформація розкривається у даному розділі.

Також доцільно стисло викласти дані щодо обсягів фінансування проекту силами учасників інтеграційного формування, у тому числі й шляхом перерозподілу внутрішніх резервів.

Слід акцентувати увагу на можливостях отримання державної підтримки на реалізацію проекту, показавши не лише очікуваний план-графік залучення коштів, а й ефективність їх використання для конкретних учасників, інтеграційного формування в цілому. Необхідно розкрити інформацію про прямі і непрямі ефекти державної підтримки, показати як вона вплине на учасників проекту, які не є реципієнтами допомоги, на споживачів, на утворення нових робочих місць, суміжні галузі економіки тощо.

Крім того, слід враховувати, що реалізація інвестиційного проекту з утворення інтеграційного формування по виробництву молока і молочних продуктів являє собою по суті запровадження цілого комплексу окремих інвестиційних проектів по учасниках виробничого циклу, які є між собою компліментарними. Тому розробляючи цей розділ проекту підприємству слід особливу увагу приділити реалізації ефекту синергії, взаємоузгодженню вхідних і вихідних грошових потоків та строків виконання робіт придбання основних засобів й поповнення оборотних активів не лише в межах

інвестування окремих учасників, а й усього інтеграційного формування.

До підготовки десятого розділу «Фінансова оцінка проекту» необхідно підійти з двох основних позицій: по-перше, навести дані про ефективність інвестиційного проекту та його окупність; по-друге, показати як реалізація проекту вплине на фінансовий стан і прибутковість діяльності усіх учасників інтеграційного формування, які бізнес-перспективи їм забезпечить.

Першу частину слід навести як по проекту в цілому, так і по його окремих складових у межах інвестування різних господарюючих суб'єктів та реалізувати на підходах класичного інвестиційного аналізу, обчисливши такі показники, як сукупний дисконтований дохід від реалізації проекту (PV), чистий приведений дисконтований дохід (NPV) та деякі відносні індикатори. При цьому слід враховувати, що ставка дисконтування може значно різнитися по окремих складових проекту задля того, щоб якомога повніше врахувати усі особливості інвестування інтеграційного формування з виробництва молока і молочних продуктів. Серед основних відносних індикаторів найбільшу увагу слід приділити таким показникам, як індекс дохідності інвестицій (PI), внутрішня норма дохідності (рентабельності) проекту (IRR), середньозважена вартість капіталу ($WACC$), дисконтований період окупності (DPP).

Щоб показати як реалізація проекту вплине на фінансово-економічний стан господарюючих суб'єктів – учасників інтеграційного формування з виробництва і реалізації молока і молочних продуктів, потрібно навести очікувану динаміку ключових індикаторів, таких як: 1) рентабельність операційної діяльності; 2) рентабельність власного і сукупного капіталу; 3) оборотність капіталу; 4) рівень заборгованості; 5) показники платоспроможності; 6) коефіцієнт фінансової стійкості; 7) коефіцієнт придатності основних засобів; 8) забезпеченість основних засобів оборотним капіталом; 9) маневреність власного капіталу та оборотних активів; 10) рівень ліквідності активів.

В одинадцятому розділі «Оцінка ризиків проекту» слід охарактеризувати та кількісно виміряти рівні ймовірних ризиків, пов'язаних з реалізацією інвестиційного проекту, навести основні заходи, які передбачається здійснювати задля запобігання чи мінімізації негативного впливу цих ризиків та їх очікувану ефективність.

Як зазначає М. І. Кісіль із співавторами [122], ризики інвестиційного проекту можуть призвести до недоотримання запроєктованих доходів та збільшення витрат внаслідок настання подій, які не було враховано при розробці інвестиційного проекту. Як правило, до таких факторів відносять: часткове недофінансування інвестиційного проекту внаслідок зривів у процесі прямого інвестування, кредитування та бюджетної підтримки, технологічні та технічні проблеми (відсутність або несвоєчасність отримання кормів, сировини й матеріалів для підприємств молочної промисловості, вихід з ладу механізмів і обладнання тощо), а також специфічні проблеми, що виникають при реалізації проекту у визначеній галузі економіки (хвороби тварин і рослин, недостатньо висока якість молочної сировини для переробних підприємств, несвоєчасне управлінське рішення, транспортні витрати тощо).

Оцінку проектних ризиків, що зазвичай пов'язана з обрахунком невизначеності кінцевих результатів реалізації інвестиційного проекту, проводять різноманітними методами. Серед них можна виділити три основні групи:

- імовірнісні методи, які ґрунтуються на врахуванні кількісних характеристик ризиків, що супроводжують реалізацію подібних інвестиційних проектів з утворення інтеграційних формувань з виробництва і реалізації молока і молочних продуктів, а також специфіки галузі, політичної та економічної ситуації;
- визначення сукупності критичних точок, яке в кінцевому підсумку зводиться до розрахунку точки беззбитковості;
- аналіз чутливості, який полягає в оцінці впливу змін вихідних параметрів проекту на його кінцеві результати.

До основних часткових методів вимірювання ризику відносять наступні – статистичний та експертний. Сутність статистичного

методу полягає у вивченні статистики втрат у динаміці та по багатьох подібних проектах, що мали місце на даному чи аналогічному підприємствах (інтеграційних формування), на основі чого встановлюється ймовірність одержання економічної віддачі, визначається її усереднена величина й складається прогноз на майбутнє. Для статистичного методу як основні інструменти застосовують розрахунки варіації та дисперсії. При цьому варіація являє собою зміну (коливання) величини ознаки при переході від одного випадку, варіанту, результату до іншого, від одного року до іншого, а дисперсія є мірою розкиду (розсіювання), відхилення фактичного значення ознаки від середнього по вибірці.

На відміну від статистичного експертний метод заснований на узагальненні думок досвідчених підприємців або фахівців. Оскільки в інвестуванні доводиться часто покладатися на власний досвід та знання досвідчених інвесторів, інтуїтивне відчуття ситуацій, метод набув значного поширення. Водночас, ефективність використання методу експертних оцінок підвищується у випадках, коли експерти супроводжують свої оцінки конкретними даними про ймовірність виникнення різних величин (відсотків) втрат.

З метою мінімізації фінансових ризиків інвестиційного проекту слід передбачити нагромадження відповідного обсягу резервів, долучення до державної програми підтримки, страхування тощо. В свою чергу ризики виходу з ладу механізмів слід мінімізувати на основі сервісного обслуговування заводами-виробниками цих механізмів, своєчасним капітальним чи поточним ремонтом, проведенням усіх необхідних процедур щодо їх зберігання й експлуатації. У зв'язку з ризиками епізоотій та хвороб тварин у проекті необхідно передбачити витрати на придбання облаштування санпропускника, застосування ветеринарних препаратів та дезинфікуючих засобів і наймання спеціаліста-ветеринара, облаштування спеціальних лабораторій. Ризики зрывів електропостачання слід компенсувати шляхом придбання дизель-генераторів, які можуть використовуватися також для забезпечення електродоїння у польових умовах [122] та ін.

В заключному розділі «Соціально-економічні результати реалізації проекту» оцінюються соціально-економічні результати з метою обґрунтування необхідності підтримки інвестиційного проекту створення інтеграційного формування з виробництва молока і молочних продуктів органами державної влади та місцевого самоврядування.

Основні соціально-економічні ефекти від реалізації проекту полягають у наступному:

- поліпшення забезпеченості споживачів високоякісними молочними продуктами;
- розвиток підприємств з виробництва, переробки, транспортування та реалізації молока і молочних продуктів, формування тісний господарських зв'язків;
- утворення нових робочих місць;
- сприяння інноваційному розвитку молоковиробничого і молокопереробного сегментів економіки;
- зміцнення екологічної безпеки агропромислового виробництва;
- посилення експортного потенціалу на ринку молочних продуктів;
- розвиток бізнесу у депресивних територіях (у разі, коли проект або його частина реалізуються у районах, визнаних депресивними).

Забезпечення цих ефектів може стати предметом спеціальної державної підтримки. При цьому спрямована до одного із сегментів інтеграційного формування державна підтримка може позитивно впливати і на розвиток інших сегментів.

Для практичної реалізації інвестиційних проектів у створення інтеграційних формувань з виробництва молока і молочних продуктів обчислено їх найбільш важливі параметри, наведені нижче.

Усереднений обсяг освоєння інвестицій одним молокопереробним підприємством за рік становить близько 7990 тис. грн, що визначено на підставі даних про інвестиції молокопереробних підприємств, наведених у додатку И.

При інвестуванні визначеної суми у розвиток молокопереробних підприємств додатково необхідно вкласти 458 тис. грн у розвиток кормовиробництва та 32069 тис. грн – у розвиток молочного скотарства. Таким чином, річний обсяг реалізації одного проекту може складати щонайменше 40,5 млн грн.

Сукупний обсяг інвестицій, необхідний для збільшення виробництва молока і молочних продуктів в сукупному по Україні має скласти 55,59 млрд грн. Як уже зазначалося, з них 10,96 млрд грн – на розвиток молокопереробної промисловості, та 0,63 і 44,0 млрд грн – відповідно на розвиток кормовиробництва і молочного скотарства.

Оптимальний термін реалізації таких інвестицій сім років – з 2014 по 2020 рік. Отже, середньорічний обсяг інвестицій має сягати понад 7941 млн грн, а одночасно у різних регіонах України може реалізовуватися близько 196 інвестиційних проектів.

У Кіровоградській області сукупний розмір інвестицій у розвиток виробництва і переробки молока перевищує 1715 млн грн, з них на кормовиробництво – 19,5 млн грн, у молочне скотарство – 1357,1 млн грн, у молокопереробну промисловість – 338,0 млн грн. У середньому в рік має освоюватися 245,0 млн грн, що цілком забезпечує реалізацію шести інвестиційних проектів у створення інтеграційних формувань з виробництва і реалізації молока. Враховуючи наявність 13 молокопереробних підприємств на Кіровоградщині, можна стверджувати, що реалізація інвестиційних проектів у різні роки може повністю охопити молочну промисловість регіону.

В цілому реалізація інвестиційних проектів шляхом кооперацій і інтеграції виробництва за запропонованими підходами дозволить забезпечити у перспективі розвиток ринку молока і молочних продуктів в Україні.

ПІСЛЯМОВА

Забезпечення населення України молоком і продуктами є важливим національним завданням. Вирішити це завдання неможливо без інвестицій у розвиток виробництва, заготівель, транспортування, зберігання і перероблення молока. Особливо потребує інвестицій капіталомістке виробництво продукції переробки молока.

Залучення інвестицій у молокопереробну промисловість визначається її привабливістю для національних і зовнішніх інвесторів. Тому органам державної, регіональної і місцевої влади необхідно створювати сприятливі умови для діяльності інвесторів, зокрема у виробництві та переробки молока, а безпосередньо інвесторам обирати такі варіанти інвестицій, що забезпечують високий рівень ефективності їх інвестицій.

Досягненням зазначених цілей держави й інвесторів неможливе без знань теорії, методів і практики інвестування та ефективності вкладення капіталу. Для інвестиційного розвитку підприємств важливо розглядати інвестиції як економічну категорію, нерозривно пов'язану з категорією капіталу, а також найважливішою базовою умовою розвитку, що вирізняється історизмом.

Узагальнення теоретичних, методичних і практичних засад теми дослідження дали змогу запропонувати нове вирішення актуальної наукової задачі щодо забезпечення ефективності інвестицій підприємств молочної промисловості.

У зв'язку із зазначеним стосовно сучасного історичного етапу розвитку сутнісні ознаки інвестицій доцільно доповнити двома новими: перша – характеризує їх як критерій для розподілу додаткового новоствореного продукту, оскільки важливим є не сам факт здійснення інвестицій, а побудова економічних та інших суспільних відносин щодо розподілу новоствореного додаткового продукту між учасниками цих відносин відповідно до вкладеного ними капіталу, а друга – відображає інвестиції як основу

матеріального розвитку продуктивних сил та невиробничих галузей і сфер суспільства.

Формуванню ефективної системи управління інвестиціями у молокопереробних підприємствах сприятиме використання їх менеджментом науково-обґрунтованої їх класифікації з урахуванням особливостей галузі та потреб інвесторів, зокрема на основі таких критеріїв як тип стратегії розвитку бізнесу і приналежність до певних ланок виробництва продукції та її просування до кінцевого споживача. Доцільно вирізняти також класифікаційні групи за критеріями ступеня впливу інших інвестицій та видом очікуваного (отриманого) ефекту, а класифікаційні ознаки групувати за періодами прийняття управлінського рішення щодо здійснення інвестицій, їх реалізації та визначення ефекту впровадження.

Процес аналізу ефективності інвестицій необхідно поділяти на підготовчий, основний та завершальний етапи і визначати три критичні точки окупності вкладень і доцільності здійснення проекту шляхом встановлення його показників ефективності, врахування впливу економічного середовища на реалізацію проекту і визначення можливих витрат на мінімізацію та елімінацію ризиків реалізації проекту.

У практиці управління інвестиціями молокопереробним підприємствам слід використовувати матрицю оцінки ефективності їх інвестицій, яка передбачає визначення і аналіз показників економічної, соціальної, екологічної ефективності та інтегрального ефекту за різними рівнями оцінки від окремого інвестиційного проекту або заходу до національного з урахуванням інтересів власників, менеджерів, працівників органів державної влади та місцевого самоврядування.

Кожному молокопереробному підприємству або їх об'єднанням слід адаптувати рекомендовану систему показників оцінки ефективності інвестицій до конкретних умов, що дасть змогу поряд з урахуванням особливостей встановлювати кількісні значення показників ефективності по підприємству та їх сукупності на рівні регіону або держави.

У системі управління інвестиціями молокопереробних підприємств слід формувати фактори впливу на їх ефективність за ланцюгом виробництва і просування продукції до кінцевого споживача по групах технологічних, організаційно-економічних, соціальних чинників, що дозволить першочергово використовувати резерви підвищення ефективності інвестицій у процесі прийняття управлінських рішень.

З метою забезпечення необхідних обсягів внутрішнього споживання та експорту в державі необхідно збільшити сукупне виробництво молока до 18 млн т у рік шляхом здійснення додаткових вкладень у розвиток молочної промисловості в розмірі 11 млрд грн. При цьому необхідно дотримуватися визначеної у процесі дослідження пропорції, відповідно до якої на кожні 1000 грн інвестицій у молочне скотарство слід забезпечуватися 14,3 грн у розвиток виробництва кормів для нього та 240 грн інвестицій у розвиток молочної промисловості. Оптимальним є створення інтеграційних формувань з виробництва і реалізації молока та молочних продуктів, центральною ланкою яких ставатиме молокопереробне підприємство, а до складу входитимуть виробники кормів та молока, селекційні станції, транспортні, торговельні й обслуговуючі підприємства, спеціалізовані лабораторії та інші об'єкти, що забезпечить використання переваг як для учасників інтеграційного формування, так і для інших суб'єктів ринкових відносин. Оптимізацію складу учасників інтеграційного формування доцільно здійснювати із застосуванням спеціально розробленого у процесі досліджень алгоритму.

Запровадження ефективних технологій виробництва, зберігання, транспортування та просування продукції на ринок необхідно здійснювати на принципах (запобігання негативному впливу на організм людини, урахування кумулятивного ефекту допоміжних речовин, що використовуються на різних ланках виробничо-реалізаційного процесу, здійснення витрат з урахуванням оптимального співвідношення «ціна–якість», забезпечення спадковості на різних етапах виробництва і реалізації тощо. Для

реалізації інноваційної моделі розвитку молочної промисловості та молоковиробництва необхідні здійснювати залучення та оптимізацію власних джерел товаровиробників, коштів зовнішніх стратегічних інвесторів, кредитів банків та фінансової допомоги держави на основі запропонованого в процесі досліджень алгоритму. Важливим механізмом фінансування має стати внутрішній перерозподіл резервів учасників інтеграційного формування з урахуванням його переваг і недоліків.

В оцінках інвестиційних проектів з інтеграції та кооперації виробництва і переробки молока слід дотримуватися запропонованої в дослідженнях їх структури, що передбачає такі складові: резюме, загальна характеристика інтеграційного формування, результати здійсненого комерційного аналізу, оцінки масштабу виробництва й збуту продукції, ресурсного забезпечення, правових та дозвільних аспектів, результати екологічної оцінки, ретельно обґрунтовуванні за обсягами і строками реалізації плани будівництва потужностей та придбання основних засобів, плани поточних витрат, інвестування та кредитування проекту (лізингового обслуговування) проекту, результати фінансової оцінки проекту, а також аналізу оцінки ризиків проекту, чутливості проекту, бюджетної ефективності та соціально-економічної результативності проекту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Татаренко Н. О. Теорії інвестицій : навч. посіб. / Н. О. Татаренко, А. М. Поручник. – К. : КНЕУ, 2000. – 160 с.
2. Делепляс Г. Лекции по истории экономической мысли. TEMPUS (TACIS) JEP–N 08508/94 / Новосибирск : НГУ, 2000. – 328 с.
3. Антология экономической классики. – М. : МП “ЕКОНОВ”, 1993. – 475 с.
4. Давид Риккардо. Сочинения. (в 3–х томах). Том 1. Начала политической экономии и налогового обложения. – М. : Государственное издательство политической литературы, 1955. – 360 с.
5. Хрестоматия по экономической теории / сост. Е.Ф. Борисов. – М. : Юристъ, 2000. – 536 с.
6. Кейнс Дж. Общая теория занятости, процента и денег / Кейнс Дж. – М. : Гелиос АРВ, 1999. – 352 с.
7. Майорова Т. В. Інвестиційна діяльність : навч. посіб. / Майорова Т. В. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 376 с.
8. История экономических учений (современный этап) : учебник / под общ. ред. А. Г. Худоркова. – М. : Инфра-М, 1998. – 733 с.
9. Кривобок В. Ю. Загальна теорія зайнятості, процента та грошей Д. М. Кейнса / Кривобок В. Ю. – Х. : Вид-во. ХНЕУ, 2004. – 88 с.
10. Макконнэлл К. Р. Экономикс: принципы, проблемы и политика / К. Р. Макконнэлл, С. Л. Брю. – М. : ИНФРА-М, 1999. – 974 с.
11. Шарп У. Инвестиции / Шарп У., Александер Г., Бэйли Дж. – М. : Инфра-М, 2001. – XII, 1028 с.
12. Гитман Л. Дж. Основы инвестирования / Л. Дж. Гитман, М. Д. Джонк. – М. : Дело, 1997. – 1008 с.

13. Экономика / П. А. Самуэльсон, В. Д. Нордхаус ; ред. пер. с англ. Л. С. Тарасевич, А. И. Леусский. – М. : Бином ; КноРус, 1997. – 800 с.
14. Лук'яник М. М. Сутність інвестицій як економічної категорії / М. М. Лук'яник // Вісник Сумського нац. аграр. ун-ту. Серія «Фінанси і кредит». – 2003. – №2. – С. 107–110.
15. Вакулик І. І. Римське право в латиномовній термінології : Метод. посіб. / Вакулик І. І. – К. : Вид. центр НУБіП України, 2010. – 140 с.
16. Гриньова В. М. Проблеми розвитку інвестиційної діяльності : монографія / [В. М. Гриньова, В. О. Коюда, Т. І. Лепейко та ін.] ; за ред. В. М. Гриньової. – Х. : ХДЕУ, 2002. – 464 с.
17. Мюллер В. К. Англо-русский словарь / Мюллер В. К. – М. : Рус. яз., 1995. – 723 с.
18. Балацький О. Ф. Управління інвестиціями : навч. посіб. / Балацький О. Ф., Теліженко О. М., Соколов М. О. – Суми : Університетська книга, 2004. – 232 с.
19. Бланк И. А. Инвестиционный менеджмент / Бланк И. А. – К. : МП “ИТЕМ”, 1995. – 448 с.
20. Большая Советская Энциклопедия (в 30 томах). М. : Сов. энцикл., 1972. – Т.10 : Ива-Италики. – 592 с.
21. Гуткевич С. О. Організація управління інвестиційним процесом (в аграрному секторі України) : навч. посіб. / Гуткевич С. О. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2003. – 61 с.
22. Державне регулювання економіки : навч. посіб. – Ч. 2 / [С. Є. Гіль, Л. В. Єфремова, О. Ф. Серіков та ін.]. – Х. : ХДЕУ, 2003. – 84 с.
23. Економіка підприємства : підручник / за заг. ред. С. Ф. Покропивного. – К. : КНЕУ, 2000. – 528 с.
24. Економічна енциклопедія : у трьох томах. Т.1 / Редкол. : С. В. Мочерний (відп. ред.). – К. : Академія, 2000. – 864 с.
25. Єлейко Я. І. Інвестиції, ризик, прогноз / Єлейко Я. І., Єлейко О. І., Раєвський К. Є. – Львів : Львівський банківський інститут Національного банку України, 2000. – 176 с.

26. Мертенс А. В. Инвестиции / Мертенс А. В. – К. : Киевское инвестиционное агентство, 1997. – 416 с.
27. Украинская Советская Энциклопедия (в 12 томах). – К. : Полиграфкнига, 1980. – Т.4. – 562 с.
28. Oxford dictionary of business English for learners of English / Ed. By A. Tuck. – Oxford : Oxford University Press, 2000. – 493 p.
29. Rosenberg J. M. Dictionary of business und management. – N. Y. etc. Wiley, 1978. – 564 p.
30. Бланк И. А. Инвестиционный менеджмент : учеб. курс / Бланк И. А. – К. : Эльга, Ника-Центр, 2001. – 448 с.
31. Про інвестиційну діяльність : Закон України № 1560–ХІІ від 18.09.1991 р. / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1991, № 47, ст.646.
32. Бланк І. О. Інвестиційний менеджмент : підручник / І. О. Бланк, Н. М. Гуляєва. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2003. – 398 с.
33. Инвестиционные проблемы народнохозяйственных комплексов / отв. редактор В. П. Красовский. – М. : Наука, 1975. – 422 с.
34. Про утворення Державного лізингового підприємства “Украгролізинг” : Постанова Кабінету Міністрів України від 19.02.1999 №225 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua
35. Фінансово-кредитные методы повышения эффективности промышленного производства / под общ. ред. С. Я. Огородника. – К. : Техника, 1990. –237с.
36. Роль банка в повышении эффективности капитальных вложений / под ред. П. Д. Подшиваленко, М. А. Песселя. – М. : Финансы, 1980.– 205 с.
37. Фінансово-кредитные проблемы интенсификации капитального строительства : монографія / [В. И. Букато, М. А. Пессель, В. В. Мужичких и др.] ; под ред. В. И. Букато, М.А.Песселя. – М. : Финансы и статистика, 1987. – 204 с.

38. Хачатуров Т. С. Эффективность капитальных вложений / Хачатуров Т. С. – М. : Экономика, 1979. – 335 с.
39. Красовский В. П. Проблемы экономики капитальных вложений / Красовский В. П. – М. : Экономика, 1967. – 174 с.
40. Политическая экономия : Словарь / под. ред. О. М. Ожерельева и др. – М. : Политиздат, 1990. – 607 с.
41. Татаренко Н. О. Теорії інвестицій : навч. посіб. / Н. О. Татаренко, А. М. Поручник. – К. : КНЕУ, 2000. – 160 с.
42. Бизнес-план инвестиционного проекта: отечественный и зарубежный опыт. Современная практика и документация / под ред. В. М. Попова. – М. : Финансы и статистика, 2001. – 432 с.
43. Кухленко О. Стратегія інвестиційної діяльності в Україні / Кухленко О., Смірнова О. // Економіка України. – 2002. – № 11. – С.22–27.
44. Бланк И. А. Словарь-справочник финансового менеджера / Бланк И. А. – К. : Ника-Центр, 1998. – 480 с.
45. Стратегическое планирование и анализ эффективности инвестиций / Идрисов А. Б., Картышев С. В., Постников А. В. – М. : ФИЛИНЪ, 1996. – 272 с.
46. Бирман Г. Экономический анализ инвестиционных проектов / Г. Бирман, С. Шмидт ; под ред. Л. П. Белых. – М. : Банки и биржи, ЮНИТИ, 1997. – 631с.
47. Липсиц И. В. Инвестиционный проект: методы подготовки и анализа : учеб.-справ. пособ. / И. В. Липсиц, В. В. Коссов. – М. : Изд-во БЕК, 1996. –304с.
48. Пересада А. А. Основы инвестиционной деятельности / А. А. Пересада – К. : Либра, 1996. – 344 с.
49. Шевчук В. Я. Основы інвестиційної діяльності / Шевчук В. Я., Рогожин П. С. – К. : Генеза, 1997. – 384 с.
50. Финансовый менеджмент: руководство по технике эффективного менеджмента. – М. : КАРАНА, 1998. – 290 с.
51. Сич Є. М. Класифікація інвестицій як системи супідрядних понять довгострокового вкладення капіталу / Є. М. Сич, В. П. Ільчук // Фінанси України. –1999. –№7. – С. 22–29.

52. Хорн В. Основы управления финансами / В. Хорн. – М. : Финансы и статистика, 1996. – 215с.
53. Reilly K. Investments. –New York : The Dryden Press, 1992. – 520 p.
54. Холт Р. Планирование инвестиций / Р. Холт, С. Баренс. – М. : Дело ЛТД, 1994. –128 с.
55. Румянцев А. П. Міжнародна економіка : підручник / Румянцев А. П. – К. : Знання-Прес, 2003. – 447 с.
56. Про акціонерні товариства : Закон України № 514–VI від 17.09.2008 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2008, № 50–51, ст.384.
57. Коммерческая оценка инвестиций / Бузова И. А., Маховикові Г. А., Теренова В. В. ; под ред. В. Е. Есипова – С.Пб. : Питер, 2004. – 432 с.
58. Пересада А. А. Інвестування : навч. посіб. / Пересада А. А. – К. : КНЕУ, 2004. – 250 с.
59. Гуторов О. І. Інвестування : навч. посіб. / Гуторов О. І. – Х. : ХНАУ, 2003. – 293 с.
60. Пересада А. А. Інвестиційний процес в Україні / А. А. Пересада. – К. : Лібра, 1998.–380 с.
61. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 12 «Фінансові інвестиції» : Наказ Міністерства фінансів України від 26.04.2000 р. за №91 (із змінами та доповненнями). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0284-00>
62. Староверова Г. С. Экономическая оценка инвестиций : учеб. пособ. / Староверова Г. С., Медведєв А. Ю., Сорокина И. В. – М. : КНОРУС, 2006. – 312 с.
63. Бланк И. А. Инвестиционный менеджмент : учебный курс / Бланк И. А. – К. : Эльга, Ника-Центр, 2006. – 552 с.
64. Борулько Н. М. Инвестирование: теоретический аспект / Н. М. Борулько // Вісн. Східноукраїнського нац. ун-ту ім. В. Даля. – 2004. – №10. – Ч.1. – С. 152–157.

65. Бочаров В. В. Инвестиции / В. В. Бочаров. – С.Пб. : Питер, 2002. – 288 с.
66. Дмитрієва Н. А. Визначення економічної ефективності на макро- та мікрорівні / Н. А. Дмитрієва // Фінанси України. – 2000. – №9. – С. 68–72.
67. Губський В. В. Інвестиційні процеси в глобальному середовищі / Гунський В. В. – К. : Наук. думка, 1998. – 389 с.
68. Економічний довідник аграрника. – К. : Держвидав “Преса України”, 2003. – 799 с.
69. Конституція України від 28.06.1996 р., № 254к/96–вр / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141.
70. Андрійчук В. Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз : монографія / Андрійчук В. Г. – К. : КНЕУ, 2005. – 292 с.
71. Инвестиционные проблемы народнохозяйственных комплексов / отв. редактор В. П. Красовский. – М. : Наука, 1975. – 422 с.
72. Крылов Э. И. Анализ эффективности инвестиционной и инновационной деятельности предприятия : учеб. пособ. / Э. И. Крылов, И. В. Журавкова. – М. : Финансы и статистика, 2001. – 384 с.
73. Гойко А. Ф. Методи оцінки ефективності інвестицій та пріоритетні напрямки їх реалізації / А. Ф. Гойко. – К. : ВІРА-Р, 1999. – 320 с.
74. Игошин Н. В. Инвестиции. Организация, управление и финансирование : учебник для вузов / Игошин Н.В. – М. : Финансы, ЮНИТИ, 2000. – 413 с.
75. Активізація і підвищення ефективності інвестиційних процесів на підприємствах / Хобта В. М., Попова О. Ю., Мешков А. В. / НАН України. Ін-т економіки пром-сті. МОН України ДонНТУ. – Донецьк, 2005. – 343 с.
76. Пархомець М. К. Аналіз ефективності інвестицій на підприємствах молочної промисловості: організація та методика :

монографія / М. К. Пархомець, Л. М. Уніят ; за ред. М. К. Пархомця. – Тернопіль : Економічна думка, 2006. – 223 с.

77. Методические рекомендации по анализу показателей и факторов экономической эффективности капитальных вложений в сельское хозяйство. – К. : Украинский НИИ экономики и организации сельского хозяйства им. А. Г. Шлихтера, 1988. – 80 с.

78. Постанова Кабінету Міністрів України від 14.04.2000 р. № 656. Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>

79. Прогноз споживання основних продуктів харчування населенням України / Про затвердження Комплексної програми підтримки розвитку українського села на період до 2015 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 р. N 1158.

80. Кісіль М. І. Критерій і показники економічної ефективності малого та середнього бізнесу на селі // Економіка АПК. – 2001. – №8. – С. 59–64.

81. Національний класифікатор України „Класифікація видів економічної діяльності” ДК 009:2010, прийнятий наказом Держспоживстандарту України № 457 від 11.10.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=vb457609-10>.

82. Державний класифікатор продукції та послуг ДК 016–97, затв. наказом Державного комітету України по стандартизації, метрології та сертифікації від 30 грудня 1997 р. № 822 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.nau.ua/doc/?doc_id=539812.

83. Офіційний сайт Світової Продовольчої Організації: FAO. FAOStat. Livestock Primary [World (Total), 2010, Cow milk fresh, whole] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://faostat.fao.org/site/569/DesktopDefault.aspx?PageID=569#ancor>

84. Офіційний сайт Світової Продовольчої Організації: FAO. FAOStat. Livestock Primary [World (List), 2010, Cow milk fresh, whole] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://faostat.fao.org/site/569/DesktopDefault.aspx?PageID=569>

85. T. Hemme (ed.) : IFCN Dairy Report 2011 / International Farm Comparision Network, IFCN Dairy Research Center, Kyel, Germany. – 2011 – 206 p.

86. Купалова Г. І. Теорія економічного аналізу : навч. посіб. / Купалова Г. І. – К. : Знання, 2008. – 639 с.

87. Сільське господарство України за 2010 рік : статистичний збірник / [ред. Ю. М. Остапчук]. – К. : Держкомстат України, 2011. – 384 с.

88. Статистичний збірник “Тваринництво України” за 2010 рік / [ред. Ю. М. Остапчук]. – К. : Держкомстат України, 2011. – 202 с.

89. Статистичний збірник “Тваринництво України” за 2011 рік / [ред. Н. С. Власенко]. – К. : Держкомстат України, 2012. – 211 с.

90. Статистичний збірник “Тваринництво України” за 2012 рік / [ред. Н. С. Власенко]. – К. : Держстат України, 2013. – 212 с.

91. Статистичний збірник “Тваринництво України” за 2013 рік / [ред. Н. С. Власенко]. – К. : Держстат України, 2014. – 212 с.

92. Статистичний збірник “Сільське господарство Кіровоградської області” за 2010 рік / [ред. Л. Б. Дівель]. – Кіровоград : Гол. управління статистики у Кіровоградській області, 2011. – 291 с.

93. Економічна доповідь „Виробництво молока та молочної продукції в області” за 2010 рік / [ред. Л. Н. Гарник]. – Кіровоград : Гол. управління статистики у Кіровоградській області, 2011. – 11 с.

94. Економічна доповідь „Виробництво молока та молочної продукції в області” за 2009 рік / [ред. Л. Н. Гарник]. – Кіровоград : Гол. управління статистики у Кіровоградській області, 2010. – 11 с.

95. Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств за 2013 рік. – К. : Держкомстат України, 2014 – 84 с.

96. Аналіз ринку молока та молочних продуктів. Динаміка цін на молоко в Україні (січень–грудень 2010) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://milkua.info/uk/milkproducts>

97 Офіційний сайт Світової Продовольчої Організації: FAO. FAOStat. Livestock Processed [World (List), 2010, Milk Whole Dried (Total), Butter and Ghee (Total), Cheese (All Kinds) (Total),

Evaporat&Condensed Milk (Total), Skim Milk&Buttermilk, Dry (Total)] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://faostat.fao.org/site/603/DesktopDefault.aspx?PageID=603>.

98. Статистичний збірник “Україна у цифрах 2010” / [ред. Ю. М. Остапчук]. – К. : Держкомстат України, 2011. – 252 с.

99. Ціни і тарифи. Індеси споживчих цін (індекс інфляції). Індеси споживчих цін на товари та послуги у 2010 році (до попереднього місяця) // Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

100. Витрати та ресурси домогосподарств. Структура сукупних витрат домогосподарств (1999–2010) // Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/gdvvg_rik/dvvg_u/strukt2006_u.htm

101. Інвестиції та будівельна діяльність : Методологічні пояснення // Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

102. Экономический анализ : учебник для вузов / [Л. Т. Гиляровская, О. В. Антонова, Д. А. Ендовицкий и др.] ; под ред. Л. Т. Гиляровской. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2004. – 615 с.

103. Обґрунтування рішень в умовах невизначеності / Теорія менеджменту : конспект лекцій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://books.efaculty.kiev.ua/men/6/t4/3.html>

104. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436–IV із змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

105. Переліки заходів, інвестиційних проектів та об’єктів соціального спрямування, реалізація яких передбачається у 2011–2015 роках / Розвиток міст і районів Кіровоградщини // Офіційний сайт Кіровоградської ОДА [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kr-admin.gov.ua/DPI/Ua/17081105.pdf>.

106. Бази даних : Емітенти. Офіційний сайт Державної установи „Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України”

[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://smida.gov.ua/db/emitent>

107. Національний проект “Відроджене скотарство”. – К. : ДІА, 2011. – 44 с.

108. Статистична інформація. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

109. Саблук П. Т. Чи будуть "молочні ріки" України повноводними? / П. Т. Саблук // АгроПерспектива. – 2007. – № 1. – С. 36–38.

110. Калинчик Н.В. Формирование и функционирование рынка молока и молокопродуктов в Украине : монография / Калинчик Н. В., Одинцов М. М., Одинцов О. М. – Черкасы, 2007. – 199 с.

111. Програма «Молоко Кіровоградщини» / Кіровоградська обласна державна адміністрація : інтернет ресурс // www.kr-admin.gov.ua/start.php?q=News1/.

112. Стратегічні напрями інвестиційного забезпечення розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / [Лупенко Ю. О., Дем'яненко М. Я., Кісіль М. І. та ін.] ; за ред. Ю. О. Лупенка та М. І. Кісіля. – К. : ННЦ ІАЕ, 2012. – 66 с.

113. Розвиток інноваційної інфраструктури та становлення інноваційної моделі розвитку / [М. І. Кісіль, М. Ю. Коденська, М. Ю. Кожем'якіна, М. М. Кропивко та ін.] // Наукові основи агропромислового виробництва в зоні Степу України. – К. : Аграрна наука, 2010; розд. 10.6; Наукові основи агропромислового виробництва в зоні Полісся і західному регіоні України; розд., 10.7. – К. : Аграр. наука, 2010.

114. Гуторов О. І. Світові тенденції розвитку молочного скотарства / О. І. Гуторов // Економіка АПК. – 2011. – № 6. – С. 151–159.

115. Хибма Дж. С. Молочное питание: инвестиции в молоко [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.farmingforumsite.com.

116. Євдокимов І. О. Молочна сироватка. Сучасні технології переробки / І.О. Євдокимова // Молочна промисловість. – 2008. – № 3 (46). – С. 22 – 25.

117. Гошкодер С. А. Науково-практичні основи технології переробки молока і молочних продуктів : конспект лекцій / С. А. Гошкодер. – Суми : Сумський Нац. аграр. уні-т, 2012. – 57 с.

118. Петрина А. Нове в технологіях спредів з наповнювачами [Електронний ресурс] / А. Петрина, Г. Тимчук, О. Грек. – Режим доступу : <http://www.meatbusiness.ua/article.php?p=608&j=1>.

119. У молочних продуктах все частіше виявляють шкідливі домішки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.11channel.dp.ua/news/dp/2012/08/15/20991.html>.

120. Інвестиційні пріоритети та механізми їхньої реалізації / [М. І. Кісіль, М. Ю. Коденська, М. Ю. Кожем'якіна та ін.] // Наукові основи агропромислового виробництва в зоні Степу України; розд.10.5. – К. : Аграр. наука, 2010, 10.6. – 986 с.; Наукові основи агропромислового виробництва в зоні Полісся і західному регіоні України; розд.10.6. – К. : Аграрна наука, 2010. – 944 с.

121. Чопенко В. Молоко пустелі / В. Чопенко // Дзеркало тижня. – 07.12.2012. – № 45.

122. Кісіль М. І. Методичні рекомендації з розроблення інвестиційних проектів молочних ферм в особистих селянських господарствах / М. І. Кісіль, М. М. Кропивко. – К. : ННЦ ІАЕ, 2013. – 30 с.

123. Саєнко М. Г. Стратегія підприємства : підручник / Наєнко М. Г. – Тернопіль : Економічна думка, 2006. – 390 с.

124. Белінська Н. С. Економічна ефективність діяльності молокопереробних підприємств в період ринкових трансформацій в Україні (1991–2007 роки) : монографія / Н. С. Белінська, О. Й. Лесько ; Вінниц. нац. техн. ун-т. – Вінниця : ВНТУ, 2012. – 279 с.

125. Божидарнік Т. В. Розвиток молокопродуктового підкомплексу АПК в умовах глобалізації: теоретико-методологічні та прикладні аспекти : монографія / Т. В. Божидарнік ; Білоцерк. нац. аграр. ун-т. – Луцьк : РВВ Луцького НТУ, 2011. – 415 с.

126. Бойко К. В. Теоретико-методичні засади обліку, аналізу та аудиту хеджування (на прикладі підприємств переробної промисловості) : монографія / К. В. Бойко, І. К. Дрозд,

М. С. Письменна ; [за заг. ред. І. К. Дрозд]. – К. : Кафедра, 2011. – 207 с.

127. Бурова Т. А. Моніторинг діяльності підприємств харчової промисловості: проблеми теорії та практики : монографія / Т. А. Бурова. – Херсон : Айлант, 2011. – 347 с.

128. Бутко М. П. Конкурентні позиції харчової промисловості України в умовах СОТ : монографія / М. П. Бутко, А. Г. Ясько ; Черніг. держ. технол. ун-т. – Ніжин : Аспект-Поліграф, 2011. – 279 с.

129. Вовк В. М. Інвестування : навч. посіб. / В. М. Вовк, І. М. Паславська ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. – Л. ; Дрогобич : Коло, 2011. – 464 с.

130. Гришова І. Ю. Ресурсне забезпечення молокопереробних підприємств в контексті формування обігового капіталу : монографія / Гришова І. Ю. – Херсон : [б. в.], 2011. – 239 с.

131. Гуткевич С. О. Інвестування: теорія і практика : навч. посіб. / Гуткевич С. О. – Полтава : АСМІ, 2011. – 260 с.

132. Джусов О. А. Інвестування на міжнародному ринку акцій: аспект управління : монографія / Джусов О. А. – Д. : Вид-во ДНУ, 2013. – 323 с.

133. Єршова Г. В. Проблеми фінансового забезпечення інвестиційної діяльності промислових підприємств в Україні / Г.В. Єршова // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. – Вип. 214: В 4 т. – Т. 1. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2006. – С. 32–39.

134. Єршова Г. В. Формування фінансових джерел інвестицій в основний капітал підприємств в умовах економічної кризи / Г.В. Єршова // БізнесІнформ. – 2009. – №1. – С. 42–48.

135. Інвестування: підручник / [Л. О. Омелянович, О. В. Веретенникова, О. Ю. Руденко та ін.] ; за ред. Л. О. Омелянович. – К. : Знання, 2012. – 278 с.

136. Інвестування національної економіки : монографія / [Федоренко В. Г. та ін. ; за ред. В. Г. Федоренка, М. П. Денисенка] ; Ін-т підготов. кадрів Держ. служби зайнятості України. – К. : ІПК ДСЗУ, 2011. – 295 с.

137. Інвестування підприємств України : навч. посіб. / [Федоренко В. Г. та ін. ; за ред. В. Г. Федоренка, М. П. Денисенка] ; Ін-т підготов. кадрів Держ. служби зайнятості України. – К. : ДКС Центр, 2013. – 223 с.

138. Калінеску Т. В. Соціальне інвестування та відповідальність підприємств : монографія / Т. В. Калінеску, О. О. Зеленко, М. О. Наталенко; Східноукр. нац. ун-т ім. Володимира Даля. – Луганськ : [б. в.], 2013. – 290 с.

139. Кічук Н. В. Інноваційний фактор розвитку підприємств харчової промисловості України / Кічук Н. В. // Науковий вісник ОДЕУ. Науки: економіка, політологія, історія. – 2006. – №10(30) – С. 135 – 143.

140. Кічук Н. В. Критерії та показники оцінки конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості / Кічук Н. В. // Прометей: регіональний збірник наукових праць з економіки Донецького економіко-гуманітарного інституту МОН України та Інституту економіко-правових досліджень НАН України. – 2007. – №3 (24). – С. 271 – 277.

141. Кічук Н. В. Методи конкурентної боротьби на ринку молочної продукції України / Кічук Н. В. // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць – Вип.216. – 1. – Дніпропетровськ : ДНУ – 2006. – С. 70 – 78.

142. Климчук С. В. Финансовая реструктуризация предприятий пищевой промышленности Украины: состояние и перспективы / Климчук С. В. – Сімферополь : ДіАйПі, 2007. – 360 с.

143. Климчук С. В. Взаимодействие финансово-экономических правовых актов агробизнес-реструктуризации финансового типа / С. В. Климчук // Бізнес-інформ. – 2006. – № 9. – С. 3–5.

144. Климчук С. В. Стратегическое развитие агробизнес-реструктуризации финансового типа / С. В. Климчук // Прометей. – 2006. – № 2(20). – С. 170–173.

145. Коваленко Н. М. Кластерна концепція як основа розвитку АПК України / Н. М. Коваленко, Т. О. Мороз // Економіка: проблеми

теорії та практики : зб. наук. праць : [в 6 т.]. – 2009. – Вип. 251. – Т. 2. – С. 496–503.

146. Коваль Н. В. Інноваційний чинник розвитку молокопереробної промисловості / Н. В. Коваль // Інвестиції: практика та досвід. – 2008. – №10. – С. 18–22.

147. Кублікова Т. Б. Прямі іноземні інвестиції – стратегія розвитку України / Кублікова Т. Б. – Одеса : Атлант, 2012. – 279 с.

148. Лук'янов І. В. Іноземні інвестиції в економіку України у перехідний період : монографія / І. Лук'янов ; Укр. акад. наук, Відділення економіки і упр. – К. : Фенікс, 2011. – 114 с.

149. Мазур Н. А. Молокопродуктовий підкомплекс Поділля в системі продовольчого забезпечення населення : монографія / Мазур Н. А. – Кам'янець–Подільський : Зволейко Д. Г. [видавець], 2012. – 215 с.

150. Мармуль Л. О. Інвестування інноваційного розвитку харчових і переробних підприємств : монографія / Л. О. Мармуль, І. В. Ксьонджик. – Миколаїв, 2011. – 148 с.

151. Микитюк В. М. Регіональна стратегія інвестування аграрного сектору : монографія / В. М. Микитюк, М. О. Орликовський ; Житомир. нац. агрокол. ун-т. – Житомир : Вид-во Житомир. нац. агрокол. у-нту, 2010. – 219 с.

152. Мілінчук О. В. Інтегральна оцінка фінансового потенціалу підприємств харчової промисловості Житомирського регіону / О. В. Мілінчук // Часопис Хмельн. ун-ту управління та права. – 2009. – № 2 (30). – С. 368–373.

153. Мілінчук О. В. Сучасний стан та перспективи розвитку харчової промисловості в Житомирському регіоні / О. В. Мілінчук // Вісник Націон. ун-ту водного господарства та природокористування : зб. наук. праць. Економіка. – 2008. – Ч. 5. – № 4 (44). – С. 612–619.

154. Моргун О. В. Інвестиційне забезпечення процесу відтворення основних засобів підприємств молочної промисловості / О. В. Моргун // Наук. вісник Луганського нац. аграр. уні-ту. – 2010. – № 15. – С. 249–254.

155. Моргун О. В. Напрями розвитку молочної галузі і молокопереробної промисловості / О. В. Моргун // Економіка АПК. – 2009. – № 7. – С. 62–66.

156. Моргун О. В. Фінансове забезпечення інноваційної діяльності молокопереробних підприємств / О. В. Моргун // Економіка АПК. – 2010. – № 2. – С. 135–138.

157. Москаленко В. О. Кадровий потенціал підприємств харчової промисловості України: формування, управління та розвиток : монографія / Москаленко В. О. ; Нац. ун-т харч. технологій. – К. : Нац. ун-т харч. технологій, 2010. – 212 с.

158. Павловська Л. Д. Забезпечення конкурентоспроможності продукції молокопереробних підприємств : монографія / Л. Д. Павловська, М. В. Заходим. – Житомир : Полісся, 2011. – 225 с.

159. Петренко Я. В. Трансформація приватних заощаджень в інвестиції в транзитивній економіці : монографія / Петренко Я. В. – Краматорськ : ДДМА, 2013. – 123 с.

160. Плетень Ю. І. Організація і управління інвестиційною діяльністю підприємств харчової промисловості : монографія / Ю. І. Плетень, Н. В. Ващенко. – Донецьк : Ноулідж, Донец. відділення, 2011. – 169 с.

161. Політика України у сфері сільського господарства, біоенергетики та харчової промисловості – дослідження, висновки та рекомендації / [Хайнс Штрубенхофф та ін.] ; за ред. Хайнса Штрубенхоффа, Вероніки Мовчан, Ігоря Бураковського. – К. : АДЕФ-Україна, 2009. – 384 с.

162. Старченко К. Інвестиції: теорія і практика / К. Старченко. – Мюнхен : Ukrainische Freie Universität, 2011. – 236 с.

163. Товста Т. Л. Стратегічна сегментація діяльності підприємств харчової промисловості / Т. Л. Товста // Вісн. Сумського держ. уні-ту. Серія «Економіка». – 2008. – №2. – С.175–182.

164. Харчишина О. В. Формування організаційної культури в системі менеджменту підприємств харчової промисловості : монографія / Харчишина О. В. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – 290 с.

165. Чеботарьов В. А. Державна регуляторна політика інноваційної структурної трансформації харчової та переробної промисловості : монографія / Чеботарьов В. А. – Луганськ : ДЗ "ЛНУ ім. Т. Шевченка", 2011. – 448 с.

166. Череп А. В. Вибір ефективних управлінських рішень на підприємствах харчової промисловості : монографія / А. В. Череп, Н. М. Шмиголь. – Запоріжжя : Запорізь. нац. ун-т, 2010. – 408 с.

167. Череп А. В. Ефективність фанчайзингової діяльності підприємств харчової промисловості в умовах ринкових відносин : монографія / А. В. Череп, А. В. Сучков. – Запоріжжя : Арісто, 2011. – 232 с.

168. Череп А. В. Створення та розвиток кластерних об'єднань підприємств харчової промисловості: теорія та практика : монографія / А. В. Череп, Т. В. Пуліна. – Запоріжжя : ЗНТУ, 2011. – 259 с.

169. Черкасова С. В. Сучасний стан та перспективи розвитку інвестування в небанківському фінансовому секторі : монографія / С. В. Черкасова, М. В. Сороківська. – Л. : Растр-7, 2013. – 185 с.

170. Шадура-Никипорець Н. Т. Система принципів регіонального харчопродовольчого комплексу / Н. Т. Шадура-Никипорець // Вісн. Чернігівського держ. техно. уні-ту : зб. – Чернігів : ЧДТУ, 2010. – №46. – С.223–230. – (Серія "Економічні науки").

171. Шадура-Никипорець Н. Т. Сучасний стан харчової промисловості України в контексті вирішення проблем ефективного господарювання / Н. Т. Шадура-Никипорець // Теорії мікро- та макроекономіки : зб. – К. : АМУ, 2010. – №35. – С.109–117.

172. Шмиголь Н. М. Управління доходами підприємств харчової промисловості : монографія / Шмиголь Н. М. – Запоріжжя : Дике Поле, 2011. – 304 с.

173. Яркіна Н. М. Інвестування : навч. посіб. / Н. М. Яркіна. – К. : Університет "Україна", 2012. – 175 с.

ДОДАТКИ

Структура виробництва молока за деякими країнами світу (2013 рік)

Країн	Обсяг виробництва молока коров'ячого		Поголів'я корів		Середня продуктивність однієї корови		Середній розмір ферми, гол
	тис. т	частка від світового обсягу, %	тис. гол	частка від світового обсягу, %	кг	відносно середнього показника у світі, %	
Аргентина	10501,9	1,7	2335,7	0,9	4496	198,4	157
Австралія	9023,0	1,0	1553,0	0,6	5810	256,4	213
Беларусь	6597,9	1,0	1444,6	0,5	4567	201,6	22
Болгарія	1124,4	0,2	296,8	0,1	3789	167,2	4
Бразилія	31667,6	5,3	22924,9	8,7	1381	61,0	20
Велика Британія	14,0	2,3	1864,0	0,7	7489	330,5	118
Данія	4909,4	0,8	568,2	0,2	8640	381,3	140
Індія	50300,0	8,4	43600,0	16,5	1154	50,9	2
Канада	82430,0	1,4	1005,0	0,4	8202	362,0	76
Китайська Народна Республіка	36022,6	6,0	12503,2	4,7	2881	127,1	5
Королівство Нідерланди	11631,0	1,9	1551,7	0,6	7496	330,8	75
Німеччина	29628,9	4,9	4183,1	1,6	7083	312,6	46
Нова Зеландія	17010,5	2,8	4680,1	1,8	3635	160,4	376
Південно-Африканська Республіка	3233,0	0,5	1000,0	0,4	3233	142,7	204
Російська Федерація	31895,1	5,3	9022,0	3,4	3535	156,0	3
Сполучені Штати Америки	87461,3	14,6	9117,0	3,4	9593	423,3	146
Україна	10977,2	1,8	2736,5	1,0	4011	177,0	1
Франція	23301,2	3,9	3732,7	1,4	6242	275,5	47
Світ – всього	599615,1	100,0	264565,9	100,0	х	х	х
Світ, в середньому	х	х	х	х	2266	100	х

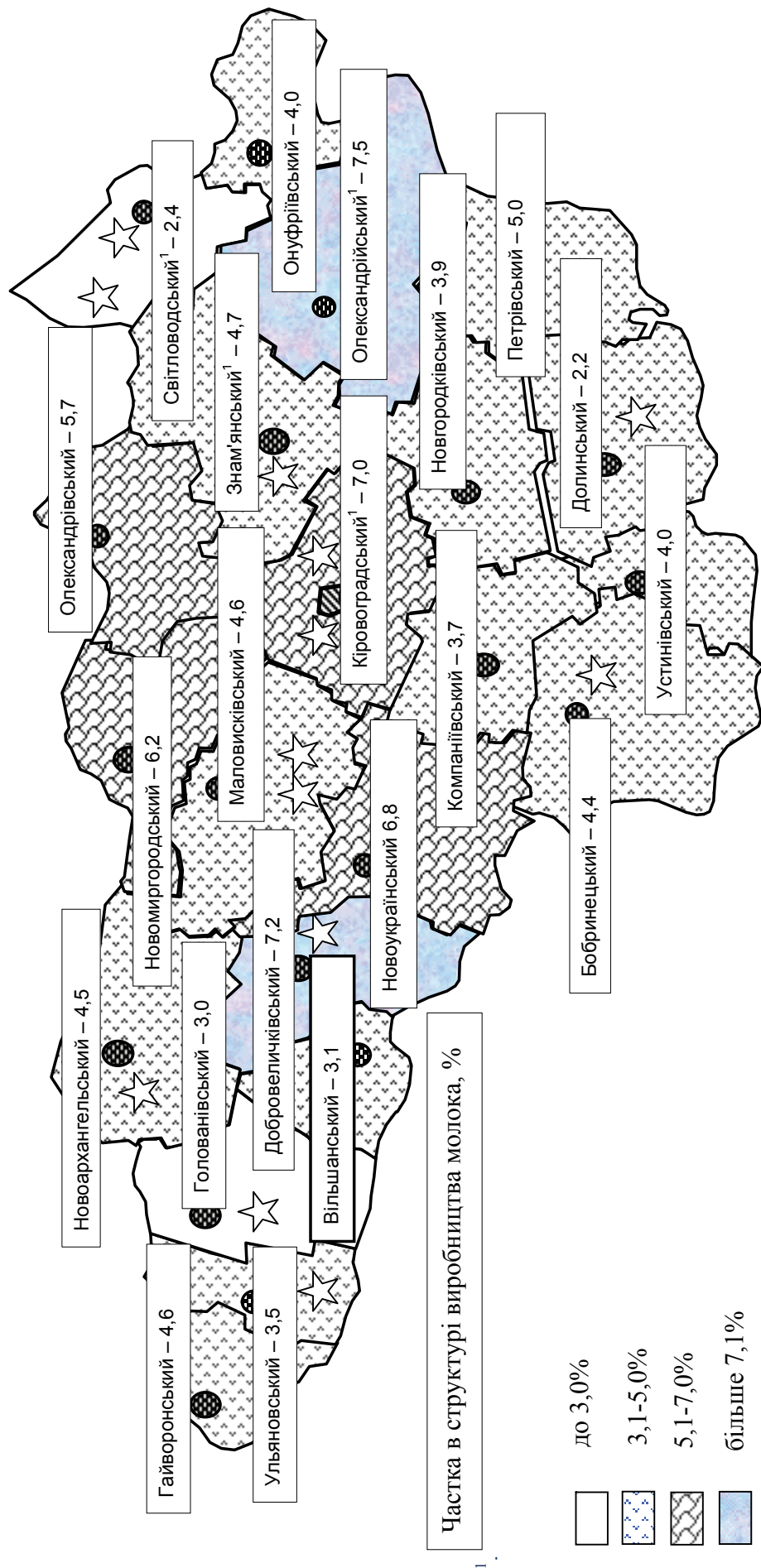
Джерело: розрахунки автора за даними FAO та IFCN [84, 85].

Реалізація молока та молокопродуктів сільськогосподарськими підприємствами Кіровоградської області у 1991 – 2013 роках

Район	1991	1995	2000	2005	2010	2011	2012	2013
Молоко та молочні продукти (у перерахунку на молоко), т – всього	620212	236149	70921	43296	32860	31153	35010	35313
в т.ч. (відсотків до загального обсягу)								
переробним підприємствам	99	90	77	67	80	81	83	86
на ринку	0	7	13	14	4	3	3	1
населенню	1	2	9	4	1	1	0	0
за іншими каналами	–	1	1	15	15	15	14	13
В розрізі районів та міст, т:								
м.Кіровоград	–	–	–	–	–	–	–	2667
м.Знам'янка	–	–	–	–	–	–	–	10
райони								
Бобринецький	36067	11850	1954	738	551	231	240	178
Вільшанський	18589	7759	2963	976	411	272	360	397
Гайворонський	18767	6398	2518	2006	1905	1885	2018	2489
Голованівський	30089	12540	3383	1120	386	267	91	79
Добровеличківський	29505	13189	3382	1313	1199	1109	1600	1881
Долинський	28169	8634	2185	526	469	477	518	634
Знам'янський	41832	17508	3544	990	979	938	975	791
Кіровоградський	41884	17385	5140	3806	4096	3392	3704	3587
Компаніївський	21254	6507	2002	1385	1188	991	1117	889
Маловисківський	37116	13502	2475	1330	322	322	197	194
Новгородківський	20928	7159	960	1485	1886	2539	2452	2769
Новоархангельський	34798	14494	4592	2412	1402	1164	1062	842
Новомиргородський	30690	15363	6385	3719	2938	2645	3042	1912
Новоукраїнський	43481	12799	5751	4368	1972	1958	2072	2050
Олександрівський	25923	12658	3348	1312	21	3	1347	71
Олександрійський	42436	14645	5268	3980	3088	3018	3860	4285
Онуфріївський	27312	7883	1879	840	546	349	303	278
Петрівський	33040	13912	7250	6580	5272	5356	4864	4417
Світловодський	13269	3309	953	153	200	294	492	528
Ульяновський	25787	11213	3310	2755	2556	2562	3064	2912
Устинівський	19276	7442	1679	1502	1473	1381	1632	1453

Джерело: розрахунки автора на основі [89].

Структура виробництва молока по районах у всіх категоріях господарств (2013 рік, включаючи міста) та молокопереробні підприємства області

Джерело: складено з використанням [89, с. 119–120].

Структура виробництва молокопродуктів за деякими країнами світу (2013 рік)

Країна	Продукт									
	Молоко сухе		Масло вершкове та топлене		Сир всіх видів		Молоко згущене		Знежирене молоко та маслянка	
	т	%	т	%	т	%	т	%	т	%
Аргентина	222	7,9	51	0,9	580	2,8	9,6	0,2	35	1,0
Австралія	126	4,5	128	2,2	349	1,7	19,3	0,4	183	5,4
Беларусь	41	1,5	98	1,7	152	0,7	83,6	1,8	63	1,9
Болгарія	0	0	1	0	77	0,4	0,4	0	0,4	0
Бразилія	473	16,8	92	1,6	45	0,2	52,0	1,1	0	0
Велика Британія	50	1,8	150	2,6	337	1,6	112,5	2,5	67	2,0
Данія	119	4,2	34	0,6	292	1,4	4,0	0,1	27	0,8
Індія	1	0,1	715	12,6	0	0	0,4	0,01	142	4,2
Канада	1	0	80	1,4	417	2,0	49,4	1,1	84	2,5
Китайська Народна Республіка	0	0	100	1,8	277	1,3	108,2	2,4		0,0
Королівство Нідерланди	85	3,0	121	2,1	740	3,6	341,9	7,6	68	2,0
Германія	86	3,0	449	7,9	2077	10,1	457,3	10,1	232	6,9
Нова Зеландія	712	25,3	385	6,8	311	1,5	1,7	0	468	13,9
Південно-Африканська Республіка	15	0,5	12	0,2	44	0,2	56,4	1,2	15	0,4
Російська Федерація	49	1,7	207	3,6	603	2,9	197,1	4,4	66	2,0
Сполучені Штати Америки	32	1,1	709	12,5	5088	24,8	1037,2	23,0	822	24,4
Україна	20	0,7	79	1,4	232	1,1	73,06	1,6	112	3,3
Франція	145	5,2	426	7,5	1897	9,2	43,5	1,0	282	8,4
Світ – всього	2809	100,0	5677	100,0	20543	100,0	4515,4	100,0	3364	100,0

Джерело: розрахунки автора на основі [94].

Інвестиції в основний капітал (капітальні вкладення) за видами економічної діяльності в Україні та Кіровоградській області

Показник	2005 р.		2011 р.		2012 р.		2013 р.	
	У	КО	У	КО	У	КО	У	КО
Усього в фактичних цінах, млн грн	93096	1284,7	233081	3047,7	151777	2766,1	171092	2820,4
Сільське господарство, мисливство та лісове господарство	5016	220,6	16890	598,9	9382	370,2	12231	886,4
з них сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги	4905	219,0	16682	597,6	9295	369,4	12106	885,0
Промисловість	35031	557,6	76618	1132,3	57568	1711,3	58558	1062,6
з неї виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів**	6418	202,4	13130	392,1	10458	963,0	8297	346,8
зокрема виробництво молочних продуктів та морозива	...	51,5	...	47,0	...	75,2	...	42,5
Усього у відсотках до загального підсумку	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Сільське господарство, мисливство та лісове господарство	5,4	17,2	7,2	19,6	6,2	13,4	7,2	31,4
з них сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги	5,3	17,1	7,1	19,6	6,1	13,4	7,1	31,4
Промисловість	37,6	43,4	32,9	37,2	38,0	61,9	34,2	37,7
з неї виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів**	6,9	15,8	5,6	12,9	6,9	34,8	4,8	12,3
зокрема виробництво молочних продуктів та морозива	...	4,0	...	1,5	...	2,7	...	1,5

Примітки: * У - Україна, КО – Кіровоградська область;

** - дані по Кіровоградській області наводяться без тютюнових продуктів

Джерело: [87, с. 34; 89, с. 33; 90].

Введення в експлуатацію окремих об'єктів сільськогосподарського призначення та потужностей харчової промисловості в Україні та Кіровоградській області

	2000		2005		2011		2012		2013	
	У	КО	У	КО	У	КО	У	КО	У	КО
Тваринницькі приміщення, тис. скотомісць для великої рогатої худоби	6	0	1,2	0,07	1,5	0	2,2	0	3,4	0
Тваринницький комплекс по вирощуванню та відгодівлі свиней, тис. голів	5,3	0	10	0	8,8	0	1,8	12	23,7	25
Тваринницькі приміщення, тис. скотомісць для овець	0,7	0	0	0	0,4	0	4,9	0	0,2	0
Приміщення для телят, шт. молодняка	...	0	...	0	...	50	...	0	...	0
Зерносушильні комплекси, тис. т	...	0	...	0	...	0	...	192,4	...	12
Зерноасіннесховища, тис. т одночасного зберігання	...	1,3	...	6	...	26	...	0	...	0
Зернофуражні сховища, тис. т одночасного зберігання	...	0	...	0	...	0	...	6,8	...	0
Сховища для картоплі, овочів та фруктів, т одночасного зберігання	...	0	...	0	...	40	...	0	...	0
Будівлі для зберігання зерна, т	...	0	...	0	...	100	...	6,7	...	0
Склади механізовані для зберігання міндобрив, отрутохімікатів, тис. т одночасного зберігання	...	0	...	0,3	...	0	...	0	...	0
Комплекс вирощування грибів, т	...	0	...	24	...	0	...	0	...	0
Млини та крупорушки, т переробки зерна за добу	...	4,8	...	60	...	0	...	0	...	0
Автомобільні дороги з твердим покриттям внутрігосподарського призначення, км	...	5,4	...	0	...	0	...	0	...	0,5
Зрошені землі, тис. га	0,01	...	0,1	...	5,3	...	0,6	...	0,5	...
Осушені землі, тис. га	0	...	0,04	...	0	...	0	...	0	...
Потужності з виробництва										
м'яса, тис. т за рік**	31,1	...	20,4	...	84,4	...	33,9	...	17	...
продукції з незбираного молока, тис. т за рік**	37,1	...	7,1	...	5,6	...	54,6	...	14,7	...
сиру, тис. т за рік**	5	...	1,2	...	25,9	...	14,3	...	20,8	...
олії, тис. т за рік***	1072,7	...	503,4	...	1152,2	...	271,3	...	1096,9	...
плодоовочевих консервів, млн. умовних банок	11,5	...	0,5	...	10,1	...	0	...	11	...

Примітки: * У – Україна, КО – Кіровоградська область; ** у 2000 році – т переробки олії за добу.

Джерело: складено на основі [89, с. 33, 143; 95, с. 112].

**Інвестиції в основний капітал за видом економічної діяльності
“Сільське господарство, мисливство та пов’язані з ними
послуги”, (млн грн)**

Район	2005	2011	2012	2013		2013 р. до 2012 р., %
				млн грн	%	
Кіровоградська область	219,1	597,6	369,4	885,0	100	239,58
м.Кіровоград	5,1	19,6	4,5	6,7	0,76	148,89
м.Знам’янка	6,7	...*	...*	...*		X
м.Олександрія	0,2	...**	1,9	...**		X
м.Світловодськ	1,1	9,4	...*	9,0	1,02	X
райони						
Бобринецький	6,2	18,6	8,8	18,5	2,09	210,23
Вільшанський	3,9	2,4	6,1	8,0	0,90	131,15
Гайворонський	3,2	5,8	5,1	22,7	2,56	445,10
Голованівський	17,1	8,5	15,2	32,9	3,72	216,45
Добровеличківський	6,1	36,3	18,4	38,0	4,29	206,52
Долинський	10,8	27,5	3,2	24,4	2,76	762,50
Знам’янський	12,0	28,5	22,9	23,2	2,62	101,31
Кіровоградський	17,0	93,6	46,9	59,1	6,68	126,01
Компаніївський	3,5	6,8	6,8	170,3	19,24	2504,41
Маловисківський	5,8	28,4	10,7	22,9	2,59	214,02
Новгородківський	15,0	24,6	25,2	44,2	4,99	175,40
Новоархангельський	12,2	19,3	24,4	33,5	3,79	137,30
Новомиргородський	8,1	21,3	16,6	22,7	2,56	136,75
Новоукраїнський	24,2	65,8	36,4	100,6	11,37	276,37
Олександрівський	3,4	23,2	15,1	22,3	2,52	147,68
Олександрійський	27,7	67,9	42,2	89,5	10,11	212,09
Онуфріївський	1,9	5,3	6,2	8,7	0,98	140,32
Петрівський	14,3	40,7	12,9	48,6	5,49	376,74
Світловодський	1,3	10,1	19,9	21,2	2,40	106,53
Ульяновський	5,6	6,8	6,3	16,7	1,89	265,08
Устинівський	6,7	21,7	13,6	38,3	4,33	281,62

* Інформація конфіденційна відповідно до Закону України “Про державну статистику”;

** Дані вилучено для забезпечення конфіденційності інформації.

Джерело: [89, с. 255].

Структура джерел інвестицій молокопереробних підприємств за 2013 рік, тис. грн

Підприємство	Забезпечення наступних витрат і платежів	Довгострокові зобов'язання	Поточні зобов'язання	Чистий прибуток	Амортизація
ПАТ «Новоархангельський сирзавод»	170	0	12330	1202	449
ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат»	222	97326	288236	-40592	3179
ПАТ «Яготинський маслозавод»	2108	15571	100075	20223	10720
ПАТ «Вімм-Білл-Данн Україна»	3042	165792	271954	0	26457
ПАТ «Янтар»	0	11290	15711	1656	1453
ПрАТ «Галичина»	0	191137	200335	23585	31703
ПрАТ «Пирятинський сирзавод»	1913	78848	40336	50141	12532
ПАТ «Галактон»	2775	57324	68903	3185	9315
ПАТ «Глобинський маслозавод»	198	11754	43377	4485	2689
ПАТ «Вінницямолоко»	86	0	40576	-4720	3954
ПАТ «Баштанський сирзавод»	487	904	88141	17206	9950
ПАТ «Чугуївський молочний завод»	41	0	887	16	63
ПАТ «Жашківський маслозавод»	0	0	185517	20	4300
ПАТ «Кременчуцький міськмолкозавод»	838	0	86665	6739	2287
ПАТ «Комбінат «Придніпровський»	39	6622	36825	18890	7669
Усього	11919	636568	1479868	102036	126720
У середньому на одне підприємство	794,6	42437,87	98657,87	6802,4	8448
Структура джерел інвестицій, %	0,51	27,01	62,78	4,33	5,38

Джерело: за даними річної фінансової звітності.

Структура інвестицій деяких молокопереробних підприємств України за 2013 рік

№ з/п	Період	Реальні		Фінансові		У нематеріальні активи		Разом	
		тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%
1		ПАТ «Новоархангельський сирзавод»							
	За рік	576	100,0	0	0	0	0	576	100
	На кінець року	87	100,0	0	0	0	0	87	100
2		ПАТ «Світловодський маслоиркомбінат»							
	За рік	196	99,5	0	0	1	0,5	197	100
	На кінець року	240	4,9	4657	95,1	0	0	4897	100
3		ПАТ «Яготинський маслозавод»							
	За рік	11574	74,3	4001	25,7	0	0	15575	100
	На кінець року	1392	24,2	4351	75,8	0	0	5743	100
4		ПАТ «Вімм-Білл-Данн Україна»							
	За рік	44137	96,7	0	0	1495	3,3	45632	100
	На кінець року	9209	58,3	5923	37,5	674	4,3	15806	100
5		ПАТ «Янтар»							
	За рік	1569	100,0	0	0	0	0	1569	100
	На кінець року	848	100,0	0	0	0	0	848	100
6		ПрАТ «Галичина»							
	За рік	12156	84,2	0	0	2282	15,8	14438	100
	На кінець року	23951	97,9	489	2,0	19	0,1	24459	100
7		ПрАТ «Пирятинський сирзавод»							
	За рік	6502	61,7	4000	38,0	34	0,3	10536	100
	На кінець року	2211	5,4	38929	94,6	0	0	41140	100
8		ПАТ «Галактон»							
	За рік	7563	114,9	-1494	-22,7	511	7,8	6580	100
	На кінець року	591	1,1	52475	98,9	0	0	53066	100

9	ПАТ «Глобинський маслозавод»									
	За рік	3341	98,1	0	0	65	1,9	3406	100	
	На кінець року	1139	100,0	0	0	0	0	1139	100	
10	ПАТ «Вінницямолоко»									
	За рік	0	–	0	–	0	–	0		
	На кінець року	5326	100,0	0	0	0	0	5326	100	
11	ПАТ «Баштанський сирзавод»									
	За рік	4701	99,8	0	0	7	0,1	4708	100	
	На кінець року	5364	30,5	12229	69,5	0	0	17593	100	
12	ПАТ «Чугуївський молочний завод»									
	За рік	478	100,0	0	0	0	0	478	100	
	На кінець року	0	–	0	–	0	–	0	100	
13	ПАТ «Жашківський маслозавод»									
	За рік	20115	99,8	47	0,2	0	0	20162	100	
	На кінець року	43038	99,9	47	0,1	0	0	43085	100	
14	ПАТ «Кременчуцький міськмолкозавод»									
	За рік	1864	100,0	0	0	0	0	1864	100	
	На кінець року	70080	98,3	1197	1,7	0	0	71277	100	
15	ПАТ «Комбінат «Придніпровський»									
	За рік	691	15,7	3699	84,3	0	0	4390	100	
	На кінець року	691	15,7	3699	84,3	0	0	4390	100	
16	Разом									
	За рік	115463	88,7	10253	7,9	4395	3,4	130111	100	
	На кінець року	164167	56,8	123996	42,9	693	0,2	288856	100	

Джерело: за даними річної фінансової звітності.

Капітальні інвестиції деяких молокопереробних підприємств України за 2013 рік (за даними річної звітності)

№ з/п	Період	Разом		Капітальне будівництво		Придбання (виготовлення) основних засобів		Придбання (виготовлення) інших необоротних матеріальних засобів		Придбання (створення) нематеріальних активів		Придбання (вирощування) довгострокових біологічних активів		Інші	
		тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%
1		ПАТ «Новоархангельський сирзавод»													
	За рік	576	100	171	29,7	390	67,7	15	2,6	0	0	0	0	0	0
	На кінець року	87	100	0	0	27	31,0	60	69,0	0	0	0	0	0	0
2		ПАТ «Світловодський маслозиркомбінат»													
	За рік	197	100	0	0	196	99,5	0	0	1	0,5	0	0	0	0
	На кінець року	240	100	0	0	239	99,6	1	0,4	0	0	0	0	0	0
3		ПАТ «Яготинський маслозавод»													
	За рік	11574	100	6438	55,6	5136	44,4	0	0	0	0	0	0	0	0
	На кінець року	1392	100	718	51,6	674	48,4	0	0	0	0	0	0	0	0
4		ПАТ «Вімм-Білл-Данн Україна»													
	За рік	45632	100	0	0	43694	95,8	443	1,0	1495	3,3	0	0	0	0
	На кінець року	9883	100	0	0	9203	93,1	6	0,1	674	6,8	0	0	0	0
5		ПАТ «Янтар»													
	За рік	1569	100	0	0	1553	99,0	16	1,0	0	0	0	0	0	0
	На кінець року	848	100	0	0	844	99,5	4	0,5	0	0	0	0	0	0
6		ПрАТ «Галичина»													
	За рік	14438	100	2734	18,9	7912	54,8	132	0,9	2282	15,8	0	0	1378	9,5
	На кінець року	23970	100	23951	99,9	0	0	0	0,0	19	0,1	0	0	0	0

7	ПрАТ «Пирятинський сирзавод»												
	За рік	6536	100	490	7,5	5961	91,2	51	0,8	34	0,5	0	0
	На кінець року	2211	100	1770	80,1	430	19,5	11	0,5	0	0	0	0
8	ПАТ «Галактон»												
	За рік	8074	100	206	2,6	7335	90,9	22	0,3	511	6,3	0	0
	На кінець року	591	100	331	56,0	248	42,0	12	2,0	0	0	0	0
9	ПАТ «Глобинський маслозавод»												
	За рік	3406	100	1102	32,4	2157	63,3	82	2,4	65	1,9	0	0
	На кінець року	1139	100	1095	96,1	24	2,1	20	1,7	0	0	0	0
10	ПАТ «Вінницьямолоко»												
	За рік	0	100	0	-	0	-	0	-	0	-	0	-
	На кінець року	5326	100	874	16,4	4452	83,6	0	0	0	0	0	0
11	ПАТ «Баштанський сирзавод»												
	За рік	4708	100	0	0,0	4701	99,9	0	0	7	0,2	0	0
	На кінець року	5364	100	0	0,0	5364	100,0	0	0	0	0	0	0
12	ПАТ «Чугуївський молочний завод»												
	За рік	478	100	407	85,2	71	14,9	0	0	0	0	0	0
	На кінець року	0	100	0	-	0	-	0	-	0	-	0	-
13	ПАТ «Жашківський маслозавод»												
	За рік	20115	100	16149	80,3	3909	19,4	57	0,3	0	0	0	0
	На кінець року	43038	100	24286	56,4	18739	43,5	13	0,0	0	0	0	0
14	ПАТ «Кременчуцький міськмолкозавод»												
	За рік	1864	100	287	15,4	1530	82,1	47	2,5	0	0	0	0
	На кінець року	70080	100	28926	41,3	41153	58,7	1	0	0	0	0	0
15	ПАТ «Комбінат «Придніпровський»												
	3 рік	691	100	0	0	691	100,0	0	0	0	0	0	0
	На кінець року	691	100	0	0	691	100,0	0	0	0	0	0	0

Джерело: за даними річної фінансової звітності.

Рангова оцінка молокопереробних підприємств за обсягами капітальних інвестицій за 2013 р.

№ з/п	Підприємство	Ранг							Сумарний рейтинг	Підсумковий ранг
		разом	капітальне будівництво	придбання (виготовлення) основних засобів	придбання (виготовлення) інших необоротних матеріальних засобів	придбання (створення) нематеріальних активів	придбання (вирощування) довгострокових біологічних активів	інші		
1	ПАТ «Новоархангельський сирзавод»	12	9	12	9	15	15	15	87	10
2	ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат»	14	15	13	15	7	15	15	94	12
3	ПАТ «Яготинський маслозавод»	4	2	5	15	15	15	15	71	7
4	ПАТ «Вімм-Білл-Данн Україна»	1	15	1	1	2	15	15	50	2
5	ПАТ «Янтар»	10	15	9	8	15	15	15	87	10
6	ПрАТ «Галичина»	3	3	2	2	1	15	1	27	1
7	ПрАТ «Пирятинський сирзавод»	6	5	4	5	5	15	15	55	3
8	ПАТ «Галактон»	5	8	3	7	3	15	15	56	4
9	ПАТ «Глобинський маслозавод»	8	4	8	3	4	15	15	57	5
10	ПАТ «Вінницямолоко»	15	15	15	15	15	15	15	105	14
11	ПАТ «Баштанський сирзавод»	7	15	6	15	6	15	15	79	9
12	ПАТ «Чугувський молочний завод»	13	6	14	15	15	15	15	93	11
13	ПАТ «Жашківський маслозавод»	2	1	7	4	15	15	15	59	6
14	ПАТ «Кременчуцький міськмолкозавод»	9	7	10	6	15	15	15	77	8
15	ПАТ «Комбінат «Придніпровський»	11	15	11	15	15	15	15	97	13

Джерело: за даними річної фінансової звітності.

**Рангова оцінка молокопереробних підприємств за обсягами капітальних інвестицій
на кінець 2013 р.**

№ з/п	Підприємство	Ранг							Сумарний рейтинг	Підсумковий ранг
		разом	капітальне будівництво	придбання (виготовлення) основних засобів	придбання (виготовлення) інших необо- ротних матері- альних засобів	придбання (створення) нематері- альних активів	придбання (вирощування) довгострокових біологічних активів	інші		
1	ПАТ «Новоархангельський сирзавод»	14	15	12	1	15	15	15	87	11
2	ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат»	13	15	11	8	15	15	15	92	12
3	ПАТ «Яготинський маслозавод»	8	7	8	15	15	15	15	83	9
4	ПАТ «Вімм-Білл-Данн Україна»	4	15	3	6	1	15	15	59	3
5	ПАТ «Янтар»	10	15	6	7	15	15	15	83	9
6	ПрАТ «Галичина»	3	3	15	15	2	15	15	68	4
7	ПрАТ «Пирятинський сирзавод»	7	4	9	5	15	15	15	70	5
8	ПАТ «Галактон»	12	8	10	4	15	15	15	79	8
9	ПАТ «Глобинський маслозавод»	9	5	13	2	15	15	15	74	6
10	ПАТ «Вінницямолоко»	6	6	5	15	15	15	15	77	7
11	ПАТ «Баштанський сирзавод»	5	15	4	15	15	15	15	84	10
12	ПАТ «Чугуївський молочний завод»	15	15	15	15	15	15	15	105	14
13	ПАТ «Жашківський маслозавод»	2	2	2	3	15	15	15	54	1
14	ПАТ «Кременчуцький міськмолкозавод»	1	1	1	8	15	15	15	56	2
15	ПАТ «Комбінат «Придніпровський»	11	15	7	15	15	15	15	93	13

Джерело: за даними річної фінансової звітності.

Фінансові інвестиції молокопереробних підприємств України

№ з/п	Період	Разом, тис. грн	Фінансові інвестиції (тис. грн) за методом участі в капіталі в:				Інші фінансові інвестиції (тис. грн) в							
			асоційовані підприємства	дочірні підприємства	спільну діяльність	всього		частки, паї у статут. капіталі ін. підприємств	акції	облігації	інші	всього		
						тис. грн	частка, %					тис. грн	частка, %	
1	ПАТ «Новоархангельський сирзавод»													
	За рік	0	0	0	0	0	–	0	0	0	0	0	0	–
	На кінець року:													
	довгострокові	0	0	0	0	0	–	0	0	0	0	0	0	–
	поточні	0	0	0	0	0	–	0	0	0	0	0	0	–
2	ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат»													
	За рік	0	0	0	0	0	–	0	0	0	0	0	0	–
	На кінець року:													
	довгострокові	4657	0	37	0	37	0,8	0	4620	0	0	4620	99,2	
	поточні	0	0	0	0	0	–	0	0	0	0	0	0	–
3	ПАТ «Яготинський маслозавод»													
	За рік	4001	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4001	4001	100
	На кінець року:													
	довгострокові	4351	350	0	0	350	8,0	0	0	0	0	4001	4001	92,0
	поточні	0	0	0	0	0	–	0	0	0	0	0	0	–
4	ПАТ «Вімм-Білл-Данн Україна»													
	За рік	0	0	0	0	0	–	0	0	0	0	0	0	–
	На кінець року:													
	довгострокові	5923	0	0	0	0	0	5923	0	0	0	0	5923	100
	поточні	0	0	0	0	0	–	0	0	0	0	0	0	–

5	ПАТ «Янтар»												
	За рік	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	На кінець року:												
	довгострокові	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
6	поточні	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	ПАТ «Галичина»												
	За рік	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	На кінець року:												
7	довгострокові	489	0	0	0	0	0	0	489	0	0	489	100
	поточні	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	ПАТ «Пирятинський сирзавод»												
	За рік	4000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4000	100
8	На кінець року:												
	довгострокові	38929	0	0	0	0	0	0	0	0	0	38929	100
	поточні	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	ПАТ «Галактон»												
9	За рік	-1494	-60	0	0	-60	4,02	0	-1434	0	0	-1434	96,0
	На кінець року:												
	довгострокові	52475	50314	2161	0	52475	100	0	0	0	0	0	0
	поточні	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
10	ПАТ «Глобінський маслозавод»												
	За рік	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	На кінець року:												
	довгострокові	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
10	поточні	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	ПАТ «Вінницямолоко»												
	За рік	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	На кінець року:												
10	довгострокові	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	поточні	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	За рік	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
10	На кінець року:												
	довгострокові	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	поточні	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

11	ПАТ «Баштанський сирзавод»												
	За рік	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	На кінець року:												
	довгострокові	12229	0	0	0	0	0	0	401	0	11828	12229	100
12	поточні	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	ПАТ «Чугуївський молочний завод»												
	За рік	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	На кінець року:												
13	довгострокові	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	поточні	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	ПАТ «Жашківський маслозавод»												
	За рік	47	0	0	0	0	0	0	47	0	0	47	100
14	На кінець року:												
	довгострокові	47	0	0	0	0	0	0	47	0	0	47	100
	поточні	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	ПАТ «Кременчуцький міськмолкозавод»												
15	За рік	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	На кінець року:												
	довгострокові	1197	0	0	0	0	0	0	1197	0	0	1197	100
	поточні	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
15	ПАТ «Комбінат «Придніпровський»												
	За рік	3699	0	0	0	0	0	0	3699	0	0	3699	100
	На кінець року:												
	довгострокові	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
15	поточні	3699	0	0	0	0	0	0	3699	0	0	3699	100

Джерело: за даними ф№5 річної фінансової звітності за 2013 рік.

Рангова оцінка молокопереробних підприємств за обсягами фінансових інвестицій за 2013 р.

№ з/п	Молокопереробне підприємство	Разом, тис. грн	Фінансові інвестиції (тис. грн) за методом участі в капіталі в:			Інші фінансові інвестиції (тис. грн) в				Сумарний рейтинг	Підсумковий ранг
			асоційовані підприємства	дочірні підприємства	спільну діяльність	частки, паї у статут. капіталі ін. підприємств	акції	облігації	інші		
1	ПАТ «Новоархангельський сирзавод»	14	14	14	14	14	14	14	14	112	14
2	ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат»	14	14	14	14	14	14	14	14	112	14
3	ПАТ «Яготинський маслозавод»	1	14	14	14	14	14	14	1	86	1
4	ПАТ «Вімм-Білл-Данн Україна»	14	14	14	14	14	14	14	14	112	14
5	ПАТ «Янтар»	14	14	14	14	14	14	14	14	112	14
6	ПрАТ «Галичина»	14	14	14	14	14	14	14	14	112	14
7	ПрАТ «Пирятинський сирзавод»	2	14	14	14	14	14	14	2	88	2
8	ПАТ «Галактон»	15	15	14	14	14	14	15	14	115	15
9	ПАТ «Глобинський маслозавод»	14	14	14	14	14	14	14	14	112	14
10	ПАТ «Вінницямолоко»	14	14	14	14	14	14	14	14	112	14
11	ПАТ «Баштанський сирзавод»	14	14	14	14	14	14	14	14	112	14
12	ПАТ «Чугуївський молочний завод»	14	14	14	14	14	14	14	14	112	14
13	ПАТ «Жашківський маслозавод»	4	14	14	14	14	4	14	14	92	4
14	ПАТ «Кременчуцький міськмолкозавод»	14	14	14	14	14	14	14	14	112	14
15	ПАТ «Комбінат «Придніпровський»	3	14	14	14	14	14	3	14	90	3

Джерело: за даними річної фінансової звітності.

Рангова оцінка молокопереробних підприємств за обсягами поточних фінансових інвестицій на кінець 2013 р.

№ з/п	Молокопереробне підприємство	Разом, тис. грн	Фінансові інвестиції (тис. грн) за методом участі в капіталі в:				Інші фінансові інвестиції (тис. грн) в				Сумарний рейтинг	Підсумковий ранг
			асоційовані підприємства	дочірні підприємства	спільну діяльність	частки, паї у статут. капіталі ін. підприємств	акції	облігації	інші			
1	ПАТ «Новоархангельський сирзавод»	15	15	15	15	15	15	15	15	15	105	15
2	ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат»	15	15	15	15	15	15	15	15	15	120	15
3	ПАТ «Яготинський маслозавод»	15	15	15	15	15	15	15	15	15	120	15
4	ПАТ «Вімм-Білл-Данн Україна»	15	15	15	15	15	15	15	15	15	120	15
5	ПАТ «Янтар»	15	15	15	15	15	15	15	15	15	120	15
6	ПрАТ «Галичина»	15	15	15	15	15	15	15	15	15	120	15
7	ПрАТ «Пирятинський сирзавод»	15	15	15	15	15	15	15	15	15	120	15
8	ПАТ «Галактон»	15	15	15	15	15	15	15	15	15	120	15
9	ПАТ «Глобинський маслозавод»	15	15	15	15	15	15	15	15	15	120	15
10	ПАТ «Вінницямолоко»	15	15	15	15	15	15	15	15	15	120	15
11	ПАТ «Баштанський сирзавод»	15	15	15	15	15	15	15	15	15	120	15
12	ПАТ «Чугуївський молочний завод»	15	15	15	15	15	15	15	15	15	120	15
13	ПАТ «Жашківський маслозавод»	15	15	15	15	15	15	15	15	15	120	15
14	ПАТ «Кременчуцький міськмолкозавод»	15	15	15	15	15	15	15	15	15	120	15
15	ПАТ «Комбінат «Придніпровський»	1	15	15	15	15	1	15	1	15	92	1

Джерело: за даними річної фінансової звітності.

**Рангова оцінка молокопереробних підприємств за обсягами
довгострокових фінансових інвестицій на кінець 2013 р.**

№ з/п	Молокопереробне підприємство	Разом, тис. грн	Фінансові інвестиції (тис. грн) за методом участі в капіталі в:				Інші фінансові інвестиції (тис. грн) в				Сумарний рейтинг	Підсумковий ранг
			асоційовані підприємства	дочірні підприємства	спільну діяльність	частки, паї у статут. капіталі ін. підприємств	акції	облігації	інші			
1	ПАТ «Новоархангельський сирзавод»	15	15	15	15	15	14	15	15	119	15	
2	ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат»	5	15	2	15	15	1	15	15	83	2	
3	ПАТ «Яготинський маслозавод»	6	2	15	15	15	14	15	3	85	3	
4	ПАТ «Вімм-Білл-Данн Україна»	4	15	15	15	1	14	15	15	94	5	
5	ПАТ «Янтар»	15	15	15	15	15	14	15	15	119	15	
6	ПрАТ «Галичина»	8	15	15	15	15	2	15	15	100	7	
7	ПрАТ «Пирятинський сирзавод»	2	15	15	15	15	14	15	1	92	4	
8	ПАТ «Галактон»	1	1	1	15	15	15	15	15	78	1	
9	ПАТ «Глобинський маслозавод»	15	15	15	15	15	14	15	15	119	15	
10	ПАТ «Вінницямолоко»	15	15	15	15	15	14	15	15	119	15	
11	ПАТ «Баштанський сирзавод»	3	15	15	15	15	3	15	2	83	2	
12	ПАТ «Чугуївський молочний завод»	15	15	15	15	15	14	15	15	119	15	
13	ПАТ «Жашківський маслозавод»	9	15	15	15	3	14	15	15	101	8	
14	ПАТ «Кременчуцький міськмолкозавод»	7	15	15	15	2	14	15	15	98	6	
15	ПАТ «Комбінат «Придніпровський»	15	15	15	15	15	14	15	15	119	15	

Джерело: за даними річної фінансової звітності.

Рейтингова оцінка молокопереробних підприємств за обсягами інвестицій (2013 р.)

№ з/п	Підприємство	Ранг підприємства за обсягами інвестицій:						Рейтинг за методом середніх	Підсумковий ранг
		капітальних за рік	капітальних на кінець року	фінансових за рік за рік	поточних фінансових на кінець року	фінансових довгострокових на кінець року			
1	ПАТ «Новоархангельський сирзавод»	10	11	14	15	15	13	11	
2	ПАТ «Світловодський маслосиркомбінат»	12	12	14	15	2	11	9	
3	ПАТ «Яготинський маслозавод»	7	9	1	15	3	7	3	
4	ПАТ «Вімм-Білл-Данн Україна»	2	3	14	15	5	8	4	
5	ПАТ «Янтар»	10	9	14	15	15	136	10	
6	ПрАТ «Галичина»	1	4	14	15	7	8	5	
7	ПрАТ «Пирятинський сирзавод»	3	5	2	15	4	6	1	
8	ПАТ «Галактон»	4	8	15	15	1	9	6	
9	ПАТ «Глобинський маслозавод»	5	6	14	15	15	11	9	
10	ПАТ «Вінницямолоко»	14	7	14	15	15	13	11	
11	ПАТ «Баштанський сирзавод»	9	10	14	15	2	10	8	
12	ПАТ «Чугуївський молочний завод»	11	14	14	15	15	14	15	
13	ПАТ «Жашківський маслозавод»	6	1	4	15	8	7	2	
14	ПАТ «Кременчуцький міськмолкозавод»	8	2	14	15	6	9	7	
15	ПАТ «Комбінат «Придніпровський»	13	13	3	1	15	9	7	

Джерело: за даними Додатків М, П.

Рух коштів молокопереробних підприємств у результаті інвестиційної діяльності за 2013 рік

Показник	ПАТ «Новоархангельський сирзавод»	ПАТ «Світловодський маслоприкомбінат»	ПАТ «Яготинський маслозавод»	ПАТ «Вімм-Біль-Данн Україна»	ПАТ «Янтар»	ПРАТ «Галичина»	ПРАТ «Пирятин-ський сирзавод»	ПАТ «Галактон»	ПАТ «Глобінський маслозавод»	ПАТ «Вінницямолоко»	ПАТ «Баштанський сирзавод»	ПАТ «Чугувський молочний завод»	ПАТ «Жашківський маслозавод»	ПАТ «Кременчуцький міськмолокозавод»	ПАТ «Комбінат «Придніпровський»
Реалізація фінансових інвестицій	0	0	0	1200	0	0	0	0	0	0	0	0	0	7	0
Реалізація необоротних активів	0	0	228	3005	283	0	536	338	0	2644	6	0	2	1576	113
Реалізація майнових комплексів	0	0		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Отримані відсотки	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Отримані дивіденди	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Інші надходження	1152	0	46	0	0	337	0	0	127	0	0	0	0	0	0
Придбання фінансових інвестицій	0	0	4001	1051	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Придбання необоротних активів	576	214	7712	47605	2597	65375	0	5623	3340	0	4708	-84	13921	3503	17385
Придбання майнових комплексів	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Інші платежі	0	0	0	0	0	4799	0	0	1	0	11796	0	0	2	0
Чистий рух коштів до надзвичайних подій	580	-214	-11439	-44451	-2314	-69837	536	-5285	-3214	2644	-16498	0	-13919	-1922	-17272
Рух коштів від надзвичайних подій	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності	580	-214	-11439	-44451	-2314	-69837	536	-5285	-3214	2644	-16498	-84	-13919	-1922	-17272

Джерело: складено на основі звітів про рух грошових коштів за 2010 рік.

Вихідні дані для аналізу показників загальної ефективності інвестицій деяких молокопереробних підприємств Кіровоградської області за 2012 – 2013 роки

Показник	Значення показника по підприємству за:										Зміна значення показника звітного періоду порівняно з базовим				
	базовий період					звітний період									
Необоротні активи, тис. грн: на початок року на кінець року	...	2476	31585	...	5511	47280	2476	31585	145	417	...	...	...	-133	0
Оборотні активи, тис. грн: на початок року на кінець року	...	7442	2808	...	64	32015	7442	2808	288	65	...	...	...	2	0
Амортизація, тис. грн	3806	330	4864	20	0	3182	448	7086	29	0	...	5308	62737	70	0
Валовий дохід, тис. грн	60	48660	196730	1850	24	38152	69515	234295	3396	14	38092	20855	37565	1546	-10
Виручка від реалізації продукції (без ПДВ), тис. грн	45	40892	165010	1537	10	31812	57848	196020	2826	14	31767	16956	31010	1289	4
Прибуток до оподаткування, тис. грн.	8	3044	19702	183	-159	772	5798	36148	244	-41	764	2754	16446	61	118
Чистий прибуток, тис. грн	-53720	145	-8104	64	-159	-40604	1208	26658	230	-41	13116	1063	34762	166	118
Витрати на оплату праці, тис. грн	1370	2550	10742	213	8	3912	3248	10454	365	11	2542	698	-288	152	3
Середньорічна вартість сукупного капіталу, тис. грн	79295	9918	34393	434	576	80091	12625	69212	465	483	796	2707	34819	31	-93
Чисті інвестиції, тис. грн: в оборотний капітал в необоротний капітал Всього чистих інвестицій	...	...	...	...	2	-3925	126	6901	-7	0	...	...	...	...	-2
Валові інвестиції, тис. грн	...	...	...	...	-133	4907	5308	62737	70	0	...	...	...	...	133
Грошовий потік, тис. грн	-49914	475	-3240	84	-159	-37422	1656	33744	259	-41	12492	1181	36984	175	118
Чиста продукція, тис. грн	-48544	3025	7502	297	-151	-33510	4904	44198	624,4	-30	15034	1879	36696	327	121

Джерело: складено на основі річної фінансової звітності.

Додаткові показники загальної економічної ефективності інвестицій деяких молокопереробних підприємств Кіровоградської області за 2012 – 2013 роки

Показник	Значення показника по господарствам										Зміна показника по господарствам				
	2009 р.					2010 р.									
	Припадає на 1 грн капіталу (Ф), грн приросту (зміни):														
валового доходу	0	4,9	5,7	4,3	02	0,5	5,5	3,4	7,3	0	0,5	0,6	-2,3	3,0	0
виручки від реалізації	0	4,1	4,8	3,5	0	0,0	4,6	2,8	6,1	0	0,4	0,5	-2,0	2,5	0
валового прибутку (до оподаткування)	0	0,3	0,6	0,4	-0,3	0	0,5	0,5	0,5	-0,1	0	0,1	-0,1	0,1	0,2
чистого прибутку	-0,7	0	-0,2	0,1	-0,3	-0,5	0,1	0,4	0,5	-0,1	0,2	0,1	0,6	0,3	0,2
грошового потоку	-0,6	0,1	-0,1	0,2	-0,3	-0,5	0,1	0,5	0,6	-0,1	0,2	0,1	0,6	0,4	0,2
чистої продукції	-0,6	0,3	0,2	0,7	-0,3	-0,4	0,4	0,6	1,3	-0,1	0,2	0,1	0,4	0,7	0,2

Джерело: за даними річної фінансової звітності.

Дані для аналізу показників загальної ефективності інвестицій молокопереробних підприємств

Показник	Значення показника підприємства за:							Зміна значення показника у звітному періоді порівняно з базовим			
	звітний період (2013 р)										
	базовий період (2012 р.)				звітний період (2013 р)			ПРАТ «Яготинський маслозавод»	ПРАТ «Вім-Данн Україна»	ПРАТ «Янтар»	«Галичина»
ПРАТ «Яготинський маслозавод»	ПРАТ «Вім-Данн Україна»	ПРАТ «Янтар»	«Галичина»	ПРАТ «Яготинський маслозавод»	ПРАТ «Вім-Данн Україна»	ПРАТ «Янтар»	«Галичина»	ПРАТ «Яготинський маслозавод»	ПРАТ «Вім-Данн Україна»	ПРАТ «Янтар»	«Галичина»
Необоротні активи, тис грн:											
на початок року	44972	190698	11397	182553	59560	186764	201100	14588	-3934	7203	18547
на кінець року	59560	186764	18600	201100	60521	202212	201201	961	15448	577	101
Оборотні активи, тис грн:											
на початок року	30431	199818	7048	147812	46610	109779	6214	16179	-90039	-834	-5738
на кінець року	46610	109779	6214	142074	111564	236176	8459	64954	126397	2245	110121
Амортизація, тис. грн	8583	25836	1051	28785	10720	26457	31703	2137	621	402	2918
Валовий дохід, тис. грн	46739	139828	1961	128641	82208	192734	204232	35469	52906	3499	75591
Виручка від реалізації продукції (без ПДВ), тис. грн	275311	654688	16619	450188	504471	961579	684429	229160	306891	8476	234241
Прибуток до оподаткування, тис. грн	11291	0	3155	690	27552	0	27613	16261	0	-1489	26923
Чистий прибуток, тис. грн	9086	0	3149	126	20223	0	23585	11137	0	-1493	23459
Витрати на оплату праці, тис. грн	22809	57151	1288	14339	32468	69063	33449	9659	11912	490	19110
Середньорічна вартість сукупного капіталу, тис. грн	90786	343529	21629	336769	139127	367465	398285	48341	23936	4595	61515
Чисті інвестиції, тис. грн:								0	0	0	0
в оборотний капітал	16179	-90039	-834	-5738	64954	126397	110121	48775	216436	3079	115859
в необоротний капітал	14588	-3934	7203	18547	961	15448	101	-13627	19382	-6626	-18446
Всього чистих інвестицій	30767	-93973	6369	12809	65915	141845	110222	35148	235818	-3547	97413
Валові інвестиції, тис. грн	39350	-68137	7420	41594	76635	168302	141925	37285	236439	-3145	100331
Грошовий потік, тис. грн	17669	25836	4200	28911	30943	26457	55288	13274	621	-1091	26377
Чиста продукція, тис. грн	40478	82987	5488	43250	63411	95520	88737	22933	12533	-601	45487

Основні показники загальної економічної ефективності інвестицій деяких молокопереробних підприємств України за 2012 – 2013 роки

№ з/п	Показник	Чисті інвестиції				Валові інвестиції			
		ПАТ «Львівський маслозавод»	ПАТ «Вімм-Біль-Данн Україна»	ПАТ «Янгар»	ПРАТ «Галичина»	ПАТ «Львівський маслозавод»	ПАТ «Вімм-Біль-Данн Україна»	ПАТ «Янгар»	ПРАТ «Галичина»
1	Припадає на 1 грн інвестицій (валових або чистих), грн приросту (зміни): валового доходу	1,15	X	0,55	5,90	0,90	X	0,47	1,82
2	виручки від реалізації	7,45	X	1,33	18,29	5,82	X	1,14	5,63
3	валового прибутку (до оподаткування)	0,53	X	-0,23	2,10	0,41	X	-0,20	0,65
4	чистого прибутку	0,36	X	-0,23	1,83	0,28	X	-0,20	0,56
5	грошового потоку	0,43	X	-0,17	2,06	0,34	X	-0,15	0,63
6	чистої продукції	0,75	X	-0,09	3,55	0,58	X	-0,08	1,09

Джерело: за даними річної фінансової звітності.

**Вихідні дані для аналізу факторіальних показників ефективності інвестицій деяких
молокопереробних підприємств України за 2013 рік**

№ з/п	Показник	Значення показника			
		ПАТ «Яготинський маслозавод»	ПАТ «Вім- Біль-Данн Україна»	ПАТ «Янтар»	ПРАТ «Галичина»
1	Обсяг введення в дію активної частини основних засобів, тис. грн	5195	36019	800	7911
2	Незавершене будівництво на кінець року, тис. грн	1392	9883	848	25155
3	Капітальні інвестиції: капітальне будівництво, тис. грн придбання (виготовлення) основних засобів, тис. грн придбання (створення) нематеріальних активів, тис. грн	11574 6438 5136 0	45189 0 43694 1495	1553 0 1553 0	12928 2734 7912 2282
4	Основні засоби: на початок року, тис. грн на кінець року, тис. грн надійшло основних засобів за рік, тис. грн вибуло основних засобів за рік, тис. грн	75287 86929 12039 397	332329 370289 46268 8302	25663 26911 1569 321	219854 227354 11093 3593
5	Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн	81108	351309	26287	223604
6	Середньорічна вартість виробничих потужностей, тис. грн	65826	263095	11097	198710

Джерело: складено на основі річної фінансової звітності.

Факторіальні показники економічної ефективності інвестицій деяких молокопереробних підприємств України за 2013 рік

№ з/п	Показник	Значення показника			
		ПАТ «Яготинський маслозавод»	ПАТ «Вім-Біль-Данн Україна»	ПАТ «Янтар»	ПАТ «Галичина»
1	Капітальні інвестиції, грн на 1 грн середньорічної вартості капіталу	0,08	0,12	0,06	0,03
2	Вартість інвестицій на одиницю виробничих потужностей	0,18	0,17	0,14	0,06
3	Чисті інвестиції, грн на 1 грн середньорічної вартості капіталу	0,47	0,39	0,11	0,28
4	Питома вага в капітальних інвестиціях витрат, % на: капітальне будівництво основні засоби нематеріальні активи	55,62 44,38 0	0 96,69 3,31	0 100,00 0	21,15 61,20 17,65
5	Незавершене будівництво на 1 грн капітальних інвестицій, грн	0,12	0,22	0,55	1,95
6	Коефіцієнт оновлення основних засобів, %	13,85	12,49	5,83	4,88
7	Коефіцієнт вибуття основних засобів, %	0,53	2,50	1,25	1,63
8	Коефіцієнт повернення інвестицій, %	1,08	1,71	1,07	0,41

Джерело: розрахунки автора за даними річної фінансової звітності.

Додаткові показники загальної економічної ефективності інвестицій деяких молокопереробних підприємств України

Показник	Значення показника підприємства за:								Зміна показника			
	2012 р.				2013 р.							
	ПАТ «Яготинський маслозавод»	ПАТ «Вімм-Біль-Данн Україна»	ПАТ «Янтар»	ПРАТ «Галичина»	ПАТ «Яготинський маслозавод»	ПАТ «Вімм-Біль-Данн Україна»	ПАТ «Янтар»	ПРАТ «Галичина»	ПАТ «Яготинський маслозавод»	ПАТ «Вімм-Біль-Данн Україна»	ПАТ «Янтар»	ПРАТ «Галичина»
	Припадає на 1 грн капіталу (Ф), грн приросту (зміни):											
валового доходу	0,51	0,41	0,09	0,38	0,59	0,52	0,21	0,51	0,08	0,12	0,12	0,13
виручки від реалізації	3,03	1,91	0,77	1,34	3,63	2,62	0,96	1,72	0,59	0,71	0,19	0,38
валового прибутку (до оподаткування)	0,12	0	0,15	0	0,20	0	0,06	0,07	0,07	0	-0,08	0,07
чистого прибутку	0,10	0	0,15	0	0,14	0	0,06	0,06	0,04	0	-0,08	0,06
грошового потоку	0,19	0,07	0,19	0,09	0,22	0,07	0,12	0,14	0,03	0	-0,08	0,05
чистої продукції	0,45	0,24	0,25	0,13	0,46	0,26	0,19	0,22	0,01	0,02	-0,07	0,09

Джерело: розрахунки автора за даними річної фінансової звітності.

Вихідні дані для аналізу показників загальної ефективності інвестицій деяких молокопереробних підприємств

239

Основні показники загальної економічної ефективності інвестицій деяких молокопереробних підприємств України за 2013 рік

№ з/п		чистих інвестицій				валових інвестицій			
		ПАТ «Галактон»	ПАТ «Глобінський маслозавод»	ПАТ «Вінницький молоко»	ПАТ «Чугувський молочний завод»	ПАТ «Галактон»	ПАТ «Глобінський маслозавод»	ПАТ «Вінницький молоко»	ПАТ Чугувський молочний завод»
1	Припадає на 1 грн інвестицій (валових або чистих), грн приросту (зміни): валового доходу	4,75	X	1,55	5,87	1,66	X	0,64	4,42
2	виручки від реалізації	31,00	X	-1,35	38,04	10,82	X	-0,56	28,63
3	валового прибутку (до оподаткування)	3,22	X	3,51	-0,03	1,12	X	1,45	-0,02
4	чистого прибутку	2,59	X	3,40	-0,31	0,90	X	1,40	-0,24
5	грошового потоку	2,66	X	6,43	-0,19	0,93	X	2,66	-0,14
6	чистої продукції	4,00	X	5,11	1,96	1,40	X	2,11	1,48

Джерело: розрахунки автора за даними річної фінансової звітності.

**Вихідні дані для аналізу факторіальних показників ефективності інвестицій деяких
молокопереробних підприємств України за 2013 рік**

Продовження додатку Ф

№ з/п	Показник	Значення показника підприємства			
		ПАТ «Галактон»	ПАТ «Глобінський маслозавод»	ПАТ «Вінницямолоко»	ПАТ «Чугуївський молочний завод»
1	Обсяг введення в дію активної частини основних засобів, тис. грн	3185	1827	15	71
2	Незавершене будівництво на кінець року, тис. грн	591	1139	5326	0
3	Капітальні інвестиції: капітальне будівництво, тис. грн придбання (виготовлення) основних засобів, тис. грн придбання (створення) нематеріальних активів, тис. грн	8052 206 7335 511	3324 1102 2157 65	0 0 0 0	478 407 71 0
4	Основні засоби: на початок року, тис. грн на кінець року, тис. грн надійшло основних засобів за рік, тис. грн вибуло основних засобів за рік, тис. грн	123328 131293 9291 1326	65718 67871 2241 88	63588 25848 157 37897	1786 2264 478 0
5	Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн	127310	66794	44718	2025
6	Середньорічна вартість виробничих потужностей, тис. грн	95563	42924	24277	790

Джерело: складено на основі річної фінансової звітності.

Факторіальні показники економічної ефективності інвестицій деяких молокопереробних підприємств України за 2013 рік

№ з/п	Показник	Підприємства			
		ПАТ «Галактон»	ПАТ «Глобінський маслозавод»	ПАТ «Вінницький молоко»	ПАТ «Чугувський молочний завод»
1	Капітальні інвестиції, грн на 1 грн середньорічної вартості капіталу	0,05	0,04	0	0,29
2	Вартість інвестицій на одиницю виробничих потужностей	0,08	0,08	0	0,60
3	Чисті інвестиції, грн на 1 грн середньорічної вартості капіталу	0,22	0,37	X	0,30
4	Питома вага в капітальних інвестиціях витрат, % на: капітальне будівництво основні засоби нематеріальні активи	2,56 91,10 6,35	33,15 64,89 1,96	X X X	85,15 14,85 0
5	Незавершене будівництво на 1 грн капітальних інвестицій, грн	0,07	0,34	X	0
6	Коефіцієнт оновлення основних засобів, %	7,08	3,30	0,61	21,11
7	Коефіцієнт вибуття основних засобів, %	1,07	0,13	59,60	0
8	Коефіцієнт повернення інвестицій, %	0,86	1,24	0	7,59

Джерело: розрахунки автора за даними річної фінансової звітності.

Додаткові показники загальної економічної ефективності інвестицій деяких молокопереробних підприємств України

Показник	Значення показника підприємства по роках								Зміна показника			
	2012				2013				ПАТ «Галактон»	ПАТ «Глобінський маслозавод»	ПАТ «Вінницямолоко»	ПАТ «Чутувський молочний завод»
	ПАТ «Галактон»	ПАТ «Глобінський маслозавод»	ПАТ «Вінницямолоко»	ПАТ «Чутувський молочний завод»	ПАТ «Галактон»	ПАТ «Глобінський маслозавод»	ПАТ «Вінницямолоко»	ПАТ «Чутувський молочний завод»				
Припадає на 1 грн капіталу (Ф), грн приросту (зміни):												
валового доходу	0,27	0,264	0	0,53	0,39	0,24	0,04	0,94	0,12	-0,02	0,03	0,40
виручки від реалізації	2,47	2,00	0,33	8,86	3,15	1,65	0,36	10,41	0,68	-0,31	0,03	1,55
валового прибутку (до оподаткування)	-0,07	-0,01	-0,16	0,06	0,03	0,08	-0,12	0,05	0,11	0,09	0,05	-0,01
чистого прибутку	-0,07	-0,03	-0,16	0,05	0,02	0,06	-0,12	0,01	0,09	0,09	0,04	-0,04
грошового потоку	0	0,02	-0,14	0,08	0,08	0,09	-0,02	0,05	0,08	0,07	0,12	-0,03
чистої продукції	0,18	0,12	-0,09	0,62	0,28	0,18	0,01	0,67	0,10	0,05	0,10	0,05

Джерело: розрахунки автора за даними річної фінансової звітності.

Дані для аналізу показників загальної ефективності інвестицій молокопереробних підприємств

Показник	Значення показника підприємства по періодах						Зміна значення показника звітнього періоду порівняно з базовим			
	базовий (2012 р.)			звітний (2013 р.)						
	ПАТ «Жашківський маслозавод»	ПАТ «Кременчуцький міськмолочо-завод»	ПАТ «Комініат «Прийноровський»	ПАТ «Жашківський маслозавод»	ПАТ «Кременчуцький міськмолочо-завод»	ПАТ «Комініат «Прийноровський»	ПАТ «Жашківський маслозавод»	ПАТ «Кременчуцький міськмолочо-завод»	ПАТ «Комініат «Прийноровський»	
Необоротні активи, тис грн: на початок року на кінець року	67006 89715	166536 96477	39341 40258	89715 107523	96477 92266	40258 47764	22709 17808	-70059 -4211	917 7506	
Оборотні активи, тис грн: на початок року на кінець року	51370 62537	61994 44838	34326 35970	62537 43971	43612 44947	35970 51560	11167 -18566	-18382 109	1644 15590	
Амортизація, тис. грн	3649	3202	7240	4300	2287	7669	651	-915	429	
Валовий дохід, тис. грн	22584	12502	70948	25307	32111	106882	2723	19609	35934	
Виручка від реалізації продукції (без ПДВ), тис. грн	87688	218426	340599	136014	282554	483162	48326	64128	142563	
Прибуток до оподаткування, тис. грн	90	18480	4785	62	10234	25348	-28	-8246	20563	
Чистий прибуток, тис. грн	20	13338	2758	20	6739	18890	0	-6599	16132	
Витрати на оплату праці, тис. грн	1850	11310	35766	2347	11926	45801	497	616	10035	
Середньорічна вартість сукупного капіталу, тис. грн	135314	184922	74947	151873	138651	87776	16559	-46271	12828	
Чисті інвестиції, тис. грн: в оборотний капітал в необоротний капітал Всього чистих інвестицій	11167 22709 33876	-17156 -70059 -87215	1644 917 2561	-18566 17808 -758	1335 -4211 -2876	15590 7506 23096	-29733 -4901 -34634	18491 65848 84339	13946 6589 20535	
Валові інвестиції, тис. грн	37525	-84013	9801	3542	-589	30765	-33983	83424	20964	
Грошовий потік, тис. грн	3669	16540	9998	4320	9026	26559	651	-7514	16561	
Чиста продукція, тис. грн	5519	27850	45764	6667	20952	72360	1148	-6898	26596	

Основні показники загальної економічної ефективності інвестицій деяких молокопереробних підприємств України

№ з/п	Показник	Чисті інвестиції			Валові інвестиції		
		ПАТ «Жашківський маслозавод»	ПАТ «Кременчуцький міськмолкозавод»	ПАТ «Комбінат «Придніпровський»	ПАТ «Жашківський маслозавод»	ПАТ «Кременчуцький міськмолкозавод»	ПАТ «Комбінат «Придніпровський»
1	Припадає на 1 грн інвестицій (валових або чистих), грн приросту (зміни): валового доходу	0,08	X	14,03	0,07	X	3,67
2	виручки від реалізації	1,43	X	55,67	1,29	X	14,55
3	валового прибутку (до оподаткування)	0	X	8,03	0	X	2,10
4	чистого прибутку	0	X	6,30	0	X	1,65
5	грошового потоку	0,02	X	6,47	0,02	X	1,69
6	чистої продукції	0,03	X	10,38	0,03	X	2,71

Джерело: розрахунки автора за даними річної фінансової звітності.

**Вихідні дані для аналізу факторіальних показників ефективності інвестицій деяких
молокопереробних підприємств України за 2013 рік**

№ з/п	Показник	Значення		
		ПАТ «Жашківський маслозавод»	ПАТ «Кременчуцький міськомлокозавод»	ПАТ «Комбінат «Прідишнівський»
1	Обсяг введення в дію активної частини основних засобів, тис. грн	1316	767	10404
2	Незавершене будівництво на кінець року, тис. грн	43038	70080	691
3	Капітальні інвестиції: капітальне будівництво, тис. грн придбання (виготовлення) основних засобів, тис. грн придбання (створення) нематеріальних активів, тис. грн	20058 16149 3909 0	1817 287 1530 0	691 0 691 0
4	Основні засоби: на початок року, тис. грн на кінець року, тис. грн надійшло основних засобів за рік, тис. грн вибуло основних засобів за рік, тис. грн	70902 90773 11687 282	42612 43964 2231 879	88381 101566 15671 2486
5	Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн	80837	43288	94973
6	Середньорічна вартість виробничих потужностей, тис. грн	38728	23483	70184

Джерело: складено на основі річної фінансової звітності.

Факторіальні показники економічної ефективності інвестицій деяких молокопереробних підприємств України за 2013 рік

№ з/п	Показник	Значення		
		ПАТ «Жашківський маслозавод»	ПАТ «Кременчуцький міськомлокозавод»	ПАТ «Комбінат «Придніпровський»
1	Капітальні інвестиції, грн на 1 грн середньорічної вартості капіталу	0,13	0,01	0,01
2	Вартість інвестицій на одиницю виробничих потужностей	0,52	0,08	0,01
3	Чисті інвестиції, грн на 1 грн середньорічної вартості капіталу	X	X	0,26
4	Питома вага в капітальних інвестиціях витрат, % на: капітальне будівництво основні засоби нематеріальні активи	80,51 19,49 0	15,80 84,20 0	0,00 100,00 0
5	Незавершене будівництво на 1 грн капітальних інвестицій, грн	2,15	38,57	1,00
6	Коефіцієнт оновлення основних засобів, %	12,87	5,07	15,43
7	Коефіцієнт вибуття основних засобів, %	0,40	2,06	2,81
8	Коефіцієнт повернення інвестицій, %	4,66	0,79	0,09

Джерело: розрахунки автора за даними річної фінансової звітності.

Додаткові показники загальної економічної ефективності інвестицій деяких молокопереробних підприємств України

Показник	Значення показника за:						Зміна показника		
	2012 р.			2013 р.					
	ПАТ «Жашківський маслозавод»	ПАТ «Кременчуцький міськмолкозавод»	ПАТ «Комінат «Придніпровський»	ПАТ «Жашківський маслозавод»	ПАТ «Кременчуцький міськмолкозавод»	ПАТ «Комінат «Придніпровський»	ПАТ «Жашківський маслозавод»	ПАТ «Кременчуцький міськмолкозавод»	ПАТ «Комінат «Придніпровський»
Припадає на 1 грн капіталу (Ф), грн приросту (зміни):									
валового доходу	0,17	0,07	0,95	0,17	0,23	1,22	0	0,16	0,27
виручки від реалізації	0,65	1,18	4,54	0,90	2,04	5,50	0,25	0,86	0,96
валового прибутку (до оподаткування)	0	0,10	0,06	0	0,07	0,29	0	-0,03	0,22
чистого прибутку	0	0,07	0,04	0	0,05	0,21	0	-0,02	0,18
грошового потоку	0,03	0,09	0,13	0,03	0,06	0,30	0	-0,02	0,17
чистої продукції	0,04	0,15	0,61	0,04	0,15	0,82	0	0	0,21

Джерело: розрахунки автора за даними річної фінансової звітності.

**Обсяги виробництва молока по всіх категоріях господарств
Кіровоградської області, тонн [108]**

№ з/п	Район	Факт по роках					Прогноз	
		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2020
1	Бобринецький	15397	15443	15961	16632	17138	17657	24900
2	Вільшанський	10550	10582	10936	11397	11743	12099	16000
3	Гайворонський	15820	15867	16399	17089	17609	18142	25580
4	Голованівський	11200	11234	11610	12099	12467	12844	16990
5	Добровеличківський	24500	24574	25397	26466	27270	28097	42100
6	Долинський	15087	15132	15639	16298	16793	17302	25950
7	Знам'янський	15490	15536	16057	16733	17242	17764	25050
8	Кіровоградський	21800	21865	22598	23549	24265	25000	37500
9	Компаніївський	12900	12939	13372	13935	14359	14794	19560
10	Маловисківський	16600	16650	17208	17932	18477	19037	26840
11	Новгородківський	13198	13238	13681	14257	14690	15136	21340
12	Новоархангельський	15100	15145	15653	16312	16808	17317	24400
13	Новомиргородський	20861	20924	21625	22535	23220	23924	35800
14	Новоукраїнський	23365	23435	24220	25240	26007	26795	40190
15	Олександрівський	19609	19668	20327	21182	21826	22488	33700
16	Олександрійський	24220	24293	25106	26163	26959	27776	41600
17	Онуфріївський	12716	12754	13181	13736	14154	14583	19290
18	Петрівський	17100	17151	17726	18472	19034	19610	29420
19	Світловодський	6148	6166,4	6373	6641,3	6843	7051	9325
20	Ульяновський	12372	12409	12825	13365	13771	14188	19580
21	Устинівський	15376	15422	15939	16610	17115	17633	26450
	м. Кіровоград	1219	1219	1219	1219	1219	1219	1110
	м. Знам'янка	897	897	897	897	897	897	888
	м. Олександрія	1109	1109	1109	1109	1109	1109	1010
	м. Світловодськ	557	557	557	557	557	557	535
	Всього	343191	344209	355614	370426	381572	393019	649033

Чисельність поголів'я корів у Кіровоградській області, гол [108]

№ з/п	Район	Факт по роках					Прогноз	
		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2020
1	Бобринецький	3108	3273	3374	3618	3766	4022	4730
2	Вільшанський	2130	2243	2312	2479	2581	2757	3180
3	Гайворонський	3170	3338	3441	3690	3841	4102	4820
4	Голованівський	1907	2008	2070	2220	2311	2468	2840
5	Добровеличківський	4259	4485	4624	4958	5161	5512	6610
6	Долинський	2935	3091	3186	3416	3556	3798	4560
7	Знам'янський	2669	2810	2898	3107	3234	3454	4060
8	Кіровоградський	4697	4946	5099	5467	5692	6079	7210
9	Компаніївський	2551	2686	2769	2969	3091	3301	3800
10	Маловисківський	2772	2919	3009	3227	3359	3587	4240
11	Новгородківський	2875	3027	3121	3347	3484	3721	4370
12	Новоархангельський	3175	3343	3447	3696	3847	4109	4850
13	Новомиргородський	4037	4251	4383	4699	4892	5224	6270
14	Новоукраїнський	4741	4992	5147	5519	5745	6136	7360
15	Олександрівський	3474	3658	3772	4044	4210	4496	5490
16	Олександрійський	4559	4801	4949	5307	5524	5900	7480
17	Онуфріївський	2393	2520	2598	2786	2900	3097	3560
18	Петрівський	3829	4032	4157	4457	4640	4955	5940
19	Світловодський	1566	1649	1700	1823	1898	2027	2340
20	Ульяновський	2922	3077	3172	3401	3541	3782	4440
21	Устинівський	3602	3793	3910	4193	4365	4662	5590
	м. Кіровоград	270	270	270	270	270	270	220
	м. Знам'янка	160	160	160	160	160	160	120
	м. Олександрія	336	336	336	336	336	336	280
	м. Світловодськ	120	120	120	120	120	120	110
	Всього	68257	71828	74027	79308	82523	88074	103970

Потреба в кормах та вартість їх виробництва на одну корову у рік [107]

Показник	Фази лактації, дні			Сухостій, днів до отелення	Всього за рік
	1–70	71–140	141–305		
Вартість раціону за період лактації, грн	382,58	241,70	363,18	32,54	1072,20
в т.ч. вартість кормів	312,36	161,55	182,74	13,10	702,20
земельні платежі	54,32	51,26	115,45	12,78	248,20
Вартість добрив під кукурудзу	15,89	28,89	64,99	6,65	121,80
Площа, що гарантує виробництво кормів раціону, га	0,22	0,20	0,46	0,05	0,99

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙ ПІДПРИЄМСТВ МОЛОЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ.....	9
1.1. Економічна сутність і класифікація інвестицій.....	9
1.2. Теоретичні засади та особливості формування ефективності інвестицій підприємств молочної промисловості.....	30
1.3. Методичні підходи до визначення ефективності інвестицій підприємств молочної промисловості.....	46
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙ ПІДПРИЄМСТВ МОЛОЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ.....	62
2.1. Сучасні умови та напрями інвестиційної діяльності підприємств молочної промисловості.....	62
2.2. Показники ефективності інвестицій підприємств молочної промисловості.....	86
2.3. Оцінка факторів впливу на ефективність інвестицій підприємств молочної промисловості.....	117
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙ ПІДПРИЄМСТВ МОЛОЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ.....	132
3.1. Перспективи інвестиційного розвитку підприємств молочної промисловості.....	132
3.2. Впровадження ефективних технологій виробництва, зберігання, транспортування і просування продукції на ринок та формування джерел їх фінансування.....	156
3.3. Реалізація інвестиційних проектів шляхом кооперації та інтеграції виробництва.....	170
ПІСЛЯМОВА.....	189
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	193
ДОДАТКИ.....	209

Наукове видання

Кузьмін Євген Сергійович

ЕФЕКТИВНІСТЬ ІНВЕСТИЦІЙ ПІДПРИЄМСТВ МОЛОЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Монографія

Відповідальний за випуск *С.М. Ковальов*

Редактор	<i>О. О. Аврамчук</i>
Технічний редактор	<i>А.М. Артеменко</i>
Комп'ютерний набір і верстка	<i>І. О. Матюніна</i>

Підписано до друку 14.05.2015. Формат 60х84/16. Папір офсетний.
Ум. друк. арк. 15,8. Обл.-вид. арк. 12,9. Наклад 300 пр. Зам. № 71.
Видання та друк – Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»
03127, м. Київ-127, вул.. Героїв оборони, 10.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2065 від 18.01.2005 р.